T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SOSYAL HİZMET BİLİMİNDEKİ İNSAN ALGISININ İLK DÖNEM SOSYAL HİZMET TEORİLERİ VE UYGULAMA MODELLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

YUNUS BAYRAM

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖMER MİRAÇ YAMAN

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET PROGRAMI

İSTANBUL-2018

TEZ ONAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI

İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Tezli/Örgün Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans öğrencisi Yunus BAYRAM tarafından Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN'ın danışmanlığında hazırlanan "Sosyal Hizmet Bilimindeki İnsan Algısının İlk Dönem Sosyal Hizmet Teorileri ve Uygulama Modelleri Üzerinden İncelenmesi" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 28/05/2018 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı-Danışman
Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN
İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

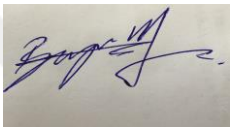
Jüri
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KUCUR
İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Jüri
Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK
Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Yunus BAYRAM

İTHAF

Var oluş yolunda yok olanlara…

TEŞEKKÜR

Beni bugünlere getiren, sevgisini ve şefkatini en iyi eğitim aracı gören ve tez süreci boyunca büyük bir sabırla ve empati ile yanımda olan kıymetli anneme, babama ve ağabeylerime, bilişsel anlamda var oluşuma destek olan ve beni yola çıkmaya hazırlayan kıymetli öğretmenim, ağabeyim, Alaattin BAYRAM'a, tez sürecimin tamamında beni çalışmaya iten değerli eleştirilerini ve değerlendirmelerini tüm yoğunluğuna rağmen eksik etmeyen kıymetli Sosyal Hizmet Uzmanı Özge ERÇELİK'e, oldukça yoğun olmasına rağmen kıymetli eleştirileri ve yönlendirmeleri ile tezimin oluşmasına katkı sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. İlhan TOMANBAY'a ve tezimin oluşmasında önemli ekisi olan, önerileri, yönlendirmeleri, eleştirileri ve desteği ile katkıda bulunan tez danışman hocam, Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... İİ
BEYAN ..... İİİ
İTHAF ..... İV
TEŞEKKÜR V
İÇİNDEKİLER ..... Vİ
ÖZET ..... İX
ABSTRACT X
GİRİŞ VE AMAÇ 1
1. GEREÇ VE YÖNTEM 8
1.1. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği 8
1.2. Veri Toplama Araçları 10
1.3. Veri Toplama Süreci 10
1.4. Verilerin Analiz Edilmesi 11
1.5. Araştırmanın Hipotezleri 12
1.5.1. Araştırmanın Ana Hipotezleri 12
1.5.2. Araştırmanın Yan Hipotezleri 13
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 14
2. GENEL BİLGİLER 16
2.1. TEMEL KAVRAMLAR 16
2.1.1. İnsan Kavramı 16
2.1.2. İnsan Bağlamında Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Kavramı 19
2.1.3. Teori ve Uygulama Modeli Kavramları 23
3. İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA FELSEFESİ VE UYGULAMALARI 26
3.1. İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA FELSEFESİNDE İNSAN ALGISI 26
3.1.1. Felsefe-Bilim İlişkisi 26
3.1.2. Sosyal Çalışma Felsefesinin Temelleri 29
3.1.2.1. Antik Yunan Felsefesi'nden Sosyal Çalışma Felsefesi'ne 31
3.1.2.2. Aydınlanma Çağından Sosyal Çalışma Felsefesine 36
3.1.2.3. Pozitivist Felsefi Temellerden Sosyal Çalışma Felsefesine 42
3.1.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde İnsan 45

3.1.3.1. İnsanın Biyolojik Yapısı 45
3.1.3.2. İnsanın Bilgi ve Ahlak ile Temellenmiş Bilişsel Yapısı 51
3.1.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminin Felsefi Arka Planı 57
3.1.4.1. Bireysel Farklılık 57
3.1.4.2. Daha Geniş Bir Benlik 61
3.1.5. "Hak" Kavramı Işığında Mesleki Uygulama 68
3.1.5.1. Sosyal Çalışma Biliminden İnsan Hakları Tarihine 68
3.1.5.2. "Hak" Kavramıyla Şekillenen Bir Meslek: Sosyal Çalışma 72
3.1.6. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Müracaatçı Kavramı 77
3.2. İLK DÖNEM SOSYAL HİZMET UYGULAMASINDA İNSAN ALGISI 82
3.2.1. Kanıta Dayalı Sosyal Çalışma Modelinde İnsan Algısı 83
3.2.1.1. Kanıta Dayalı Sosyal Çalışma Uygulamasında Kanıt Türleri 96
3.2.1.2. Kanıta Dayalı Sosyal Çalışma Uygulaması- İnsan İlişkisi 101
3.2.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile İle Çalışma 104
3.2.2.1. Ailenin Tanımı ve Fonksiyonları 104
3.2.2.2. Sanayi Devrimi Sonrasında Aile Yapısında Meydana Gelen Değişimler . 106
3.2.2.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile Uygulamaları 112
3.2.2.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile ile Çalışmada Gerçekleştirilen Uygulamalar 119
3.2.2.5. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile ile Çalışmada İnsan Algısı 121
3.2.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Kadın İle Çalışma 123
3.2.3.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Kadının Yeri ve İşlevi 124
3.2.3.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Kadınla Çalışmada Gerçekleştirilen Uygulamalar 130
3.2.3.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Kadın İle Çalışmada İnsan Algısı . 136
3.2.4. İlk Dönem Sosyal Hizmet Biliminde Çocuk ile Çalışma 137
3.2.4.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Çocuk Algısı 137
3.2.4.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Çocuk İle Çalışmada Gerçekleştirilen Uygulamalar 143
3.2.4.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Çocukla Çalışmada İnsan Algısı .. 151
3.2.5. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksul-Genç-İşçi İle Çalışma 155
3.2.5.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Yoksul-Genç-İşçi Algısı 155

3.2.5.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksulluğun Ortaya Çıkardığı Sonuçlar 167
3.2.5.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksul-Genç-İşçi ile Gerçekleştirilen Uygulamalar 171
3.2.5.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksul-Genç-İşçi İle Çalışmada İnsan Algısı 181
3.2.6. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Tıbbi Sosyal Hizmet/Hasta ile Çalışma 182
3.2.6.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Hasta Algısı 182
3.2.6.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Hasta ile Gerçekleştirilen Uygulamalar 186
3.2.6.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Hasta ile Çalışmada İnsan Algısı .. 191
3.2.7. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Engelli ve Yaşlı Gruplarının Genel Değerlendirilmesi 193
4. İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA BİLİMİNDE GÜNÜMÜZ KURAM VE YAKLAŞIMLARIN İZLERİ 198
4.1.1. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Sistem/Ekolojik Sistem Kuramlarının Temelleri 201
4.1.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Disiplininde Güçlendirme Kuramının Temelleri 211
4.1.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile Tedavisi Yaklaşımı'nın Temelleri 220
4.1.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Genelci (Bütüncül) Sosyal Çalışma Yaklaşımı'nın Temelleri 225
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 228
KAYNAKÇA 240
EK 1: İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA BİLİMİ LİTERATÜRÜ BİBLİYOGRAFYASI 251
EK 2: METİN İÇERİSİNDE KULLANILAN ANA KAYNAKLARIN ZAMAN ÇİZELGESİ 260
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI 266
ÖZGEÇMİŞ 267

ÖZET

Bayram, Y. (2018). Sosyal Hizmet Bilimindeki İnsan Algısının İlk Dönem Sosyal Hizmet Teorileri Ve Uygulama Modelleri Üzerinden İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Bir bilim dalının kökleri o bilim dalının geleceğini şekillendiren ana temellerdir. Bu nedenle bir alanın bilimselliğinin anlaşılması ve korunmasında tarihsel bilgi kümesi oldukça önemlidir. Yapılan araştırma sosyal çalışma biliminin bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı ilk dönemi ele almaktadır. Bu dönemde benimsenen felsefi alt yapı, uygulanan kuramlar ve oluşturulan kuramsal temeller üzerinden ilk dönem sosyal çalışma biliminin insan algısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma sosyal çalışma biliminin tarihçesini dönemin uygulamaları ve felsefi kavrayışını ön plana alarak betimleyici ve açıklayıcı bir anlatımla gerçekleştirilmiştir. Günümüzde var olan çalışmaların aksine araştırma tarihsel bilgileri sonuçlar üzerinden değil neden-sonuç ilişkisi üzerinden aktarmaktadır. Ancak bu tarihsel tarama çalışması "insan" teması üzerinden ele alınarak mesleğin insan ile ilişkisinin belirgin bir biçimde ön plana çıkarılmasına çalışılmıştır. Bu nedenle gerçekleştirilen çalışmada sosyal çalışma biliminin insanı anlamlandırma biçimi de belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Araştırma, çalışmanın konusuna ilişkin temel açıklamaların yapıldığı giriş kısmı, araştırmanın metadolojik bilgilerinin açıklandığı gereç ve yöntem kısmı, araştırmanın temel kavramlarının açıklandığı genel bilgiler kısmı, ilk dönem sosyal çalışma Biliminde var olan uygulamaların ve felsefi alt yapıların belirtildiği ilk dönem sosyal çalışma felsefesi ve uygulamaları kısmı, günümüz kuram ve yaklaşımlarının temellerini içeren günümüz sosyal çalışma bilimi kuramlarının temelleri kısmı ve son olarak elde edilen bilgilerin tartışılıp değerlendirildiği tartışma ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Felsefesi, Sosyal Hizmet Kuramı, Sosyal Hizmet Uygulaması

ABSTRACT

Bayram, Y. (2018). Investigation of Human Perception of Social Work Science on the Theories and Practice Models of Early Social Work. İstanbul University, Institute of Health Science, Social Work Department. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

The roots of a science are the main themes that shape the future of that science. For this reason, the collection of historical information is very important in understanding and preserving the science of an area. The research investigates the first period in which social work science emerged as a science discipline. With the philosophical background, applied theories and theoretical bases adopted in this period tried to reveal the human perception of the first period social work science. The research was carried out with a descriptive and explanatory narrative by taking the history of the science of social work as its foreground and the philosophical conception of its era. Unlike today's work, research is not based on result information, but on cause-effect relationships. However, this historical screening study has been studied through the theme of "human", so as to make clear the relation between the profession and the human being. For this reason, the way in which the social work science makes sense of the human being is clearly emerging.

Key Words: Human, Social Work, Social Work Philosophy, Social Work Theory, Social Work Practice

GİRİŞ VE AMAÇ

Bir bilim dalının insan algısının anlaşılabilmesi için bu disiplinin insan ile ilişkisine bakılması gerekmektedir. Bu bilim dalı ile insan arasındaki ilişkiden doğan uygulamalar, kuramsal temeller ve felsefi tutum o bilim dalının insana dair algısını şekillendirmektedir. Yapılan araştırma, bilim-insan ilişkisinden doğan insan algılayışını sosyal çalışma bilimi bağlamında değerlendirerek mesleğin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında etkili olan görüşleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın kazı sahasının ilk dönem sosyal çalışma literatürü olarak seçilmesinin nedeni ise sosyal çalışma disiplinin temellerinin insan kavramı üzerine kurulduğu varsayımının test edilebilmesi ve mesleğin ilk dönemlerinde var olan bilgi, beceri ve değer temellerine insan kavramının nasıl yerleştirildiğini anlamaktır. Bu araştırma sosyal çalışma disiplinin temellerinin insan kavramı üzerine kurulduğu varsayımdan biraz daha öteye geçerek sosyal çalışma bilimine dair her bilginin bir bütün olarak insan kavramı üzerinde şekillendiğini ileri sürmektedir. Araştırmanın içeriğini oluşturan ilk dönem literatür araştırmaları, aslında sosyal çalışma mesleğinin oluşumunda insana dair bakış açısının dönemin öncü sosyal çalışmacıları tarafından incelenmesi amacını taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle araştırmanın temel sorularına ilk dönem sosyal çalışma literatüründe cevap aranmaktadır.

Bir bilim dalının insanı, kendi alanında ortaya koymuş olduğu kuramlar, yaklaşımlar, uygulamalar, akademik araştırmalar ve etik kavrayışları ile birlikte anlamlandırıldığı görülmektedir. Her bilim dalı, özellikle sosyal bilimler, insana dair oluşturmuş oldukları literatür ve saha çalışmaları bilgileriyle kendi bilim dallarının insana dair algılayışını ortaya koymaktadır. Örneğin Freud, yapmış olduğu deneysel gözlemler sonucunda kişiliğin büyük çoğunluğunun yedi yaşına kadar oluştuğunu ileri sürmüştür (Freud, 2016, s. 20-35). Freud'un psikoloji biliminde yapmış olduğu bu tanım, söz konusu bilim dalının insanı yedi yaşına kadar kişiliğinin çoğu gelişen bir canlı olarak algılaması sonucunu doğurmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma bilimi öncülerinden Jane Addams, insanların ahlaki yapısında meydana gelen bozulmaların toplumsal sorunların asıl nedeni olduğunu belirtmektedir. Addams'ın deneyimleri ve gözlemleri ile elde ettiği bu saptaması, ilk dönem sosyal çalışma biliminin insanı, ahlaki yapısının bozulması sonucunda sorunları oluşan bir canlı olarak değerlendirildiğini göstermektedir (Addams,

1912, s. 97-100). Dolayısıyla her bilim insanı, kendi bilimi içerisinde insana dair yapmış oldukları saptamalarla birlikte, temsil ettikleri bilim dalının insana dair bakış açısını meydana getirmektedirler. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminin insana dair algılayışının öğrenilebilmesi için o dönemin bilgi, beceri ve değer sistemini oluşturan bilgi kümelerinin analiz edilmesi gerekmektedir.

Sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışının insan haklarının ve bilimsel çalışmaların geliştiği yüzyıla denk gelmesi tesadüf değildir. Bilimin daha öncesinde hiç olmadığı kadar ilerlemesi ve desteklenmesi sonucunda insana ve insan haklarına dair gelişmeler ortaya çıkmıştır. Sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışının en önemli nedenlerinden biri insanın bizzat devlet tarafından verilecek haklar ile birlikte korunması anlayışıdır. Sanayi Devrimi sonrasında oluşan toplumsal koşulların insanın refahını ortadan kaldırdığı görülmektedir. Bilimin ve özgür düşüncenin geliştiği bir yüzyılda insanoğlu, belirli bilimsel dayanakları olan, sistematik ve insanın yüksek yararını amaç edinmiş bir meslekle insanların yok olan refahını sağlamaya çalışmışlardır. Sosyal çalışma disiplini dönemin koşullarında geçmişten gelen dini ve hayırsever duygularla yapılan daha az düzenli çalışmaların, Aydınlanma Çağı sonrasında gelişen insan aklına yönelme çabalarıyla gelişen felsefi ve bilimsel süreçlerle ele alınması sonucu meydana gelmiştir. Yapılan araştırma, sosyal çalışma disiplinin bilim olma sürecinde etkilendiği felsefi ve bilimsel düşünceler ile birlikte sosyal çalışma biliminde insan sevgisinin nasıl işlendiğini de göstermektedir.

Araştırmanın temel konusunun, insan kavramı üzerinden ilk dönem sosyal çalışma biliminin okunması olmasına karşın, yapılan araştırma dönemin mesleki kavrayışının anlaşılması adına da önem arz etmektedir. Mesleğin insan algının anlaşılabilmesi için ilk dönem sosyal çalışma biliminin felsefi altyapısı, gerçekleştirmiş oldukları uygulamaları ve günümüze uzanan kuramsal temelleri analiz edilmiştir. Bu analizler ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanın yerinin anlaşılması için gerekli görülmüştür. Ancak bu analizler ayrıca ilk dönem sosyal çalışma biliminin tarihçesi üzerine de önemli bilgiler sağlamaktadır. Örneğin iktisat biliminin 20. yüzyıldaki tarihçesini öğrenmek isteyen bir araştırmacı, bu dönemde ortaya konan mesleki uygulamalara, bu uygulamaların dayanmış olduğu kuramlara ve mesleğin bu dönemdeki felsefi kavrayışlarına hâkim olması gerekmektedir. Bilim dallarının kendi tarihçeleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarda dönemin kuramlarının, uygulamalarının ve etik

kavrayışlarının açıklandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma insana dair bir kazı çalışması olmasının yanı sıra ilk dönem sosyal çalışma biliminin yakından anlaşılmasına da olanak sağlamaktadır. Günümüzde özellikle Türkiye'de sosyal çalışma tarihi alanında var olan bilgilerin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, dönemin bilimsel kavrayışını, uygulama, felsefe ve kuramsal bilgilerden oluşan bütünlüğü yeterince yansıtamadığı için yüzeysel bir biçimde açıklamak durumunda kalmıştır. Günümüzde sosyal çalışma tarihi alanında var olan bilgiler daha çok *"İlk dönem sosyal çalışma biliminde bireyle çalışma yöntemi kullanılmıştır."* şeklindeki bilgilerdir (Acar & Duyan, 2003, s 1-19; Duyan, 2014, s. 1-10; Turan, 1999). Ancak diğer bilim dallarının kendi tarihçeleri ile ilgili yapmış oldukları tarihsel araştırmalarda, yapılan çalışmalar, uygulanan müdahaleler ve benimsenen kuramsal ve felsefi bakış açıları anlatılmaktadır. Ülkemizde var olan sosyal çalışma tarihi bilgileri ise genellikle kronolojik tespitleri içermektedir. Dolayısıyla yapılan bu çalışma sosyal çalışma tarihi alanındaki boşluğun daha açıklayıcı ve betimleyici bir bakış açısıyla doldurulmasını amaçlamaktadır. Diğer bir ifadeyle günümüzde var olan sosyal çalışma tarihi bilgilerinden "Sanayi Devrimi insanları olumsuz etkilemiştir." bilgisi elde edilmektedir. Yapılan çalışmada ise Richmond'ın yoksul bireyler ile ilgili gerçekleştirdiği uygulamalar, bu alanda benimsenen kuramsal temeller ve felsefi yaklaşımlarla zenginleştirilerek anlatılmakta ve Sanayi Devrimi'nin olumsuz etkisi karşısında bireylerin düştüğü durum ve sosyal çalışma mesleğinin yapmış olduğu çalışmalar ayrıntılı bir şekilde belirtilmektedir. Bu nedenle yapılan çalışma Türkiye'de var olan sosyal çalışma tarihi alanındaki boşluğun doldurulmasının yanı sıra bundan sonra yapılacak tarihsel araştırmalara da emsal niteliği taşıyacak özgün bir çalışmadır.

Sosyal çalışma mesleğinin bir bütün olarak insan kavramı üzerine kurulmasına karşın Türkiye'de sosyal çalışma bilimin insana dair kavrayışını tartışan oldukça az sayıda literatür çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmaların azlığı, mesleğin ana fikir noktasının insan kavramından başka odaklara kaymasına neden olmaktadır. Sosyal adalet, eşitlik, bireyin özgürlüğü ve insan haklarına dayanan sosyal çalışma biliminde mesleğin insana dair kavrayışının yok sayılması, bahsedilen dayanakların da yok sayılmasına ve önemsenmemesine neden olmaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilen bu çalışma, sosyal çalışma biliminin insan algısını tartışırken göz ardı edilen insan temelini de gözler önüne sermektedir. Mesleğin varoluş gayesini bir bütün olarak insan kavramına

dayandıran bu çalışma, sosyal çalışma biliminin insan algısı üzerinden bilim içerisindeki ideal insan anlayışını da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yapılan bu çalışma, sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerine dair açıklayıcı bir anlatım benimserken; mesleğin ilk dönem temelleri üzerinden günümüze önemli bir hatırlatma yapmaktadır: Sosyal çalışma bilimi varoluşunun her zerresinde, bir bütün olarak insan kavramını içerisinde barındırmaktadır (Cılga, 2004, s. 8).

Bir bilim dalının tarihçesine ilişkin yapılan araştırmalar, o disiplinin temelleri üzerinden geleceğinin şekillendirilmesinde önemli ve gerekli görülmektedir. Her bilim dalı kendi alanında geçmiş bilgi ve birikimlere dayanarak literatür çalışmalarını geliştirmektedirler. Bu tarihsel çalışmalar bazen eleştirilerek, bazen geliştirilerek bazen ise kaybolan değerleri yeniden gündeme getirmek amacıyla direkt olarak benimsenerek, o bilim dalının insanın yüksek yararına en iyi şekilde hizmet etmesini sağlamaktadır. Einstein, Newton'u eleştirerek fizik bilimini, Adler, Freud'un ortaya koyduğu bilgileri geliştirerek psikoloji bilimini, Rönesans dönemi düşünürleri ise Antik Yunan düşünürlerinin kaybolan fikirlerini direkt olarak yeniden ortaya koyarak felsefe bilimini bir adım öteye taşımışlardır. Bu örneklerin her biri, bilim dallarının kökleri ile olan ilişkisinin önemini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle sosyal çalışma biliminin tarihçesini ilişkin yapılan bu çalışma, söz konusu disiplinin geçmiş ile ilişkilerini kurmasına ve geleceğe, geçmişten almış oldukları bilgiler ile birlikte çok daha güçlü ve ilerici fikirler taşımasına önemli katkılar sağlayacaktır. Ağacın yapraklarını temsil eden günümüz sosyal çalışma bilimi, ağacın köklerinden beslenmediği sürece kurumaya mahkum olacaktır. Bir bilimin köklerinden beslenmesinin tek yolu ise köklerine dair bilgi sahibi olmasıdır. Ağacın köklerinden yaprağa doğru aktarılan enerji, akademik anlamda tarihsel bilgiler ile eşleştirilmelidir. Günümüz sosyal çalışma bilimi de tıpkı ağacın yaprağı gibi ancak köklerinden (geçmişinden) alacağı enerji (sosyal çalışma tarihine ilişkin kuramsal, felsefi ve uygulamayı içeren bilgiler) olursa taze ve canlı kalacaktır. Bu tazelik ve canlılık ise ortaya çıkacak meyvenin habercisidir. Dolayısıyla geçmiş bilgi ve birikimi ile bilgi alışverişi sağlam olan bilim dallarının çok daha ileri düzeyde geliştiği görülmektedir. Geçmiş ile bağları kuvvetli olan bilim dalları, yeni fikirlerin ve düşüncelerin oluşması için de önemli ve gereklidir. Gerçekleştirilen bu çalışma, sosyal çalışma biliminin geçmişi ile sağlam bir biçimde bağ kurabilmesini amaçlamaktadır.

Bir disiplinin bilim dalı olarak değerlendirilebilmesi için sağlam temellere dayanması gerekmektedir. Temellerine ve geçmişine sahip olmayan bir disiplinin bir bilim dalı olup olmadığı her zaman sorgulanacaktır. Çünkü bilimselliğin en önemli ölçütü, onun kantitatif oluşudur. Diğer bir ifadeyle bilimsel faaliyet için üzerine eklenecek bir bilgi kümesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bir bilim dalının tarihçesi, onun rasyonellik ve akıl toprağına sağlam temellerle bağlanma şeklidir. Ancak geçmiş bilgi birikiminden yoksun bir alanın bilimselliği sorgulanmalıdır. Dolayısıyla bu çalışma, sosyal çalışma disiplinin bilimselliğini ön plana çıkaran ve bilim zeminine sağlam köklerle bağlandığını göstermeye çalışan önemli bir araştırmadır. Araştırma her bilim dalının olduğu gibi sosyal çalışma biliminin de bir tarihçesinin olduğunu ve bu tarihçenin günümüz sosyal çalışma bilimini derinden etkilediğini göstererek mesleğin bilimselliğini ön plana çıkarmaktadır.

Türkiye'de günümüzde yapılan sosyal çalışma tarihi araştırmalarında bakıldığında sosyal çalışma biliminin genellikle dini, hayırsever ve gönüllü duyguları üzerinden temellendirildiği görülmektedir. Ancak sosyal çalışma, Kongar'ın da belirttiği gibi dini, hayırsever ve gönüllü çalışmalar ile birlikte felsefe, akıl, ahlak ve bilimsel düşünceye dayanan bir bilim dalıdır. Bu çalışma günümüzde arka planda kalan sosyal çalışma biliminin felsefe ve insan haklarına dayanan rasyonel, etik ve bilimsel temellerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda günümüz literatüründe oldukça eksik kalan sosyal çalışma biliminin felsefe ve insan haklarına dayanan temeli açıklanarak, konuyla ilgili bundan sonra daha fazla çalışma yapılması amaçlanmaktadır (Kongar, 1973, s. 11).

Genel anlamda bakıldığında bilim dallarında kuramlar ve yaklaşımlar, deneye ve gözleme dayalı bilimsel koşullarda gerçekleştirilen bilimsel süreçler sonucunda elde edilmektedir. Ancak sosyal çalışma biliminde bu süreç, diğer bilim dallarından farklı işlemiştir. Sosyal çalışma disiplinin tarihine bakıldığında önce saha çalışmalarının yapıldığı, bilimsel kuram ve yaklaşımların bu saha çalışmalarından elde edilen bilgi ve tecrübelerin bilimsel deney ve gözleme dayanarak sistematikleştirilmesi sonucunda oluşturulduğu görülmektedir. Bu nedenle sosyal çalışma biliminin tarihi ile ilgili yapılacak çalışmalar kuram ve yaklaşımlardan çok uygulama modelleri üzerinden incelenmek durumundadır. Sosyal çalışma bilimi, saha çalışmasında insanı doğrudan ele alan bir disiplin olması sebebiyle insan ile olan ilişkisi, diğer bilim dallarından farklılık

göstermiştir. Örneğin psikoloji bilimi insanın bilişsel yapısına odaklanırken sosyoloji bilimi insanın sosyal yapısına odaklanmıştır. Bununla birlikte tıp bilimi ise insanın beden sağlığını meslek konusu edinmiştir. Görüldüğü üzere örnekte verilen tüm bilim dalları insana dair belirli bir alan üzerinde mesleki çalışmalarını yürütmüştür. Ancak sosyal çalışma bilimi insanı bir bütün olarak değerlendirmek durumunda kalmıştır. Çünkü yoksul bir insan, hem psikolojik olarak yıpranmış, hem sosyal ilişkileri zayıflayarak izole olmuş hem de sağlıksız beslenme koşulları nedeniyle sağlık problemleri oluşmuş bir kişi olarak sahada bulunmaktadır. Bir sosyal çalışmacı, sahada tüm bu özellikleri ile birlikte var olan insanı belirli parçalara ayıramadığından insanı bir bütün olarak değerlendirmek durumundadır. Sahadan bilim alanında geçen bir disiplin olan sosyal çalışma, alandaki bütüncül insan kavrayışını mesleğin felsefesine ve kuramlarına da yansıtmıştır. Dolayısıyla sosyal çalışma biliminden bahsederken gerek beceri temeli gerekse bilgi temeli, bir bütün olarak insan kavramına dayanmaktadır (Barker, 2003, s. 354).

Yapılan bu çalışma ise sosyal çalışma disiplinin oluştuğu ilk dönemlerde bir bütün olarak insan kavramının mesleğin felsefesine, uygulamalarına ve kuramsal temellerine nasıl yerleştirildiğini anlamaktır. Her sosyal bilim varoluş gayesi itibariyle insanın belirli yönlerini derinlemesine araştırarak insan yararını amaçlamaktadır. Bunun için ampirik bilgiye ve gözleme dayanan bilimsel yöntemlerle elde etmiş oldukları bilgileri, insan yararı için kullanmaktadırlar. Sosyal çalışma bilimi ise sahadan gelen bir meslek olmanın doğal sonucu olarak bilgi, beceri ve değer temeli insan kavramına dayanan ve bir bütün olarak insan refahı üzerine inşaa edilen bir disiplindir. Yapılan bu çalışma aynı zamanda bir bütün olarak insan kavramının sosyal çalışma temellerine nasıl yerleştirildiğini de göstermektedir. Sosyal çalışma biliminin varoluş felsefesine, kuramlarına, sahadaki beceri temeline ve etik kavrayışına gizlenen insan kavramının açık bir biçimde ortaya çıkarılmasını amaçlayan bu çalışma, ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki literatürün kazı çalışması olarak değerlendirilebilir. Bu kazı çalışmasında sosyal çalışma biliminin temellerindeki insan kavramları ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma bilimi literatürüne dair gerçekleştirilen alanyazın taramasında, bu dönemde insan algısının bir bütün içerisinde anlaşılabilmesi adına araştırmadan elde edilen bilgiler, mesleğin felsefe, uygulama ve kuramsal boyutları altında sistematik bir

biçimde verilmeye çalışılmıştır. İlk dönem sosyal çalışma bilimindeki meslek elemanlarının özellikle ilk yıllarda yazılan literatürlerde ziyaretçi, danışman ve vaka yöneticisi gibi isimlerle belirtildiği görülmektedir. Ancak Richmond, geçmişte farklı isimlerle anılmış olsalar da bu kişilerin sosyal çalışmacı olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir (Richmond, 1917, s. 30-33). Ancak Richmond, sosyal çalışma olarak nitelendirmiş olduğu faaliyetlerin hayırsever örgütü anlayışından ziyade bilimsel temellere dayandığını belirtmektedir. Dolayısıyla araştırmada verilen bütün faaliyetlerin sosyal çalışma bilimi içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler olduğu bilinmelidir. Verilen örnek vakaların, uygulamaların ve kuramsal temellerin tamamı bilimsel bakış açısına dayandırılmıştır. Tüm bu nedenler ışığında bu dönemdeki meslek elemanları için sosyal çalışmacı ibaresi kullanılırken gerçekleştirilen uygulamalar ve müdahaleler sosyal çalışma uygulamaları ve müdahaleleri ismiyle belirtilmişlerdir. Diğer bir ifadeyle bu isimlendirmelerin sebebi, ilk dönem sosyal çalışma biliminde Richmond'ın belirtmiş olduğu bilimselliğin göz ardı edilmemesidir.

Araştırma ilk dönem sosyal çalışma literatüründen elde edilen bilgilerin ilk dönem sosyal çalışma felsefesi, ilk dönem sosyal çalışma uygulamaları ve ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki kuramsal temeller başlıklarının altında sistematik bir biçimde toplanması sonucu oluşturulmuştur. Tüm bu bilgilerin tamamında insan kavramı tartışılırken mesleğin felsefe, uygulama ve kuramlar üzerinden insana bakış açısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. GEREÇ VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Yapılan araştırmada temel yöntem olarak "Alanyazın Taraması" yöntemi belirlenmiştir. Genel bir ifadeyle açıklanmak gerekirse alanyazın taraması, bir konuyla ilgili daha önceden üretilmiş bilgileri belirli bir amaca uygun olarak eleştirel, sorgulayıcı, yorumlayıcı ve sentezleyici bir bakış açısıyla değerlendirmektir. Başarılı bir alanyazın taraması, sentezlenmiş bilgiye eleştirel değerlendirmeye, geniş, derin, özlü, anlaşılır ve tutarlı bir bakış açısına sahip olmalıdır. Bu yöntem genel olarak inceleme, özetleme, analiz etme, değerlendirme ve sentezlemenin bir bütün olarak metin içerisinde toplanmasıyla ortaya konmaktadır (American Psychological Association, 2001).

Alanyazın taraması yönteminin ortaya çıkmasının en temel nedeni, bir konuyla ilgili olarak bilimsel anlamda var olan kuramsal tartışmaların, uygulamaların ve araştırma sonuçlarının geniş anlamda bir bütün haline getirilmesidir. Böylece konu ile ilgili olarak geniş kapsamlı bilgilendirme ile birlikte; var olan bilgilerin çok boyutlu bir biçimde eleştirilmesi ve değerlendirilmesi amacını taşımaktadır. Bu yöntemi kullanan araştırmalarda herhangi bir konu ile ilgili olarak aşağıdaki soruların yanıtları metin içerisinde verilmektedir (Hart, 1998);

- Konuyla ilgili en önemli bilgi kaynakları nelerdir?
- Konu ile ilgili olarak alanda gerçekleştirilen tartışmalar nelerdir?
- Konuyla ilgili gerçekleştirilen tartışmalara taraf olan bakış açılarının özellikleri nelerdir?
- Konunun kavramsal kökeni ve kuramsal bilgi hazinesi nelerdir?
- Bilimsel literatürde konu nasıl oluşturulmuş ve sistematik bir biçimde düzenlenmiştir?
- Araştırma sonucunda ortaya çıkan değerlendirmeler ve öneriler nelerdir?

Alanyazın taraması yöntemi ile birlikte araştırmacılar, konu veya sorunun daha spesifik bir hale getirilmesini amaçlamaktadırlar. Bununla birlikte konuyla ilgili olarak literatürde var olan yaklaşımlar analiz edilerek yeni kuram ve yaklaşımlar üretilmeye çalışılmaktadır. Literatürdeki bilgilerin sürekli olarak güncellenmesini amaçlayan bilim dalları, bu yöntemle birlikte alanda var olan en güncel bilgileri bir bütün halinde ortaya

koymaya çalışmaktadırlar. Bu yöntemin diğer önemli bir amacı ise alanda yeni yetişen genç araştırmacıların konuyla ilgili olarak önemli çalışmaları ve kişileri öğrenmesidir. Bu gerek bilgilerin güncellenmesi gerekse bir bütün olarak konunun geniş bir biçimde tartışılmasının doğal sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak alanyazın yöntemi ile birlikte araştırmacılar, elde ettikleri veriler sonucunda alanda var olan bilgileri toplu bir biçimde değerlendirerek konuyla ilgili olarak alanda var olan eksikliklerin giderilmesini amaçlamaktadırlar (Gali, Borg, & Gali, 1996).

Alanyazın yönteminin yukarıda bahsedilen özellikleri ve amaçları sonucunda, alanyazın taramasının araştırmanın temel yöntemi olarak kullanılması uygun görülmüştür. Gerçekleştirilen araştırma ilk dönem sosyal çalışma bilimi literatürünün kazı çalışmasından oluşmaktadır. Alanyazın yöntemi ise bu kazı çalışmasının şeklini ve amacını ortaya koyan en uygun bilimsel yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu yöntemin araştırmanın amacına, konusuna ve oluşturulma biçimine en uygun yöntem olması münasebetiyle araştırmanın yöntemi olarak belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan teknikler ise Alanyazın taraması yönteminin "Geleneksel Kaynaklar" ve "En İyi Kanıt" teknikleridir. Alanyazın taraması yönteminin geleneksel kaynaklar tekniğine göre araştırmacı konuyla ilgili olarak amaca uygun bir biçimde analiz edilmiş kaynakların tamamını okumaktadır. Bu okuma esnasına araştırmacı kaynağın uygun yerlerini not alarak verileri elde etmektedir. Tüm kaynaklardan elde edilen bu veriler araştırmacının amacına uygun olarak belirli bir mantık örüntüsü içerisinde sunulmakta ve değerlendirilmektedir (Medawar, 1999).

Alanyazın taraması yönteminin diğer bir tekniği ise en iyi kanıt tekniğidir. Bu tekniğe göre araştırmacı, saptamış olduğu bilimsel literatürü araştırmanın amacına uygun bir biçimde analiz ederek araştırmanın temel varsayımlarını destekleyeceğini düşündüğü çalışmalar üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla bu teknik sayesinde araştırmacı, araştırmanın hipotezini destekleyen belirli çalışmalar belirleyerek bu çalışmalar üzerinden konuyla ilgili diğer literatür kaynaklarını değerlendirmektedir. Bu sayede toplanan bütünsel bilgiler, konuyla ilgili en sağlam kanıtlardan oluşturulmuş olacaktır (Doğanay, 2012, s. 70).

1.2. Veri Toplama Araçları

Gerçekleştirilen araştırmada alanyazın taraması yönteminin en iyi kanıt tekniği kullanılarak ilk dönem sosyal çalışma biliminin literatür bilgisini oluşturan en temel kaynaklara ulaşılmıştır. Günümüzde yapılan sosyal çalışma tarihine ilişkin araştırmalardan faydalanılarak ulaşılan bu eserler, Mary Richmond, Jane Addams, Octovia Hill, Helen Bosenquet, Robert Owen (Bir sosyal çalışmacı olmasa dahi fikirleri ve saptamaları sosyal çalışma biliminin oluşmasında oldukça önemlidir.) ve Samuel Barnett gibi önemli araştırmacıların ilk dönem sosyal çalışma literatürüne yapmış oldukları katkılardan oluşmaktadır. Bu dönemin önemli yazarlarının eserleri ile birlikte araştırmanın en temel metinlerini dönemin ulusal konferans metinleri de oluşturmaktadır. Özellikle 1880'li yıllardan itibaren başlayan bilimselleşme çalışmaların nedeniyle 1880 ile 1915 yılları arasında gerçekleştirilen sosyal çalışma bilimine dair konferanslar, araştırmanın diğer temel metinleridir. Yukarıda bahsedilen yazarların eserleri ve ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde değerlendirebileceğimiz ulusal konferans metinleri üzerinden yardımcı diğer kaynaklara ulaşılmış, böylece tamamen dönemin kaynakları üzerinden sosyal çalışma biliminin kuruluşundaki insan algısı, zamanın algısı üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bazı kısımlarında sosyal çalışma biliminin geçmişi ve şimdiki zamanı arasındaki bağlantıyı gösterebilmek adına günümüz metinlerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın bir diğer yardımcı kaynakları ise ilk dönem sosyal çalışma bilimi üzerine günümüzde yapılmış değerlendirmelerdir. Günümüzde sosyal çalışma tarihine ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar, araştırmanın yardımcı kaynaklarını oluşturmaktadır. Böylece araştırmanın verileri, öncü sosyal çalışmacılar tarafından kaleme alınan temel eserler ve bu dönemde gerçekleştirilen ulusal konferanslar temeli ile birlikte; ilk dönem sosyal çalışma bilimini dolaylı bir biçimde etkileyen veriler ve günümüzde gerçekleştirilen sosyal çalışma tarihine ilişkin yapılan araştırmaların meydana getirdiği dolaylı kaynakları kapsamaktadır. Tüm bu kaynaklar araştırmanın en temel veri toplama aracı olarak işlev görmüşlerdir.

1.3. Veri Toplama Süreci

Yapılan araştırmanın veri toplama süreci, ilk dönem literatürünün kazı çalışması olarak nitelendirilmiştir. Bu kazı çalışmasında ilk olarak günümüzde sosyal çalışma tarihine ilişkin araştırmalar analiz edilerek ilk dönem sosyal çalışma bilimi literatürü sahası

belirlenmeye çalışılmıştır. Günümüzde yapılan sosyal çalışma tarihine ilişkin çalışmalar ile birlikte araştırmanın tarama alanı belirlenmiştir. Geniş kapsamlı bir literatür kapsamı elde edildikten sonra ilk olarak alanyazın taramasının en iyi kanıt tekniği kullanılarak amaca uygun bir biçimde kazı sahası daraltılmıştır. Bir başka ifadeyle araştırmanın amacına uygun temel veriler belirlenerek literatür bilgisi incelenmeye başlanmıştır. Daha sonrasında alanyazın taraması yönteminin geleneksel kaynaklar tekniği kullanılarak temel kaynaklar, temel kaynaklardan elde edilen ilk dönem yan kaynaklar, sonrasında bu verilere gönderme yapan günümüz kaynaklarının taraması gerçekleştirilmiştir. Diğer bir ifade belirlenen ve daraltılan literatürler, uygun bir teknik ile analiz edilmeye başlanmıştır. Sonuç olarak planlı bir şekilde gerçekleştirilen bu ilk dönem sosyal çalışma literatürü kazı çalışması sonucunda amaca uygun veriler geniş bir zaman dilimi içerisinde elde edilmiştir. Elde edilen veriler, sistemli bir biçimde tasnif edilerek belirli başlıklar altında toplanmıştır. İlk dönem sosyal çalışma bilimindeki insan algısını ortaya koyan bu veriler, bahsedilen başlıklar altında sistemli bir şekilde düzenlenerek yazıya geçirilmiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinde 100 tanesi direkt olarak ilk dönem sosyal çalışma metni olmak üzere toplamda 250 adet kaynağa ulaşılmıştır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde yazıya geçirilen kaynakların azlığı bu sayının 100'de kalmasına neden olmuştur. Buna karşın ilk dönem sosyal çalışma biliminde yazılan literatürün tamamına yakını bilimsel kitaplardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu dönem kaynak sayısının az olmasına karşın kaynakların donanımlarının geniş olduğu görülmektedir. Ayrıca ulaşılan ilk dönem sosyal çalışma metinlerinin bibliyografyası araştırmanın sonunda ek olarak verilmiştir.

1.4. Verilerin Analiz Edilmesi

Yapılan araştırmada elde edilen veriler ışığında üç ana tematik başlık belirlenmiştir. Bunlar ilk dönem sosyal çalışma bilimde var olan felsefi veriler, uygulama verileri ve kuramsal veriler olarak belirlenmişlerdir. Bu üç ana tematik başlık oluşturulurken elde edilen verilerin ortak özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Bununla birlikte bu temalar, ilk dönem sosyal çalışma bilimi literatüründe var olan başlıklandırmalar göz önünde bulundurarak ortaya çıkarılmıştır. Günümüzden geçmişe doğru yapılan bu literatür çalışmasında dönemin insan ve mesleki algısının anlaşılması adına ilk dönem sosyal çalışma literatüründen elde edilen tasnifler ve başlıklandırmalar kullanılmasına gayret edilmiştir. Belirtilen üç ana başlığın alt başlıkları da yine ilk dönem sosyal

çalışma biliminde var olan tasniflemeler göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Yapılan çalışma tüm bu verilerin "insan" kavramı üzerinden değerlendirilmesi noktasında özgün bir çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan çalışmada "uygulama" ana başlığının alt başlıkları için neredeyse tamamen ilk dönem sosyal çalışma bilimi literatüründen faydalanılmıştır. Ancak araştırmanın "felsefi temelleri" ana başlığının alt başlıklarında ilk dönem sosyal çalışma bilimi verileri geçmişe uzanan felsefi bilgiler ile desteklenmiştir. "Kuramsal temeller" ana başlığının alt başlıklarında ise bu defa ilk dönem sosyal çalışma biliminden elde edilen verilerin günümüz sosyal çalışma bilimi verileriyle desteklendiği görülmektedir. Araştırmada bulunan her ana başlık ve alt başlık altında verilen bulgular, insan kavramı üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca geçmiş ve günümüz sosyal çalışma uygulamaları arasındaki bağlantıların ortaya koyulması bağlamında bazı ilk dönem sosyal çalışma verileri günümüz sosyal çalışma verileri ile desteklenmiştir. Tüm bu veri analiz işlemi sonrasında ilk dönem sosyal çalışma biliminin insan algısı betimleyici ve niteleyici bir tarihsel anlatımla verilmeye gayret edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Hipotezleri

1.5.1. Araştırmanın Ana Hipotezleri

- İlk dönem sosyal çalışma biliminin felsefi ve bilimsel temelleri bulunmaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma bilimi insan ile doğrudan çalışmasının dolaylı sonucu olarak insan haklarına önem vermiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma bilimi insanın sosyal bir canlı olmasının doğal sonucu olarak demokrasi, eşitlik, adalet ve özgürlük kavramlarına önem göstermiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen uygulamalar, insanı var etme çabasıdır.
- İnsan sevgisi, sosyal çalışma disiplini ortaya çıkan en önemli kavramdır.
- İlk dönem sosyal çalışma disiplini içerisinde gerçekleştirilen uygulamalar, mesleğin insan algısını ortaya koymaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen uygulamalar, kuramsal temellendirmeler ve öneriler, sosyal çalışma disiplinin insan algısını ortaya koymaktadır.

- İlk dönem sosyal çalışma bilimin felsefi alt yapısında her insanın "biricikliği" ön plandadır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminin benimsediği insan yapısı, uygulamaların oluşumuna yön veren asıl etkendir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde müracaatçı kavramı, insan hakları perspektifi üzerinden tanımlanmıştır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen uygulamalar ve benimsenen öncüller günümüz sosyal çalışma müdahalesini ve kuramlarını derinden etkilemiştir.
- Sosyal çalışma faaliyetlerinin bir bilim dalı olarak benimsenmesinde mesleğin insan hakları ve bilime dayalı temelleri oldukça önemlidir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde veya günümüz sosyal çalışma biliminde var olan bütün kuramlar, uygulamalar, felsefi ve etik kavrayışların tamamı "insan" kavramı üzerine bina edilmiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma disiplininde var olan uygulamalar, kuramsal temeller ve felsefi alt yapı mesleğin insan algısını ortaya koymaktadır.
- Sanayi Devrimi'nin toplumsal sonuçları ilk dönem sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında en önemli etkendir.

1.5.2. Araştırmanın Yan Hipotezleri

- İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan sorunlarının anlaşılmasında "çevre" faktörü önemsenmiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde "güçlendirme" kavramı var olan bütün sosyal çalışma uygulamalarında bulunmaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde insanın kalıtımı ya da biyolojik yapısı ve insan davranışı üzerindeki etkisi önemsenmiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde oluşturulan uygulamalar, kuramsal temeller ve felsefi kavrayışlar, mesleğin insan tanımını oluşturmaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma disiplininde dezavantajlı gruplar demografik özelliklerine göre sınıflandırılmıştır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde aile bir bütün olarak değerlendirilmiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan yorumlamaları kanıtlanmaya muhtaç varsayımlar olarak değerlendirilmiştir.

- İlk dönem sosyal çalışma disiplininde insan toplumsal ahlaki yapıdan etkilenen bireyler olarak değerlendirilmiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminin içerisinde bulunduğu toplumsal yapı içerisinde insan var olamamıştır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminin geliştiği dönemlerde sosyal çalışma bilimine ait tüm faaliyetler insanı çevresine karşı koruma ve güçlendirme amacını taşımaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde çevre-birey arasındaki iletişim bilinse de bu dönemde söz konusu iki kavramdan yalnızca "birey" kavramı üzerine spesifik ve sistematik çalışmalar yapılmış; "çevre" kavramı üzerine sistematik çalışmalar 1960'lı yıllardan itibaren belirginleşmeye başlamıştır.
- Diğer bilim dallarından sosyal çalışma disiplini içerisine entegre edilen her kuram ve yaklaşım, sosyal çalışma biliminin tarihinden doğan amaç ve bilimsel alt yapıya uygun bir biçimde mesleki alana adapte edilmiştir.
- İlk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde insana dair yapılan ideal tanımlamalar günümüzde halen ulaşılmaya çalışılan önemli insani hedeflerdir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan yapısı kompleks bir yapı olarak görüldüğü için kalıcı çözümün bilim dalları arasındaki işbirliği ile gerçekleşeceği görüşü hakimdir.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde hayırsever ve dini kavrayış ile birlikte bilimsel, felsefi ve akla dayalı kavrayışlar bir arada bulunmaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan benliğinin geliştirilmesi oldukça önemli görülmüştür. Bu konuyla ilgili sosyal çalışma bilimi Felsefe alanından oldukça geniş bir biçimde faydalanmıştır.
- İlk dönem sosyal çalışma biliminde uygulamalar, kuramsal temeller ve felsefi alt yapı arasında birbirini etkileyen, değiştiren ve şekillendiren bir ilişki bulunmaktadır.
- İlk dönem sosyal çalışma bilimi sorunun çözümü için birey, aile ve toplum alanlarından mesleki uygulamalar yapılması gerektiği görüşü bulunmaktadır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

İlk dönem sosyal çalışma bilimi literatürünün tarandığı bu çalışmanın en önemli sınırlılığı, söz konusu dönemde kapsayıcı literatürlerin azlığından kaynaklanmaktadır. Sosyal çalışma mesleğinin bir bilim dalı haline gelme sürecinde literatürün oldukça kısıtlı olması, söz konusu dönemin belirli sosyal çalışma öncülerinin çalışmaları

üzerinden değerlendirilmesine neden olmuştur. Özellikle Richmond, Addams, Bosenquet, Hill gibi önemli sosyal çalışma öncülerinin yazmış oldukları kapsayıcı kaynaklar, dönemin sosyal çalışma biliminin insana bakış açısını gösteren en önemli verilerdir. Bilimselleşme sürecinde özellikle uygulamaların gelişmesine çalışan ilk dönem sosyal çalışmacıların diğer bilim dallarına kıyasla dar bir literatür çerçevesine sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu durum çalışmanın belirli isimlerin öncü çalışmalarına bağlı kalınarak oluşturulmasına yol açmıştır. İlk dönem sosyal çalışma literatürünün kısıtlı oluşu araştırmada yararlanılan kaynakların belirli isimler üzerinden gitmesine neden olmuştur. 1960 yılına kadar kitapları sosyal çalışma eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında en temel ders materyali olan Richmond, çalışmanın en temel ve en geniş şekilde yararlanılan kaynakların başında gelmektedir. Bu sınırlılık aynı zamanda günümüzde yapılan sosyal çalışma tarihi araştırmalarında Richmond, Addams ve Hill gibi öncü isimlerin önemini vurgulamalarını da destekler niteliktedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. TEMEL KAVRAMLAR

2.1.1. İnsan Kavramı

İnsanlık tarihi boyunca insanın merak etmekten vazgeçmediği ana argüman, bizzat insanın kendisinin "ne" liği olmuştur. Tüm bu süreçte ideal insan tanımına ulaşabilmek için birçok savaşlar, kıyımlar, antlaşmalar, devrimler ve inkılaplar yapılmıştır. Spesifik olarak tüm bu savaş, antlaşma ve devrimler doğrudan "insanı" tanımlama amacıyla yapılmamıştır. Ancak dolaylı olarak insanın edinmesi gereken haklar, var olması için gerekli olan koşullar; bilmesi, öğrenmesi ve kendisini geliştirmesi için gerekli olan sosyal kurumlar vb. gibi olgular, temelde insan denen varlığı ideal bir biçimde tanımlama isteğinden kaynaklı olarak insan kavramının "ne"liğini etkilemiştir. Bu tanımlar elbette yalnızca savaş, devrim ve inkılaplarla değil felsefe, bilim ve teknoloji ile de gerçekleştirilmiştir. Daha doğru bir ifadeyle savaş, devrim ve inkılaplar dahi en temelde belirli bir felsefi ve bilimsel alt yapıya sahiptir. Bu yüzden doğrudan iç savaş, antlaşma veya devrim olarak nitelendirilmiş olgular, temelde insanın tanımına etki eden felsefi ve bilimsel keşifler ve etkilerdir.

Araştırmanın devamında daha detaylı tartışılacak olan insan kavramına en güncel sözlük tanımıyla bakılacak olursa ; "*Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı"* açıklamasıyla karşılaşılacaktır (Türk Dil Kurumu, 2006). Bu tanıma göre insan kavramı, toplum kavramıyla bir bütünlük arz etmekte olup evreni anlayabilme ve dahası evreni değiştirebilme kapasitesiyle evren içerisinde kendisini karakterize ettiği ifade edilmektedir. İnsan kavramıyla ilgili günümüzde birçok kesim tarafından ideal ilkeler olarak kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde insana dair haklar açıklanırken insan; özgür düşünen, diğer insanlarla eşitlik içerisinde yaşayan, sağlık, eğitim, iş imkanları, emeklilik vb. gibi hizmetleri talep eden, psikolojik iyilik hali içerisinde olan, hayatı anlamlandırmada kendi felsefi ölçütleri olan ve hayatı sürekli eleştirel, akılcı ve insan yararını gözetir bir biçimde kavrayan bir canlı olarak ifade edilmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1948). 30 maddeden oluşan Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde insanın sahip olması gereken haklar noktasındaki idealler ifade

edilirken sözlük anlamına kıyasla daha geniş ve ayrıntılı bir insan tanımının var olduğu açık bir biçimde görülmektedir. Bu durum diğer bir bakış açısıyla insan kavramının sözlük anlamıyla sınırlandırılabilecek basit bir anlama indirgenemeyeceğini de göstermektedir.

Bir başka insanı tanımlama çabası olarak değerlendirebilecek Magna Charta'da (Büyük Yemin) insan; kraliyet tarafından yapılan yargılamada, miras bölüşümünde, maddi kazanç sağlamada, tutuklanmada, evliliklerde vb. gibi konularda eşitlik ve özgürlük fikirleriyle örüntülü tarafsız muameleyi hak eden, kendine özgü varlıklar olarak ifade edilmektedir. Burada yapılan insan tanımlamasında ise dönemin eşitsiz ve demokratik olmayan siyasal ve sosyo-ekonomik hayat standartları neticesinde insanın birbirine eşit varlıklar olduğu argümanı üzerinden bir insan okuması gerçekleştirilmiştir (Dürüşken, 2009, s. 30-150). Bu bağlamda insan ile ilgili yapılmış tanımlamaları ve açıklamaları değerlendirirken bu tanımlamaları, sıradan tanımlar olmalarının ötesinde, çoğunun tarihe önemli anekdotlar düşen olaylarda kazanılmış haklar olarak yorumlamak gerekmektedir. Yani insan kendisi ile ilgili tanımlamalar yapabilmek için tarih boyunca ağır bedeller ödemiştir. Böylece insan kendini tanımlama hakkını elde etmiştir.

Evrensele ulaşmış metinlerden yola çıkarak elde ettiğimiz insan tanımlarımıza Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımını eklemek gerekmektedir. Bu tanımlamada sağlıklı bir insanın resmi çizilirken yalnızca bedensel sağlıktan değil aynı zamanda ruhsal ve sosyal yönden de tam bir iyilik halinden söz edilmiştir. Yani insan dediğimiz varlığın bedensel olarak rahatsızlığı olabileceği gibi psikolojik ve sosyal olarak da hayatını idame ettirmede sorunların oluşabileceği öngörülmüştür (Dünya Sağlık Örgütü, 1948). Tanımın dikkat çekici asıl boyutu ise asıl tedavinin yani diğer bir ifadeyle sağlıklı ideal bir insanın yalnızca kişinin bedenini, psikolojisini veya sosyal yaşamını tedavi etmekle mümkün olmadığı, bu üç unsurun da sağlık bir biçimde birbirileri ile ilişkili olarak tedavisi ile birlikte asıl tedavinin mümkün olduğu gerçeğidir.

Bahsedilen tanımlamalara bakıldığında, sözlük tanımlamasında insanın dünyayı algılama kapasitesi ve toplumsal olma durumuna vurgu yapılırken; Magna Charta'da haklar bağlamında eşitlik vurgusu yapılmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde genel bir biçimde insanın özgürlüğü ve kişisel gelişimi önündeki engellerin kaldırılması belirtilirken; Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımında bir insanın sağlıklı bir yaşamı olması için çalışılması gereken sistemler ve bu sistemler arasındaki

ilişkiler ifade edilmiştir. Bunlar ve bunlar gibi pek çok insan tanımının her birinde, farklı oranlarda doğruluk payının olduğu görülebilecektir. Ancak toplumbilimlerindeki ilerlemeler ile birlikte günümüzde geçmişte yapılan bu yol gösterici tanımlamalar ışığında insanı tanımlamada daha sistematik ve açıklayıcı yeni bakış açıları geliştirilmiştir.

Sosyal hizmet/çalışma[1] biliminde bu yeni açıklamalardan biri, 20. yüzyılın sonlarında iyice etkisini arttıran "Genelci Yaklaşım" içerisinde insanı "biyo-psiko-sosyal" bir varlık olarak tanımlanmasıyla kendisini göstermiştir. Bu tanımlamada, insanın kendisine has bir biyolojisinin bulunduğu ve bu biyolojik yapının kişinin psikolojisi ve sosyal yapısıyla oldukça ilişkili olduğu ve bu yüzden bir canlının insan olarak değerlendirilmesinde bu biyolojik unsurları taşıması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca insan yararının sağlanması adına bu biyolojik yapının doğası ve diğer yapılar üzerindeki karşılıklı etkileşimleri üzerine bilimsel çalışmalar yapılmaktadır (Gehlert & Brown, 2006). Bu tanımlamanın diğer önemli öğesi ise kişinin psikolojik yapısıdır. İnsan tanımlaması yapılırken belirli psikolojik aktivitelere sahip olan ve bu düzenli psikolojik işleyişte yaşanan aksamaların ve sorunların kişilerin hayatını idame ettirmede problemler yaşamasına sebep olan argümanlara atıf yapılmaktadır. Psikolojik yapı, kişilerin çocukluk yıllarından şu anına kadar yaşamış ve öğrenmiş oldukları bilgilerin bilişsel süreçlerle birlikte saklanması ve yorumlanmasıyla oluşmuş bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapının biyolojik sistem ve sosyal sistem ile karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu ve bu sistemler arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir biçimde devam ediyor olmasının kişinin hayatındaki homoestasi (denge) ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Beder, 2006). Denilebilir ki modern bilimde insan dendiği zaman, bilişsel aktiviteleri bulunan, bu yapı çoğu insan tanımında insanın hayvandan ayrı bir canlı olarak tanımlanmasında temel özellik olarak verilmiştir, ve bu bilişsel yapının kişinin biyolojik ve sosyolojik yapısı üzerinde etkisi olduğu kabul edilen bir canlı akla gelmektedir. "Biyo-psiko-sosyal" tanımının son sistemi olan sosyal sistem, varlığı ve doğası gereği sosyal olarak tanımlanan insanın bu yönünü ifade etmiştir. İnsan bu bağlamda sosyolojik bir unsur olarak değerlendirilmekte olup çevresindeki kişiler,

[1] Günümüzde söz konusu mesleğin adının literatürde kabul edilen iki faklı çevirisi bulunmaktadır. Bu çevirilerden ilki, Sosyal Hizmet diğeri ise Sosyal Çalışma çevirisidir. Biz araştırmamızda sosyal çalışma çevirisini kullanacağız ancak diğer çeviri de kabul görmektedir.

olaylar, sosyal kurumlar vb gibi yapılarla ilişkileri bulunan ve bu ilişkileri sonucunda çevresi üzerinde etkiye sahip olan sosyal bir canlı olarak ifade edilmiştir. İnsan gündelik yaşamında biyolojik ve psikolojik yapısı kadar sosyal yapısı bağlamında da birçok sorun ve problem ile karşılaşmaktadır. Sosyal anlamda yaşanan bu sorunlar kişinin biyolojik ve bilişsel yapısını negatif yönde etkileyerek kişilerin iyilik halinin tehlikeye girmesine neden olmaktadır (Muller, 1986, s. 743-751). Modern sosyal çalışma perspektifinde insana dair yapılan bu geniş, genel ve açıklayıcı insan tanımı insanın yaşadığı sorunların çözümlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü insanın iyilik halinin tehdit edilmesi bir anlamda bizzat kendisinin tanımının tehdit edilmesi anlamını taşımaktadır. Örneğin soğuk algınlığı sebebiyle başının ağrıdığını iddia eden bir kişi biyolojik yapısındaki sorun sebebiyle biyo-psiko-sosyal anlamda geniş yelpazeli bir sorunlar kümesiyle karşılaşabilmektedir. Bu örnek ile devam edildiğinde, ilk etapta sorun yalnızca biyolojik anlamda yaşanan baş ağrısı problemi iken bu fizyolojik rahatsızlığın getirisi olabilecek öfke ve gerginlik ile birlikte yaşanabilecek bilişsel problemler ve bu öfkenin aile içerisine yansımasıyla birlikte sosyal anlamda yaşanabilecek problemler tetiklenebilmektedir. Her şeyden önce insanın bu sistematik ve doğru tanımı, insana dair sorunların ve problemlerin asıl doğasının anlaşılmasında önem arz etmektedir.

İnsan ile ilgili yapılan yüzlerce felsefi ve bilimsel insan tanımına rağmen henüz kendisine insan diyen bu canlı türünün tam olarak yapısı çözülememiştir. Bugün bilim ve felsefe halen insanın biyolojisi, fizyolojisi, psikolojisi, sosyolojisi, felsefesi, bilişsel algılayışı, metafiziksel kavrayışı üzerine çalışmalar yaparak her geçen gün insan tanımını değiştirmekte ve geliştirmektedir. Henüz tam anlamıyla insana dair tüm kapıların açık olmamasının, bilimin ve felsefenin merak ve eleştirisinin her daim taze ve diri kalmasında önemli ve tarihe dayalı derinden bir etkisi vardır. Çünkü insan, insanın karşılaştığı ilk ve en güncel konudur.

2.1.2. İnsan Bağlamında Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Kavramı

Sosyal hizmet/sosyal çalışma kavramına dair birçok tanım bulunmaktadır. Örneğin sosyal çalışma kavramına dair kapsayıcı tanımlardan biri; "*İnsanın ve toplumun özgürleşmesine yardımcı olarak, özgür birey, örgütlü toplum ve demokratik, sosyal hukuk devletinin gelişmesine çaba gösteren, bilimsel ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda demokratik toplum düzeni oluşması için, insan haklarına dayalı*

anlayışlarla hareket eden, gelişme, barış ve katılım ilkeleri çerçevesinde, bireyin ve toplumun gelişip değişmesi için, eşitsizliklerin, adaletsizliklerin ve çelişkilerin giderilmesine çalışan bir meslektir. Ekonomik gelişmelerle sosyal gelişmelerin uyum içerisinde oluşması, toplumun ve bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi için çaba gösteren, insanca gelişme olanaklarını, sürdürülebilir kalkınma anlayışı doğrultusunda iyileştiren; birey, toplum ile gelişme, değişme hareketlilikleri konularında, yapısal bütüncü, multi-disipliner sorun çeşitliliğinde politika, plan ve program geliştirmeyle, çözüm stratejileri uygulama alanlarında bilgi üreten bir bilim dalıdır. Yukarıda belirtilen konularda mesleki felsefe, ahlak ve uygulama ilkeleri çerçevesinde, topluma ve insana yardımcı olmak için, gerekli kuramsal ve uygulamalı olarak eğitilmiş araştırmacı, sosyal bilimci niteliklerine sahip ilişki, etkileşim odağında yetişmiş elemanlar yoluyla hizmet üreten bir meslektir." tanımıdır (Cılga, 2001, s. 47). Zastrow ise sosyal çalışma bilimini şu şekilde ifade etmektedir; *"Sosyal hizmet sosyal işlev kapasitelerini yenilemek veya arttırmak ve amaçlarına uygun sosyal koşulları yaratmak için bireylere, gruplara, ailelere, örgütlere ve topluluklara profesyonel yardım etkinliğidir. Sosyal hizmet uzmanı çok-becerili bir profesyoneldir. Sosyal hizmet uzmanı bireyler, gruplar, aileler ve örgütler ve daha büyük topluluklar tarafından karşı karşıya kalınan sorunlarla etkin bir şekilde uğraşabilmek üzere çok çeşitli alanlarda eğitim ve uzmanlığa ihtiyaç duyar. Tıp bilimindeki pratisyen hekimler gibi bir sosyal hizmet uzmanı da, çok çeşitli beceriler ve müdahale teknikleri edinmelidir. Sosyal hizmet diğer mesleklerden farklıdır. Çünkü sorumluluk sahibi bir meslektir ve sosyal hizmet sağlamak için çaba gösterir."* (Zastrow, 2013, s. 34).

Yukarıdaki tanımlara eklenebilecek bir çok tanım aslında mesleğin ana ilkelerinden doğmuş ve daha sonrasında bu ilkeleri etkilemiş ve geliştirmiştir. Diğer toplumbilimlerinde olduğu gibi sosyal çalışma disiplini de bilimsel alt yapısı olan ilkelere dayanmaktadır. Genel olarak sosyal çalışma mesleğinin ana ilkelerine bakıldığı zaman;

- Marjinalize olmuş, sosyal olarak dışlanabilir durumda olan insanların ve risk gruplarının, sosyal alana dahil edilmelerini kolaylaştırmak.
- Toplumdaki engeller, eşitsizlikler ve adaletsizliklere meydan okumak.
- Birey, aile, grup ve topluluklara iyilik hallerini ve sorun çözme kapasitelerini arttırmalarında yardımcı olmak ve onları harekete geçirmek.

- Uygun yerel, ulusal, bölgesel veya uluslararası sorunlar bakımından, insanları savunuculuk faaliyetleri bakımından teşvik etmek
- Mesleğin etik ilkeleriyle uyumlu olan politika formasyonlarını ve politikanın hedeflenen uygulamalarını, insanlar için ve onlarla beraber savunmak
- İnsanların marjinal, mağdur ve incinebilir durumda kalmalarını sağlayan, yapısal koşullardaki değişimleri insanlar için ve onlarla beraber savunmak.
- Kendi kendine bunu başaramayacak durumdaki insanların, örneğin kabul görmüş ve etik olarak benimsenmiş yasalar çerçevesinde bakıma muhtaç çocuklar ve zihinsel hastalık veya gerileme yaşamış kişilerin korunması için çalışmak, olduğu görülmektedir (Yolcuoğlu, 2014, s. 152-153).

Genel anlamda tanımladığımız ve değerlendirdiğimiz sosyal hizmete dair bilgiler, insanlar ve onların çevresinde yer alan sosyal sistemler ile alakalı bilgileri içermektedir. Var olan bu bilgiler, bireyin içinde bulunduğu çevreyi açıklamakta ve bu çevrenin işleyişi ile alakalı bilgileri kapsamaktadır. Bu bilgiler, bireylerin de çevreyle olan ilişkilerinin geliştirilmesi adına sosyal işlevselliklerinin arttırılması noktasında sosyal çalışmacılara katkı sağlamaktadır. Mesleğe dair bilgiler eklektik, disiplinler arası, esnek, karmaşık ve özeldir. Bu yüzden sosyal çalışma mesleği ile ilgili sorunlar ortaya çıkmakta ve diğer disiplinlerden alınması gereken bilgiler noktasında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ayrıca kuramlar geliştirmeli ve uygun müdahale teknikleri üzerine çalışılmalıdır. Belirli bir müracaatçı ile çalışabilmek için mesleği noktasında uzmanlaşmış bilgiler oluşturulmalı ve bu uzmanlaşılmış bilgiler yaratıcı bir biçimde kullanılmalıdır (Johnson, 1998, s. 20-30).

Ulusal Sosyal Çalışma Uzmanları Derneği (NASW) sosyal çalışma uygulamasını 5 temel amaçla kavramsallaştırmışlardır;

1) Problem çözme sürecini işlevsel hale getirmek, bununla baş etmek ve insanların gelişime uygun kapasitelerini arttırmak.

2) İnsanlar ile kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemler arasında ilişki kurmak.

3) İnsanlar için kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmalarını ve çeşitli etkinliklerini desteklemek.

4) Sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek.

5)İnsan ve toplum refahını sağlamak (National Association Of Social Workers, 1983, s. 4-5).

Sosyal çalışmacılar, sosyal çalışma mesleğinin tanımına uygun olarak uygulamalarını gerçekleştirebilmek için mesleki bilgi ve becerilerle donatılarak eğitim görmektedirler. Eğitilen sosyal çalışmacılar, insanların problem çözme kapasitelerini arttırmaya ve gerekli kaynaklara ulaşmalarına, bireylere ve çevreleriyle olan ilişkilerini düzenlemelerine yardım etme amacı taşımakta olup makro düzeyde sosyal politikaları etkilemeye gayret göstermektedirler (Barker, 2003, s. 408).

Sosyal çalışma mesleğinin amaçları, genel olarak bireyin toplumsal manada işlevselliğini arttırmak adına toplum koşulları bireyin gelişmesine ve özgürleşmesine olanak sağlayacak şekilde değiştirmek ve geliştirmek, gelir adaletsizliğini ortadan kaldırmaya çalışmak ve insan haklarını güvence altına almak şeklinde sıralanmıştır (Kut, 2001, s. 9-15). Sosyal çalışma mesleği dolayısıyla da sosyal refah devletinin temel gayesi yalnızca gelir dağılımını düzenlemek ve sosyal sorunları gidermek değil ekonomik koşulların iyileştirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, demokrasi ve özgürlüğün zenginleşmesi de sosyal hizmet-sosyal refah ilişkisinin başarılı bir biçimde sağlanmasıdır (Marshall, 1963, s. 103). Bu anlamda bireylere asgari gelir güvencesi sağlamak, onları toplumsal tehlikelere karşı korumak, tüm yurttaşlara eşit bir ekonomik, sağlık ve barınma gibi sosyal hizmetler sağlamak bu amaçların uygulamaya dökülmesinde önemli roller oynamaktadırlar (Flora & Heidenheimer, 1990, s. 50).

Sosyal çalışma bilimine dair gerçekleştirilen tanımlamalarda belirgin olarak "insan" kavramının şekillendirici etkisi görülmektedir. İnsanın çevreye ya da çevrenin insana adapte olamayışını engelleyebilmek için ortaya çıkan sosyal çalışma biliminin mesleki amaçları, insanın müreffeh bir yaşama ulaşması için gerekli olan koşullardır. Bu koşullar mesleğin kendiliğinden oluşturduğu amaçlardan değil bizzat insanın varoluşu gereği ihtiyaç duyduğu özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin sorunun çözümüne çalışırken kalıcı bir uygulama için sosyal çalışma bilimi bireyle, grupla, toplulukla ve toplumla mesleki çalışmalar yürütmektedir. Sosyal çalışma biliminin sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak böyle bir yöntem belirlemesinin temel nedeni insana dair sorunların insanın oluşturmuş olduğu grup, topluluk ve toplum içerisinde hızlı bir biçimde yayılmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda sosyal çalışma bilimi bir anlamda insan-çevre ilişkisinden kaynaklanan sorunların çözümüne bu ilişkinin uygun idealini ortaya koyarak ulaşmaya gayret etmektedir. Böylece insanın çevre ile ilişkisi

birey, grup, topluluk ve toplum düzeyinde gerçekleştiği için sosyal çalışma bilimi insanın tüm bu unsurların tamamıyla olan ilişkilerin idealine odaklanarak bireyi bu ideale ulaştırmaya çalışmaktadır.

Sosyal çalışma biliminin tanımlanmasına yönelik olarak verilen diğer bir açıklama ise mesleğin insanın özgürleştirilmesi yoluyla bireyselleştirilmesine çalışmasıdır. Sosyal çalışma biliminin tanımına ilişkin bu açıklama tamamen insanın tanımına ilişkin açıklamalardan oluşmaktadır. İnsan Aydınlanma Çağı'ndan itibaren kendi aklına ve insan sevgisine önem vermeye gayret göstermiştir. Bugün var olan bütün bilimsel gelişmeler ve keşifler insan sevgisi ve insan aklının rehberliği ile ortaya çıkmıştır. İnsan sevgisinin ve insan aklının ön plana çıkarılması ise insanın özgürleştirilmesi ve bireyselleştirilmesi sonucunda meydana gelmiştir. Dolayısıyla insanoğlu kendisinin özgür düşündüğü zaman daha müreffeh ve mutlu bir yaşama ulaşabildiğini keşfetmiştir. Çünkü insan ancak özgürleştiğinde ve kendisine vakit ayırarak bireyselleştiğinde aklını ve varoluşunu keşfeden bir canlıdır. İnsanın mutluluğunu sağlamak için ortaya çıkan sosyal çalışma mesleği de insanın bu tanımını gerçekleştirebilmek için kendi tanımını ve amaçlarını ifade etmiştir.

2.1.3. Teori ve Uygulama Modeli Kavramları

Her akademik disiplin oluşumu ve faaliyetleri itibariyle insanın yüksek yararına yönelik olarak bilimsel çalışmalarını yürütmektedir. Teori veya kuram kavramı ise, insanın kendisini ve doğal çevresini anlamlandırırken yararlanmış olduğu sistemli bilgiler bütününü, bu bilgiler yine insan-insan, insan-doğa etkileşimi sonucu çeşitli ampirik analizlerle elde edilmiş bilgilerdir, ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle; bilimin gerçekleştirilmesinde yegane unsurların başında teori kavramı gelmektedir. Genel olarak kavramın açıklanmasıyla birlikte kavramın bilim açısından önemi ve gerekliliği daha açık bir hale gelecektir. Teori, genel olarak içerisinde bilimsel çıkarımlar, yasalar, gerçekler, bilimsel anlamda desteklenmiş ve test edilmiş hipotezler bulunan son derece bilimsel ve başarılı ampirik analizlerle desteklenmiş önermeler bütünüdür (Natıonal Research Council, 1998). Daha açıklayıcı bir ifadeyle; doğanın veya fiziksel evrenin belirli bir yönünü açıklamaya yönelmiş, bilimsel analiz ve gözlemlerle birlikte elde edilen kanıtlarla desteklenen hipotezlerden oluşan, yeni sorular üreterek var olan durumu anlayıp bu durum ile birlikte oluşan diğer durumları da ortaya koyan yenilikçi,

bilimsel kanıta ve gözleme dayalı güçlü ampirik ve pozitif önermeler bütünü olarak da ifade edilebilmektedir (Taşkın, 2006).

En az diğer bilimler kadar sosyal çalışma bilimi içinde hayati derecede önemli olan teori kavramı, bilginin soyuttan somuta doğru indirgenerek sosyal çalışma biliminin kuramsal ve kavramsal alt yapısının oluşturulmasında dahası sosyal çalışma/hizmet biliminin bir bilim dalı olarak işlev görmesinde hayati öneme sahip bir argümandır. Sosyal çalışma biliminde ilk olarak yapılan uygulamalar ile birlikte mesleğin kavramsal çerçevesi oluşmaya başlamıştır. Daha sonrasında uygulamalardan elde edilen gözlem ve veriler, bilimsel yöntemler ışığında kanıta dayalı ampirik analizlerle birlikte sosyal çalışma teorisini adım adım oluşturmuştur. (Sheafor & Horejisi, 2002, s. 10-40). Sosyal çalışma biliminde, kuramsal altyapı genişledikçe ilk etapta yalnızca gönüllü bir girişim olarak adlandırılan bu uygulamalar bir bilim dalı olarak değerlendirilmek durumunda kalmıştır. Teori bu noktada çok önemli bir kavram ile var olmaktadır. Kuramın kendisi gelişirken bu kavramı geliştirmekte ve etkilemekte aynı zamanda kendisi de bu kavramdan etkilenmekte ve bu kavram ile birlikte daha hızlı gelişmektedir. Söz konusu kavram "uygulama modeli" kavramıdır.

Uygulama modeli kavramı, bir bilimsel çalışmada öznenin ve nesnenin belirlenmesinden sonra bilimsel çalışmanın nasıl yapılacağını ayrıntılı bir biçimde ortaya koyan ayrıntılı çerçeveler olarak ifade edilmektedir. Bilimsel çalışmalarda teorinin başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için bir takım ayrıntılı uygulama çerçevesi oluşturulmaktadır. Ancak sosyal çalışma biliminde bu süreç tersten işlemiştir. Oluşturulan bu çerçeve, özellikle sosyal bilimlerde ortaya konan teorilerin sağlıklı bir biçimde uygulanması ve hayata geçirilmesi adına büyük önem arz etmektedir. Bir sosyal çalışmacı teorik olarak " Sosyal çalışma uygulamaları yapılırken kanıta ve veriye dayanılmalıdır" şeklinde bir bilgi öğrenmektedir. Ancak bu teoriye ilişkin uygulama modelinde ise "Aile ile ilgili sosyal çalışma müdahalesi gerçekleştirilirken kanıta dayalı mesleki uygulama yapabilmek için öncelikle ailenin resmi kayıt sisteminden demografik ve adres verilerine ulaşılmalı, bu aşamadan sonra okul, sağlık, iş vb kurumların kayıtları incelenerek veri haznesi geliştirilmelidir" şeklinde teoriyi açıklayan, betimleyen ve uygulamaya geçiren bir bilgi kupürüne sahip olmaktadır (Tomanbay, et al., 2013, s. 31-33).

Bu kavram sosyal çalışma disiplini içerisinde incelenip açıklanmaya devam edildiğinde, özellikle ilk dönem sosyal çalışma biliminde uygulama modellerinin mesleki bilgi ve teorilerden daha fazla yer aldığı görülmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi teori-uygulama ilişkisi sosyal çalışma biliminin oluşması aşamasında tersten işlemiştir. Mesleğin oluşması aşamasında ilk zamanlarda uygulama modelleri bir uygulama çerçevesi kazanmış daha sonra bu çerçeveler üzerinden mesleki bilgi ve teori alt yapıları gelişmiş ve mesleğin bir bilim olarak çehresini oluşturmuştur (Zastrow, 2013, s. 1-6). Bahsedilen bu gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda sosyal çalışma biliminin tarihi analizi yapılırken, yalnızca teorilere bakılarak yapılacak analizler eksik kalacaktır. Bu nedenle yalnızca teorilerle değil uygulama modellerini de içeren analizlerle birlikte dönemin insan algısı daha başarılı bir biçimde değerlendirilebilecektir.

Bir bilim dalının insana dair bakış açısını kavrayabilmek için o bilim dalının ortaya koymuş olduğu kuram ve uygulama modellerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü söz konusu bilim dalının insanın iyilik halini sağlamaya dair gerçekleştirmiş olduğu faaliyet insanın sahip olması gereken ideal tanımlarını içermek durumundadır. Bu uygulama veya kuram insana dair ideal kavrayışı ortaya koyduktan sonra insanı bu ideallere ulaştırmayı hedeflemelidir. Dolayısıyla her bilim dalı, insanının mutluluğunu sağlayabilmek için ideal insanın var edilebilmesini amaçlamaktadır. Sosyal çalışma biliminin insan mutluluğu için belirlemiş olduğu ideal insan tanımlamaları ise mesleğin kuramsal temelleri ve uygulama modelleri üzerinden anlaşılmaktadır. Her uygulama ve kuram insanın karmaşık yapısına dair belirli bir alanı ortaya çıkararak toplamda insanın belirtilen bilim dalına giren kısmının tamamının ortaya konmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle uygulama ve kuramsal anlamda bir bilim dalı kendisini ne kadar çok geliştirirse bu bilim dalının insanı anlamasını ve dolayısıyla insanın yüksek iyilik halini sağlaması ihtimali daha fazla olacaktır.

3. İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA FELSEFESİ VE UYGULAMALARI

3.1. İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA FELSEFESİNDE İNSAN ALGISI

3.1.1. Felsefe-Bilim İlişkisi

Dünya tarihinde sistemli bir biçimde bilimleri sınıflandırma çalışmalarını gerçekleştiren Farabi, tüm bilimlerin Felsefe biliminden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Aynı önerme Farabi'den daha önce Aristotales tarafından da tartışma konusu olmuştur (Aydın, 2010, s. 123-124). Aristotales, sistemli bir şekilde olmasa da ilk kez çevrenin,kendi alanında uzmanlaşmış birden çok grup tarafından incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre çevre çok kompleks bir yapıdadır ve bu karmaşık yapının çözümü içinde insanların belirli alanlarda uzmanlaşarak daha geniş bir kavrayış elde etmeleri gerekmektedir. Aristoteles'in düşüncesinde her ne kadar çok ayrı alan oluşturulmuş olursa olsun Felsefe, tüm bu alanların temel kaynağı ve temel birleştirici unsuru olarak görülmüştür (Cevizci, 2017, s. 59-61). Bu durumun en temel sebebi ise insanların çevre ile ilk ilişkisinin felsefi süreçler ekseninde oluşturulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanoğlu çevre ile ilişkisinde çevreyi anlayabilmek için ilk olarak mantıklı akıl yürütmeleri kullanmaya ve oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda insanlık tarihinin ilk dönemlerinde felsefe henüz tam anlamıyla sistemleştirilmemiş basit bir bilim yöntemi olarak kavranmıştır (Cevizci, 2017). Bu yakın ilişki Felsefe'nin ve bilim dallarının temel amacında da net bir biçimde görülmektedir. Kelime anlamı olarak irdelendiğinde Felsefe kelimesi Latince Philia (sevgi, sevmek) ve Sophia (bilgelik, bilme) kelimesinin birleşimi olarak ortaya çıkmıştır. "Bilgelik sevgisi" veya "bilme sevgisi" olarak yorumlanabilecek olan Felsefe'nin amacı Platon'a göre doğruya varmak ve var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır (Küyel, 1976, s. 10). Aristoteles'te Felsefe, var olanın ilk temellerini ve ilkelerini araştıran bilimdir, kısaca: ilkeler bilimidir. Bilimin amacı ise insan- çevre ilişkisinin sistemli mantık kuralları ve ampirik deneysel koşullara dayandırılarak açıklanmaya çalışılmasıdır (Droit, 2013, s. 34). Bilim ile ilgili önemli tanımlardan birini de Albert Einstein yapmıştır (Erçek, 2008): *"Bilim,her türlü düzenden yoksun duyu verileri ile düzenli düşünceler arasında uygunluk sağlama çabasıdır."* Einstein burada bilimin insanın duyu organı sayesinde elde ettiği karmaşık verileri mantıklı düşünce kümlerinde sistematik bir hale getirerek

insanın ve çevresinin daha anlaşılır bir hale getirdiğini göstermektedir. Bu anlamda Felsefe'nin de bilimin de temelde insan-çevre ilişkisinde hakikati aradığı görülmektedir. Her iki kavramın da oluşumuna dair bu en temel tanımlamalar, birbirileri arasındaki ilişkiyi net bir biçimde göstermektedir. İnsanlık tarihi boyunca insan ilk olarak Felsefe'yi kullanarak çevresindeki gerçekleri anlamaya gayret etmiştir. Daha sonrasında daha geniş kapsamlı ve anlamlı bir çevre bilgisine ulaşmak için Felsefe'den bir takım alt dallar doğduğu görülmektedir. Bu alt dallar, çevrenin belirli alanlarına odaklanarak bu alandaki gerçekleri anlamaya gayret etmişlerdir. Ancak doğanın her alanında olduğu gibi çocuk, babasından bir takım farklılıklar göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, bilim Felsefe üzerinden temellendikten sonra felsefeden bağımsız bir takım farklı özelliklere sahip olmuştur. Bu temel özellikler değerlendirildiği zaman karşımıza şu değerlendirmeler çıkmaktadır (Yıldırım, 2000, s. 27):

- Bilim gerçeği parçalara ayırarak incelerken felsefe gerçeği bir bütün olarak ele almıştır.
- Bilim olgulara dayanan ve ampirik süreçlerle kanıtlanan bilimsel yöntemleri kullanırken felsefe akıl yürütme yöntemini kullanarak temellendirmeyi amaçlamaktadır.
- Bilimin önermeleri değeri deney ve gözleme dayanan ve gelişen yeni durumları açıklayan sentetik önermelere dayanırken felsefenin önermeleri, akıl yürütmelere dayanan ve genel kuralları kapsayan analitik ve bazen de metafizik önermelere dayanmaktadır.
- Bilimde elde edilen bilginin kesinliği olgusal olarak kanıtlanabilirken felsefede elde edilen bilginin kesinliğini olgusal olarak kanıtlamak olanaklı olmayabilir.

Bilim ile Felsefe arasında amaç bağlamında önemli benzerlikler olsa da konu ve yöntem açısından belirgin farklılıklar içerdiği açık bir biçimde görülmektedir. Ancak bu farklılıklara rağmen her iki alan günümüzde dahi karşılıklı ilişkilerine, birbirilerinin sınırlarını koruyarak devam etmektedirler. Öyle ki bu iki alan arasındaki ilişki "Bilim Felsefesi" alanını oluşturmaktadır. Ayrıca bilim insanları, sistemli çalışmalar oluşturabilmek için etik kurallara, ideal amaçlara ve kendi alanlarında insana en uygun yararı sağlayabilmek için ideal, insan-bilim tasavvuruna ihtiyaç duymuşlardır. Bu nedenle her bilim dalı, kendisini sürekli geliştirebilmesi, eleştirel bir bakış açısıyla özgürce sorular sorarak çevreyi anlayabilmesi için belirli bir felsefi kavrayışa sahip

olmuştur (Çilingir, 2007, s. 15). Günümüzde Tıp Bilim'inin tıbbi alanda insana en iyi hizmeti verebilmek için oluşturmuş olduğu Tıp Felsefesi veya Tıp-Felsefe ilişkisi adı altında bölümü bulunmaktadır (Elbek, 2007, s. 132-133). Tıp bilimi, sosyal bir bilim dalı değildir ancak bu bağlamda doğrudan insanı konu edinen sosyal bilimlerin tamamı ile ortak özelliklere sahiptir. Çünkü her bilim dalı kendi alanı ile ilgili felsefi kavrayışlarını canlı tutarak felsefeyi kendi alanlarındaki gelişimi, değişimi, yenilikleri ve adaptasyonları oluşturabilmek için dinamo olarak kullanmışlardır. Bu nedenle hiçbir bilim Felsefe'den tam anlamıyla ayrışmamış, kendi alanlarındaki felsefi düşünce ve kavrayışları sürekli olarak canlı tutmaya çalışmışlardır.

Bilimlerin Felsefe'den ayrılışı Matematik alanında yaşanan gelişmelerle birlikte başlamıştır. Daha sonrasında doğa bilimlerinin ve son olarak sosyal bilimlerin Felsefe alanından ayrılıp bir bilim faaliyeti olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İlkçağ'da Felsefe ve bilim alanında önemli gelişmeler kaydeden Antik Yunan filozoflarının yerini Ortaçağ'da İslam Dünyası'nda bulunan filozoflar devralmıştır. İslam Dünyası'nın İlkçağ'da yazılan metinleri yazıya geçirerek yaygınlaştırması Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin başlamasına zemin hazırlamıştır (Russel, 1972, s. 185-197). Ortaçağ'da İslam Coğrafyası'nda yazılan metinler incelendiği zaman doğa bilimlerinin Felsefe'den ayrılarak ayrı bir bilim dalı olarak değerlendirildiği ancak sosyal bilimlerin Felsefe ile bir bütün halde değerlendirilmeye devam edildiği görülmektedir (Sönmez, 2006, s. 62). Sosyal Bilimlerin Felsefe alanından doğa bilimlerine göre oldukça geç ayrılması bize neyi anlatmaktadır? İnsanı doğrudan konu edinen bir bilim dalının doğa bilimlerine kıyasla daha fazla Felsefe ile iç içe olması gerektiğini göstermektedir. Bu durumun en temel sebebi ise sosyal bilimlerin insanlık tarihinin en başından beri Felsefe'nin sormuş olduğu "insanın ne'liği" sorusunun cevabına ilişkin olarak bilimsel faaliyetlerini gerçekleştirmesidir. Örneğin, kadının eğitimi ile ilgili bilimsel çalışmalar yürüten bir sosyoloğun, Platon'un insanların eğitimi ile ilgili analitik önermelerini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Burada günümüz sosyoloğunun sentetik bir önermeye sahip olduğu görülmektedir. Ancak insana dair geçerliliğini ve tutarlılığını koruyan analitik önermelere sahip Platon'un bilgileri, sosyoloğun sentetik önermelerini desteklemeli ve çözüm için yol gösterici olmalıdır. Dahası sosyolog bu alanda elde edeceği kanıtlar ile birlikte Platon'u yanlışlayabilmeli veya onun bilgi kümesini geliştirebilmelidir. Ancak buradan sosyal bilimlerin Felsefe'den ayrılmaması gerektiği

anlamı çıkarılmamalıdır. Çünkü burada anlatılmak istenen sosyal bilimlerin ana konusu olan insanın Felsefe alanında uzun yıllar boyunca tartışıldığı ve tartışılmaya devam ettiği, bu nedenle de sosyal bilimlerin bu birikimlere ve gelişmelere kayıtsız kalamayacağı gerçeğidir. İnsanın yalnızca maddi bir varlık olmayışından kaynaklı olarak sosyal bilimler, tinsel ve moral özellikleri olan insanın anlaşılmasında ve kavranmasında Felsefe alanıyla oldukça sıkı bir işbirliği içerisinde mesleki çalışmalarına devam etmelidirler.

Genel görelilik alanında çalışan Astro-fizikçiler, bugün ışığın doğasını ve yapısını anlamaya çalışırken İbn-i Heysem'den Newton'a, Faraday'dan Einstein' a kadar bu alanda elde edilmiş bütün bilgi ve tecrübeleri kullanmaktadırlar. Tüm bu bilgi ve birikim ile birlikte ışığın doğası net bir biçimde açıklanmaya çalışılmaktadır (Sagan, 1982, s. 200-235). Tıpkı bu örnek gibi insanı anlamaya çalışan sosyal bilimlerde Platon'dan Farabiye, İbn-Rüşd'ten Descates'e, Hegel'den Jean Paul Sartre'ye kadar geçmişte insana dair elde edilmiş olan bilgi ve birikimleri göz önünde bulundurmak durumundadırlar. İnsanı doğrudan çalışma alanı kabul eden sosyal bilimler, insana dair elde edeceği yenilikçi çalışmalar ile birlikte bizzat felsefenin yönünü ve gidişatını etkileyecektir. Bu nedenle sosyal bilimler karmaşık bir yapı olan insanın anlaşılması ve insanın yüksek yararına uygun bilimsel gelişmelerin oluşturulabilmesi için kendi aralarında ve felsefi alanla multidisipliner bilgi alışverişinde bulunmak durumundadırlar.

3.1.2. Sosyal Çalışma Felsefesinin Temelleri

Her felsefi kavrayış, içinde yaşadığı toplumun yapısından etkilenerek meydana gelmiştir. Çünkü felsefe, içerisinde yeşerdiği topraktan bağımsız düşünülemez. Her felsefi düşüncenin içerisinde, oluştuğu dönemin acılarının, savaşlarının, dostluklarının, başarılarının ve gözyaşlarının izleri bulunmaktadır (Tomanbay, 2018). Dolayısıyla felsefi düşüncelerin en temel kaynağı, "insanın ideal bir biçimde yaşamını idame ettirilebilmesine çalışmak" düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, "varlık var mıdır?" sorusunun cevabı belirgin bir biçimde insanın en uygun şekilde anlaşılabilmesi ve tanımlanabilmesi için oldukça büyük öneme sahiptir. Bu soruya verilebilecek en ideal cevaplar sonucunda, bir insanın varlık sahasındaki yeri ve tanımı anlaşılmış olacaktır. Peki, bu sorunun cevaplanması insanın yüksek yararına mıdır? Yalnızca bilgi sevgisi veya hakikat sevgisi için olsa bile felsefi soruların cevapları, sonuç olarak

insanın yüksek yararına hizmet etmiştir. Geçmişten günümüze Felsefe tarihi incelendiğinde ortaya konan her felsefi düşüncenin sonuç olarak insanın ideal yaşamına hizmet ettiği görülmektedir. Ancak bu durum bizi her şeye yararcı bir kavrayışla bakan pragmatizm'e götürmemelidir. Çünkü pragmatizm, amaç ve sonuç itibariyle yararcı bir bakış açısına sahipken bir bütün olarak felsefe, amaç olarak hakikat sevgisi ve bu amacın doğal sonucu olarak insan yararına dair fikir örüntülerini oluşturmuşlardır. Burada yararın bilinçli olarak amaç edinilmesi ve yararın amaç dışı süreçler sonucunda insan yararına hizmet etmesi anlamında farklılıklar bulunmaktadır (Cevizci, 2007, s. 12-13).

Kendi toprağının acılarından ve sorunlarından beslenen felsefi anlayışların doğasının anlaşılabilmesi için bu toprağın başarılı bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Bir başka ifadeyle ilk dönem sosyal çalışma biliminin felsefi kavrayışının anlaşılabilmesi için dönemin acılarının ve sorunlarının anlaşılması gerekmektedir. Sosyal çalışma disiplinin ortaya çıkmasındaki en önemli etken Sanayi Devrimi'nin toplumsal sonuçlarıdır. Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan veya iyice belirginleşen sosyal sorunlar, toplumun devamının sağlanabilmesi adına bir takım düzenlemeler ile çözülmeye çalışılmıştır. İlk etapta yardımsever hayır örgütlerinin ve dini kuruluşların etkisi ile bu çalışmalar gerçekleştirilmiş olsa da Sanayi Devrimi'nin toplumsal sonuçlarının telafisi için, bilimsel yöntem ve kuramdan yoksun organizasyonsuz müdahaleler yeterli olmamıştır. Bu dönemde ağır koşullarda çalışan çocuk işçiler, şiddete ve tacize uğrayan kadınlar, ağır iş koşullarında çalışan genç işçiler, cinsel obje gözüyle bakılan küçük kız çocukları vb. gibi birçok insanlık dışı uygulama sosyal çalışma disiplinin temel felsefesini oluşturmuştur. Çünkü felsefe, sürekli gelişen ve değişen insanı anlamak ve bunun sonucunda onun acısını hafifletebilmek adına yola çıkan bir alandır (Karavelioğulları, 2017, s. 12-16). Ancak yoksulluk, bencillik, açlık, işsizlik, suç vb. gibi olaylar Sanayi Devrimi öncesinde de toplumda var olan önemli sorunlardı. Sanayi Devrimi ise, bu sorunların toplumun varlığının tehdit altına girmesine neden olacak kadar çoğalmasına ve acımasızlaşmasına neden olmuştur. Bu anlamda sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde artış gösteren sorunların kökenleri çok daha geçmişe dayanmaktadır. Tabi bu durum,ilk dönem sosyal çalışma felsefesinin de geçmiş temellerinin bulunduğunu göstermektedir. O halde, ilk dönem sosyal çalışma felsefesinin sorunlarını kavrarken geçmişten elde etmiş olduğu bir takım bilgilerinin

varlığı kabul edilmelidir. Örneğin, suça bulaşan bireylerin hatalı olduğunu belirten Owen, çevresel olanakların bireyin adaptasyonuna uygun bir hale getirilmemesinden kaynaklı olarak devlet organizasyonlarının da bu suçta payının bulunduğunu ifade etmiştir (Owen, 1813, s. 45-55). 19.yy'da ifade edilen bu görüş ilk olarak, M.Ö. 427 ile M.Ö.347 yılları arasında yaşayan Antik Yunan düşünürü Platon tarafından ifade edilmiştir. Platon, bireysel mutluluğun sağlanmasında bireyin erdemli davranışlarının etkili olduğunu, toplumsal mutluluğun sağlanmasında ise devletin erdemli kurallar ortaya koyması gerektiğini ifade etmiştir. Devletin erdemli kurallar oluşturamaması durumunda ise bireyin yaptığı hatalardan kaynaklanan mutsuzluklarda devletin önemli bir payının bulunduğunu ifade etmiştir (Cassirer, 1984, s. 72). Bu örnekte görüldüğü üzere suçun çevre ile olan ilişkisi, Sanayi Devrimi sonrasında iyice artış gösteren suç oranlarından kaynaklı olarak belirgin bir biçimde bilimsel alanda tartışılmış olsa da bu durum Antik Yunan'da suç işlenmediği anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla sosyal çalışma biliminde acının kökenleri bizleri sosyal çalışma felsefesinin kökenlerine göndermektedir.

3.1.2.1. Antik Yunan Felsefesi'nden Sosyal Çalışma Felsefesi'ne

Yalnızca sosyal çalışma biliminin değil diğer bütün bilim dallarının oluşumu tam da bu dönemde, yani Antik Yunan'daki özgür düşünce ortamında meydana gelmiştir. Çünkü bu dönem ilk defa insanın anlaşılmaya çalışıldığı dönemdir. İnsan kendisini ve çevresiyle ilişkisini ilk defa sorguladığı andan itibaren var olan toplum yapısının bizzat insan düşüncesiyle birlikte değiştirilebileceğini ortaya çıkarmıştır. Bu dönem, insanın aklıyla insanı anlamaya çalıştığı ilk dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın davranışları ve çevresiyle ilişkisini sistematik akıl yürütmelerle analiz eden Antik Yunan düşünürleri hakikatin bilgisine ve mutlu bir yaşama ulaşmaya çalışmışlardır. Bu önemli bir değerlendirmedir çünkü Antik Yunan'da felsefi faaliyetlerini yürütmüş olan her düşünür, içinde bulunduğu toplumsal yapının ideal toplum yapısı olmadığını iddia etmişlerdir. Ve ideal toplum yapısının oluşturulabilmesi için ideal insanın oluşturulması gerektiğini düşünülmüştür. Bu dönemin en ünlü düşünürlerinden Sokrates, insanda doğuştan var olan ve kişiden kişiye göre değişmeyen bilgiye ulaşılması durumunda bireysel mutluluk ve dolayısıyla toplumsal mutluluğun oluştuğunu ifade etmiştir (Cevizci, 2017, s. 30-44).

Bu dönem genel olarak değerlendirildiğinde, dönemin düşünürlerinin çoğunlukla bilgi ve ahlak problemleriyle ilgilendiği görülmektedir. Sofistler bilginin kişiden kişiye değişen bir şey olduğu ve bu yüzden güvenilebilecek tek bir bilgi kümesinin olmadığını iddia ederken Sokrates, insanda değişmeyen ve insanın mutluluğunu sağlayan ve herkes için gerekli olan bilgi kümesinin bulunduğunu ifade etmiştir (Tuğcu, 2003, s. 117-121). Sofistlerin relativist kavrayışının bir diğer eleştirisi ise Sokrates'in öğrencisi Platon tarafından gerçekleştirilmiştir. Platon ise günlük yaşamda kullandığımız bilgilerin idealar dünyasındaki bilgilerin yansıması olduğunu belirtirken insanların, yansıma bilgilerden kurtularak herkes için aynı olan idealar dünyasındaki bilgilere ulaşacağını ifade etmiştir (Tuğcu, 2003, s. 133-141). Antik Yunan'da bilginin yapısı ile ilgili gerçekleştirilen bu tartışma, ilk dönem sosyal çalışma felsefesinde insanların anlaşılması adına önemli katkılar sağlamıştır. Tüm bilimlerin insanı anlama alanını genişleten bu katkılar, sosyal çalışma disiplinin etik kurallar ve yaklaşımlar oluştururken, insanın gözünden dünya anlaşılmaya çalışılırken ve insana en uygun müdahaleler gerçekleştirilirken oldukça önemli katkıları olmuştur. Aynı konuda iki farklı doğrunun bulunabilmesini sofistlerin düşüncesi aracılığıyla kavrayan sosyal çalışma bilimi, mesleki müdahalelere yön veren etik kurallarını oluştururken Sokrates'in ve Platon'un herkes için aynı olan ve mutluluk veren bilgi düşüncesinden yararlanılmıştır. Ancak sosyal çalışma felsefesini derinden etkileyen asıl felsefi düşünceleri, bu dönemde gerçekleştirilen ahlaksal tartışmalar oluşturmaktadır. Çünkü bu tartışmaların tamamı, bireyin mutluluğuna ulaşma ana fikriyle gerçekleştirilmiştir. Çevrenin insan üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş olsa da insanın ahlaki yönden güçlü hale getirilmesinin gerekliliği üzerinde duran Antik Yunan düşünürlerinin bu güçlendirmeyi sağlamak için çeşitli düşünceler ortaya koymuşlardır. Bu düşüncelerden biri Epikuros tarafından ortaya konmuştur. Ona göre erdemli yaşam sonucunda haz elde edilen deneyimler sayesinde gerçekleşmektedir (Thilly, 2000, s. 106). Ancak Aristotales mutluluğa ulaşabilmek için bireyin eylemleri gerçekleştirme amacının bireysel çıkarlardan ve arzulardan uzak olması gerektiğini söylemiştir. Çünkü yalnızca bireyin kendisini düşündüğü bir eylem ahlaki bir eylem olarak görülmemiştir. Böylece bireyin mutluluğu içerisinde yaşadığı toplumun mutluluğuna bağlanmıştır. Bu nedenle eylemin amacı bireyin değil toplumun genelinin hazzının sağlanması olmalıdır (Aristotales, 2007, s. 36).

Antik Yunan düşünürlerinin sosyal çalışma felsefesine katmış oldukları en önemli şey ise insanın var oluşuna dair argümanlarıdır. Antik Yunan'da Felsefe'nin başlangıcında sorulan en temel sorulardan bir tanesi "varlık var mıdır?" sorusudur. Bu dönemde insanın varlığına dair belirlemeler yapılarak insanın varoluş yapısı analiz edilmeye başlanmıştır. Bugün sosyal hizmet felsefesinin en önemli sorunu, toplum içerisinde var olmayı başaramayan insandır. Bu dönemde ideal insanın kendisi üzerine düşünen bir canlı olduğu ve varoluşunun en önemli belirtisinin de düşünme ve yaratma (yeni bir şey oluşturma) yeteneklerinin olduğu ifade edilmektedir. Bu cümle tersinden okunduğu zaman, düşünmeyen ve yeni bir şey oluşturmayan bireylerin var olup olmaması soru konusu olmaktadır. Dolayısıyla sosyal çalışma bilimi var olma potansiyelini üzerinde barındıran insanın var olmasını sağlayabilmek için birey- çevre ilişkisine odaklanmaktadır. Bireyin varoluşu ile ilgili düşünce sistemlerinin başlangıcı da bu döneme dayanmaktadır (Taylor C. , 2001, s. 180-190).

Antik Yunan Felsefesi'nin Sosyal Çalışma Felsefesini en derinden etkilediği alan insan hakları ve demokrasi kavramlarında olmuştur. Antik Yunan Felsefesinde insan belirli hak ve sorumluluklara sahip birer canlı olarak görülmüşlerdir. Dönemin toplum yapısında, herhangi bir hakkı veya statüsü bulunmayan köleler ile birlikte; belirli hak ve statülere sahip bireylerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir kişinin köle olup olmadığına dair ayrımın temel noktası bu dönemde "hak" kavramı üzerinden okunmuştur. Siyasi, sosyal ve ekonomik hakları bulunmayan köleler, bu dönemde birey (individum) olarak değerlendirilmiyorlardı. Bu nedenle birey olabilmenin en önemli koşulu, belirli hak ve özgürlüklere sahip olmaktan geçiyordu (Yalçınkaya, 2011, s. 28). Böylece sosyal çalışma felsefesindeki hak kavramının kökeni, bir kişinin yurttaş veya birey olabilmesindeki en gerekli koşul olarak Antik Yunan Felsefesinde temellendirilmiştir. Peki, hak kavramının bu kadar önemli ve gerekli olmasının nedeni neydi? Bu sorunun cevabı için yine sosyal çalışma felsefesinin önemli argümanlarından demokrasi ve yasa kavramlarının temelinin incelenmesi gerekmektedir.

Demokrasi kavramı ile dünya tarihinde ilk kez Antik Yunan metinlerinde karşılaşılmaktadır. Antik Yunanlar, M.Ö. 500 – 300 yılları arasında "Polis" adını verdikleri siyasi yönetim birimlerinde uygulamış oldukları yönetim şekillerini "Demokratia" olarak ifade etmişlerdir. Halk anlamında kullanılan "demos" kelimesi ile egemenlik anlamında kullanılan "kratos" kelimesinin birleşimi olan demokratia, halkın

doğrudan kendisinin, kendini yönetme üzerindeki egemenliğini ifade etmektedir (Çınar, 2014, s. 207). Bu yönetim biçimi Platon ve Aristo tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir. Özellikle yoksul ve eğitimsiz kesimlerin siyasiler tarafından kullanılarak oy elde etme aracı olarak görülmesi, demokrasinin en temel eleştirisi noktası olmuştur (Uslu, 2012, s. 140). Ancak tüm bu eleştiriler bir köşeye bırakıldığında demokrasi sayesinde halk, hak kavramıyla karşılaşmışlardır. Bu çağdaki yönetim biçimleri ile kıyaslandığında Antik Yunan'da var olan yönetim, kendi halkına hak veren ilk siyasi idare şekli olmuştur. Bu bağlamda demokrasi ile hak arasındaki karşılıklılık belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Çünkü ancak demokratik yönetim biçimlerinde hak ve özgürlüklerden bahsedilebilmektedir. Bununla birlikte hak ve özgürlük de demokrasinin sağlık bir biçimde işlev görmesinde en temel gerekliliktir. Demokrasi, köleler ve "metoikoslar" dışında kalan yurttaşlara (bireylere) seçme ve seçilebilme hakkı tanıyordu. Ayrıca yurttaşların isteklerinin seçmiş oldukları temsilciler vasıtasıyla doğrudan ülkenin gündemine getirebilme hakları da doğmuştu. Metoikoslar, kölelerden farklı olarak belirli işlerle uğraşan ancak özgür olan kişiler için kullanılan bir kavramdı. Fakat buradaki özgürlük kişiye oy kullanma veya yönetici hakkı vermiyordu (Yalçınkaya, 2011, s. 39-45). Buradaki özgürlükten kasıt, herhangi birinin kölesi olmamak şeklinde anlaşılıyordu. Dönemin toplumunu oluşturan köleler, metoikoslar ve yurttaşlar günümüz modern demokrasisine uygun gözükmese de kişilerin hak elde etmesinin kökenlerini taşımaları bağlamında sosyal çalışma felsefesi için önemli görülmektedirler (Roberts, 2011, s. 194).

Yasa, kural veya norm, Antik Yunan Felsefesinde hak kavramının yurttaşlara kazandırılabilmesinde demokrasi kavramıyla birlikte diğer tamamlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak demokrasi kavramından farklı olarak yasalar, Antik Yunan döneminden çok daha öncesinden ortaya çıkmıştır. Dünya tarihinde ilk reformsal ilerleme kanunları olan ve M.Ö. 1760 yılı civarında yazıya geçirilen Hammurabi kanunlarından önce dahi yasalar, insanların yaşamlarını etkilemiş ve yönlendirmiştir (Genca, 2009, s. 29). Yazının henüz bulunmadığı dönemlerde dahi Arkeoloji bilimi, insanların toplumsal yaşayışında belirli yasalara göre hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak neden insanlar tarihin her döneminde belirli yasalara ve kurallara ihtiyaç duymuşlardır? Çünkü insan sosyal bir canlıdır. Sosyal bir canlı olmasının sonucu olarak insan, diğer insanlarla hayatını yaşayarak, paylaşarak ve iletişim kurarak

geçirmek mecburiyetindedir. Ancak bu süreçte insanların sosyalleşmesinin önüne geçen belirli başlı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların üstesinden gelinebilmesi için de insanlara sağlık bir biçimde sosyalleşebilmeleri için uyulması gereken belirli şartlar dikte edilmiştir (Tomanbay, 2016, s. 169-174).

İnsan yaşamına dair en eski yerleşim yerlerinden biri olan mağaralar, yasaların insanın sosyalliği ile ilişkisinin anlaşılmasında bir takım önemli doneler sunmaktadır. Mağaraya çizilen ve genellikle besin zincirinde kullanılmayan zürafa, at, bizon gibi hayvan figürleri, bu dönemde insanların antropomorfik bir düşünce yapısına sahip olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Günümüzde dahi insanların işe veya okula giderken sürekli karşılaştığı hayvanlara bir insan gibi kişilik ve düşünce yapısı atfetmeleri, geçmişte bu antropomorfik düşünce yapısının avcılığa bağlı toplumlarda daha şiddetli görülebileceği olasılığını güçlendirmektedir (Mithen, 1999, s. 190). Bu nedenle bilim adamları bu hayvan sembollerinin avcıların ava çıkmadan önce kendilerine güç verdiklerine inandıklarını, bu semboller aracılığıyla dini bir takım törenler gerçekleştirdiklerini ve bu faaliyetlere çocukların da katılması sağlanarak bu yazısız yasaların gelecek nesillere aktarılmasının sağlandığı ihtimali üzerinde durmaktadırlar. Tüm bu güçlü hipotezler, mağarada yaşayan bireylerin avcılık faaliyetleri ile birlikte sosyalleşirken bir takım yasalar ve kurallara göre hareket ettiğini göstermektedir (Lewin, 2004, s. 186-187). Sosyal bir canlı olmanın zorunlu sonucu olarak yasalar, tarihin her döneminde insanlara eşlik eden önemli kurallar bütünü olmuştur.

Tarım faaliyetlerinin artışı ile birlikte yerleşik hayata geçen insanlarda bu yasalar, Tanrının gönderdiği asıl ruhlu devlet yöneticileri tarafından oluşturulmaya başlamıştır. Antik Yunan'da ise ilk defa Tanrısal kökeni olduğuna inanılan ve seçkin kesimlerin keyfince yorumlanan sözlü ve hikayeye dayanan yasalar (Thesmoi) yerini içeriği her ne olursa olsun bütün halk için belirgin bir biçimde şartları açıklanan, yazıya geçirilen ve insan aklına dayanan yasalara (Nomoi) bırakmıştır. Bu değişim insan hakları, demokrasi ve özgürlük kavramlarının oluşumu ve kemikleşmesi için önemlidir. Çünkü insan, insan eliyle çıkmış olanı rahat bir biçimde eleştirerek ideal oluşumlara ulaşabilir ki bu, insanın özgürlüğünün ve hak arayışının doğasının bir gereğidir. Ancak insan Tanrıyı asla eleştiremez ancak Tanrının söylediği kurallara biat etmek durumundadır (Yalçınkaya, 2011, s. 37). Dolayısıyla Tanrının bu yetkiyi devrettiği ve dünyadaki temsilcisi siyasi otoritelerin kararı sorgulanmamış ve direkt olarak biat edilmek durumunda kalmıştır.

Daha kısa bir ifadeyle siyasi otorite, arkasına Tanrının otoritesini alarak verdiği kararları kutsallaştırmıştır. Ancak dünya tarihinde Antik Yunan'da gerçekleştirilen bu yenilik, insanların bizzat siyasi otoriteyi özgür biçimde eleştirebilmesinin yolunu açmıştır. Geniş kapsamda değerlendirildiğinde, sosyal çalışmanın tarihinin insanın bireyselleştirilmesinin ve özgürleştirilmesinin tarihi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Antik Yunan düşünürlerinin hak, yasa ve demokrasi alanında yapmış oldukları yenilikler, sosyal çalışma felsefesinin en temel argümanlarını oluşturmuştur. Antik Yunan felsefesinden yaklaşık olarak 2100 yıl sonra Addams, "Democracy and Social Ethics" adlı kitabında Sanayi Devrimi karşısında demokrasiyi, reformu ve insan haklarını savunurken elindeki 2100 yıllık tecrübeye sahip argümanların gücünü kullanmıştır (Addams, 1915).

Antik Yunan düşünürlerinin sosyal çalışma felsefesini şekillendiren ve bu felsefenin ana fikrini oluşturan diğer önemli çalışmaları ise insan sevgisi veya insanın anlaşılmaya çalışılması yönündeki çabaları sonucunda gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Sokrates, Platon, Heraklietos, Thales ve Aristotales gibi isimlerin tamamı, insanı sevilmeye ve anlaşılmaya muhtaç bir canlı olarak nitelemişlerdir. Onlara göre insana dair yapılacak çalışmaların tamamında yüksek insan sevgisi ve oldukça fazla insanı anlama çabasının olması gerekmektedir (Cevizci, 2007). Mutluluğa ulaşma, erdemli yaşama, ideale ulaşma veya analitik yaşamanın temel yöntemi, insanı sevmek ve insanı anlamak olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca Antik Yunan düşünürleri, insana dair sevgi ve anlama çabası olmaksızın hak, demokrasi ve yasaların herhangi bir işe yaramayacağını, yalnızca otorite tarafından kötüye kullanacağını ifade etmişlerdir (Yalçınkaya, 2011, s. 113). Dolayısıyla insana hakkını, özgürlüğünü ve mutluluğunu kazanma yolunda yardımcı olabilmenin yolu onu anlamaktan ve onu sevmekten geçmektedir. Bu düşünceler ve bu düşüncelerden etkilenerek oluşan Hümanizm, sosyal çalışma felsefesinin en temel kavrayışlarını oluşturmuştur.

3.1.2.2. Aydınlanma Çağından Sosyal Çalışma Felsefesine

Aydınlanma Çağı Avrupa'nın Antik Yunan felsefesinden sonra ilk kez insanı anlama çabası gösterdiği dönemi kapsamaktadır. On beşinci yüzyılın ortalarındaki "Rönesans" hareketi, on altıncı yüzyılın ortalarındaki "Reform" hareketi ve on yedinci yüzyılın ortalarındaki "Kartezyen felsefe", on sekizinci yüzyıldaki "Aydınlanma Dönemi" nin temellerini oluşturmuştur. Ancak özellikle 15. yüzyılda Rönesans hareketleriyle birlikte

gündeme gelen hümanizm, Antik Yunan düşünürlerinden fikir temelini oluşturarak sosyal çalışma felsefesini derinden etkileyen bir düşünce sistemi olarak meydana gelmiştir. Cılga hümanizm ile sosyal çalışma biliminin ilişkisine yönelik olarak şunları söylemiştir (Cılga, 2004): *"İnsana ve insani değerlere ağırlık veren düşünsel yaklaşım olan "hümanizm", Rönesans döneminin temel kültürel yapısını oluşturarak, çağdaş düşünce akımlarını etkileme yoluyla, çağdaş düşünce ortamını hazırlamıştır. Nitekim Hümanizm, bir kültür hareketi olarak, 15. yüzyılın İtalya'sında insan bilimlerinin temelini oluşturmuş ve insani araştırmalar ahlak felsefesini temel almış, yeni ve daha ileri bir eğitim anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda Hümanizm'in köklerini "eylem ve erdem" anlayışı oluşturmaktadır. İnsanı ve çevreyi birlikte zenginleştirme çabasında olan düşünürler, insan deneyimi ve insanın algılanan gerçekliğini yorumlamayı hedeflemişlerdir. Gerçekliğin algılanması ve yorumlanması, insanın kendini tanıma ve kendini yenileme yeteneğini geliştirmesini gündeme getirmiştir."*

Hümanizm, Rönesans'ın, Rönesans ise Aydınlanma Çağı'nın başlangıcı olarak yorumlanmaktadır. Hümanizmi böylesine önemli ve değerli kılan şey ise bu düşünce hareketinin temel ana fikridir. Tarih boyunca toplumlarda bazı zamanlar kabileler, bazı zamanlar savaşçılar, bazı zamanlar çiftçiler bazı zamanlar ise siyasi otoriteler yüceltilmiştir. Ancak hümanizmin ana fikrinde salt olarak "insanın kendisi" yüceltilmektedir. Modern bilimin ve etik tutumlarının oluşmasının en temel sebebi insanoğlunun Antik Yunan döneminden sonra ilk kez salt olarak insanı anlamaya çalışması sonucunda oluşmuştur. Böylece mutlu ve refah bir toplum, direkt insanın bireysel olarak eğitilmesi ve geliştirilmesine bağlanmıştır (Yolcuoğlu, 2014, s. 48). İnsan uzun zamandır keşfedemediği aklının gücü ve kudretiyle tanışmıştır. Günümüzde gerçekleştirilen tüm bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanoğlunun bireyselleşmesi ve aklına önem vermesi sonucunda yalnızca 300 yıllık kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Modern insanın ortalama 130 bin yıldır dünyada var olduğu bilgisi göz önünde bulundurulduğunda; 300 yıllık bir süreç oldukça kısa bir zaman diliminde insanın hızlı gelişimini göstermektedir (Harari, 2016).

Hümanizm bir taraftan etik ve ahlaki kavrayışlarda önemli gelişmelere sahne olurken diğer taraftan da insanın anlaşılması, eğitilmesi, özgürleştirilmesi ve belirli haklara sahip olması noktasında önemli düşünce akımlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Fransız Devrimi'nin oluşmasına neden olan eşitlik ve adalet arayışları, sosyal çalışma disiplinini oluşturan bireylerin refahının sağlanması, insanın özgürlüğünü teminat altına alan insan haklarının oluşturulmasının temeli Hümanizmin oluşturduğu yüksek insan sevgisine bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Bütün toplum bilimlerinin oluşmasında etkili olan Hümanizm'in insan sevgisi ve insanın yüksek yararı kavrayışı, günümüzde halen bütün insan bilimlerinin temel mottosu konumundadır (Hançerlioğlu, 1977, s. 106). Görüldüğü üzere insanlık tarihinde hakka, erdeme, ahlaka ve insanın yüksek iyilik haline dair her şey, bir anlamda insanın insanı sevmesi gerektiği fikriyle başlamıştır. İnsanı sevmek ve onu mutluluğu ve huzuru için çalışmak bütün bilimlerin temel alt yapısında bulunmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerin yegane amacı budur (Spitz, 1987, s. 511). Dolayısıyla insanı doğrudan konu alan sosyal bilimlerin yaptığı çalışmalarda temel felsefesi kavrayış insan sevgisi üzerine şekillenmektedir. Bu nedenle bir sosyal çalışmacı, hümanizmin gereği olarak insanı sevmeden ve yeterince anlamadan ona, ulaşmaya çalıştığı hakkı elde etme noktasında yardımcı olamamaktadır.

Rönesans döneminde Hümanizm ile birlikte insana doğru yönelen insanoğlu, bu gelişmenin sonucunda insan aklını ve deneysel bilgiyi keşfetmiştir. Aydınlanma insanın aklın ve bilginin gücünü keşfetmesi sonucunda oluşmuştur. Modern bilimin en temel paradigmaları bu dönemde oluşmuştur. Çevresinde olup bitenleri anlamaya çalışan insanoğlu, aklı ve düşünceyi temel alarak bilimsel yöntem ve teknikler geliştirmiş, deney ve gözleme önem vererek ampirik verilerle desteklediği kanıtlardan hareketle çevreyi anlamaya çalışmışlardır (Çiğdem, 2009, s. 19). Dolayısıyla akıl, aydınlanma ile birlikte insanoğlunun en temel yaşam rehberi olmuştur. Aklın özgürleştirilmesi ile birlikte insana ve çevreye dair gerçekleri keşfetmeye çalışan insanoğlu, aklının önderliğinde çok kısa sürede oldukça önemli gelişimler kaydetmiştir. Bu nedenle Aydınlanma Çağı, Akıl Çağı ismiyle de nitelendirilmiştir. Aydınlanma Çağı'nın insana ve ahlaka yönelik önemli keşiflere ulaşan düşünürü Immanuel Kant, *"Aydınlanma insanoğlunun aklını kullanmaya cüret etmesiyle başlamıştır."*demiştir (Yolcuoğlu, 2014, s. 53). Aklın önderliğinde insan, önyargılardan, hurafelerden, yanlışlardan, bencil, çıkarcı ve kötü düşünen kişilerin yönlendirmelerden kurtulabilmek için çok önemli bir sığınak keşfetmişlerdir: kendilerini ve akıllarını. Tüm bu yanlışları, ön yargıları ve yönlendirmeleri aklın süzgecinden geçirerek eleştiren insanoğlu, kendisinde doğruları ve yanlışları başarılı bir biçimde analiz eden aklın gücünü görmüşlerdir. Bilgiye ve akla

dayanmayan bilgiden kurtularak kendine doğru özgürleşen ve aydınlanan insan, kendisi ve çevresi hakkındaki ve gerçeği anlamak için önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu organizeli ve sistematik hale getirilmiş çalışmaların tamamı ise günümüz bilimini oluşturmaktadır (Cılga, 2004, s. 6-8).

Tüm bilimleri etkilediği gibi Aydınlanma Çağı sosyal çalışma felsefesini de derinden etkilemiştir. Dahası sosyal çalışma bilimi Aydınlanma Çağı'nın en temel ana fikrini, mesleğin temel amacı olarak görmektedir: İnsanı anlamak ve onun yüksek yararını sağlamak. Sosyal çalışma disiplini bu temel gayesine ulaşırken de teknik olarak hümanizm'in temel ana fikrini kullanmaktadır: insanı sevmek ve onun bireyselliğini yüceltmek. Doğrudan insanı konu alan sosyal çalışma mesleği, bu felsefi kavrayışları daha belirgin bir biçimde bilimsel anlamda tartışmaktadır. Dolayısıyla insan aklı ve bilgi rehberliğinde sosyal çalışma disiplini, kuram ve yöntemlerini oluşturarak insanın yüksek mutluluğuna ve refahına çalışmaktadır. Gözleme ve ampirik verilere dayanan kanıtlarla birlikte insana ve insan-çevre ilişkisine dair hakikati ve gerçeği arayan sosyal çalışma bilimi, tüm bunları yüksek insan sevgisi ve yüksek insan kavrayışını sağlayarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Aydınlanma Çağı ve hümanizmin insanı geliştirmede en temel çözüm yöntemleri olan eğitim, entelektüel deneyimler, bireyselliğin sağlanması, insanın aklının özgürleştirilmesi gibi faaliyetler, ilk dönem sosyal çalışma biliminde ve günümüzde belirgin bir biçimde uygulanmaya devam etmektedir. Gerek amaç, yöntem ve teknik gerekse gerçekleştirilen müdahaleler bağlamında sosyal çalışma mesleğinin Aydınlanma Çağı ve hümanizmden açık ve net bir biçimde etkilendiği görülmektedir (Cılga, 2004, s. 6).

Aydınlanma Çağı, sosyal çalışma felsefesini bilimsel anlamda doğrudan etkilerken, ortaya çıkardığı bir takım bilimsel ve toplumsal gelişmelerle birlikte dolaylı olarak da etkilemiştir. Hümanizm, Rönesans ve Reform hareketlerinin toplamıyla oluşan ve gelişen Aydınlanma Çağı'nın sosyal çalışma felsefesini etkilediği en önemli toplumsal olaylardan biri Fransız Devrimi'dir. Fransız Devrimi ile birlikte yayılan ve gelişen Milliyetçilik akımları, bir taraftan eşitlik ve adalet vurgusu yaparak insan haklarının gelişimini sağlarken diğer taraftan siyasi anlamda imparatorlukların yıkılıp yeni devletlerin oluşmasına neden olmuştur. İnsan haklarının gelişimi sosyal çalışma felsefesini pozitif yönde etkilemiş olsa da milliyetçilik akımının yaygınlaşması sonucunda oluşan savaşlar, ölümler ve göçler insanın yüksek yararının sağlanması

idealini iyice uzaklaştırmıştır. Dolayısıyla Aydınlanma Çağı'nın ortaya çıkarmış olduğu Fransız Devrimi, sosyal çalışma bilimini ve felsefi gelişimini pozitif ve negatif yönde olmak üzere etkilemiştir (Rude, 2015, s. 247-257).

Aydınlanma Çağı'nın sosyal çalışma felsefesi üzerindeki diğer dolaylı etkisi ise Sanayi Devrimi ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Aydınlanma Çağı ile birlikte akıl ve bilgiye önem veren insanoğlu, geliştirdiği bilimsel çalışmalar sayesinde kendisi için çalıştırabileceği makineler üretmeye başlamıştır. Bu makineler tek başına yaklaşık 100 insan gücünün yapabileceği kadar iş yaptıkları için insanoğlu bu durumu, kendi maddi çıkarları için kullanmıştır. Böylece sanayileşmiş kentler oluşmuş ve bu küçük kentlere refaha kavuşmak ümidiyle binlerce insan göç etmek durumunda kalmışlardır. Aydınlanma bir taraftan bilimsel anlamda insanı hakikate, ahlak ve etiğin gözetiminde akıl yoluyla ulaştırırken, diğer taraftan ahlak ve erdemden yoksun otoritelerin bilgiyi, güç kazanma ve zenginleşme yolunda direkt olarak kullanması sonucunda, toplum neredeyse yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. İnsan yaşamı ve insan hakları düşünülmeden yalnızca bencillik ve zenginleşme için kullanılan akıl ve bilgi, Sanayi Devrimi'nin olumsuz sonuçlarını doğurmuş ve insanoğlu Aydınlanma öncesi dönemden daha da vahşi koşullar altında yaşamını idame ettirmeye zorlanmıştır (Cılga, 2004, s. 7).

Akıl kavramı içerisinde zeka, düşünce gücü ve anlama kapasitesi vb. gibi birden çok anlam barındırırken ilk dönem sosyal çalışma biliminde bu anlamlardan en çok "rasyonel olma anlamı" taşıdığı görülmektedir. Özellikle hümanizm ve Akıl Çağı düşünürlerinden etkilenen ilk dönem sosyal çalışma disiplininin felsefi ve bilimsel alt yapısında akıl kavramının rasyonel olma veya rasyonel davranma anlamlarını taşıdığı görülmektedir. Hak kavramı üzerinden şekillenen değerlendirilmelerde bireylerin sorumluluklarını yerine getirme veya kimsenin hakkını ihlal etmeme noktasında akıl kavramını kullanan ilk dönem sosyal çalışma bilimi aklın rasyonel olma ve rasyonel davranma anlamlarını ön plana çıkardığı belirgin bir biçimde görülmektedir (Richmond, 1922, s. 244-255). İlk dönem sosyal çalışma biliminde aklın rasynel olma anlamını karşıladığı diğer bir alan ise "etik"tir. Addams ahlaki ve etik davranışı açıklarken bireylerin akla uygun hareket etmeleri gerekiğini, böylece toplumun tamamı için mantıklı ve uygun olan davranışların yapılmasının gerekliliğini ileri sürmektedir (Addams, 1915, s. 15-30). Bosenquet ise kadın alanı ile ilgili sorunlardan bahsederken problemlerin kaynağını akla uygun davranılmaması sonucu ortaya çıkan mantıksız

düzene dayandırmıştır (Bosenquet, 1906, s. 281-299). Bu noktada ilk dönem sosyal çalışma biliminde "akıl" kavramının geniş bir bağlamda rasyonel olma anlamını taşıdığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın ilerleyen kısımlarında belirtilen akıl kavramı ilk dönem sosyal çalışma biliminin yapısına uygun olarak rasyonel olma anlamını taşımaktadır. Akıl kavramı ile ilgili yapılan alıntılarda özellikle alıntı yapılan yazarların rasyonel olma anlamını içeren akıl kavramı açıklamalarına yer verilmiştir.

Sosyal çalışma mesleği ise bir disiplin olarak Aydınlanma Çağı ile temellenen ancak kötüye kullanılan Sanayi Devrimi'nin insanın varlığını yok eden koşullarını yok ederek çevreyi daha yaşanılabilir kılmak ve insanı daha güçlü bir hale getirebilmek için ortaya çıkmıştır. Araştırmanın "İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Uygulama" başlığı altında anlatılan her bir grup ile birlikte sanayi devriminin insanın varlığında açtığı derin yaralar ve bu yararların ortadan kaldırılması için gerekli müdahaleler tartışılmaktadır. Dolayısıyla sistemli ve organizeli bir bilim olarak sosyal çalışma disiplinin başlangıcının, Sanayi Devrimi'nin toplumda açmış olduğu yararların toplumu yok etmesine neden olacağı zamana denk gelmesi tesadüf değildir. Araştırmanın "İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Uygulama" başlığı altında Sanayi Devrimi sonucunda oluşan sorunlar birer birer ifade edilmektedir. Bu nedenle sosyal çalışma bilimi oluşumu itibariyle Sanayi Devrimi'nden bağımsız düşünülemez. Aydınlanma Çağı'nın akıl ve bilgi önderliğinde ortaya çıkardığı teknolojiler insan yararı için kullanılmadığı zaman neredeyse insan yaşamını yok edecek seviyede toplumsal kaosa ve sorunlara yol açmıştır.

Antik Yunan düşünürlerinden hümanizme, hümanizmden Aydınlanma Çağı'na ve Aydınlanma Çağı'ndan sosyal çalışma bilimine doğru yapılan açıklamalar, sosyal çalışma felsefesinin temelinin anlaşılması adına oldukça önemlidir. İnsanı konu alan bütün sosyal bilimler, tüm bu gelişmeler ile birlikte insana dair bir takım kavrayışlar geliştirmişlerdir. Her sosyal bilim kendi insan tasavvurunu, kendi kuram, yöntem ve müdahale şekilleriyle ifade etmişlerdir. Bütün sosyal bilimler, Antik Yunan düşünürlerinden Aydınlanma Çağı düşünürlerine kadar insanın kendisine ve dış dünyaya dair algısının yapısına dair elde edilen bilgi ve tecrübelerden faydalanmışlardır. Bu bağlamda diğer toplum bilimlerinde olduğu gibi sosyal çalışma bilimi de oluştuğu ilk dönemlerde insanın kendisine ve çevresiyle ilişkisine dair bir takım değerlendirmelerde bulunmuştur. Ancak bu değerlendirmeler geçmiş felsefi bilgilerin

ilk dönem sosyal çalışma bilimi zamanında elde edilen bilimsel bilgiler ile bütünleştirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Bu değerlendirmeler üzerinden yola çıkan ilk dönem sosyal çalışmacıları, mesleğin ideal insan tasavvurunu belirlemişlerdir.

3.1.2.3. Pozitivist Felsefi Temellerden Sosyal Çalışma Felsefesine

Pozitivizm, insanın aklına yönelmesinin doğrudan sonucu olarak ortaya çıkan bir görüştür. Comte'un sosyoloji alanında çığır açan bu düşünce sisteminin felsefi temelleri, bütün bilimlerin yapısını derinden etkilemiştir (Ural, 2006, s. 47). Çünkü pozitivizm, bilim alanlarını olgusallığa yönlendirerek materyalist bir bakış açısının bu alanlardaki yerini almasına neden olmuştur. Pozitivizmin en temel savı ise bir şeyin varlığı için algılanması gerektiği önermesinden oluşmaktadır. Pozitivizm temeli ise Aristotales'in maddeci fikirlerinden Aydınlanma Çağı'nın aklı ön planda tutan fikirlerine kadar uzanan bir düşünce birikimine dayanmaktadır (Comte, 2001, s. 29-40). Özellikle Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile birlikte hümanizm ve insan aklının ön plana çıkarılması, insanlığın aklın rehberliğine daha sıkı bir biçimde bağlanmasına yol açmıştır. Bu durum tüm bilimlerin insanı ve dünyayı algılayış biçimini de derinden etkilemiştir. İnsan aklın rehberliğinde Bacon'un tabiriyle doğanın efendisi konumuna yükselmiştir (Salgar, 2011, s. 106). Güvenli bir liman olarak akla sığınan insan, çevresini de aklının çalışma biçimine göre anlamlandırmaya başlamıştır. İşte tam da bu nokta pozitivimin en temel savının ortaya çıktığı yerdir. Akıl, beş duyu organı ile elde etmiş olduğu verileri, determenisit bir işleyişle analiz eden ve sonuçlara ulaşan sistematik bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle bilimlerin beş duyu organı ile algılayabileceği bir varlığa ve bu varlığın nedenini ve sonucunu açıklayan kanıtlara ihtiyacı bulunmaktadır (Korlaelçi, 1986, s. 17). Hümanizm, Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile birlikte yükselen insan aklı, onu bilim ve teknoloji alanında oldukça ilerleterek adeta doğanın efendisi haline getirmiştir. Bu güvenli yapı ortaya konup yararlanılmaya başlandığından beri insanın doğayı ve kendisini daha fazla anlamasına; bununla birlikte içinde yaşadığı çevreye uygun adapte olarak daha refah bir yaşam sürmesine olanak sağlamıştır. İnsan kendi aklı sayesinde öyle çok ilerlemiştir ki bizzat aklın tanrısallığı elinde barındırdığını benimsemeye başlamıştır. Aklın insanoğlu lehine çalışması ile birlikte insan beş duyu organı ile algılamadığı ve kesinliğinden şüphe duyduğu metafizik Tanrı fikirlerinden vazgeçerek aklın rehberliğini kutsallaştırmışlardır. Bu durum sonucunda sekülerleşme ve materyalist bakış açısı toplumda oldukça geniş

kitlelere yayılmıştır. Aklının önderliğinde güçlenen insan Tanrı fikrini reddederek bu dünyada aklı birlikte tek başına olduğunu ve aklının güvenilmesi gereken tek yapı olduğunu benimsemiştir. Diğer bir ifadeyle geçmişte Tanrı fikrinin yerini pozitivizm ile birlikte aklın aldığı görülmektedir (Korlaelçi, 1986, s. 33).

Pozitivizm ile birlikte deney ve gözleme artan ilgi bu düşünce sisteminin olgulara dayandığını gösteren en önemli kanıtlardan bir tanesidir. Çünkü ampirik veriler beş duyu organına hitap eden verilerdir. Dolayısıyla deney ve gözlem ile elde edilemeyen verilerin bilimselliği ve kesinliği pozitivizmde oldukça düşük seviyede görülmektedir. Deneye, gözleme, ampirik verilere ve olgulara dayanan pozitivizmin çöküşü ise felsefi alanda Hume ile bilimsel alanda ise Einstein'in Görelilik Kuramı ve Kuantım Teorisi ile birlikte iyice hızlanmıştır. Hume, özellikle Comte'un öne sürdüğü deney ve gözlemle elde edilen ve sürekliliği ispatlanmış her hipotezin gelecekte de geçerli olacağı argümanını açık bir biçimde eleştirmiştir. Ona göre bir bilim adamı gece ve gündüzün birbiri ardına sürekli bir biçimde sıralandığını deney ve gözlem ile birlikte ortaya koyabilir. Ancak Hume, şu anda ne kadar veri olursa olsun gelecekte kesinlikle geceden sonra gündüzün geleceğini söylemenin imkansız olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu olsa olsa tutarlılığı yüksek olan bir kehanet olarak değerlendirilebilir (Hume, 1997, s. 45). Hume'un eleştirileri pozitivizmi zayıflatsa da asıl çöküş Newton'un yanlışlanması ile gerçekleştirilmiştir. Çünkü pozitivizm beş duyu organı ile elde edilen olgusal veriler ile birlikte ortaya atılan ve yaklaşık olarak 200 yıl boyunca geçerliliğini koruyan Newton'un doğa kanunlarını kendisine en güçlü dayanak olarak belirlemişlerdir (Yıldırım, 2009, s. 147). Örneğin zaman evrenin her yerinde aynı hızda akmaktadır çünkü var olan deney ve gözlemler bilim insanlarını bu sonuca itmektedir. Örneğin Antartika'da bir dakika bir dakika iken Afrika'da da bir dakika bir dakikadır. Ve bu bir dakikalar arasında herhangi bir fark yoktur. Afrika ve Antartika Dünya'nın içerisindedir. Dünya evrenin içerisindedir. Dünya'da herhangi bir zaman farkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla Dünya'nın parçası olduğu evrende de zaman farkının bulunmaması gerekmektedir. Newton'un Dünya içerisinde yapmış olduğu zaman hesabını evrene uyarlaması pozitivizm açısından gayet mantıklı görünmektedir. Her şey yerli yerindedir. Pozitivizm haklılığını en çok Newton'un uzun zamadır geçerliliğini koruyan teorilerine dayandırmıştır. Einstein'ın görelilik kuramı ise zamanın evrenin her yerinde aynı olmadığını ortaya koymuştur (Topdemir & Unat, 2009, s. 317). Bu nokta

pozitivizme karşı çıkan Hume'un haklılığını ortaya koymaktadır. Kuantum teorisi ise neden-sonuç ilişkisine göre hareket etmeyen ve beş duyu organı ile henüz algılanmamış olan varoluşların bulunduğu tezini ortaya atmaktadır. Atomaltı parçacıklarla ilgilenen bu teori neredeyse pozitivizmin bahsettiği tüm savlara aykırı olmasına karşın günümüzde bilimsel alanda oldukça geniş kabul gören bir hipotez olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla oldukça geniş alanlara yayılan pozitivizmin çöküşünün bilimsel gelişmeler ile sağlanmış olması, bilimin kapsamının genişliğini ve sınırsızlığını ortaya koymaktadır (Topdemir & Unat, 2009, s. 320).

İlk dönem sosyal çalışma bilimi ise zaman bağlamında pozitivizmin oldukça etkili olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bütün bilimsel alanlarda olduğu gibi sosyal çalışma bilimi de deney ve gözlemi ön planda tutarak olgulara dayanmayı en temel amaç olarak belirlemiştir. Bu dönemde ortaya konan metinlerde var olan bilimselliğin pozitivist temelleri açık bir biçimde görülmektedir. Richmond sosyal çalışmanın bir bilim dalı olması için kanıta ve veriye dayanması gerektiğini belirtirken; olgusal verilerden yoksun bir sosyal çalışma uygulamasının biliimselliğinin ve kalıcı yararının bulunmadığını ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 38-50). Addams ise gerçekleştirilen sosyal çalışma müdahalelerin bilimsel yöntem ve teknikler ile birlikte tasnif edilirken kanıta ve veriye dayanmanın öneminden bahsetmektedir (Addams, 1915, s. 190-210). İlk dönem sosyal çalışma biliminde dini ve gönüllü faaliyetler bulunmasına karşın mesleği felsefi ve bilimsel alt yapısı aklın rehberliğinde gelişimini sağlamıştır. Ancak bu dönemde yazılan literatürde diğer bilim dallarından farklı olarak sosyal çalışma biliminde materyalist bir bakış açısının henüz gelişmediği görülmektedir. Pozitivizm tüm bilimleri etkilediği gibi sosyal çalışma bilimini de etkilemiştir. Ancak mesleğin dini ve hayırsever duygulara dayanan uygulama alt yapısı, mesleğin bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı dönemde materyalistleşmesini ve sekülerleşmesini engellemiştir. Bu dönemde sosyal çalışma mesleğinin bir bilim dalı olup olmadığı tartışmaları da tam olarak bu noktadan kaynaklanmaktadır (Flexner, 1915, s. 10-28). Diğer bilim dalları bu dönemde ateşli bir biçimde aklı savunurken bir disiplin olduğunu iddia eden sosyal çalışma biliminde ise dini ve hayırsever faaliyetlere dayanan kavrayış halen yerini korumaktaydı. Dolayısıyla bu durum ilk dönem sosyal çalışma biliminin kendisini diğer bilim dallarına bir disiplin olarak kabul ettirebilmesini güçleştirmiştir. Ancak ilk dönem sosyal çalışma biliminde pozitivizmin ve aklın, dini ve hayırsever duygularla birlikte bir

potada eritildiği görülmektedir. Bu durum sosyal çalışma biliminin bilimselliğini ortadan kaldırmazken materyalist bir bakışın mesleğin köklerinde geniş bir biçimde yer almadığını da açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

3.1.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde İnsan

3.1.3.1. İnsanın Biyolojik Yapısı

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan ilk olarak, tıpkı diğer hayvanlarda olduğu gibi kalıtımını ebeveynlerinden alan, belirli bir biyolojik yapı ile dünyaya gelen milyonlarca hücrenin oluşturduğu et ve kemikten meydana gelen makro-moleküler bir canlı olarak nitelendirilmiştir. Richmond, kalıtımın insan üzerinde önemli bir etkisinin bulunduğunu belirtmiş ancak insanda bu etkilerin üstesinden gelecek diğer başka yapıların bulunduğunu ifade etmiştir. Ancak çoğu insanın yaşadığı problemleri, yalnızca kalıtım mirası ile yetinen bireylere bağlamıştır (Richmond, 1922, s. 131-132). İnsanın doğasıyla ilgili en geniş değerlendirmeleri gerçekleştiren Owen ise insanın biyolojik yapısını hayvani eğilimler olarak sınıflandırmıştır. Ona göre insanı biyolojik olarak hayvandan ayıran herhangi bir özelliği bulunmamaktadır. Dolayısıyla biyolojik yapısından kaynaklı olarak hayvanlarda da bulunan öfkelenme, bağırma, şiddet gösterme, kaçma veya korkma gibi davranışların insansı davranışlar olmadığını ifade etmiştir. Owen insanın yapısını oluşturan özelliklerinden bahsederken hayvani eğilimleri içeren biyolojik yapının insan davranışlarında fazlaca kullanılmasının insan ilişkilerinde problemlere yol açtığını ifade etmiştir. İnsan elbette kalıtımının etkisi ile birlikte var olan bir canlıdır ancak tamamıyla biyolojik yapıdan meydana gelen bir canlı değildir (Owen, 1836, s. 6-9).

Araştırmanın ilerleyen kısımlarında anlatılacak olan diğer insani özelliklerin tamamının oluşturduğu bir canlı olan insan, kalıtımının davranışları üzerindeki etkilerini görmeli ve fark etmelidir. Bu kavrayışa birlikte insan, hayvani isteklerinin karşısında durabilmekte ve onun davranışı üzerindeki etkisine karar verebilmektedir. İlk dönem sosyal çalışma biliminin felsefi alt yapısının batı felsefesi üzerinden temellendiği görülmektedir. Ancak "insan" kavramına ilişkin tanımlamalar yalnızca batı felsefesinin konusu değil doğu felsefesinin de konusudur. Antik Yunan düşünürlerinin eserlerinin günümüze kadar ulaşmasında etkili olan öncü İslam felsefesi düşünürleri ile birlikte Hindistan'da, Çin'de, Japonya'da ve İran'da ortaya çıkan önemli felsefi düşünce sistemlerinin "insan" kavramına dair görüşlerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü insan denen

varlık çok yönlü karmaşık bir canlıdır. Dolayısıyla bu canlıya dair yapılan bütün sistemli tanımlamalar insanın iyilik halinin sağlanmasından önemlidir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminin kökenlerinin yalnızca batı felsefesi üzerinden okunması yanlıştır. Çünkü insanın ne olduğu sorusu, yalnızca batıda yaşayan insanların ilgisini çekmemiştir. Bu temel sorun bir bütün olarak tüm insanlığın ilgisini çekmiştir. Tıpkı batı felsefesinde olduğu gibi doğu felsefesi de insanın ne olduğuna ilişkin açıklamalar yaparak insan tanımını anlamaya çalışmıştır. Yalnızca batı felsefesini göz önünde bulundurmak en az yalnızca doğu felsefesini göz önünde bulundurmak kadar yanlıştır. Çünkü insan ve insana dair kavramların tamamını yalnızca batıya değil insanın olduğu her yere kadar köklerini uzatmaktadır. Bu nedenle araştırmanın felsefi temelleri tartışılırken kavramların batı felsefesi köklerinin yanı sıra doğu felsefesine uzanan kökleri de belirtilmeye çalışılmıştır. Böylece kavramların kökenleri bir bütün olarak insanlığın tamamının görüşleri göz önünde bulundurarak anlaşılmış olacaktır.

İnsanın ne olduğu ile ilgili birçok filozof açıklamalarda bulunmuştur. Ancak bu açıklamaların tamamında insanın hayvan yönünün hiç değişmeden sabit kaldığı görülmektedir. Aristo "İnsan düşünen bir hayvandır." derken Platon, "İnsan toplumsal bir hayvandır." demiştir. Konfiçyus "İnsan öğrenen bir hayvandır." derken Thales, "İnsan araştıran bir hayvandır." demiştir. Bunlara benzer birçok tanım daha yazılabilir ancak o tanımlarda da insanın diğer özelliği değişse de hayvan tarafı olan özelliğinin değişmediği görülmektedir (Cevizci, 2017). Kant evrensel ahlak yasası fikrini oluştururken insanın söz konusu hayvansal istekleri üzerine geniş bir çalışma yapmıştır. Ona göre insanın gerçeğe ulaşabilmesinin tek yolu hayvani isteklerinden kurtulmaktır. Çünkü hayvani istekler bireyi, doğruya değil bencilliğe, hırsa, açlığa, şehvete ve kibre götürmektedir. Tüm bu hayvani istekleri "maksim" olarak niteleyen Kant, bireysel yarara yönelik hazlar sağlayan maksimlerin bireyin evrenselin yararına yönelik genel geçer doğrulara ulaşmasında en zorlu engeller olduğunu söylemektedir (Kant, 2014, s. 23-26). Kant evrensel ahlak yasasına uygun eylem ile ilgili olarak, *"Öyle eyle ki, senin istemenin maksimi, aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin."*demiştir (Kant, 2014, s. 35). Kant'ın bu değerlendirmesi çok önemlidir. Çünkü Kant, bireysel haz sağlayan isteme maksimini, toplumun yararı koşuluyla ehlileştirerek kişinin davranışlarını evrensel ahlak kurallarına ulaştırmayı amaçlamıştır.

Dolayısıyla insanın içerisinde var olan hayvansal dürtülerin kontrol edilmesinin gerekliliği Kant etiğinde de belirgin bir biçimde yerini almaktadır.

Platon ise insanın biyolojik yapısını veya hayvansal arzularını, insanın mağaradan çıkmasına engel olan zincirler olarak yorumlamıştır. Platon'un mağara alegorisine göre, mağaranın içerisine zincirlenmiş bir insan bulunmaktadır. Mağaranın girişinden asıl nesnelerin gölgeleri, mağaranın duvarına yansımaktadır. Mağaraya zincirlenmiş insan, zincirlerini kırmadığı müddetçe, o mağaradan kurtulamaz ve hakiki nesnelere de ulaşamaz. Bu alegoride mağara dünyayı, mağaranın dışındaki şeyler ideaları, insanı mağaraya bağlayan zincirler ise insanı dünyaya bağlayan hayvansal arzuları ve istekleridir. Ve bu hayvansal arzular ve istekler, bireyin biyolojik yapısından kaynaklanmaktadır. Platon'da insanın hakikate ulaşabilmesi için doğuştan kendisinde var olan bu hayvansal istekleri kontrol altına alması gerektiğini ifade etmektedir (Tuğcu, 2003).

İnsanın kalıtımı veya diğer bir ifade ile hayvansal yapısı ile ilgili olarak Farabi'nin, Aristotalesçi bir bakış açısıyla saptamalar yaptığı görülmektedir. Farabi insanın temel olarak "madde" ve "suret" olmak üzere iki temel yapıdan meydana geldiğini ifade etmiştir. İnsanın madde olan yapısı, onu dünyada bulunan diğer canlılar ile ortak kılmaktadır (Âl-i Yasin, 1985, s. 106). İnsanın madde yapısından yola çıkan Farabi, *"İnsan canlı türlerinden yalnızca bir tanesidir."* tanımını yapmıştır (Farabî, 1987, s. 81). İnsanı madde ve suretin bir bileşiği olarak yorumlayan Farabi, insanda diğer canlılar gibi davranabilecek bir yapının bulunduğunun altını çizmektedir. Var olan bütün canlıları sınıflandıran Farabi'ye göre melekler "düşünen ölümsüz varlıklar", hayvanlar "düşünmeyen ölümlü varlıklar", cinler "düşünmeyen ölümsüz varlıklar" ve insanlar "düşünen ölümlü varlıklar" olarak tasnif edilmişlerdir. Bu tasnifte insan maddi yapı anlamında hayvanla eşdeğer olmuş olsa da düşünme gücü bağlamında ondan ayrı bir biçimde değerlendirilmiştir. Çünkü akletme gücü insanı hayvan ile ortak özelliklerinden kurtararak melek ile ortak özellikleri bulunan bir canlı sahasına itmektedir (Farabî, 2009, s. 177-187). Farabi insan denen varlığın melek seviyesine veya hayvan seviyesine sahip olabilecek donanımlara sahip olduğunu belirtirken "nefis" kavramını insanın hayvanlaşması, akıl kavramını ise insanın melekleşmesine neden olan unsurlar olduğunu belirtmiştir. Ona göre akıl insanın "Ruhu'l Emir" (Farabi bu kavramı Tanrı'dan gelen ilhamları isimlendirmek için kullanmıştır.) ile iletişim kurabileceği tek

unsurdur. Bu nedenle insan Tanrı'nın isteklerini ve ilhamlarını anlayabilecek bu donanımıyla eyleme geçtiği zaman "düşünme ve akletme" edimi ortaya çıkmaktadır (Farabî, 2009, s. 178).

Farabi insan nefsinin ise gelişimsel olarak bitkisel, hayvani ve insani nefisten oluştuğunu ifade etmektedir. Nefsi insanda var olan sürekli beslenmek isteyen, hayal eden, arzulayan, düşünen (Buradaki düşünce pratik akıldan gelir. Yani bahsedilen şey dünyevi el becerileri, yetenek gibi unsurları kapsar. Derin felsefi düşünce pratik aklın sahasına girmez.) bir yapı olarak değerlendirmiştir. Bu yapı erdemli bir biçimde kontrol mekanizmasına sahip bir biçimde kullanıldığı zaman iyi sonuçlar doğurabileceği gibi kontrol ve erdeme dayanmadan insanı hayvandan daha aşağı mertebelere çekebilmektedir. Çünkü insan hayvan ve bitkilerin nefislerini de içinde barındırmaktadır. Bu durum insanın derin düşünme gücünü kullanmaksızın kalıtımını kontrol etmezse; bitki ve hayvan gibi var oluşlara sahip olacağını belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır. Farabi'nin nefis sürecinde "insani nefis" in ancak akıl ve düşünme gücü ile kazanılabileceğinin altı çizilmektedir. Dolayısıyla Farabi'ye göre insan bedensel kalıtımından doğan nefsini aklıyla kontrol edemediği müddetçe insan varoluşunu kazanamamaktadır (Farabî, 2005, s. 29-48).

Jean Paul Sartre ise insanın biyolojik yapısıyla ilişkisini gösteren şu tanımlamayı yapmaktadır (Sartre, 2014, s. 55): *"İnsan kendisini olumsuzlayabilen bir canlıdır."* Sartre'ye göre insan varoluşunun diğer hayvanlardan en belirgin farkı insanın bizzat kendisinden gelen duyguları kavrayıp bunları olumsuzlayabilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Doğada insan dışından diğer hiçbir canlı organizma kendi varoluşunun farkında değildir ve bu nedenle kendisini olumsuzlayabilecek donanımları bulunmamaktadır. Örneğin evcilleştirilmemiş vahşi bir köpek, kedi gördüğü zaman içinden gelen şiddet duygusunu bastıracak veya karşısında durabilecek herhangi bir olumsuzlayıcı yeteneğe sahip olamadığından kediyi kovalama ediminden asla vazgeçmez. Ancak bir erkek, kendisinden kas gücü anlamında zayıf olan bir kadına karşı kalıtımından kaynaklanan bir şiddet duygusuna sahip olsa da bu duyguyu iradesine yön vererek eyleme dökmesini engelleyebilecek olumsuzlama yeteneğine sahiptir. Bu nedenle kalıtımından kaynaklanan hayvansal dürtülerine yenilerek kadına şiddet

uygulayan bir erkek, olumsuzlama yeteneği bulunmayan köpek ile aynı ahlaksal yapıda hareket etmiş olmaktadır (Sartre, 2014, s. 55-60).

Diğer bir İslam düşünürü Gazali ise insanın kalıtımının insanın çevresindeki şeylerle iletişiminin zorunlu sonucu olarak bireyin davranışı üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Ona göre insan varlık dünyasında bulunan canlı-cansız bütün varlıklar ile ilişki kurmaktadır. Bu ilişkilerin sorun edinen birey, ilişkilerin nasıllığını ve niceliğini sorgulamaya başlamaktadır. Bireyin kendi zihinsel yapısı içerisinde varoluşsal bütünlüğü sağlama ve tutarlılığa ulaşma arzusu söz konusu ilişkilerin ideal bir biçimde anlamlandırılması fikrini ortaya çıkarmaktadır. Gazali bu arzunun ahlakı ortaya çıkardığını ifade etmiştir. İnsanın dış dünya ile olan ilişkileri üzerine kendi iç dünyasında düşünmesi bireyin varoluşunu ortaya çıkarmaktadır. Bireyin iç dünyasındaki uygun anlamlandırma ve varoluşsal bir bütünlük içerisinde tutarlı olma amaçları bireyin ahlaklı-ahlaksız eylemlerini meydana getirmektedir. Ancak insan dış dünya ile olan ilişkileri üzerine düşünmediği zaman yalnızca hayvansal refleksleri ile hareket eden bir canlı olarak varoluş dünyasında değer kazanmıştır. Felsefe ve bilim tarihi içerisinde insan hiçbir zaman bu şekilde tanımlanmamıştır. Bu tanım düşünme yetisinden yoksun hayvanların tanımına daha yakındır. Gazali bu noktada düşünmeden gerçekleştirilen ve iç kontrol sisteminden yoksun bir insan-dış dünya ilişkisinin ahlaki ve ideal bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla kalıtım veya hayvansal benlik olarak niteleyebileceğimiz insan yapısı, insanda var olan ancak akıl ile kontrol edilmesi gereken bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Gazalî, 1994, s. 36).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insanın kalıtımı veya hayvansal benliği olarak nitelenen unsur Hint felsefesinde insanın içerisinde var olan sonsuz ışığın üzerini örten toz parçaları olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Budizm düşüncesinde geniş yer kaplayan bu düşünceye göre insan, içindeki kutsal ışığa ulaşamadığı için acı çekmektedir. Bu kutsal ışığa ise ancak akıl yolu ile düşünerek ulaşılabilmektedir (Smart, 1998, s. 80). İnsanları acıdan kurtarmak düşüncesiyle düşüncesini şekillendiren Buda, insanların doğuştan var olan arzuları ve isteklerinin insanın yaşadığı acıların en temel sorumluları olarak görmüştür. Ancak insan kendi üzerine düşündükçe, arzularını ve isteklerini eleştirdikçe mutluluğun anahtarı olan Nirvana (Budizm'de insanın ulaşma amacı taşıdığı en iyi idealini karşılayan unsur) nın sonsuz ışığının üzerindeki tozlar silkelenmiş olacaktır. Bu nedenle bilmek ve farkında olmak Hint felsefesinde hayvansal

benliğin ve kalıtımın kontrolü için var olması gereken en temel kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçük, Tümer, & Küçük, 2009, s. 254).

Uzakdoğu felsefesinin diğer önemli ayağını oluşturan Çin ve Japon felsefelerinde kalıtım veya hayvansal benlik, bilgisizlik ve cahillik olarak yorumlanmıştır. Özellikle Konfiçyus, bilgisiz insanların sürekli arzularına ve isteklerine uyarak hata yaptıklarını ve bu hatalardan ders çıkarmadıkları için sürekli olarak mutsuz olduklarını ifade etmiştir (Konfiçyus, 2000, s. 17/3). Ona göre insan hayvansal benliğinden kurtularak doğruların peşinde koşabilmek için dünyaya gelmiştir. Çünkü insan ancak doğruları yaptığı zaman insanı sever ve onun iyiliğine hizmet eder. Bir insanın iyiliğine hizmet etmeyi öğrenmemiş bir kişi Konfiçyus'a göre ruha asla hizmet edemez. Bu nedenle insan arzu ve tatminlerinden oluşan hayvansal benliğinden kurtulduğu zaman doğru, ahlaklı ve mutlu bir yaşama kavuşacaktır (Güç, 2001, s. 59).

Konfiçyus'un felsefi düşünceleri devlet yapısına taşıma çabalarını eleştiren Lao-Tzu ise uzun yıllar boyunca Çin'in milli düşüncesi haline geline Konfiçyusçuluk'a alternatif olarak Taoizm düşüncesini oluşturmuştur. Hint felsefesindeki "Nirvana" kavramının yerini Taoizm'de "Wao Wei" (derin sessizlik ve hareketsizlik) kavramının doldurduğu görülmektedir (Lao Tse, 1994, s. 76). Bu düşünce sisteminde insana basitliği, sadeliği, yönetime müdahalede bulunmamayı, metafizik bir yaşamı kabullenmesi salık verilmektedir. Lao-Tzu'ya göre ilk başta insanı diğer canlılardan ayıran herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ancak insan kötü bir erkek veya kadın olmamak için hayvansal isteklerinin zincirlerinden kurtulması gerekmektedir. Bu nedenle insanı hayvanlıktan kurtaran şey insanın kendi çabası ve azmidir. İnsan kendi üzerine düşünerek hayvansal benliğini fark etmeli ve bunu kontrol altına almayı öğrenmelidir. Ancak bu şekilde ideal "Woa Wei" haline ulaşılabilmektedir. İnsanın bu ereğe ulaşmasını engelleyen ve destekleyen şey ise insanın bizzat kendisidir. İnsan varoluşunda bulunan hayvansal arzuları ve istekleri yüzünden mutsuzluktan ve huzursuzluktan kurtulamamaktadır (Izutsu, 2001, s. 150-151).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan belirli bir biyolojik karaktere sahip olan bir canlı olarak değerlendirilmektedir. Bir insanın doğuştan sinirlenmeye ve şiddete yatkın olması, ağlamaya yatkın olması veya sürekli endişeli bir yapıya sahip olmasında insanın biyolojik yapısının özelliklerinin önemi büyüktür. Owen bir insanın doğuştan negatif özelliklere yatkın olarak doğabileceğini belirtirken, aynı zamanda pozitif özelliklere de

yatkın olabileceğini ifade etmiştir (Owen, 1836, s. 6-9). Conklin ise hiçbir bebeğin kendisinin nerede doğacağına, hangi renk gözünün olacağına, sinirli mi yoksa sakin bir çocuk mu olacağına karar vermesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. İnsanın biyolojik yapısı, insanın rızası olmadan insanda var olan özelliklerden meydana gelmektedir. Yukarıda verilen düşünürlerin düşünce yapılarında da bu özelliğin sonradan kazanılmadığı, insanda zaten doğuştan var olduğu görülmektedir (Conklin, 1916, s. 366-367). Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde her insan doğası gereği kendi rızası olmadan bir takım hayvansal isteklere ve arzulara sahip biyolojik birer canlı olarak değerlendirilmişlerdir. Ancak yine bu dönemde sosyal çalışma disiplinin ideal insan tasavvurunda, insanda var olan bu biyolojik yapının insan tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu biyolojik yapı, diğer tüm canlı hayvan organizmalarında mevcuttur. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde insan denen canlı hayvansal arzularına uyan canlı değil, hayvansal dürtülerini kontrol eden canlı olarak tanımlanmıştır. Bu da kontrol edilmeyen hayvansal arzuların bulunduğu bir canlının insan olarak ayırt edilmesini olanaksız kılmaktadır.

3.1.3.2. İnsanın Bilgi ve Ahlak ile Temellenmiş Bilişsel Yapısı

Owen insanın, hayvani, bilgisel ve ahlaki yapıdan meydana gelmiş üç ayaktan oluştuğunu ileri sürmektedir. Ancak ona göre her insan bu yapılardan çeşitli oranlarda etkilenerek bilişsel yapılarını meydana getirmektedir. Örneğin, kalıtımsal olarak kötülük yapmaya meyilli bir kişinin kaliteli bir ahlaki ve entelektüel çevrede yaşaması durumunda, bu hayvansal isteğini daha rahat bastırarak ideal edimlerde bulunacağını belirtmektedir. Bu örneğin bir başka versiyonu da şu şekilde verilebilir; kalıtımsal olarak kötülük yapmaya meyilli bir kişi, ahlaki yapının gelişmediği ve entelektüel faaliyetlerin bulunmadığı bir çevrede hayvansal arzularını edime dökerek suç işlemektedir. Dolayısıyla Owen, insanlar arasında var olan farklılıkları, kişinin haberi olmadan sahip olduğu biyolojik yapısı ile geliştirdiği ahlaki ve entelektüel bilişsel yapısı arasındaki ilişkilerin çeşitliliğine bağlamaktadır (Owen, 1836, s. 6-9).

Owen'in görüşünde bilgi gelişimi ve ahlaki gelişim açısından çevrenin önemi oldukça fazladır. Ona göre insanın bilgi ve ahlaki yapısını içeren bilişsel yapısı çevre tarafından geliştirilip değiştirilebilmektedir. Bu yapı ideal insana ulaşabilmek için en gerekli yapılardan biridir. Çünkü, insanın biyolojik yapısının değiştirilmesi mümkün değildir. Ancak insanın, biyolojik yapısından kaynaklanan fikirlerinin kontrol edilmesini

sağlayan bilişsel yapısı, ahlaki edimler ve eğitsel faaliyetler ile birlikte geliştirilerek değiştirilebilmektedir. Bu nedenle insan ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalarda insanın yapısını oluşturan üç faktör arasındaki ilişkiler değerlendirilerek güçsüz kalan bölümlerin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler geliştirilmelidir (Owen, 1836, s. 54-58).

Bilgi ve ahlaki yapı ile oluşan bilişsel yapının en temel özelliği, çevre tarafından etkilenebilir olmasıdır. Bu nedenle çevre ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanın davranışlarının anlaşılmasında önemsenmiştir. Owen, çevrenin önemini anlatmak için suçun yaygın olduğu bir ailede ve mahallede büyüyen, kalıtımsal olarak sakin olmaya ve iyilik yapmaya elverişli olan bir çocuğun örneğini vermektedir. Ona göre bu çocuk kalıtımsal olarak iyi biri olmaya yatkın olsa bile ailenin, arkadaşlarının veya akrabalarının davranışlarını rol model alarak suç işleyebilmektedir. Dahası çevresindeki kişilerin düşünce yapısını çocukluğundan itibaren kabullenerek içinde bulunan iyi olma dürtüsünü bastırabilmektedir. Owen'in bu örneği oldukça önemlidir. Çünkü çevreden elde edilen bilgilerin insan biyolojisinden kaynaklanan hayvansal istek ve arzuları bastırabildiğinin altı çizilmektedir. Bu örneği tersinden düşündüğümüzde, hayvansal yapısı itibariyle kötü olan bir çocuğun çevresinin iyi bir entelektüel ve ahlaki bilgiyle donanmış insanlardan oluştuğu düşünülmektedir. Bu noktada çocuk, kalıtımı itibariyle şiddet uygulama duygusuna sahip olmasına karşın çevresinden elde ettiği bilgiler sayesinde şiddet duygusunu bastırmayı başarabilmektedir. Dolayısıyla çevre, bireyin ideal davranışlarda bulunmasında oldukça önemli bir faktör olarak görülmüştür (Owen, 1836, s. 74-78).

Graham Wallas, ilk dönem sosyal çalışma biliminin insan algısını, sosyal miras kavramıyla oldukça derinden etkilemiştir. Wallas, insanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliğin biyolojik kalıtım olmadığını bunun yerine sosyal kalıtımın insanı diğer canlılardan farklı kıldığını iddia etmiştir. Balıkların veya böceklerin geleceğe bırakabilecekleri sosyal kalıtımları veya mirasları bulunmamaktadır. Ancak insan, tıpkı bir balık veya böcek gibi makro-moleküler bir canlı olsa da geleceği şekillendiren birtakım sosyal miraslara sahip olabilen bir canlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Wallas'a göre özgür ve katılımcı insanın yaşamı üzerinde din, kültür, eğitim, politika ve toplumsal ilişkilerin etkisi bulunmaktadır. Kültür, eğitim, politika ve toplumsal ilişkiler ise geçmiş dönemde insanlar tarafından geleceğe bırakılmış olan toplumsal miraslardır.

Ve dünyaya her gelen insan bu toplumsal mirasa katkı yaparak geleceğin insanının düşüncesi üzerinde etki sahibi olmaktadır. Örneğin, örf ve adetler aracılığıyla öğrenmiş olduğumuz ”büyüklerin elini öpme” âdeti, geçmişte yaşayan atalarımızın bizlere bırakmış olduğu ve bugünkü davranışlarımızın şekillenmesine neden olan sosyal miraslar arasındadır. Dolayısıyla geçmişten günümüze kadar oluşan çevre yapısının insanın davranışları üzerinde belirgin bir biçimde etkisi olduğu görülmektedir. İnsanı hayvanlardan ayıran en karakteristik özelliği olan kalıtımı, eğitim ve ahlaki temellere dayanan bilişsel yapı ile bastırabilme gücü, sosyal çalışma biliminin varoluşunda önemli bir etkendir. Çünkü insan tıpkı bir hayvan gibi değişmez bir davranış dizisine sahip olan bir canlı olmuş olsaydı, sosyal çalışma bilimi insanın kendisini değiştirebilmesine yardımcı olma maksadıyla ortaya çıkmamış olacaktı. Herhangi bir biçimde değişme potansiyeline sahip olmayan bir canlının, değişimini sağlamak için bir meslek oluşturulması rasyonel düşüncenin dışından kalmaktadır. Bu nedenle sosyal çalışma bilimi, insanın değişebilen, çevreden etkilenen ve çevreye adapte olabilen bilişsel yapısına güvenerek ve bu yapıya seslenerek mesleki çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Biyolojik kalıtımı gereği yalnızca kendi hayatına odaklanan bir balıktan karnını doyuramamış bir başka balığı düşünmesi beklenemez. Bu onun hayvan olduğunun da en önemli kanıtları arasındadır. Ancak kalıtımının yanında gelişime açık eğitsel ve ahlaki temelli bilişsel yapıya sahip olan insan, başka bir insanın aç olması sebebiyle acı çekmesi oldukça olası bir durumdur. Çünkü bu onun insan oluşunun en önemli kanıtıdır. Başkasının aç olduğunu bilerek üzüntü duymayan ve başkasının acısını paylaşmayan bir canlının insan görünüşüne sahip olsa dahi hayvan olduğu bilimsel olarak gözler önüne serilmektedir (Wallas, 1921, s. 14-23).

Sosyal çalışma disiplininde insanın çevresiyle birlikte değiştirilebilen bu özelliğinin felsefi temeli ise oldukça geçmişe dayanmaktadır. Sokrates, insanın ruhunda saklı olan bilgiye ulaşılabilmesi için eğitimi ve erdemi ön planda tutmuştur. Ona göre insan hayvandan farklı olarak zaten kendisinde var olan saklı bilgiye ulaşabilecek potansiyele sahiptir. Ancak insanın kendine doğru hakikati arama yolculuğunda sürekli eğitim almalı, araştırmalı ve öğrenmelidir. Çünkü insanın en büyük mutluluk kaynağı içerisinde saklı olan bilgilerden gelmektedir. Bu yüzden insan kendisine verilen bu özelliği kullanarak asıl mutluluğa ulaşmaya çalışmalıdır. Sokrates’in eğitim ve erdem anlayışında insanın değiştirilebilir bilişsel yapısı, gerçeğe ve mutluluğa ulaşmada bir

lütuf olarak değerlendirilmektedir (Cevizci, 2007, s. 53-60). Ancak Sokrates, kendi döneminde parayla geometri, astronomi ve matematik alanında dersler veren sofistleri şarlatan, hokkabaz ve kopyacı olarak nitelendirmiştir. Çünkü ona göre insana bir şey verilmemelidir. Yalnızca insanın bir şeye ulaşma gayretinde onun yanında olunmalıdır (Platon, 2009, s. 573). Bu temel düşüncenin sosyal çalışma biliminin ana fikirlerinden biri olduğu görülmektedir. Richmond' a göre işsiz bir bireye iş bulmak için kapı kapı iş aramak, onu atalete sürüklemek anlamına gelmektedir. Yapılması gereken şey işsiz birey için olanaklar yaratmak ve kişinin kendisinin işi elde edebilmesi için onun yanında olmaktır (Richmond, 1903, s. 41). Sokrates ve Richmond, insanın değişiminin dıştan verilen bir şey ile değil bizzat kişinin içinde oluşabilecek bir değişimle meydana geldiğini göstermektedirler. Bu nedenle insanı mutluluğuna ulaştıracak bilişsel yapının, para karşılığında verilen ve kişiyi tembelliğe sürükleyen eğitim ile değil, bizzat kişinin kendi çabasını kutsallaştıran ve kişiyi bu çabaya yönelten eğitim ile değişebileceğinin altı çizilmektedir.

Platon'a göre insanda, hayvansal yapısının yanında onun ideasını yetkinleştirebilmesini sağlayan bilişsel bir öz de bulunmaktadır. Ancak bu bilişsel yapı, doğadaki canlılar gibi doğal bir biçimde ve dolaysızca ideal yetkinliğe ulaşamamaktadır. Örneğin bir ağaçtan ideasını kusursuzlaştırmasını beklemek abestir ancak; ağaç doğal olarak kendiliğinden mümkün olan en iyi biçimde ideasını gerçekleştirmektedir. Ancak insan, hakikate yani gerçek idealara ulaşabilmek için başarılı bir eğitim almalı ve bu eğitimle birlikte akli yeteneklerini geliştirmelidir. Çünkü Platon'a göre insanın hakikate ve mutluluğa ulaşmasındaki en büyün engel varlığının kötü yanlarıdır. İnsanın hayvansal doğasından kaynaklanan bu kötü yanların bastırılması için iyi bir eğitim almış erdemli bir aklın bekçiliği gerekmektedir (Ebenstein, 1996, s. 17). Bu nedenle insanı idealara ulaştırma potansiyeline sahip bu özün, kalıtımdan ve çevreden kaynaklanan kötülüklerden korunabilmek için ahlaki ve eğitsel bir takım bilgilere ihtiyacı bulunmaktadır. Erdem ve bilginin rehberliğinde kusursuzlaşan akıl, insanı idealara ve mutluluğa ulaştıran en önemli parçadır. Bu nedenle devletin en önemli görevi, yurttaşlarının sürekli öğrenme faaliyetlerini gerçekleştirebileceği, kaliteli öğretmenlerden oluşan ve erdeme dayanan bir öğrenme süreci ile insanda var olan bilişsel özün işlevsel hale getirmesine çalışmaktır (Platon, 425c, 424a). Addams, Sanayi Devrimi sonrasında verilen eğitim faaliyetlerin içi boş eğitimler olduğunu belirtirken Platon ile aynı görüşte olduğu

görülmektedir. Çünkü Addams'a göre verilmesi gereken eğitimler, kişinin arzularını ve isteklerini kontrol etmesini sağlama üzerine olmalıdır. Bu sayede dönemin toplum yapısı cinselliği ve maddi gücü ilahlaştırarak insan haklarını göz ardı eden vahşi bir topluma dönüşmekten kurtulmuş olacaktır. Ayrıca Addams, eğitimin kişinin iç kontrol sistemini güçlendirmesi gerektiğini ifade ederken, bireylerin zihinlerinin insan sevgisi, ahlak ve erdem yerine boş bilgilerle doldurulduğunu ifade etmektedir (Addams, 1912, s. 105-107). Platon da Addams'ın 19.yüzyılda şikayet ettiği bu durumu M.Ö. 4.yüzyılda eleştirmiştir. Verilen eğitimin insanı ahlaka, erdeme ve kendisine doğru yöneltmesi gerektiğini belirten Platon, kişiyi insana, topluma ve idealara yönlendirmeyen eğitimin ve çevrenin bireylerin içi boş bir şekilde yetiştirilmesine neden olduğunu söylemiştir.

İslam Felsefesi öncülerinden İbn-i Rüşd'e göre insanda dünyadaki her şeyin nedenselliğini kavrayabilecek bir cevher bulunmaktadır. Bu cevher insanı diğer canlılardan daha üst bir konuma getirerek insanı metafizik bir canlı konumuna getirmektedir (Rüşd, 1986, s. 291-292). İbn-i Rüşd insanın varoluşunu bu cevhere bağlı olduğunu ifade etmektedir. Çünkü insan düşünme yeteneği ile birlikte kendi varoluşunu ve dünyayı anlamaya çalışmaktadır. Akıl insanı kendisine ve dünyaya karşı koruyan ilahi bir cevher konumundadır. İbn-i Rüşd'e göre aklın diğer önemli bir özelliği ise insanın nefsini kontrol edebilme gücüne sahip olmasıdır. İnsan eğer aklıyla kendisi ve dış dünya ile ilgili deneyimleri üzerine yeterince düşünürse ve fark ederse yaşamını mutluluk veren akla dayandırabilmektedir. Bu nedenle insanda var olan düşünme, nedenselliği kavrama ve var olan bilgilerini kendi üzerine düşünme ile birlikte geliştirilebilme potansiyeli onu hayvani benliğinin arzu ve isteklerine karşı koruma gücü vermektedir. Bu nedenle İbn-i Rüşd insanın sürekli olarak kendi üzerine düşünmesi ve kendisini eleştirmesi ile birlikte var olan ahlaki ve zihinsel yapısının gelişeceğini ve insanın mutluluğa ulaşmasındaki engellerin ortadan kalkacağını belirtmiştir (Arkan, 2016, s. 217-236).

Diğer bir İslam düşünürü El-Kındî'ye göre insan maddi yapısı itibariyle bozulup değişen dünyanın belirli bir parçası konumundadır. Ancak kendisinde var olan düşünme özelliği ile birlikte dünyadaki bütün canlılardan yüksek bir seviyeye çıkmaktadır. Çünkü varlıklar içerisinde insanın düşünme yeteneği özelliğini paylaştığı diğer canlılar meleklerdir. İslam felsefesinde melekler, yalnızca Tanrı'nın dediklerini yapan yani doğruları yapabilen canlılardır. Bu yüzden bu canlıların onları her zaman doğruya

götüren düşünme mekanizmalarının bulunduğu belirtilmiştir. İnsan ise varoluşunun gereği olarak bazen doğru düşünceyi hayvansal benliğinden kaynaklanan istek ve arzuların engellemesi nedeniyle doğruyu bulamaz. Dolayısıyla Kındî'nin anlayışına göre düşünme ve aklını kullanma insanı her zaman doğru yola götürecektir. Ancak bu düşünme ve akıl derin felsefe ve fikirleri içermektedir. Günlük hayatta kullanılan pratik bilgilerden oluşan akıl Kındî'nin bahsettiği akıl kavramı içerisinde değerlendirilmemektedir. Aritotalesçi bir kavrayışa sahip olan Kındî'nin insanın aklının ve ahlaki yapısının geliştirilebilmesi için bilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İnsan bilmek için de sürekli olarak kendi içerisinde var olan ilişkilerini analiz etmelidir. Bununla birlikte doğru ve sağlıklı bilgilerle gelişen aklın insanı daha iyiye yaklaştıracağını belirten Kındî, insanın kendi arzularından ve tatminlerinden kurtulabilmek ve onları kontrol altına alabilmek için tek çarenin kişinin kendi üzerine düşünmesi ve bilgilerini geliştirmesi ile mümkün olacağını ifade etmiştir. Çünkü ahlak ve erdem ancak akılla yükselebilmektedir (Arkan, 2004, s. 30-40).

Hümanizm'in Rönesans ile birlikte 16.yy da ortaya çıkmasından 300 yıl önce 13.yy'da Anadolu'da insan sevgisini yücelten en önemli İslam düşünürlerinden Mevlana, insanın hayvani yapısından kaynaklanan arzu ve isteklerini "nefis" olarak yorumlamıştır. Tasavvuf Felsefesi'nin en önemli temsilcilerinden olan Mevlana, insanda onu hayvandan ayıran ve onun hakikate ve mutluluğa ulaşmasını sağlayan "gönül" yapısının bulunduğunu ifade etmiştir. Tasavvuf Felsefesi'nin tamamında gönül, nefse karşı insanı koruyan ve insanı direkt olarak hakikate ulaştıran en temel yapıdır. İnsan, gönül sayesinde diğer hayvanlardan ayrılarak insan olur. Ancak biyolojik yapısından ve çevresinden kaynaklanan kötülükleri (nefis) davranışına döken insan, gönül ile iletişimini kaybederek hayvandan daha aşağı bir mertebeye düşmektedir. İnsana düşen en önemli görev ise aklını kullanarak sürekli kendisini araştırmak ve gönül ile olan iletişimini nefisten kurtulduğu her edim ile birlikte geliştirmektir. Mevlana'nın düşüncesinde gönül, özellikle insan davranışlarından etkilenmesi ve insanın hayvani duygularından kurtularak daha belirgin bir şekilde kendisinin hissedilmesi bağlamında ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki bilgiye ve erdeme dayanan bilişsel öze benzemektedir. Dolayısıyla bu öz çevre tarafından biyolojik yapı karşısından güçsüz bırakılabilir veya biyolojik yapıdan kaynaklanan arzu ve istekleri bastırabilecek seviyede güçlendirilebilmektedir (Mevlana, 2016).

Kant etiğinde, insanın bilgiye ve erdeme dayanan bilişsel yapısının gelişmesi ise tamamen eğitime bağlanmıştır. Kant insan-eğitim ilişkisi ile ilgili olarak *"İnsan eğitilmesi gereken bir canlıdır."* demiştir. İnsanın evrensel akla ulaşabilmesinin tek yolu arzulara ve bireysel tatminlere dayanan maksimlerden kurtulmaktan geçmektedir. Bu kurtuluşun sağlanabilmesi için de eğitim ile birlikte insanın aklı geliştirilmelidir. Aydınlanma Çağı'nın en önemli düşünürlerinden olan Kant, ancak aklın geliştirilmesi ile birlikte insanın evrensel ahlaka ulaştırılabileceğini ifade etmiştir. Ona göre aklın geliştirilmesinin tek yöntemi ise verilen yararlı eğitimdir. Yararlı eğitimin en önemli özelliği ise insanı kendisi üzerinde düşünmesini teşvik eden yönüdür. Kant doğaya ait bilgilerin öğrenilmesi gerektiğinin altını çizerek bu bilgilerin kişilerin aklını evrensel ahlak yasasını anlayabilecek kapasiteye ulaştırdığını ifade etmektedir. Kant eğitimin insanı hakikate ulaştırmadaki önemini şu sözlerle anlatmaktadır (Çilingir & Küçükali, 2004, s. 89): *"İnsan aklı sayesinde, bir toplum içerisinde diğer insanlarla birlikte olmak ve bu toplum içerisinde sanat ve bilimler aracılığıyla kültürleşmek, sivilleşmek ve de ahlakileşmek üzere belirlenmiştir."*

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan, biyolojik (kalıtımsal/hayvani) özellikleri ve bilgiye ve ahlaka dayanan bilişsel özellikleri ile birlikte bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bilgi-ahlak-kalıtım bütünü olarak değerlendirilen insan, bu özelliklerinin her birinden belirli oranda etkilenerek davranışlarını ve karakterini oluşturmuştur. Örneğin, bazı insanların davranışlarında kalıtımın etkisi diğerlerine nazaran daha fazla iken bazı insanların davranışlarında ahlaki yapının etkisi daha baskın bir konumda bulunmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma bilimi insana dair bu kavrayıştan hareketle gerçekleştirmiş oldukları çalışmaların felsefi arka planlarını belirlemişlerdir. Böylece uygulamalı her sosyal bilimde olduğu gibi sosyal çalışma bilimi de gerçekleştirdiği mesleki uygulamalarda belirli başlı felsefi ön kabuller belirlemiştir. Ancak bu kabullerin tamamı, Antik Yunan düşünürlerinden hümanizme, hümanizmden Aydınlanma Çağı'na kadar geniş bir felsefi alt yapının insan tasavvurundan hareketle ortaya çıkarılmışlardır.

3.1.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminin Felsefi Arka Planı

3.1.4.1. Bireysel Farklılık

Sosyal çalışma disiplini, amacı, yöntemi ve kullandığı teknikleri itibariyle insan odaklı bir bilim dalıdır. Kurulduğu ilk dönemden itibaren sosyal çalışma bilimi insan

üzerinden toplumu refaha ulaştırma amacı gütmüştür. Ancak ilk dönem sosyal çalışmacıları, gerçekleştirmiş oldukları mesleki çalışmalar sonucunda başarılı bir mesleki müdahale için çalışılan müracaatçının uygun bir biçimde tanınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Sosyal çalışma bilimini değerli ve zorlu kılan şey ise müracaatçılarının insan olması ve bunun doğal sonucu olarak her birinin birbirinden farklı olmasıdır. Dolayısıyla bu durum her müracaatçı için özel mesleki müdahalelerin gerçekleştirilmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Sosyal çalışma disiplinin bu farklılığını kavrayabilmek için doğrudan insan ile çalışmayan meslek dalları ile yapılacak kıyaslamalar yararlı olacaktır. Örneğin, bir sitedeki evlerin her birine takılmak üzere yaklaşık 300 adet kapı siparişi alan bir marangoz, ilk etapta belirli bir kapı profili oluşturmaktadır. Bu numune kapıyı oluşturan marangoz bundan sonra yapacağı 300 kapıyı da bu numunenin ayarlarına uygun olarak dizayn ederek birbirinin aynı 300 adet kapının yapımını tamamlamaktadır. Ancak bir sosyal çalışmacı için müracaatçısını, daha önce çalışmış olduğu müracaatçısı gibi algılaması yapacağı en büyük hataların başında gelmektedir. Bu konuyla ilgili ilk dönem sosyal çalışmacılarını oldukça sert eleştiren Richmond, belirli durumlarda uygulanabilecek kuram ve teoriler geliştirilebileceğini belirtirken bu durumun her insana aynı şekilde müdahale etmek anlamına gelmediğini ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 365-368). X kişisi ile çalışan sosyal çalışmacı, onun aile içerisindeki şiddetten etkilenerek eğitimine odaklanamadığı sonucuna varabilir. Aynı sosyal çalışmacı, Y kişisi ile çalışırken onun aile içerisindeki şiddetten etkilenerek okula gelmediği sonucuna varabilir. Ancak bu durum yalnızca sosyal çalışmacının her iki vakada da aile ile çalışma yapması gerektiği anlamına gelmektedir. X ve Y kişilerinin tamamen aynı özelliklere sahip insanlar olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca sosyal çalışmacı her iki kişi içinde aile ile çalışırken aynı zamanda bu kişilerin her biri için farklı çalışmalarda gerçekleştirebilmektedir. Bu durum da sosyal çalışmacının X kişisi ile aile ile çalışma uygulamalarıyla birlikte kadın ile çalışma uygulamaları gerçekleştirmesine, Y kişisi ile aile ile çalışma uygulamalarıyla birlikte çocuk ile çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla her iki vaka için müdahalede aynı yöntemin uygulanması, kişilerin kalıcı tedavisi için farklı müdahalelere ihtiyaç duymadığı anlamına gelmemektedir. Çünkü her insan kendine özgü bir biçimde diğer insanlardan ayrı değerlendirilmek durumundadır (Addams, 1915). Araştırmanın önceki kısımlarında ilk dönem sosyal çalışma biliminin

insanın yapısına dair algısından bahsedilmiştir. Temelde her insanın farklı olmasının nedeni, ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanın bu yapısına bağlanmıştır. Buna göre her insan, benliğini oluşturan kalıtım-bilgi-ahlak ilişkisinin belirli oranlarındaki katkısıyla karakterini oluşturmaktadır. Owen, insanlar arasındaki çeşitliliğin en temelde bu üçlü arasındaki oranların farklılığına bağlı olduğunu söylemiştir. Ona göre yoksul bir mahallede suça bulaşan çocukların davranışı, kötü kalıtım, kötü çevreden kaynaklı olarak yetersiz bilgi ve yetersiz ahlaki kavrayış nedeniyle oluşmaktadır. Yoksul mahallede suça bulaşmayan bir çocuğun davranışı için ise iyi kalıtım, kötü çevreden kaynaklı yetersiz bilgi ve yetersiz ahlaki kavrayış ile birlikte açıklanabilmektedir. Sosyal çalışma biliminin yapması gereken ise suça bulaşan çocuğun kötü kalıtımına karşı iyi bir çevre ile birlikte yeterli bilgi ve ahlaki kavrayış sağlamaktır. Suça bulaşmayan çocuğun ise iyi kalıtımı, uygun çevresel olanaklarla desteklenerek (iyi bilgi ve ahlaki kavrayış sağlanarak) kişinin refah düzeyinin daha da arttırılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu nedenle bu üçlü saç ayağının her birinin farklı şekillerde birleştiği insan yapılarının çevreyi algılayış şekli ve davranma biçimleri de birbirinden farklı olmaktadır. Dolayısıyla her insanın bireyselliğinin en temel nedeni bu noktadan kaynaklanmaktadır (Owen, 1836, s. 74-78).

Richmond Owen'den farklı bir kavrayış ile insanın bireysel farklılığını açıklama yoluna gitmektedir. Duruma biraz daha felsefi yaklaşan Richmond, Platon'un *"Eşitsizlik, eşitsizliğin eşitsiz bir biçimde ele alınması sonucu meydana gelir."* düşüncesi üzerinden açıklamalarını gerçekleştirmektedir (Richmond, 1922, s. 151). Ona göre her insan, kültürel (çevresel) mirası ve kalıtımsal mirası sebebiyle birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bazı insanlar entelektüel bir çevrede yetiştiği için bilgiye önem vermekte ve bilgisizliğin acısını çekmektedir. Ancak bazı insanlar da yoksulluğun baş gösterdiği bir sosyal çevrede yetiştiği için maddi anlamdaki yetersizliklerden kaynaklı olarak acı çekmektedirler. Burada asıl sorun tüm bu insanlara eşitmiş gibi davranılması sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Richmond her biri birbirinden farklı olan ve algılayış-kavrayış olarak eşit olmayan bireylerin, kendilerine eşit davranılmalarından çok eşitsiz davranmalarına ihtiyaç duyduklarını söylemektedir (Richmond, 1922, s. 151-155). İlk dönem sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği mesleki uygulamalarda en çok hataya düştüğü konulardan bir tanesi de budur. Eğitim başarısında ani düşüşler meydana gelen iki çocuğun birinin bu durumu yaşamasının sebebi babanın işten çıkarak ailenin

yoksullaşması iken diğerinin bu durumu yaşamasının sebebi babanın anneyi aldatması sonucu ailenin boşanma sürecine girmesinden kaynaklı oluşmaktadır. Bu noktada sosyal çalışmacı her iki çocuğa ve ailesine eşit davranarak en büyük hatayı gerçekleştirmiş olmaktadır. Richmond'un kullandığı eşitsizlik kavramının karşılığı her insan için diğer insanlarınkine benzemeyen uygulamalar yapılmasında kendisini göstermektedir. Dolayısıyla bir sosyal çalışmacı her bir bireye bireysel farklılığına uygun davranışlarda bulunarak refah anlamında eşit insanların oluşturduğu toplum yapısına ulaşabilmeyi amaç edinmelidir (Richmond, 1922, s. 150-155).

Richmond'un insanın bireysel farklılığına ilişkin sosyal çalışma mesleğine yüklemiş olduğu diğer önemli amaç ise aynılaşmış insanların kurtarılmasıdır. Burada önemli bir soru ortaya çıkmaktadır. Nasıl olursa yapısı gereği farklılaşmaya müsait olan insan aynılaşabilir? Hiçbir insan doğacağı yeri, ailesini, kültürünü, cinsiyetini, kalıtımını veya doğacağı zamanı seçemez. Dolayısıyla hiçbir insan tamamıyla aynı kalıtım ve aynı çevreden etkilenerek benliğini oluşturamaz. Bu durumda insanlar arasındaki bireysel farklılığın çevrenin ve kalıtımın etkisiyle oluştuğunu gözler önüne sermektedir. Ancak Richmond tüm bunlara rağmen insanların aynılaştırıldığını iddia etmektedir. Hatta bununla yetinmeyerek sosyal çalışma bilimine insanların var olan farklılığına kavuşturulabilmesi için görevler yüklemiştir. Doğal yapısı içerisinde farklılaşması gereken insanları aynılaştıran neden onun farklılaşmasına neden olan "çevre" kavramıdır. İnsan büyüdüğü ve yetiştiği çevreden kaynaklı olarak farklılaşırken dönemin medyası ve toplumsal algısı tarafından pompalanan düşünceler ile birlikte aynılaştırılmaya çalışılmışlardır (Richmond, 1922, s. 155-165). Bosenquet, cinsellik ve maddi güç üzerinden insanlara seslenen dönemin medyası ve toplumunun (zenginlerin hayatı özendirilerek, maddi gücün saygı yarattığı propagandalarını yayarak, sevgi-aşk temaları üzerinden cinsel dürtülere seslenerek vb.) algısı tarafından kişilerin farklılıklarını bastıran yeni bir çevre oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmektedir (Bosenquet H. D., 1906). Bu basit çevre herkese aynı frekanstan ulaştırıldığı için farklılıklar yerini aynı vahşi düşünce kalıplarına ve önyargılara bırakmıştır. Dolayısıyla insanların bireysel farklılıkları, Sanayi Devrimi sonrasında dönemin toplumsal algısı tarafından yok edilmiştir. Günümüzde ise bireysel farklılıklar "popüler kültür" kavramı altında yok olmaya devam etmektedir. Ancak Richmond insanların sosyal çalışma bilimi tarafından toplumsal sisteme karşı da savunulması gerektiğini ifade etmiştir. Ona

göre sosyal çalışma bilimi, insanları bu vahşi aynılaştırma düşüncesinden kurtarıp insanların içerisindeki farklılıkların ortaya çıkarılmasını sağlamalıdır. Dolayısıyla ideal bir toplum aynılaştırılmış eşit insanlardan meydana gelmemektedir. İlk dönem sosyal çalışma bilimine göre ideal bir toplum her biri farklı olan insanların oluşturduğu bir sistemdir. Bu nedenle bir sosyal çalışmacı, her bir müracaatçısının farklı olduğunun bilincinde olmalı ve buna göre mesleki müdahalelerini gerçekleştirmelidir. Aynı zamanda aynılaştırma operasyonuna maruz kalmış insanların farklılıklarını ortaya çıkarmak için mesleki çalışmalar yürütmelidir (Richmond, 1922, s. 155-165).

3.1.4.2. Daha Geniş Bir Benlik

Müreffeh bir toplumun insan yapısı, farklılıkları ile birlikte kabullenilmiş bireylerden oluşmaktadır. Aynılaştırılmış insanlardan müreffeh bir toplum yapısı yaratmak mümkün değildir. Peki, insanları aynılaşmış bireylerden oluşan toplum yapısından kurtarmak için neler yapılmalıdır? Bu noktada sosyal çalışmacının üzerine düşen en temel görev, kişiliği toplum tarafından bastırılmış bireyin benliğinin ortaya çıkarılmasıdır. Kişinin benliğinin ortaya çıkarılabilmesi için bireyin benliğinin farkında olması gerekmektedir. Benliğinin farkına varan insanın bireyselleşmesi ve farklılaşması için atması gereken sonraki adım ise bireyin keşfettiği benliğini geliştirmeye çalışmasıdır. Çünkü kişinin bilişsel varlığı, benliğinin geliştirilmesine bağlıdır. Özellikle benliğin gerçeği tanımak, çevreye adapte olmak, çevreden gelen uyarıcıları denetlemek, depolamak ve üzerine düşünmek, oluşan sorunlara çözüm yolu aramak, hayaller kurmak ve gelecek ile ilgili idealler geliştirmek gibi görevleri, benliğin kişinin var oluşundaki etkisini anlamak adına oldukça önemlidir (Richmond, 1922, s. 140-150). Dolayısıyla insanın varlığının ve farklılığının ortaya çıktığı en önemli yapı, kişinin benliğidir. İnsanın benliğini geliştirmesi ise erdemli ve ahlaki tecrübelerle birlikte insan sevgisini ön planda tutan bilgi sayesinde gerçekleşmektedir.İlk dönem sosyal çalışma öncülerinde Octovia Hill'e göre insan sevgisini yücelten ve kutsayan bilgi hazinesi, insanın içsel yapısındaki değişimi ve farklılığı ortaya çıkaracaktır (1875, s. 30-40). Hümanistik felsefede de ilk dönem sosyal çalışma biliminde bulunan bu görüşe paralele olarak bireyin, kendi benliğinin farkına varması yoluyla davranışlarının değiştirileceği düşüncesi hâkimdir. Ancak ilk dönem sosyal çalışmacıları, bu düşünce ile birlikte psikolojik ekolün benlik algısına karşı tutumunu da göz ardı etmemişlerdir. Özellikle Healy'in benlik ile ilgili fikirleri, ilk dönem sosyal çalışma felsefesinde oldukça etkili olmuştur. Ona göre benlik,

çevresindeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapıdan etkilenen bir yapıdır. Ve bu yapı kişinin varoluşunu oluşturmaktadır. Healy'in bu düşüncesi oldukça önemlidir çünkü insanı çevresindeki kurumlardan elde ettiği benliği tarafından var edildiğini iddia etmektedir. Kendi irademizle gerçekleştirdiğimizi düşündüğümüz birçok davranışa aslında, çevresel uyarıcılarla şekillenmiş benlik tarafından karar verilmektedir. Dolayısıyla benliğin bu yapısı nedeniyle insan çevresinden bağımsız bilişsel anlamda var olamamaktadır. Bu değerlendirme insanın sosyal bir canlı olmasının da doğal sonucudur (Healy W. , 1915, s. 202).

İlk dönem sosyal çalışma biliminden sonra psikolojik ekolde gerçekleştirilen benlik çalışmalarında Healy'in görüşünü destekleyen fikirler daha da belirginleşmeye başlamıştır. Özellikle Sullivan'ın yaptığı çalışmalarda benlik kişiyle değil kişinin sosyal ilişkileri üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır. Sullivan kişiliği bir varsayım olarak nitelendirerek, kişilerin sosyal ilişkilerinden kaynaklanan dinamizmin benlik olarak tanımlamasını yapmıştır. Ayrıca insanların diğer insanlar olmadan hayal ederek ve kurgulayarak kişiliğinin ortaya çıkarılabileceğini belirtmiştir. İlişkinin türü her ne olursa olsun benlik için ilişkiye ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bireyin X kişisine dair benliği, X kişisi ile olan ilişkisinin yapısına bakılarak anlaşılmalıdır. Aynı durum kişinin A kurumu ile olan ilişkisi için de geçerlidir. Hastaneleri sevmeyen bir benliğinin bulunduğunu iddia eden bir bireyin hastane kurumu ile olan ilişkilerinin analiz edilmesi, bu benliğin doğasını ortaya çıkaracaktır. Bundan sonra yapılması gereken ise geçmişten yaşanan ilişkide elde edilen hatalı tecrübelerin düzeltilmesine çalışmak olacaktır. Böylece var olan benliğin analizi, benliğin sınırlarının genişlemesine neden olacaktır. Özetle insanın çevresiyle ilişkisinden doğan anıları, tecrübeleri, kültürel eğitimi, bilgisi, ahlaki gelişimi vb. gibi faktörler, bireyin benliğinin oluşmasına neden olmaktadırlar (Aslan, 1992, s. 9).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde bireyin benliğini oluşturan iki yönlü bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bireyin kendi çabasıyla insan sevgisi ve erdeme dayanan içsel bilgi ile benliğine ulaşma gayretini kapsayan hümanist bakış açısıdır. Bir diğeri ise benliğin oluşumunu insan-çevre ilişkisine dayandıran görüştür. Psikolojik ekolde de benliğin ne olduğuna ilişkin çeşitli açıklamalar yapılmaktadır. Ancak bu çeşitli görüşler, ilk dönem sosyal çalışma disiplinin kavrayışında olduğu gibi bireyin

içsel faaliyetine dayanan açıklamalar ve çevrenin birey üzerindeki etkisine dayanan açıklamalar olarak sınıflandırmak mümkündür (Royce, 1910, s. 208).

Benliğin ne olduğuna dair sorgulamalar, benliğin geliştirilmesi için gerekli olan şeylerin ortaya çıkarılmasında oldukça önemlidir. Örneğin, evin tuğla ve çimentodan yapıldığını bilmeyen birinin evin fiziksel sorunlarının çözümü ile ilgili herhangi bir fikri bulunamaz. Çünkü sorunun çözümü tuğla ve çimentoyu ilgilendirmektedir. Determinizmin en temel kavrayışından biri nedenin sonuca neden olurken aynı zamanda sonuca birtakım eklemeler gerçekleştirdiğidir. Dolayısıyla her sonucun içerisinde sonuca neden olan nedenin temel argümanları bulunmak durumundadır. Tüm bu gerekçelerden dolayı, benliğin oluşumunu kavramak, benliğin genişletilmesi için gerekli olan faktörleri gözler önüne serecektir.

Benliğin geliştirilmesi için gerekli olan en temel faktör, fark edilen benliğin üzerine düşünmektir. Hümanistik felsefi görüşün uzantısı olarak değerlendirebileceğimiz bu kavrayışta erdeme ve insan sevgisine dayanan bilgi sayesinde fark edilen benlik yine aynı bilginin, insanın çevreyi değerlendirirken kullanması sonucunda genişletilecek ve arttırılacaktır. Benliğin genişletilmesi, bu noktada kişiyi kendi içine doğru yönelten, insan sevgisini temel alan ve insanı ve çevresindeki dünyayı eleştirel bir tutumla irdeleyen, matematiği ve astronomiyi içerisinde barındıran eğitim ile mümkün olmaktadır (Baldwin, 1902, s. 30-70).

İnsan sevgisini her şeyin temeline koyan tasavvuf felsefesinde benliğin geliştirilmesi "yolda olma" argümanı ile sistematize edilmektedir. Bu felsefenin öncülerinden olan Mevlana, insanın çevresinde var olan olayları benliğini geliştirdikçe çok daha farklı algılayacağını belirtmektedir. Felsefe'de ve tasavvuf felsefesinde insan-çevre ilişkisinde "insan" faktörüne odaklanmaktadır. Bu ilişkinin ideal bir insan-çevre ilişkisine ulaştırılması için benlik kavramının geliştirilmesi gerekmektedir. Söz konusu felsefi öğretiler ise "insan" kavramını değiştirerek benliğin geliştirilmesine çalışmışlardır. Çünkü benlik genişledikçe insanın çevreden aldığı bilgileri yorumlama biçimi de değişmektedir (Mevlana, 2016).

Konuyla ilgili olarak Erken Dönem İtalyan Hümanistlerinden olan Dante, "*İlahi Komedya*" adlı eserinde bir kişinin cehennemden başlayıp araf ile devam eden ve son olarak cennette sonlanan yolculuğunu anlatmaktadır. Dante alegorisinde dünyayı "kara orman" olarak cehennem içerisinde anlatmaktadır. Ancak onun bu yolculuğu dışta var

olan bir yolculuk değil içte gerçekleştirilen bir yolculuktur. Dolayısıyla Dante'nin eserinin başında "kara orman" olarak nitelediği çevresel veriler her zaman aynılığını korumaktadır. Aynı olmayan faktör ise yolculuğu gerçekleştiren kişinin kendisidir. Kişi kendine doğru erdeme ve akla dayanan bilgi ile hakikati arama yolculuğunda benliğini genişleterek var oluşunu arttırmaktadır. Dolayısıyla çevreden gelen veriler dar bir benlikte farklı yorumlanırken geniş bir benlikte oldukça farklı bir biçimde yorumlanmaktadır. Hatta bu farklılık o kadar belirgindir ki Dante dar benliğe sahip bireyin cehennemde olduğunu geniş benliğe sahip bireyin ise her nerede olursa olsun cennete ulaştığını belirtmektedir (Dante, 2016).

Aydınlanma Çağı düşünürlerinden Kant, şu örneği vererek geniş bir benliğin evrensel ahlaka dayanan bilgiler ile oluştuğunu, bunun için de insanların aklını ve insan sevgisini kullanması gerektiğini ifade etmektedir: Kral Sekizinci Henry'in haksız yere insanları idam ettiğini savunan bir adam bulunmaktadır. Bu adam düşüncesinin doğruluğundan emindir çünkü haksız yere idam edilenlerden birkaçını tanımaktadır. Sonrasında Kral Sekizinci Henry, ordusu ile birlikte bu adamın kapısının önüne gelmiştir. Kralın adamlarından biri, bu adamın yanına gelerek ona kralın düşüncesinden vazgeçmesi şartıyla kendisini affedeceğini ve kendisine kraliyet sarayında yüksek maaşlı işlerden birinde çalışma imkanı vereceğini söylemiştir. Ancak kral, eğer adam vazgeçmezse onu ibret olsun diye acı çektire çektire öldüreceğini bildirmiştir. Adam düşünmek için birkaç dakika izin istemiş ve bu konuyu ailesiyle birlikte tartışmıştır. Aile böyle bir musibetten bu kadar güzel bir sonuç çıktığı için sevinmiş ve mutlu olmuştur. İsyankâr olarak belirtilen oğlu artık bir saray görevlisi olacaktır. Bu nedenle aile oldukça sevinmektedir. Ancak adam, var olan doğrulardan vazgeçilmesi veya göz ardı edilmesinin kişinin bizzat varlığının göz ardı edilmesi anlamına geldiği için varlığının hiçbir maaşa denk gelemeyeceğinin farkındadır. O bu teklifin aslında kişinin varlığının satın alınma teklifi olduğunu düşünmektedir. Hiçbir maaşın veya işin insanın kendisinden fazla etmeyeceğini düşünen adam var olarak ölürken çekeceği acının var olmayarak yaşayacağı acının yanında bir hiç olduğu sonucuna varmıştır. Ailesinin tüm ısrarlarına rağmen bu kişi, evden dışarı çıkarak kralın önüne kadar gelmiş ve ölümüne karar verilen bu insanların haksız yere öldürüldüğünü ve bunun tek suçlusunun ise bizzat kralın kendisi olduğunu söylemiştir. Sonrasında kral verdiği sözü yerine getirerek adamı öldürmüştür. Kant bu örnekteki adamın davranışı karşısında her ruhun istemsizce

önünde diz çökmek durumunda olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu adamın yaptığı davranış evrensel ahlaka uygun saf aklın öğretileriyle bütünleşmiş bir edimdir. Kant bu noktada aynı verilerin benliği gelişmiş bireyler tarafından ve benliği gelişmemiş bireyler tarafından nasıl yorumlandığını anlatmak için bu adamı ve ailesini mukayese etmektedir. Kralın elçisiyle birlikte ilettiği mesaj, adamın ailesine de adamada harflerin ses titreşimi yoluyla bildirilmesi sonucunda belirtilmiştir. Aynı cümleleri içeren seslerin aile ve adamda farklı yorumlanmasının nedeni kişilerin benliğinden kaynaklanan farkla açıklanmaktadır. Kendi içerisine yönelmiş, aklını insan sevgisine ve erdemin bilgisine yaslamış birey, söz konusu teklifi geniş benliğinde ömür boyu mutsuzluğun teklifi olarak yerine ölümün dahi tercih edilebileceği bir bildiri olarak yorumlamıştır. Ancak yalnızca kendi bireysel çıkarına odaklanmış, herhangi bir düşünsel süreçten geçirmeden bencillik ve hayatta kalmaya endekslenmiş refleksif davranışlar gösteren aile dar benlikleri ile bu teklifi bir lütuf veya bir mucize olarak adlandırmışlardır (Kant, 2014, s. 168).

İnsan sevgisinin benliği geliştirdiğini savunan diğer bir Tasavvuf öğretisi temsilcisi ise Yunus Emre'dir. Yunus Emre ise benliklerin genişliğinin veya darlığının mukayesesini ihtiyaçlar üzerinden yapmaktadır. Tasavvufta "mana alemi" yüzlerce kapısı olan bir yapı olarak nitelendirilmiştir. Bu durum benlik ekseninde değerlendirildiğinde benliğin geliştirilmesi ile birlikte çevreden elde edilecek verilerin yüzlerce şekilde farklı anlama gelebileceğinin altı çizilmektedir. Çünkü çevreden gelen verilerin etkileştiği insan benliğinin oldukça geniş bir çapta genişleyip farklılaşacağı görülmektedir.Konuyla ilgili Yunus Emre'nin "Bana Seni Gerek Seni" adlı şiirinde farklı benliklerin farklı ihtiyaçları belirgin bir biçimde belirtilmektedir (Tatcı, 2005, s. 367-368):

"....

Sufilere sohbet gerek
Ahilere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek
Bana seni gerek seni
...

Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni

Yunus'dürür benim adım

Gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksudum
Bana seni gerek seni"

Benliğin geliştirilmesinde insan-çevre etkileşiminde diğer bir bakış açısı ise "çevre" faktörünün gelişimini sağlamaktır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde çevrenin insan üzerindeki etkisi önemsenmiştir. Özellikle benliğin geliştirilmesinde çevresel olanakların da buna uygun dizayn edilmesine çalışılmıştır. Bir kişinin benliğinin gelişimine engel olacak çevresel koşullarının değiştirilmesi yoluyla benliğinin geliştirilmesine çalışılmıştır. Healy konuyla ilgili olarak insanın sosyalleşmesinin benliğinin geliştirilmesinde oldukça önemli olduğunu belirtirken olumsuz çevrenin insanın benliğini daraltıcı etkisinin bulunduğunun altını çizmektedir (Healy W. , 1915, s. 202). İlk dönem sosyal çalışma biliminden sonraki süreçlerde Sullivan'ın psikoloji biliminde benliği sosyal ilişkiler üzerinden açıklama çabaları sonucunda benliğin geliştirilebilmesi için insanın ilişkide bulunduğu eğitim, sağlık, politik ve kültürel kurumların insanın benliğini geliştirecek faaliyetlere olanak sağlayan bir yapıda olması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre insanın benliğini geliştirmek için kendi kişiliğini, toplumsal iyiliği, insan sevgisini ve ahlaki bilgileri içeren bir eğitim ve öğretim sistemi bulunmalıdır. İnsan bu donanımlara sahip eğitim ve öğretim sistemi ile ilişki halinde bulunduğu zaman kendisini benlik anlamında daha da genişleten bilgi kümesine çevreden elde ederek sağlamış olacaktır (Aslan, 1992, s. 9). Bunun dışında yoksulluk ile mücadele eden bir kişinin maddi olanakları düzeltilmediği müddetçe benliğini geliştirmeye müsait bir çevrenin oluşturulması mümkün değildir. İlk dönem sosyal çalışma bilimi kişilerin çevresindeki olanakları iyileştirmeye çalışarak benliklerini genişletebileceği çevresel ortamları oluşturmayı amaçlamıştır. Addams, ilk dönem sosyal çalışma biliminde ideal mesleki uygulamanın yalnızca kişinin çevresinin uygun hale getirilmesiyle tamamlamadığını ifade etmektedir. Ayrıca kişinin kendi gelişimini sağlayabilmesi için mesleğin, hümanistik felsefi bakışı da benimseyerek birey ile çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir (Addams, 1915). İlk dönem sosyal çalışma biliminde bu iki bakış açısının da ("insan" kavramına odaklanan ve "çevre" kavramına odaklanan) belirgin bir biçimde ideal mesleki uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için kullanıldığı görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Richmond şöyle bir vaka örneği anlatmaktadır: Bu vakada sosyal çalışmacı anne, baba ve bir çocuktan oluşan bir aile ilgili mesleki çalışmalarını yürütmüştür. Baba yatağa bağımlı ve bakıma muhtaç olduğu

için anne evden dışarıya çıkamamaktadır. Anne gün boyu babanın bakımı ve ev işleriyle uğraşırken çocuğu okuldan geldikten sonra onun dersleriyle ilgilenmektedir. Sosyal çalışmacı herhangi bir maddi geliri bulunmayan bu aileye aylık bir miktar ayni ve nakdi yardım bağlamıştır. Anne başlarda neşeli bir tavır içerisinde olmasına rağmen bir süre sonra bu yardımlar anneyi rahatsız etmeye başlamış ve anne bir süre sonra artık bu yardımları istemediğini ifade etmiştir. Richmond bu vaka ile çalışan sosyal çalışmacıya anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi sorduğunda sosyal çalışmacı annenin geleceği çok parlak olan çocuğuna sevgi dolu ve şefkatli davranmakta olduğunu söylemiştir. Sosyal çalışmacıya annenin psikolojik durumu sorulduğunda bu durumla ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı cevabı alınmıştır. Richmond bu sosyal çalışmacının ailenin refahı için yalnızca ayni ve nakdi yardım sağlamaya dikkat kesildiğini, bu süreçte annenin düşünce ve davranışlarını göz ardı ettiğini belirtmiştir. Ona göre annenin ihtiyacı olan şey ise yalnızca benliğine ulaşabileceği açık bir penceredir. Richmond pencere alegorisini özellikle kullanmaktadır çünkü sosyal çalışma disiplinin amaçlarından biri kişinin benliğine doğru giden bir çıkış kapısı bulmasına yardımcı olmaktır. Bu açık pencereden bireyselliğin ve özgür düşüncenin havasını içine çeken birey, benliğini genişleterek bu pencereleri arttırmaya çalışmaktadır. Richmond daha sonrasında annenin, babanın bakımını sağlayacak kişiler organize edilerek çeşitli eğitsel ve kültürel faaliyetler ile birlikte bireyselleşmesi ve benliğini geliştirmesine çalışıldığını belirtmektedir (Richmond, 1922, s. 168-172). Bu vakada anlaşılması gereken iki temel nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yalnızca ayni ve nakdi (maddi yardımlar) yardımlar, kişinin benliğini genişleterek iyilik halini kazanması için yeterli değildir. Eğer yeterli olmuş olsaydı anne, verilen yardımlardan mutlu şekilde faydalanarak yaşamına devam ederdi. Ancak anne mutsuz bir tavır sergileyerek sorunun çözülemediği açık bir biçimde meslek çalışanına göstermiştir. İkinci temel nokta ise ailenin kalıcı mutluluğunun sağlanması ayni nakdi yardım ile birlikte annenin kendisine doğru yöneltilmesi sonucunda gerçekleşmiştir. Anne katıldığı eğitsel ve kültürel faaliyetler ile birlikte kendisi ve yaşamı üzerine düşünmeye başlayarak benliğini genişletme yolunda önemli adımlar atmıştır. Görüldüğü üzere bu vakada ideal sosyal çalışma uygulamasının kişinin benliğinin genişletilmesi felsefesini içerdiği görülmektedir. Ve ilk dönem sosyal çalışma biliminde bu yapılırken hem bireyin kendisi ile hem de çevresiyle mesleki çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

3.1.5. "Hak" Kavramı Işığında Mesleki Uygulama

3.1.5.1. Sosyal Çalışma Biliminden İnsan Hakları Tarihine

İlk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen mesleki müdahaleler, sosyal çalışma disiplinin yeni bir bilim olması sebebiyle temellerine dayandığı yardım algısından kurtulamamıştır. Richmond sosyal çalışma disiplinin tarihçesinden bahsederken bu mesleğin temelinin "yardım ve merhamet" duygularına dayandığını ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 29-30). Ancak özellikle gerçekleştirilen faaliyetlerin bir disiplin olarak değerlendirilmeye başlamasıyla birlikte mesleğin temelinin hak ve insan yararı kavramlarına dayandırıldığı görülmektedir. Oldukça uzun zamandır yardım geleneği ile gerçekleştirilen bu faaliyetlerin hak kavramı içerisinde yerini alması ise uzun zaman almıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilen sosyal çalışma faaliyetlerinin halen hak temelli bir kavrayışa adapte olmaya çalıştığı görülmektedir. Sosyal çalışma disiplinin tarihçesinin yardım kuruluşlarının, hayırsever kuruluşların ve dini kuruluşların faaliyetlerini kapsadığı görülmektedir. Ancak bir bilim olarak ortaya çıkan sosyal çalışma bilimi, tarihinde var olan bu uygulamaları insan hakları ve insanın refahı bağlamında sistematikleştirerek bilimsel bir alan oluşturmuşlardır. Bir bilim dalı olmanın gereği olarak ilk dönem sosyal çalışma biliminde ideal uygulamanın hak kavramına dayanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Addams, demokrasinin olduğu devletlerde insan haklarının üstünlüğünün bulunduğunu ve sosyal çalışma faaliyetlerinin insan haklarına dayanması gerektiğini ifade etmektedir (Addams, 1915). Kendisi bir kilise papazı olan Barnett, yoksulların ve işçilerin yasal anlamda haklar sağlanarak korunması ve desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Barnett & Barnett, 1915, s. 167-184). Hill bu noktada insanın onurlu yaşamı için insan haklarına dayanan sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Hill, 1875, s. 20-35). Richmond ise her ne kadar organizeli ve sistemli yardım çalışmaları gerçekleştirilse gerçekleştirilsin yasa ve haklarla desteklenmeyen uygulamaların sosyal çalışma disiplinin en temel amacı olan refah toplumunu oluşturmayacağının altını çizmektedir (Richmond, 1922, s. 244-255). Ancak tüm ideal kavrayışlarla birlikte ilk dönem sosyal çalışmacıları sivil toplum kuruluşları, hayır örgütleri, dini kuruluşlar ve yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen yardım faaliyetlerini desteklemiş ve bu yardım faaliyetlerinin sistematik bir biçimde insan yararına uygun bir biçimde

sağlanabilmesi için mesleki destekler vermişlerdir. Dönemin toplum kavrayışının yardım ve merhamet algısı üzerinden yürümesi sebebiyle refah toplumunun oluşturulabilmesi ve komşuluk bilincinin yeniden kazandırılabilmesi için ilk dönem sosyal çalışmacıları, belediye, kilise ve hayırsever yardım kuruluşları ile ortaklaşa mesleki faaliyetler yürütmüşlerdir. Richmond, "Good Neighborhood in The Modern City" adlı kitapta bir taraftan kilise, yerel yönetimler ve hayırsever kuruluşlar üzerinden yardım ve merhamet duygularına değinirken diğer taraftan çocuk işçiliği, sorunlu aileler, gençler ve kadınlar ilgili konularda hak ve insanın refahını temel alan açıklamalarda bulunmuştur (Richmond, 1907). Aynı durum diğer ilk dönem sosyal çalışmacıları için de geçerlidir. Bosenquet kilisenin gerçekleştirdiği faaliyetlerin sistematik ve kalıcı olamadığını, ayrıca bu durumun insan haklarının ve insanın refahının sağlanamamasına neden olduğunu belirtirken diğer taraftan insanların kilisenin önderliğinde çevresindeki komşularına karşı merhamet ve yardım duygularını yitirmemeleri gerektiğini ifade etmiştir (Bosenquet, 1896, s. 211).

Burada çelişki gibi görünen durum, ilk dönem sosyal çalışmacıların toplumun yüksek yararı için topluma adapte olma biçimi olarak yorumlanmaktadır. Henüz hak bilinci yerleşmemiş toplumun, yüksek yararını sağlamak için bireyler ile çalışırken yardım ve merhamet duygularını göz ardı etmeyen sosyal çalışmacıların, politik anlamda insanın refahının sağlanması için çalışmalar yaparken insan haklarını ve demokratik reformları dayanak olarak kabul ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde yardım, merhamet, sadaka, acıma gibi kavramlar, demokrasi, adalet, eşitlik, hak ve yasa gibi kavramlar birlikte kullanılmıştır. Çünkü sosyal çalışma bilimi doğrudan insan ile çalışan bir meslektir. Bu nedenle bu dönemde bireylerin sosyal çalışma faaliyetlerine karşı algıları göz ardı edilmemiş; ancak bireyler ile gerçekleştirilen ve toplum bağlamında yürütülen sosyal çalışma müdahalelerinde insan hakları ve demokratik kavramlar etkili olmuştur. Addams, bir sosyal çalışma uygulamasında yardım ve merhamet duyguları ile kurulmuş gönüllü bir sivil toplum kuruluşunun maddi yardımını bir sosyal çalışmacının insan haklarına ve etik kurallara uygun bir biçimde sistemli ve organizeli bir biçimde ulaştırılması gerektiğini belirtmiştir (Addams, 1915, s. 15-25). Bosenquet ise kilisenin yoksul olarak belirlediği bir aileyi, sistematik bir biçimde inceleyerek ailenin maddi yardıma ihtiyacı olmadığını, babanın alkol ve savurganlık alışkanlıkları ile çalışmalar yapılması gerektiğini ortaya

çıkarmıştır. Böylece kilisenin maddi kaynakları insan haklarına dayalı bir mesleki uygulama sayesinde bir ailenin kötülüğüne hizmet etmekten alıkonmuştur (Bosenquet, 1896, s. 211-212). Richmond ideal sosyal çalışmacıların özelliklerinden bahsederken, insanların mutluluğundan haz alan, insanların iyiliği çok yoğun çalışan, kişisel ve eğitsel gelişimle birlikte tecrübelerinden ders çıkaran ve insanların varlığına saygı duyan, onları en içten duygularıyla seven bireyler olduklarından bahsetmektedir (Richmond, 1903).

Richmond'un başka bir eserinde ise eski müracaatçısı tarafından kendisiyle çalışan sosyal çalışmacıya gönderilen mektubun içeriği paylaşılmaktadır. Gerçekleştirilen uygulama tamamen bilgiye ve yönteme dayanmasına karşın müracaatçı, sosyal çalışmacıyı kendisini mutluluğa ve huzura ulaştıran Tanrının mucizevi elçisi olarak tanımlamıştır (Richmond, 1922, s. 13). Richmond'un iki eserinde de aynı sosyal çalışmacı kavramının farklı biçimde tanımlanmasının nedeni, bu tanımların birinde mesleğin sosyal çalışmacı algısı diğerinde ise toplumun sosyal çalışmacı algısından kaynaklanmaktadır. Böylece ilk dönem sosyal çalışma biliminde hak ve yardım kavramlarının aynı anda kullanılmasının sebebi açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sosyal çalışmacıların insan haklarına saygılı bir tutumla bilimsel çalışmalar gerçekleştirdiği ancak toplum algısının bu hizmetlerin yardım ve acıma duyguları nedeniyle gerçekleştirildiğine dair inancı, bu dönemde sosyal çalışma mesleğinde bu kavramların kullanılmaya devam etmesine neden olduğu yukarıda açıklanmıştır. Ancak hak kavramı, sosyal bilimlerde sosyal çalışma biliminin geliştiği ilk dönemlerde oldukça yaygın kullanılmıştır. Bu durumun en temel sebebi ise Fransız Devrimi'nin dünyaya yayılan etkilerinden kaynaklanmaktadır. Sosyal çalışma disiplinin bir bilim olarak kemikleşmeye başladığı ilk dönem, Fransız Devrimi'nin etkilerinin yayılmaya ve benimsenmeye başladığı döneme denk gelmektedir. 1789 yılında gerçekleşen devrim, Birinci Dünya Savaşı'nda imparatorlukların çöküp yerine milli devletlerin kurulmasına kadar belirgin bir biçimde dünya üzerindeki milletleri etkilemiştir (Rude, 2015). Toplumu böylesine derinden etkileyen bir olay, toplumdan bağımsız düşünülemeyen sosyal bilimlerin çehresini de belirgin bir biçimde etkilemiştir. Bir bilim olarak henüz çok genç olmasına karşın sosyal çalışma bilimi de Fransız Devrimi'ni hak ve adalet temelli insan kavrayışından etkilenmiştir. Bu nedenle ilk

dönem sosyal çalışma felsefesi üzerinde Fransız Devrimi'nin getirdiği insan hakları kavrayışının etkisi, oldukça büyük olmuştur.

Tarih boyunca insan, kendisinin ne olduğuna dair oldukça geniş çaplı araştırmalar yapmış ve kendisine dair akla ve bilgiye dayanan açıklamalarda bulunmuştur. Geniş kapsamlı bir kavrayış ile sosyal bilimler, insanın bu en eski merakının günümüzde devam etme biçimi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sosyal bilimlerin tamamı insan yararını göz önünde bulundurarak mesleki faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla insan yararının sağlanmasına yönelik amacın bulunduğu bir ortamda, insan tanımının göz ardı edilmesinden kaynaklı sorunların var olduğu varsayılmaktadır. Örneğin, insanın yüksek yararını sağlama amacı taşıyan bir sosyal çalışma bilimi akademisyeni yoksulluk sorunu ile ilgili bir çalışma yürütürken bu noktada insanın fizyolojik yeterliliğini sağlayacak kadar maddi gelire sahip olması özelliğinin göz ardı edildiğini ortaya çıkarmak durumundadır. Veya insan psikolojisi alanında çalışmalar yapan bir psikolog, suçluluk ile ilgili gerçekleştirdiği çalışmasında insanın küçük yaşlardan itibaren ebeveynlerinin sevgisine ve şefkatine ihtiyaç duyan bir varlık olduğunun göz ardı edildiğini belirtmek durumundadır. Dolayısıyla sosyal bilimlerde oluşturulan her kuram ve yöntem insanın ne olduğuna dair yeni bir tanımı ortaya çıkartmak durumundadır. Ancak günümüzde var olan bilimsel çalışma özgürlüğü, geçmişte bulunmamaktaydı. Bu durum insanların kendisine dair tanımları bilim ile değil savaş, antlaşma, sürgün, toplu katliamlar ve kanlı ayaklanmalar vb. sonucunda elde etmelerine yol açmıştır. Dolayısıyla günümüzde her insanın eşit haklarla doğduğu fikri, tarih boyunca yüzlerce ve binlerce insanın hayatı karşılığında elde edilmiştir. Bu ve bunun gibi diğer birçok insan özelliğinin evrensel olarak kabul edilmesi binlerce insan hayatına ve yüzyıllara neden olmuştur. Günümüzde insana dair yapılan bütün açıklamalar, geçmişin azmi, çabası ve hayatlara mal olan fedakarlığı sonucunda elde edilmektedir. İnsanın belirli haklara sahip olması gerektiği fikride söz konusu kanlı tanımlardan biridir. Magna Carta'dan Amerikan Bağımsızlık Beyannamesi'ne, 1789 Evrensel İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nden 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne kadar insanoğlu kendi dönemlerinin otoritelerine karşı insanın hakları olan bir canlı olduğu tanımını savunmuşlardır. İnsanoğlu yüzyıllar boyunca insan haklarının evrensel kabule ulaştırılması için büyük çabalar harcamıştır. Tüm bu çabaların gerekliliği hak kavramının değerlendirilmesiyle daha anlamlı bir hale gelmektedir.

İnsan haklarının önemini ve gerekliliğini belirten en önemli açıklamalardan biri 1789 yılında Fransız Devrimi sonucunda yayınlanan Evrensel İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin giriş bölümünde belirtilmektedir (İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, 1789): *"Ulusal Meclis halinde toplanan Fransız halkı temsilcileri, toplumların uğradıkları felaketlerin ve yönetimlerin bozulmasının yegane nedeninin; insan haklarının bilinmemesi, unutulmuş olması ya da hor görülüp kale alınmamasına bağlı olduğu görüşünden hareketle; insanın doğal, devredilemez ve kutsal haklarının resmi bir bildiri içerisinde açıklamaya karar vermişlerdir. Öyle ki, bu bildiri tüm toplum üyelerinin hiçbir zaman akıllarından çıkmasın, sürekli olarak onlara haklarını ve ödevlerini hatırlatsın. Öyle ki, yasama ve yürütme iktidarlarının faaliyetleri siyasal toplumların amacına uygun olup olmadığı her an denetlenebilsin ve bu iktidarlara daha çok saygı gösterilsin. Öyle ki, bundan böyle yurttaşların basit ve tartışma konusu olmayan ilkelere dayanan istekleri hep anayasanın korunmasına ve herkesin mutluluğuna yönelik olsun. Sonuç olarak Ulusal Meclis yüce varlığın huzurunda ve himayesinde aşağıdaki İnsan ve Yurttaş Haklarını kabul ve ilan eder…"*

3.1.5.2. "Hak" Kavramıyla Şekillenen Bir Meslek: Sosyal Çalışma

İnsanlık tarihinde insan haklarının önemsenmesinin sebebi, insanın varlığının toplumsal sözleşmeler, yasalar ve haklar olmaksızın sağlanamamasıdır. İnsan var oluşu gereği diğer insanlar ile aynı haklara sahip olması gereken bir canlı iken geçmişte özgürlüğü elinden alınarak köleleştirilen, siyasal hakları elinden alınarak demokrasiye iradesini götüremeyen, efendilerinin emirleri altında kendi varlıklarını elde edememişlerdir. Diğer bir ifadeyle insan haklarının bulunmadığı yerlerde insanlar (efendiler) bizzat insanların (köleler) varlığını, kendi bencil arzularının tatmin edebilmek için yok etmişlerdir. Köleler efendilerin her istediklerini uygulama dışında herhangi bir işlevi bulunmayan canlılar olarak algılanmıştır. Ancak bu durum daha sonraki zamanlarda ayrıcalıklı sınıfların sorgulanmasına neden olmuştur. Çünkü insan var olamadığı bir hayatta sonsuz bir acıya hapsedilmektedir. Bu acının nedeni olan toplumsal sistem elbette bazı insanların bencil duygularının tatminlerini kutsallaştırırken bazı insanların varlığını yok etmesi sonucunda işlevsel ve mutluluk üreten bir toplum haline dönüşememiştir (Bakır, 2016, s. 1-4). Richmond insanın mutluluğundan önce toplumun mutluluğunun sağlanması gerektiğini söylerken insanın mutluluğunun toplumun mutluluğuna bağlı olduğunun altını çizmektedir. Açlıktan ölen insanların bulunduğu bir

toplum yapısında pasta yiyen diğer insanların mutluluğu sonsuza kadar sürmemiştir. Dolayısıyla hak kavramı, dünya üzerindeki bütün insanların iyilik halini gözetmesi sebebiyle refah, eşit ve adaletli toplumların oluşması için gerekli görülmüştür (Richmond, 1922, s. 244-255). Hak, insanın varlığının toplumu oluşturan sosyal, eğitsel, kültürel, ekonomik ve politik sistemlere karşı koruyan ve insan varlığını bu sistemler karşısında güçlendiren bir kavramdır. Bununla birlikte hak kavramı, insanı toplumun merkezine koyan bir kavramdır (İzveren, 1988, s. 115).

Toplumun tamamının iradesi ve kabullenişi ile oluşturulan hak kavramının yoksun olduğu toplumlarda, insan toplumun merkezinde değildir. Bu tarz toplumlarda efendiler, siyasi otoriteler, maddi gücü elinde bulunduran burjuvalar vb. gibi sınıflar toplumsal sistemin merkezine oturtulmaktadır. Hak kavramının bulunduğu toplumlarda toplumun tamamını oluşturan bütün insanların varlığı bire birer sistemin merkezi konumuna oturtulmaktadır. İnsanın refahını sağlamak için verilmiş haklar, toplumsal sistemin merkezinden kaymış insanların bu merkeze oturtulabilmesi ideali doğrultusunda oluşturulmaktadırlar (Uygun, 2011, s. 8). Sosyal çalışma bilimi de kurulduğu ilk dönemlerde insanların var oluşlarını çevresindeki sistemlere karşı korumak için hak temelli bir kavrayışı benimsemek durumunda kalmışlardır. Ekonomik sisteme karşı insanın korunamaması sonucunda yoksulluk, ailelerin parçalanması, çocukların aileleri tarafından ihmal edilmesi, ahlaki bilincin çökmesi ve kadınların varoluşlarını kaybetmesi gibi temel problemler ortaya çıkarken sağlık sistemine karşı insanın korunamaması sonucunda hastalıkların kalıcı bir biçimde iyileştirilememesi ve salgın hastalıların çoğalmasına neden olmuştur. Bunlar ve bunlar gibi birçok sorun insanın çevresindeki sistemlere karşı korunamamasından kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Rousseou'ya göre insanın bu sistemlere karşı korunmasının en kalıcı ve en kesin yöntemi, insana toplumsal sözleşmelerle (kanun, yasa vb.) birlikte haklar tanınmasıdır (Rousseau, 1991, s. 16). Ona göre, yardım ve merhamet duygularının insanları sisteme karşı korumada oldukça etkisiz kalmaktadır. Yardım ve merhamet duygularıyla gerçekleştirilen uygulamaların insan hakları bağlamında pozitif sonuçları olabilir ancak; insan içinde sonsuz iyilik ve sonsuz kötülük barındıran bir canlıdır. Dolayısıyla iyilik yapabilme kapasitesi kadar kötülük yapabilme kapasitesi de bulunan bir canlı üzerinden insanın varlığını savunmak rasyonel gözükmemektedir. Yapılması gereken insanın kötülük anında bile ceza ile tehdit edilerek insanın varoluşuna saygı göstermesini

sağlayan ve tüm toplumunu iradesini ve kabullenişini içeren düzenlemeler yapmaktır (Gökberk, 1979, s. 73). Bu düzenlemeler ise hak kavramını oluşturmalıdır. Görüldüğü üzere hak kavramı insanı, insan ve insan eliyle oluşturulmuş toplumsal kurumların merhamet ve acıma duygularının belirsizliğine bırakmayan, her koşulda belirli yükümlülükler altında insanın yüksek yararını tüm toplumun ödevi sayan ve insanı var eden önemli bir kavramdır.

Hak kavramının toplumun tümünün iradesini ve kabullenişini kapsaması, en temelde insanın kendi eliyle kendisine karşı korunması anlamına gelmektedir. Bu durum hümanizm ve pozitivizm ile gelen düşünceler ışığında insanın Tanrı fikrinden bağımsızlaşarak kendi başına kalmasının doğrudan sonucudur. İnsanın aklının ön plana çıkarılmadığı dönemlerde hak, Tanrı'nın insanlara vermiş olduğu temel ayrıcalıklar ve ödevler olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu hakların ihlali sonrasında cezalandırma insan ile Tanrı arasındaki ilişkiye bırakılmaktaydı. Ancak aklının rehberliğinde doğaya karşı yalnız kalan insan, aynı zamanda kendisine karşı da yalnız kalmıştır. Artık sorumluluklarını yerine getiremediği zaman onu cezalandıracak bir Tanrı fikri bulunmamaktadır. İnsan aklının rehberliğinde bu görevi kendisi üstlenerek hak kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle hak kavramı oluşumu itibariyle insanın doğada tek başına kalmasının doğrudan sonucudur. Artık insan hiçbir yükümlülüğü metafizik bir varlığın üzerine yıkamamaktadır. Kuralı insan koymalı cezayı ise yine insan vermelidir. Yoksulu insan yok etmeli adaleti insane sağlamalıdır. Pozitivizm ile birlikte gelen sekülerleşme ve materyalistleşme geçmişte Tanrı'ya verilen bütün rol ve sorumlulukları direkt olarak insana vermiştir. Bu nedenle hak kavramı, pozitivim ve aklın yüceltilmesi ile birlikte göz ardı edilen Tanrı fikrinin geçmişteki rol ve sorumluluklarının bizzat insan tarafından gerçekleştirilemsi için ortaya çıkarılmıştır. Tüm toplumu temsil eden meclis tarafından oluşturulan haklar, insanın insan eliyle insana karşı korunmasının garanti edilmesi anlamını taşımaktadır. Araştırmanın önceki kısımlarında hak kavramı ile ilgili verilen açıklama bu noktada çk önemlidir. Hak kavramının kaynağının ne olduğunun anlaşılması adına oldukça büyün önem arz eden bu örnekte Antik Yunan yönetimi yurttaşlarına belirli haklar tanımayı kabul etmiştir. Antik Yunan devletinin çağdaşı olan devletlerde ise hükümdar Tanrı'nın seçtiği bir yönetici olduğu için onun söylediği her söz hak ve sorumluluk olarak tanımlanmışır. Dolayısıyla Antik Yunan'da hakkın kaynağı toplumun ve insanın kendisi iken çağdaşı

olan devletlerde hakkın kaynağı tanrısallıktan kaynaklanmaktadır. Geçmiş dönemlerde yaşanan bu farklılık hümanizm sonrasında şekillenen bilimsel ve felsefi alt yapıda gelişen pozitivist kavrayışlar sonucunda yeniden ortaya çıkmıştır. Rousseou'nun da belirttiği gibi bu düyada insan hak konusunda yalnızca kendisini dayanak göstermek durumundadır. Çünkü siyasi otorite her zaman dini kullanmaya elverişli bir yapıda bulunmaktadır. Pozitivizm ve materyalizm ile birlikte ise siyasilerin kullanabileceği bir Tanrı fikri tamamen reddedildiği için hak kavramı toplumun varlığı, düzeni ve refahı için en gerekli unsur olarak görülmüştür.

Addams yoksulluk sorunundan bahsederken bireylerin kendilerinin olduğu kadar toplumsal sistemlerin de bu sorunun oluşmasında önemli derecede payının bulunduğunu söylemiştir. Ona göre bir bireyin iş olanakları ile desteklenmediği bir toplumsal sistemde suçun yalnızca bireyde aranması haksızlıktır. Dolayısıyla toplumsal sorunların oluşmasında bireylerin kendisinden kaynaklanan nedenlerin yanı sıra toplumun insan haklarını göz ardı etmesinden kaynaklanan nedenlerin etkileri de bulunmaktadır. Bu sebeple Addams, yoksul her bireye "hakkı teslim edilmemiş" birey olarak bakılabileceğini söylemektedir (Addams, 1915).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde hak kavramı, refah toplumların oluşturulması için en önemli şart olarak değerlendirilmiştir. Çünkü hak anlayışına dayanan bir sosyal çalışma uygulamasında yapılan mesleki müdahale yardım olarak değil haksızlığın ortadan kaldırılması olarak değerlendirilmektedir. Bu iki durum arasında oldukça önemli bir fark bulunmaktadır. Çünkü yardım olarak algılanan bir uygulamada müracaatçı, hakkı olmayan bir yardımı başka bir kişinin merhamet ve yardım duygularını tatmin etmesi için almaktadır. Ancak hak anlayışına dayanarak gerçekleştirilen mesleki uygulamada müracaatçı, toplumsal sistemin düzensizliği sebebiyle hakkı gasp edilmiş bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla burada gerçekleştirilen sosyal çalışma müdahalesi, kişiye yapılan haksızlığın telafi edilmesi anlamına gelmektedir. Burada müracaatçının hak temelli anlayışta toplumsal sistemden alacağı bulunmaktadır ve sosyal çalışma kişinin bu alacağını almasına yardımcı olarak refah toplumunu oluşturmaya çalışmaktadır. Örneğin işten çıkarılan bir kişinin iş bulana kadar devlet tarafından desteklenmesi yardım değil haktır. Çünkü devlet, bu hakkı sağlayarak toplumu var eden insanın yoksul duruma düşmesini engelleyerek toplumu tehdit eden suç, madde bağımlılığı, kadına şiddet, aile parçalanmaları, aile içi şiddet gibi

sorunların önüne geçerek toplumun devamlılığını ve mutluluğunu sağlamaya çalışmaktadır. Devlet burada kişilere yardım yapmamaktadır. En temel görevi olan toplumu devam ettirme işlevini gerçekleştirebilmek için kişilere belirli haklar tanımaktadır. Kısaca devlet yardım değil görevini yapmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Richmond, yasaların ve hakların sosyal çalışma uygulamalarını desteklediğini, sosyal çalışma uygulamalarının ise yasaları ve hakları desteklediğini ifade etmektedir. Sosyal çalışma biliminin doğrudan insan ile ilgilenmesinin doğal sonucu olarak insanın hangi ihtiyaçlara sahip olduğu sosyal çalışma uygulamalarında belirgin bir biçimde ortaya çıkarılmıştır. Sosyal çalışma bilimi sayesinde ortaya çıkan bu sorunlar, devlet tarafından oluşturulan reformları ve yasaları etkilemiş, insana dair hakların bu ihtiyaçlar noktasında geliştirilmesi sağlanmıştır. Richmond'un bahsetmiş olduğu bu karşılıklı ilişkide sosyal çalışma uygulamaları yasaların çehresini belirlerken oluşturulan bazı yasalar ise sosyal çalışma uygulamalarını kolaylaştırmış hatta bazılarını ortadan kaldırmıştır. Örneğin ilk dönem sosyal çalışma biliminde işçilerin işsiz kalması durumunda önemli mesleki uygulamalar yapılırken günümüzde işçilere bu durum oluştuğunda verilmiş olan işsizlik maaşı hakkı, bu sosyal çalışma uygulamalarının ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Richmond, sosyal çalışmacıların insanların sürekli gelişen ve değişen toplumsal yapı içerisinde ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını sistematik bir biçimde araştırarak bu ihtiyaçların hak olarak sağlanabilmesi için politik anlamda mesleki çalışmalar yürütmesi gerektiğini belirtmiştir (Richmond, 1922, s. 244-255).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde ve felsefesinde hak kavramı oldukça önemsenmiştir. Yapılan çalışmaların yardım algısından kurtarılıp insan haklarını sağlama noktasına evrilmesinde hak kavramının mesleği şekillendirişinin etkisi büyüktür. Günümüzde hak temelli sosyal çalışma uygulamalarının temeli ilk dönem sosyal çalışma biliminde demokrasi ve etik kavramlarının öncülüğünde atılmıştır. Sosyal çalışma faaliyetlerinin bir bilim dalı olarak değerlendirilmesi, mesleğin kendisini hak kavramıyla tanımlamasından sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Çünkü bilim insan yararına, deneye ve gözleme dayanmaktadır. Bir doktor hastasına acıma duygusunu tatmin etmek için yardım etmez. Veya bir psikolog hastasıyla yardım duygusunu tatmin etmek için ilgilenmez. Her bilim dalının yetiştirdiği saha elemanları, belirli haklar karşısında bir takım ödev ve sorumlulukları yerine getirmek üzere toplumsal sistem

tarafından görevlendirilmektedir (Addams, 1915). Dolayısıyla bir doktor hastasına insanın yüksek yararını ve mutluluğunu sağlamak için karşılığında belirli haklar kazanmak koşuluyla tedavi uygulamaktadır. Psikolog ve diğer bütün bilim dalları için bu sistem geçerlidir. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışmacıların kendilerini bir bilim dalı olarak ifade etmeleri dahi onların faaliyetlerinin hak temelli bir kavrayış ile insanın yüksek yararına çalışan bir alan olarak yorumlanması için yeterlidir. Richmond, sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasından sonra yeni yetişen sosyal çalışmacıların emekleri karşılığına tatmin edici haklar almaya başladıklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışmacılarının tıpkı diğer bilim dallarının meslek elemanları gibi belirli haklar karşılığında insanın yüksek yararını sağlamak için mesleki müdahaleler gerçekleştirmişlerdir. Her bilim dalında olduğu gibi sosyal çalışma bilimi de hak temelli bir kavrayış ile mesleki çalışmalarını devam ettirmişlerdir (Richmond, 1917, s. 25-28).

Sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olmasıyla birlikte önem kazanan hak kavramı, mesleğin müracaatçısına karşı olan bakış açısını da derinden etkilemiştir. Bir doktor, devlet tarafından sağlık sorunlarının çözümü için hak tanınan "hastalar" ile ilgilenmektedirler. Bir psikiyatrist, devlet tarafından sağlık sorunlarının çözümü için hak tanınan "danışanları" ile çalışmaktadır. Örnek olarak verilen her iki meslek dalının çalıştığı insanların, devlet tarafından bu hizmetlerin karşılığında kendilerine verileceğini yasal olarak hakları bulunmaktadır. Anayasada kişilerin sağlıklı bir biçimde yaşamına devam edebilmesi için devletin tıbbi hizmetleri geliştirmesi ve topluma tıbbi tedavi hizmetler vermesi açık bir biçimde belirtilmektedir. Dolayısıyla doktorlar ve psikiyatristler insanlara tanınan bu hakkın yerine getirilmesinde görevli olan meslek elemanlarındandır. Peki, sosyal çalışma bilimi, mesleki faaliyetlerini yürüttüğü insanlara karşı ne tür bir bakış açısı geliştirmiştir ve bu bakış açısını hak kavramı nasıl etkilemiştir?

3.1.6. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Müracaatçı Kavramı

Sosyal çalışma bilimi, insanı doğrudan konu edinen bir disiplindir. Dolayısıyla sosyal çalışmacıların gerçekleştirmiş olduğu her mesleki çalışma, içinde insan faktörünü barındıran faaliyetler olmak durumundadır. Sosyal çalışma disiplinin dışında mesleğinin ana konusu doğrudan insan olan başka bilim dalları da bulunmaktadır. Ve her bilim dalı, insanın yüksek yararını sağlayabilmek için çalıştığı insan yapısının mesleki alanına

giren kısmıyla ayrıntılı bir biçimde ilgilenmiştir. İnsan yapısını belirli bilim dallarına bölerek incelerken her bilim dalı kendi çalışma alanına uygun olarak insana mesleki ilişkiyi kolaylaştıran bir takım roller veya isimlendirmeler gerçekleştirmiştir. Örneğin insan, fizik biliminde "hareket ettirici unsur", biyolojide "makro-moleküler yapı", psikolojide "danışan", tıp biliminde "hasta", hukuk biliminde "davalı, davacı ve müvekkil", İktisadi ve İdari bilimlerde ise "mükellef" olarak nitelendirilmiştir. İnsana bilim dallarının verdiği roller veya isimlendirmeler o bilim dalının insan ile mesleki ilişkisini kolaylaştırma ve amaca uygun bir şekilde davranmasını sağlama amacına yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. İnsan ile sahada doğrudan çalışan sosyal çalışma disiplininde ise insana, Türkçeye "müracaatçı" olarak çevrilen "client" rolü verilmiştir. Richmond ilk dönem sosyal çalışma disiplininin mesleki ilişki sırasında insana verdiği isimlendirmenin çeşitli safhalar geçirdiğini belirtmektedir. Ona göre mesleğin ilk dönemlerinde oldukça geniş ve yaygın bir şekilde Türkçeye "başvuru yapan, müracaat eden, başvuru sahibi veya müracaatçı" şeklinde çevrilen "applicant" kavramının kullanıldığını belirtmiştir. Ancak mesleğin ilerleyen zamanlarında yetişen uygulayıcıların bu kavram yerine daha sonra "client" kavramının kullanıldığını belirtmiştir (Richmond, 1922, s. 27-28).

"Client" kavramı ilk dönem sosyal çalışma biliminin geliştiği dönemde psikoloji biliminde "danışan", hukuk biliminde ise müvekkil anlamına gelmektedir. Dolayısıyla her bilim aynı kavrama kendi bilimsel dalının özelliklerini yükleyerek mesleki ilişki içerisinde kullanmıştır. Bilimsel alanda yaygın bir biçimde kullanılan bu kavram, bir bilim dalı olarak ortaya çıkan sosyal çalışma bilimi içerisinde de kullanılmaya başlanmıştır (Richmond, 1922, s. 27). Bu kavram, çeşitli bilim dalları içerisinde farklı anlamlar ifade ediyor olsa da bir noktada, bütün bilimler içerisinde aynı özelliği bünyesinde taşımaktadır. Bu özellik de bu kavram ile belirtilen kişinin hangi bilim dalı olursa olsun hak temelinde hizmet almasıdır. Örneğin bir avukat müvekkili ile hayır işi yapmak veya gönüllü bir faaliyette bulunmak için mesleki ilişki kurmaz. Bir avukatın müvekkili ile ilişkisi merhamet acıma veya hayırseverlik duygularına dayanmaz. Bir avukatın müvekkili ile ilişkisi tamamen hak-hizmet ilişkisine dayanmaktadır. Avukat karşılığında belirli haklar alarak görevini mesleğinin etik ve ahlaki sorumluluklarını yerine getirerek insanın yüksek yararına en uygun bir şekilde gerçekleştirmektedir. Müvekkil ise bu noktada avukatından hizmet beklemektedir. Ve bu hizmet avukatın

müvekkiline verdiği yardımlardan veya merhamet duygularından oluşmamaktadır. Bu hizmet avukatın müvekkiline hakkını vermesi temeline dayanmaktadır. Dolayısıyla bu ilişkide avukat yardım etmemektedir, aksine insan yararını sağlamak için karşılığında çeşitli haklara sahip olacağı görevini yapmaktadır. Bilimsel alanda kullanılan "client" kavramlarının tamamında hak-görev ilişkisinin belirgin bir biçimde var olduğu görülmektedir. İnsan haklarına dayanan bir disiplin olarak ortaya çıkan sosyal çalışma biliminin de müracaatçısını nitelendirmek için bu kavramı kullanması pek de şaşırtıcı gözükmemektedir. Dolayısıyla sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde müracaatçı kavramı hak temelli bir kavrayış ile değerlendirilmiştir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde bir bireyin müracaatçı olarak değerlendirilmesi için beş adet yol bulunmaktaydı:

1) Müracaatçı bizzat kendi inisiyatifi ile sosyal hizmet kurumlarına başvurur ve müracaatçı-sosyal çalışmacı ilişkisini başlatır.

2) Kişinin herhangi bir kurum tarafından sosyal hizmet kuruluşuna yönlendirilmesi gerçekleştirilir ve müracaatçı-sosyal çalışmacı ilişkisi başlatılır.

3) Bir sosyal çalışmacı, bizzat kendisi veya bir kuruluşun meslek çalışanı sıfatıyla kişinin haberi olmaksızın kişi adına sosyal hizmet kuruluşuna başvurur ve müracaatçı-sosyal çalışmacı ilişkisini başlatır.

4) Kişinin komşuları veya akrabaları bireyin iyiliği için sosyal hizmet kuruluşuna başvurur ve müracaatçı-sosyal çalışmacı ilişkisini başlatır.

5) Sosyal çalışmacı, posta, telgraf veya telefon aracılığıyla durumu sosyal hizmet kuruluşuna bireyin haberi olmadan bildirebilir ve böylece müracaatçı-sosyal çalışmacı ilişkisini başlatmış olur (Richmond, 1917, s. 106).

İlk dönem sosyal çalışma biliminin müracaatçı algısının anlaşılması adına yukarıda verilen beş madde oldukça önemlidir. Maddeler değerlendirildiğinde; bir kişinin kendi isteğiyle veya tanıdıkları aracılığıyla dezavantajlı durumunu sosyal hizmet kuruluşlarına bildirerek müracaatçı konumunda değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu dönemde bir kişinin dezavantajlı konuma düşmesi sebebiyle bizzat kendi isteğiyle sosyal hizmet kuruluşundan hizmet talep etme hakkına sahip olduğu görülmektedir. Bu dönemde toplum, bu çalışmaları yardım olarak değerlendirmiş olsa da mesleki anlamda bu faaliyetler, insanın refahını amaçlayan ve hak kavrayışını göz önünde bulunduran sistemli, işlevsel ve bilimsel yöntemlere dayanan müdahaleler

olarak değerlendirilmiştir (Richmond, 1917, s. 51-62). Ancak ilk dönem sosyal çalışma biliminde müracaatçı kavramını daha ilginç kılan şey ise müracaatçının isteği veya talebi olmadan da kişi adına, bir sosyal çalışmacı tarafından başvuru yapılarak mesleki sürecin başlatılabilmesidir. Dolayısıyla bir kişi, kendisinin müracaatı olmaksızın müracaatçı kavramı altında değerlendirilebilmiştir. Ancak bu noktada gözden kaçırılmaması gereken önemli nokta, kişi ile mesleki süreç başlatılmadan önce kişinin sosyal hizmet-müracaatçı ilişkisini kabul etmesinin gerekli olduğudur. Bu nedenle sosyal çalışmacının kişinin başvurusu olmadan gerçekleştirdiği bildirimlerde süreç şu şekilde işlemektedir:

- Sosyal hizmet kuruluşunda görev yapan sosyal çalışmacı, ev ziyareti gerçekleştirerek belirtilen kişi ile görüşme gerçekleştirmektedir.
- Bu görüşme sonucunda kişi, eğer kendisine bu hizmetlerin ulaştırılmasını talep ederse müracaatçı-sosyal çalışmacı ilişkisi kurularak süreç başlamaktadır.
- Bu görüşme sonucunda eğer kişi bu hizmetlerden faydalanmak istemezse mesleki müdahale süreci başlamadan sonlanmaktadır (Richmond, 1917, s. 130).

Yukarıda açık bir şekilde görüldüğü üzere ilk dönem sosyal çalışma biliminde insan yararı birincil derecede öneme sahip olmuştur. Kişinin kendi talebi olmamasına karşın sosyal çalışma bilimi, kişinin yüksek yararı için onunla bu konuda görüşerek onun iyilik halini sağlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde dezavantajlı konumda bulunan herhangi bir kişi talebi olsun veya olmasın göz ardı edilmemiştir. Bu durum mesleğin insan haklarına dayanan bir meslek olmasının doğal sonucudur. Temel olarak insan-insan veya insan-kurum ilişkisinin başlaması insanın iradesine bağlıdır. İnsanın iradesi ise çevresinde elde etmiş olduğu veriler tarafından şekillenen bilgiler üzerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla bir insan yetersiz bilgisinden kaynaklı olarak dezavantajlı bir konuma düştüğünde devletin kendisine tanımış olduğu haklardan birçoğunun farkında olmayabilmektedirler. Kalıtımsal olarak utangaç ve gururlu bir yapıya sahip olan veya çevresi tarafından maddi destek almaması noktasında baskıya maruz kalan bireyler de bu tarz durumlarda sosyal hizmet kuruluşlarının hizmetlerini bilseler dahi başvurularda bulunmamaktadırlar. İnsanın bu özelliklerinin farkında olan ilk dönem sosyal çalışmacıları, tüm bu ihtimalleri düşünerek kişinin başvurusu olmasa dahi onları ziyaret etmiş ve bazı çalışmalarda kişiler ile görüşülerek onların bu hizmetleri almaları noktasında ikna edilmelerine çalışılmıştır. Çünkü ilk

dönem sosyal çalışmacıları çevre ve kalıtım tarafından oluşan insan iradesinin var olan hakları en iyi şekilde idrak edebilmesine gayret etmişlerdir (Addams, 1915, s. 15-25).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sosyal çalışmacıların mesleki müdahaleler gerçekleştirirken planlamadan uygulamaya kadar her aşamada müracaatçısı ile birlikte hareket ettiği görülmektedir. Bu dönemde müracaatçıyı en iyi şekilde anlayabilmek tedavinin asıl kısmını oluşturmaktadır (Richmond, 1903, s. 39). Bu neden sosyal çalışma öncüleri müracaatçı ile çalışırken en iyi mesleki çalışmayı gerçekleştirebilmek için müracaatçı ve sosyal çalışmacı işbirliğinin mevcut olması gerektiğinin altını çizmektedirler. Warner, müracaatçının göz ardı edildiği mesleki uygulamanın kalıcılığının ve işlevselliğinin sorgulanması gerektiğini ifade etmektedir. İnsan hakları perspektifinde müracaatçının hayatındaki değişikliklere müracaatçının isteği ve kabullenişi olmaksızın karar vermek rasyonel gözükmemektedir. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde müracaatçı müdahale sürecinin tamamında etkin olmuş, gerçekleştirilen tespitler ve yapılması gerekenler müracaatçı ile birlikte belirlenmiş, var olan sorun en berrak biçimde müracaatçının algısından kavranmaya çalışılmış ve tüm bu süreç insan sevgisi ve ahlaki kavrayışa uygun bir biçimde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Warner, 1919, s. 226-248).

İlk dönem sosyal çalışma biliminin felsefi arka planı, felsefi kavrayışlarının temeli, insan yapısını algılama biçimi ve hak kavramı çerçevesinde kendisini bir bilim olarak ifade edişi, geniş kapsamda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda sosyal çalışma mesleğinin dini ve hayırsever kökenlerinin yanı sıra insan haklarına ve Felsefe bilimine dayanan temellerinin de var olduğunu göstermektedir. Sosyal çalışma tarihi içerisinde dini ve hayırsever kavrayışlar her ne kadar ön planda olsa da özellikle bir bilim dalı olarak değerlendirilen sosyal çalışma biliminin Antik Yunan Felsefesi, Hümanizm, Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi, Magna Carta, Amerikan Bağımsızlık Sözleşmesi ve İnsan Hakları ve Yurttaşlar Bildirgesi gibi insan haklarına, Felsefe'ye, bilimsel kavrayışa ve reformist düzenlemelere dayanan bir alt yapısının da bulunduğu araştırmanın bu bölümünde belirgin biçimde gösterilmiştir. Konuyla ilgili olarak Kongar, sosyal çalışma biliminin hayırsever ve dini düşüncelerle birlikte felsefi ve insan haklarına dayanan iki tür kökeninin bulunduğunu ifade etmektedir (Kongar, 1973, s. 11). Yapılan çalışma Kongar'ın tezini destekler niteliktedir. Bugün insanın yüksek yararı için hak temelli bir kavrayış ile mesleki

çalışmalarını yürüten sosyal çalışmacıların bilgi, beceri ve değer temellerinin, insan kavramı üzerine bina edilmiş ilk dönem sosyal çalışma bilimine dayandığı açık bir şekilde görülmektedir. Müracaatçısına yapılan maddi desteğin, kişinin bizzat kendisinin hakkı olduğunu belirten bir sosyal çalışmacının ağzından çıkan bu sözde yalnızca ilk dönem sosyal çalışma biliminin değil sosyal çalışma bilimini oluşturan felsefi temellerin etkisi de göz ardı edilmemelidir.

3.2. İLK DÖNEM SOSYAL HİZMET UYGULAMASINDA İNSAN ALGISI

Sosyal çalışma biliminin bir disiplin haline geldiği ilk dönemlerinde insana dair kavrayışının tartışıldığı bu çalışmada, bu dönemde gerçekleştirilen mesleki uygulamaların yeri çok önemlidir. Sosyal çalışma biliminin tanımına ilişkin yapılan açıklamaların tamamında, uygulama ve müdahalenin sosyal çalışmanın büyük bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bir bilim dalı olmanın doğal sonucu olarak kuramsal bilgi kümesi olan ve bu kümeyi toplumsal değişimlere uygun olarak geliştirilen sosyal çalışma bilimi, oluşturduğu ve geliştirdiği bu kuramları aktif bir biçimde mesleki uygulamalarında kullanmak durumundadır. Dolayısıyla ilk dönem uygulamalarını incelemek aynı zamanda bu dönemdeki kuramsal temellere dair fikirlerin oluşturulabilmesi açısından da büyük önem arz etmektedir. Bir dönemin bilimsel kavrayışının anlaşılmasına dair yapılan incelemelerde o bilimsel alanın gerçekleştirdiği uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, psikoloji biliminin eşcinselliğe bakış açısının tarihsel süreç içerisinde anlaşılması için 19 yy.'da gerçekleştirilen ilaçla tedavi etme çalışmaları, hormonal tedavi çalışmaları veya kişiye bu durumun tedavi edilmesi gereken bir problem olarak kabul ettirilmeye çalışıldığı klinik çalışmalar, bu dönemde psikoloji biliminin eşcinsellik kavramına "hastalık" olarak baktığının görülmesini sağlayacaktır. Veya Ortaçağ Avrupa'sında engelliliğe dair bakış açısının anlaşılması için yakılarak, hapsedilerek, zehirlenerek veya çeşitli işkence yöntemleri kullanılarak öldürülen engellilere dair uygulamalara bakılması gerekmektedir. Bu uygulamalarda engelli kişilerin içine şeytan girdiğine inanıldığı ve bu nedenle insanın şeytana olan düşmanlığının gösterilebilmesi adına engellilerin çeşitli vahşi işkencelere maruz kalarak öldürüldükleri sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu örneklerde olduğu gibi tarihsel bir araştırmada söz konusu araştırmaya konu olan alanın insana dair kavrayışını belirleyebilmek için gerçekleştirilen uygulamaların incelenmesi gereklidir. Özellikle sosyal çalışma disiplini gibi insana doğrudan dokunan ve insan dışı

herhangi bir faaliyet göstermeyen bir bilimsel alanda gerçekleştirilen tarihsel araştırmalarda uygulamaların analizi gereklilikten öte zorunluluk arz etmektedir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen uygulamalara bakıldığı zaman, gerçekleştirilen çalışmaların belirli bir demografik kavrayışa göre sınıflandırılarak oluşturulduğu görülmektedir. Uygulamalar sınıflandırılmaya ayrılırken "aile, ailenin bir alt başlığı olarak kadınlar ve çocuklar, yoksullar, işçiler, gençler, hastalar ve çocuk başlığının alt başlığı olarak suçlular ile uygulamalar" şeklinde tasnif edilmişlerdir. Bu dönemde görüldüğü üzere tasnifler, demografik bir kavrayışa gerçekleştirilmiştir. Bu dönemden sonra özellikle 1960'lı yıllarda Kıta Avrupası'nda ve Amerika'da kurumsallaşma ve alanda uzmanlaşma çalışmaları geliştirilmiştir. Örneğin, sosyal çalışma alanında aile ile tıbbi-psikiyatrik sosyal hizmet, çocuk ile tıbbi psikiyatrik sosyal hizmet, kadın ile tıbbi psikiyatrik sosyal hizmet vb. gibi alanlara bölmek yerine tıbbi-psikiyatrik sosyal hizmet kurumsallaşması tüm demografik grupları kapsayan bir uygulama alanı olarak ortaya çıkmıştır. Aynı örnek Adli Sosyal Hizmet kurumsallaşması için de verilebilmektedir. Dolayısıyla sosyal çalışma bilimi uygulama alanları geçmişten günümüze doğru ilerledikçe demografik (aile, kadın, yoksul, çocuk, hasta vb.) tasniften kurumsallaşmış tasnife doğru (Tıbbi Psikiyatrik Sosyal Hizmet, Adli Sosyal Hizmet, Endüstriyel Sosyal Hizmet, Denetimli Serbestlik ve Sosyal Hizmet) bir geçiş yaşamıştır. Araştırmanın analiz birimin sosyal çalışma disiplinin ilk dönemleri olması nedeniyle uygulama başlıkları, demografik tasnife göre verilmesi dönemin uygulama mantığının anlaşılması adına uygun görülmüştür.

3.2.1. Kanıta Dayalı Sosyal Çalışma Modelinde İnsan Algısı

Sosyal çalışma biliminin kurucularından olan Richmond'a göre sosyal çalışmada kanıt, müracaatçının sosyal zorluklarının doğasını ve çözüm yollarını belirten, kişisel ve aile geçmişi ile ilgili tüm gerçekleri içeren bir olgudur (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 8). Kanıt ile ilgili olarak Jane Addams ise verilerin sistemli bir biçimde toplanması ve bilimsel süreçlerle birlikte analiz edilerek değerlendirilmesi şeklinde ifade etmiştir (Addams, 1909, s. 42-43). Sosyal çalışma biliminin en başından itibaren bilimsel kanıta büyük önem verilmiştir. Tüm bilimlerde olduğu gibi sosyal çalışma disiplini de kendi mesleği içerisinde sonuçlara ulaşırken önermelerini ve hipotezlerini sağlam kanıtlarla

desteklemek zorundadır. Sosyal çalışma mesleğinin bir bilim dalı olarak ortaya konmasında kanıta dayalı uygulama modelinin tarihsel rolü ve önemi büyüktür. Bu noktada şu soruları sormak bu uygulama modelini anlamak açısından önemlidir ; sosyal çalışmada kanıt tam olarak nasıl elde edilir, nasıl kullanılır, nasıl analiz edilir ve gerçekliğe ulaşmada kanıtların niteliği ve niceliği nasıl olmalıdır?

Bu soruların ilkine verilmiş en önemli cevap,sosyal çalışma mesleğinde önemli bir yeri olan Richmond'tan gelmiştir. Richmond, bu uygulama modelinin temelini açıklarken sosyal çalışmacılar için evin fiziksel yapısına dair gözlemler, ailenin birbiri ile olan ilişkileri, aile üyelerinin öncelikleri, sağlık durumlarına dair belgeler, suç kaydını içeren belgeler, eğer okula giden varsa okul kaydı ile ilgili belgeler, ailenin yakın komşuları ile gerçekleştirilen görüşmeler, ev sahibi ile gerçekleştirilen görüşmeler, mahkeme kaydı var ise bununla ilgili belgeler, çalışılan kurumda işçiye dair belgeler, işveren ile gerçekleştirilen görüşmeler, ailenin nüfus kayıtlarına ilişkin belgeler vb bütün belge ve görüşmelerin farklı niceliklere tabi olsa da sosyal kanıt özelliği taşıdıklarını ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 9).

Müracaatçılarla ilgili yorumlamalar gerçekleştirilirken veriye dayalı kanaatler oluşturmak sosyal çalışma biliminin en temel yaklaşımı olmuştur. Ancak sosyal kanıtı doğa bilimlerindeki kanıtlardan ayıran önemli bir özelliği bulunmaktadır. Bu özellik sosyal kanıtın her haliyle biricik ve kendine özgü olan insan ile ilgili doğrudan veri toplamasıdır. Örneğin kimya biliminde suyun 100 santigrat derecede buharlaşması, yapılmış olan ampirik değerlendirmeler ile ortaya çıkarılmıştır. Deney koşulları sabit tutulduğu müddetçe suyun moleküllerinin kendisine has bir irade ile bir önceki etki sonucunda verdiği tepkiden farklı bir tepki vermesinin beklenmesi rasyonel gözükmemektedir (Güntut, Güneş, & Çetin, 2017, s. 161-167). Ancak konu sosyal çalışma bilimi içerisinde değerlendirildiğinde, bu sefer rasyonel olmayan durumun,aynı etkiye aynı koşullar altında her insanın aynı tepkiyi vermesinin beklenmesi olacaktır. Çünkü insan varoluşu itibariyle seçim yapabilen ve her anı en az diğer anlar kadar tek ve biricik olan ve ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir canlıdır (Kant, 2014, s. 26). Bu tarz bir canlı ile ilgili doğrudan veri toplanması ve toplanan bu verilerin değerlendirilmesi süreci elbette su molekülleri ile ilgili verilerin toplanması ve değerlendirilmesi sürecinden farklılık göstermesi beklenecektir. Bu farklılık, kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasında verilerin analiz şeklini, niteliksel ve niceliksel

özelliklerini ve tasniflerini şekillendirmiştir. Peki, kanıta dayalı yaklaşım, sosyal çalışma biliminin doğrudan ve uygulamalı olarak insan ile çalışması sonucunda kanıtlara ulaşma noktasında ne tür sorunlara çözüm yolları üretmiştir?

Sosyal çalışma bilimi vakalarını değerlendirirken en önemli veri toplama yöntemlerinin başında mesleki görüşme gelmektedir. Gerçekleştirilen mesleki görüşmede tanıklar, akraba, komşu, kişinin kendisi, olaydan etkilenen mağdur, kişinin aile fertleri, işverenleri, öğretmenleri, iş arkadaşları vb gibi kişiler olabilmektedir (Richmond, 1917, s. 81). Rolleri çeşitlenip değişse de kanıta dayalı yaklaşımında bir sosyal çalışmacı için bu kişilerin ortak 2 özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bu kişilerin, üzerinde çalışılan vaka ile ilgili etkisi, gözlemi veya değerlendirmesi bulunmaktadır. Bu bağlamda bu kişiler ile mesleki görüşme yapmak vakanın gerçeğe en yakın şekilde anlaşılması adına önem arz etmektedir. Ortak diğer özellik ise bu kişilerin tamamı "insan" dır ve insan olmalarının gereği olarak meslek çalışanına verecekleri bilgilerde dikkat, hafıza güçlüğü, güven, dürüstlük, yargı, ön yargı, tahmin ve öneri gibi değişkenlerin etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasında bu değişkenler önemlidir çünkü verilerin değerlendirilmesinde bu değişkenlerin artıları ve eksileriyle birlikte yapılacak analizler doğruya en yakın kanıtları oluşturacaktır. Bu noktada bahsedilen bu değişkenler, sosyal çalışma bilimin insanı temel konu olarak ele almasının, sosyal kanıt oluşturmanın karakteristik özelliklerini nasıl şekillendirdiğini belirgin bir biçimde göstermektedir. Bu yüzden değişkenlerin en önemlileri açıklanması insanın kanıta dayalı sosyal çalışma kuramındaki yerinin daha açık bir biçimde anlaşılması adına önem arz etmektedir (Richmond, 1917, s. 73-79).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde kanıta ulaşmada insan faktörü oldukça önemlidir. Doğa bilimlerinde sonuca ulaşırken kanıt elde edilen maddenin doğası oldukça önemsenmektedir. Bu noktada kanıt maddenin doğasına uygun bir biçimde analiz edilerek sonuca ulaşılmaktadır. Örneğin deprem bölgeleri ile ilgili bir çalışma yapan coğrafya bilimi, doğanın kendisinden kaynaklanan fay hattı kırıklarına odaklanmaktadır. Bu derin kırıkların nedenlerine ve ortaya çıkardığı sonuçlara odaklanan coğrafya bilimi, kanıt kaynağının iradesi olmayışından hareketle iradesiz nesneler arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Coğrafya biliminin bu noktada kanıt kaynağının iradesizlik özelliğini göz önünde bulundurduğu görülmektedir. Sosyal

çalışma bilimi de tıpkı coğrafya bilimi gibi veri kaynaklarının özelliklerini analiz ederek kanıtın güvenirliliğini arttırmaya özen göstermiştir. Ancak doğa bilimlerinden farklı olarak sosyal çalışma biliminin veri kaynağı insandır. Ve insandan elde edilen veriler her zaman doğrudan kesin kanıt olarak kabul edilememektedir. İlk dönem sosyal çalışma bilimine göre insanın doğru bilgi vermemesinin/verememesinin nedenleri ise dikkat, bellek, telkine açıklık/önerilebilirlilik, ırkçı ve ulusalcı düşünceler, önyargı ve kalıp yargılardır. Söz konusu unsurların insan üzerindeki etkisi, sosyal çalışma biliminin en temel veri kaynağının analiz edilmesinde ortaya çıkabilecek sorunların çözümlenebilmesi adına büyük önem arz etmektedir.

a. Dikkat

Genel olarak dikkat kavramı " Duygularla düşünceyi bir nokta üzerinde toplama, uyanıklık hali" olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş anlamda bakıldığında ise bilinçli bir algılamada vücudumuzun dış dünyadan bilgi almasını sağlayan beş duyu organları, bilgileri bütün olarak değil parça parça beynimize aktarmaktadırlar.(Türk Dil Kurumu, 2006). Bu bilgilerin hangisi olacağını ise o anki dikkat odağı belirlemektedir. Kişinin ilgisi, ortamın uygunluğu, kişinin aktifliği, kişinin verdiği önem, geçmiş yaşam öğrenimleri, zamanın kullanımı vb gibi faktörler ile yakından ilişkili olan dikkat kavramı bu faktörlerin etkisinde bilgilerinden belirli parçaları algılama alanına itmektedir. Bu anlamda bireyler dikkat kavramını önemsemeden, kesin olarak emin oldukları hatalı varsayımlar yapabilmektedirler (Wenzel & David, 2005).

Richmond'ın konuyla ilgili verdiği bir vaka örneğinde; Bay P golf oynamayı çok seven, kültürlü, hevesli ve kişileri örgütleme yapısına sahip bir kişidir. Bir gün Bay P, her zaman golf oynadığı kulübün başkanlığına seçilir. Ancak golf sahasının bir bölümünden otoyolun geçmesi sebebiyle arabaların yarattığı tehditlerin golf oyuncuları için önemli problemlere yol açabileceğini fark eder. Bunun üzere başkan P, yönetim kuruluna sahanın otoyola yakın olan kısmına bir tabela yaptırılmasını ve bu tabelada konuya ilişkin uyarıların bulunmasını teklif eder. Yönetim kurulu söz konusu teklife yaklaşık olarak 6 yıldır böyle bir tabelanın bulunduğu ve başkan P'nin uzun zamandır bu kulüpte golf oynaması sebebiyle bunu görmesi gerektiği cevabını verir. Varsayalım ki bir sosyal çalışmacı Bay P'ye golf sahasının içerisinden geçen otoyola yakın bir yerde tabela olup olmadığını sorsun. Bay P, hiç şüphe etmeden burada herhangi bir tabelanın bulunmadığına yemin edebilirdi. Richmond vaka anlatımını sonlandırırken şu

eklemeyi yapmaktadır; "*Bu beyefendinin açık dikkatsizliği ile ilgili şöyle bir açıklama yapılmıştır: altı yıldır tabela tarafından verilen uyarıya otomatik olarak dikkat etmiş olabilir ve bu nedenle onun için önemi uzun süreden beridir ortadan kaybolmuş olabilir."* (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 66-67).

Yukarıda bahsedilen vakada kanıta dayalı sosyal çalışma yaklaşımının ortaya çıkmasında insanın önemi çok açık bir biçimde görülmektedir. Eğer uzman kanıta dayalı analiz ve değerlendirme yapmadan vakadaki kişinin tanıklığını doğru kabul etmiş olsaydı belirli bir süre tabelanın varlığı kabul edilmeyecek tabela ortaya çıktıktan sonra ise ifadesi alınan kişinin yalan beyan verdiği sonucuna ulaşılmış olacaktı. Oysa gerçekte kişinin yanlış bir beyan verme maksadının bulunmadığı, insan olmanın vermiş olduğu varoluş biçimiyle kendisinin de farkında olmadığı bir dikkat probleminin varlığı görülmektedir. Bir başka vakada ise bir sosyoloji yüksek lisans öğrencisi aile ile ilgili geniş kapsamlı araştırma yapmak üzere aile ziyaretine gönderilmiştir. Ancak öğrenci aile ziyaretini gerçekleştirdikten sonra eşin sağlıklı görünüp görünmediği, çocukların sayısı, evin oda sayısı ve büyüklüğü ile ilgili herhangi bir fikrinin oluşmadığını görmüştür. Buna karşın yüksek lisans öğrencisi babanın hangi sendikaya üye olduğunu, sigorta durumunu, işçi- işveren ilişkisine dair çok kapsamlı ve geniş bilgiler elde etmişti. Daha sonrasında bu öğrencinin ev ziyaretine giderken sendikalaşma ile ilgili bir tez yazdığı ortaya çıkmıştır. Yukarıda anlatılan olayda öğrencinin dikkatinin yazdığı tez konusu üzerine şekillendiği ve bu motivasyon sebebiyle diğer gözlem ve görüşmelere dikkatini vermeyerek öğrenme sürecinin gerçekleşmediği sonucu ortaya çıkmaktadır (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 68). Bu vaka çok önemlidir çünkü sosyal çalışma uygulamasında mesleki uygulamayı yürüten meslek elemanının da insan olduğu bilgisini vurgulayarak anlatmaktadır.

Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasında insan faktörünün önemli etkisi dikkat kavramı üzerinden belirgin bir biçimde okunabilmektedir. Uygulama modelinin dikkat kavramı üzerine eğilmesinin en temel sebebi insan algısının dikkat kavramı üzerinden şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal kanıtın temel kaynağı olan insan, yaptığı yorumlamaları ve değerlendirmeleri algılamaları ve gözlemlemelerine göre yapmaktadır. İnsanın algılamaları ve gözlemlemeleri ise dikkat noktası üzerinden şekillenmektedir (Wenzel & David, 2005). Bu bağlamda değerlendirildiğinde sosyal kanıt kavramının insan kavramın bağımsız ve ilişkisiz düşünmek rasyonellikten uzak bir

çıkarım olacaktır. Daha somutlayıcı bir ifadeyle bir kişinin "Ahmet'in evinin penceresinin önünde çiçek yok ben defalarca gittim Ahmet'in evine" cümlesi, kişinin dikkati göz önünde bulundurulduğunda desteklenmeye muhtaç bir yorum olarak değerlendirilmeli ve daha fazla veriyle birlikte bu yorum desteklenmeli veya yanlışlanmalıdır.

b. Bellek

Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilirken kişilerin yaptığı tanıklıklar genelde kendilerinin var olan anıları ve geçmiş deneyimleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bazı vakalarda toplanmak istenen veriler günümüzden yıllar öncesi ile ilişkili olabilmektedir. Bu nedenle meslek çalışanı verileri toplarken tanıkların bellek bilgilerinden yararlanmak durumunda kalmaktadır (Langlois &Seignobos, 1898, s. 175). Ancak bu noktada bellek bilgilerinin her zaman tam anlamıyla doğru ve kesin olmayacağı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Konuyla ilgili olarak Gross geçmiş deneyimler ile ilgili yapılan yorumların güçlü ve zayıf yönlerinin bulunabileceğine dikkat çekmiştir. Ona göre zayıf bir bellek aktarımı, kişinin duruma çağdaş olmamasına rağmen geçmiş durumu yanlış ve eksik anlatması sonucunda oluşmaktadır (Gross, 1911, s. 384). Modern psikolojinin kurucusu Wunt ise bellekle ilgili olarak, kişilerin geçmiş deneyimlerini güncel etki ve motivasyonlarla değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bilişsel faaliyetler olarak değerlendirmemiz gerektiğini ifade etmiştir. Aslında Wunt bu tanımıyla birlikte, zayıf bellek aktarımının nedenine belirgin bir biçimde gönderme yapmaktadır. Çünkü onun bellek anlayışında kişi saf olarak geçmişi anlatmamaktadır. Kişi bellek aktarımını gerçekleştirirken güncel etki ve motivasyonlar ile birlikte bu anılarda bazı değişikler, eksiklikler veya abartılar meydana gelebilmektedir (Zangwill, 1950, s. 1-141). İnsan ile doğrudan etkileşim kuran bir meslek olmanın sonucu olarak kanıta dayalı sosyal çalışma uygulaması, bellekten kaynaklanabilecek bu sorunların önüne geçilebilmesi adına önemli bir uygulama modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bellekten kaynaklanan veri sorunlarının çözümlenmesinde müracaatçıların veya tanıkların bellek aktarımı sürecini iyi analiz etmek gerekmektedir. Gross bu süreci açıklarken kişilerin belleklerindeki hatıralara ulaşırken geçmiş dönemdeki bazı kitlesel felaketler (savaşlar, doğal afetler vb.), önemli siyasi olaylar (devlet başkanının seçilmesi, darbe girişimleri vb gibi), ulusal veya sivil bir dönüm noktası (seçim veya önemli bir tatil organizasyonu), kayıtlı bir aile olayı (doğum, ölüm vs.) veya doğal bir

fenomen (şiddetli sel, çığ, su baskını vs.) ile ilişkilendirerek bunu gerçekleştirebildiklerini ifade etmektedir (Gross, 1911, s. 384-386). Örneğin, bir sosyal çalışmacı müracaatçısına Türkiye'de 2017 yılında, "Tanımadığınız bir aileye çocuğunuzu teslim ettiğinizi söylediniz. Yaklaşık olarak hangi yıllardı, hatırlayabiliyor musunuz?" diye sorduğunda müracaatçı bu soruya " Tam olarak hatırlamıyorum ama bu 80 darbesi zamanlarıydı sokaklarda rahat dolaşamıyorduk ondan eminim." veya " Kesin bir tarih hatırlamıyorum ama bizim akrabalarımızın evi yıkılmıştı o büyük 1999 depreminde, yaklaşık olarak o zamanlardaydı" şeklinde cevapları verme ihtimali çok yüksektir. Gross'a göre bellekteki anılara ulaşma sürecinde bu metot, bellekteki hatıraların güçlü bir biçimde aktarılmasında önemli bir faktör olarak ifade edilirken aynı sürecin yapılacak ufak bir hata ile hatıraların zayıf bir biçimde hatırlanmasına sebep olacağı belirtilmektedir (Gross, 1911, s. 387).

Bellek kavramı, insan-kanıta dayalı uygulama modeli ilişkisi içerisinde değerlendirildiğinde uygulama modelinin insan üzerinden şekillendiği açık bir biçimde görülmektedir. Yalnızca psikolojinin değil ontoloji ve epistomolojinin de temel argümanı olan bellek kavramı, insanın ne olduğuna dair araştırmalarda temel odak noktalarından biri olmuştur. Aristotales' ten Rene Descartes'e kadar birçok filozof insanın varlığı ve "ne" liğiyle ilgili açıklamaları ve tanımlamaları yaparken bellek kavramı üzerinden değerlendirmeler yapmışlardır (Taylor, 2001). Sosyal çalışma bilimindeki diğer bütün uygulama modeli ve teorilerde olduğu gibi kanıta dayalı sosyal çalışma modeli de felsefi ve bilimsel çalışmalarla keşfedilen ve açıklanan insan tanımına, sosyal çalışma biliminin adapte olma biçimi olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bir başka ifadeyle keşfedilen insan tanımına sosyal çalışma biliminin adapte olması teori ve uygulama modelleri geliştirmesiyle mümkün olmaktadır.

c. Telkine Açık Olma- Önerilebilirlilik

Herhangi bir fikir akımı, kişi, düşünce veya duygunun kişinin üzerindeki etki gücü, genel olarak kişinin telkine açık olma oranı veya önerilebilirlilik şeklinde açıklanmaktadır. Bu bir bakıma kişinin, söz konusu üçüncül faktörün iddialarını onaylamak ve çoğaltmak için aşırı hazır olmak anlamına da gelmektedir (Langlois & Seignobos, 1898, s. 157). Haliyle bu durum kişinin, üçüncül faktörün ortaya koymuş olduğu fikrin kendisinin fikri olduğu görüşüne inanmasına kadar bireyin hayatını etkilemektedir. Whipple'nin konuyla ilgili aktardığı bir vaka örneği şu şekildedir;

Bu vakada çocuklarla çalışan bir toplum örgütü, henüz gençlik yıllarının başında bir kız çocuğuyla ilgili çok zorlu bir uygulama yürütmüştür. Bu kız çocuğu okulda hırslı, öğrenmeye aç ve kurallara uyan bir davranış dizgesine sahipken sokaklarda yaşayan 2 arkadaşının etkisiyle küfür, madde ve alkol, fuhuş vb gibi kötü alışkanlıklar göstermiştir. Bu toplum örgütünün sosyal çalışmacısı bu kızla çalışırken kızın söylenenleri anlayabildiğini ve kısa sürede davranışlarına yansıtabildiğini fark etmiştir. Ancak kızla ne kadar vaka çalışması gerçekleştirilse gerçekleştirilsin kız kötü davranışlara sahip kişilerin etkisiyle kötü davranışlar sergilemiş ve konuyla ilgili ilerleme kaydedilememiştir (Wigmore, 1913, s. 580).

Yukarıda anlatılan vaka örneğinde genç kızın önerilebilirlilik durumunun aşırı derecede fazla bulunuyor olması, kişinin kendisine ulaşılamamasına neden olmuştur. Kişi o sıra yalnızca bulunduğu ortamın norm ve kurallarını kabul ederek bu kurallara hızlı bir şekilde adapte olmayı tercih etmiştir. Ancak bu durum kişinin yalnızca ortamlara göre bir kişiliğe büründüğünü ve gerçek kişiye asla ulaşılamadığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle kişi, bu zayıflık nedeniyle ne kötü ne de iyidir. (Çünkü gerçek kişiye ulaşılamamıştır. Burada iyi veya kötü olan kişinin kendisi değil büründüğü rolleridir.) Buna karşın kişi hem kötü hem de iyidir. (Aynı zamanda kişinin bu eksikliğinin üstesinden gelmek yerine rollere bürünmeyi tercih etmesinden dolayı kişinin içinde bulunduğu durum bu şekilde açıklanmıştır.)

Konuya ilişkin olarak Richmond'un verdiği vaka örneğinde aynı zayıflığın bir başka versiyonu ortaya konmaktadır. Bu vakada daha önce yapmış olduğu hırsızlık olayından sonra hapis cezası alan, cezası bittikten sonra bir firmada şoför olarak çalışmaya başlayan orta yaşlı bir aile babası anlatılmaktadır. Bu kişi şoför olarak çalıştığı firmada işverenin arabasını izinsiz olarak kullanmış ve arabaya zarar vermiştir. Bunun sonucunda bu işten ayrılan baba, daha sonrasında birkaç tane daha işe girmişse de sürekli bir işte çalışamamıştır. Daha sonra bir gözetim memurunun söz konusu baba ile yakından ilgilenerek iş hayatıyla ilgili bu kişiye destek vermesi sonucunda baba, çalıştığı işteki verimini arttırmış, eşine ve çocuklarına karşı ilgisi uyanmış ve tüm gözetim memurlarını "yüksek karakterli kişiler" olarak yorumlamıştır. Ancak ilgili gözetim memurunun bu işten ayrılması sonucunda baba, kısa süre içerisinde eski yaşamına geri dönmüş hırsızlık, ailesine karşı ilgisizlik ve sorumsuzluk davranışlarını yinelemeye devam etmiştir (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 70).

Bir önceki genç kız vakasıyla aynı zayıflığı taşıyan baba, kısacık bir ilgi ve kontrol ile hızlı bir dönüşüm yaşamış ve hayatını değiştirmeye çalışmıştır. Ancak bu değişim ve dönüşüm kişinin bizzat kendisinde değil gözetim memurunun söylediklerini yücelten rolünün bünyesinde gerçekleşmiştir. Yukarıda bahsedilen değerlendirmelerin tamamı burada aynı şekilde geçerli görülmektedir. Burada babanın gözetim memuru ile ilgili vereceği beyanlarda herhangi bir negatiflik beklemek pek de olası gözükmemektedir. Aynı şekilde bu soru genç kıza iletilmiş olsaydı genç kızın okulu ve öğretmenleriyle ilgili oldukça pozitif yorumlamalar gerçekleştirmesi beklenmiş olacaktı.

Kanıta dayalı sosyal çalışma anlayışında veri toplanırken telkine açıklık oranının yüksek olma ihtimalini üzerinde barındıran insanın bu özelliği göz önünde bulundurulmalıdır. İnsani yapının bir gereği olarak bu özelliğe (Richmond'un ifadesiyle eksikliğe) sahip olan insan ile gerçekleştirilecek mesleki görüşmelerde, sağlam ve gerçeği barındıran kanıtı elde etmenin tek yolu, tanıklık yapan kişinin bir insan olduğunu unutmamak ve bu insan olma durumunun getirilerinin yorum ve değerlendirmelere olan etkisini göz ardı etmemektir (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 70-71). Bu da diğer bir bakış açısıyla şu anlama gelmektedir: Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasının gerçekleştirilebilmesi için insan denen canlının başarılı bir biçimde bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

d. Irkçı ve Ulusalcı Düşünceler

Irkçı ve ulusalcı davranışları açıklamaya yönelik olarak yapılan tanımlamalardan "ilk"çi bakış açısına göre, her insan yaşamın doğası gereği belirli bir ırkın ve ulusun üyesi olarak dünyaya gelmektedir. Ancak yalnızca doğumla şekillenen bir süreç olmayan ırkçılık ve ulusalcılık kavramları, belirli bir coğrafyada bulunan bu insanların dil, din, kültürel değerler, sosyo-kültürel yaşam başta olma üzere belirli bir topluluğa ait özgün özellikleri de içerisinde barındırmaktadır (Smith, 1994, s. 118). Bu durum belirli bir ulusun veya ırkın üyesi olan işçilerin benzer kültürel faaliyetlere, konuşma biçimlerine ve inanış biçimlerine sahip olması anlamına gelmektedir (Calhoun, 1997, s. 3). Bir meslek elemanı, bu tarz vaka örnekleri ile çalışırken aşırı ırkçı ve ulusalcı sistemlerde işçilerin bireyselliğinin yok olduğunu işçilere atfedilen özelliklerin yalnızca o ırkın veya o milletin ortak özellikleri olabileceği ihtimalini her zaman göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin; Amerika'da yaşayan bir İrlandalıya, İrlandalı müracaatçının karakter özellikleri ile ilgili sorular yöneltildiği zaman, dönüt olarak yapılan pozitif ve

olumlu açıklamalarda milliyetçiliğin etkisi mutlak surette göz önünde bulundurulmalıdır.

Konuyla ilgili olarak Addams bir meslek elemanının veri toplarken özellikle bu müracaatçı belirli bir milletin veya ırkın göç topluluğu ise çok daha dikkatli olması, verileri değerlendirirken çok daha fazla veri karşılaştırması yapması gerektiğini ifade etmektedir (Addams, 1909, s. 50-55). Örneğin bir müracaatçının komşuları, müracaatçıyla ilgili koruyucu, yüceltici, aşağılayıcı veya deşifre edici amaçlarla bir takım genellemeler üzerinden kendi değerlendirme ve çıkarımlarını oluşturabilmektedirler. Bu durum gerçeğe ulaşmayı amaç edinen meslek elemanı için önemli bir problem olarak belirtilmektedir. Ivanoviç' in hırsızlık yaptığını söyleyen bir komşu, bu çıkarımını daha önce duymuş olduğu "Ruslar hırsızlık olayına fazlasıyla karışmaktadır." duyumunun etkisiyle gerçekleştirmiş olabilmektedir. Ulusçuluk ve ırkçılık düşüncelerinin en önemli etkileri kişilerin zihinlerinde belirli kalıplar ve yargılar oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum o kişi ile ilgili algıdan önce kişinin ulusu ve ırkıyla ilgili yapıştırılmış etiketlerin yorumlamada ve değerlendirmede kriter kabul edilmesine neden olmaktadır.

Hull'un İtalyanlar ile ilgili yazmış olduğu makalesinde, bu kişilerin ırkları ve dilleri noktasında yoğun bir gurur duyma davranışlarının bulunduğunu, kendi kültürlerini diğer kültürle kıyaslamaktan hoşlanmadıklarını, birbirileri ile ilgili gerçekleştirmiş oldukları çeşitli eylemlerde sebeplere ve nedenlere dayanmaktan çok duygusal kararlarla hareket ettiklerini, kendilerine has kültürel faaliyetleri yaşama noktasında hassasiyetlerinin bulunduğunu ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 73). Bu kişiler yaşamları boyunca edinmiş oldukları kültürel mirası yaşatarak kendi ırklarının varlılarını yaşatmak amacını taşımaktadırlar. Aynı zamanda bir sosyal çalışmacı olan Balch ise, bu tarz topluluklarda müracaatçının davranışlarının bağlı bulunduğu ırk veya ulusun değerleriyle örtüşme ihtimalinin yüksek olmasından kaynaklı olarak bir meslek elemanının, müracaatçısının davranışlarını anlamlandırmasında müracaatçısının bağlı bulunduğu ırk veya ulusun norm ve değerlerinin başarılı bir biçimde analiz etmesinin büyük önem ifade ettiğini belirtmiştir (Balch, 1910, s. 8,42).

Irkçılık ve milliyetçilik fikirleri, insanların sıklıkla etkilendiği ve günlük yaşam içerisinde bireylerin davranış ve düşünce kalıplarını şekillendiren önemli kavramlardır. Kanıt dayalı sosyal çalışma anlayışı içerisinde sosyal kanıta ulaşırken verilerin, bu

kavramların etkisiyle manipüle edilmesi potansiyeli, sosyal çalışma biliminin doğrudan insan ile ilişkili bir meslek olmasından kaynaklanmaktadır.

e. Önyargı

En öz haliyle herhangi bir kanıta, bilgiye veya deneye dayanmayan, kişilerin kendi zihinlerinde yarattıkları kategoriler ve bu kategorilere atfetmiş oldukları etiketler üzerinden oluşturmuş oldukları öncül fikirlere önyargı denmektedir (Goldstein, 1980, s. 348). Önyargı, bununla birlikte kalıp yargılar ile birbirini tamamlayan ve ayrımcılık argümanı ile karşılıklı etkileşim halinde olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu perspektifle değerlendirildiği zaman önyargı yalnızca belirli kişilere veya gruplara yapılan yorumlamalar değil, tüm yaşama ve genele yayılan kalıpsal bir zihinsel şemaya işaret etmektedir (Bilgin, 1996, s. 98). Allport yaptığı bilimsel çalışmalarda, insanların dünya üzerindeki nesne ve fikirleri algılayabilme ihtiyacı duyduklarını ifade etmiştir. Ancak karşılaşılan bu yeni fikirler, kendi başlarına ayrı ayrı sınıflandırılmak yerine daha önceki kalıp yargılar ve önyargılar ile özdeşleştirilerek insan zihninde kategorileştirilmektedir. Bu sayede bireyler kendilerini, karşılaşılan yeni durumla ilgili belirsizlikten kurtarmaktadırlar (Allport, 1954). Zihnimizde, kalıp yargılar ve önyargılar ile şematize ettiğimiz yeni olgunun özellikleri, öncül yorumlamalar üzerinden bilişsel süreçler aracılığıyla kavranmaktadır. Bu nedenle söz konusu kalıp yargılar ve önyargılar, kişi tarafından karşılaşılan yeni durumun gerçekten asli özelliğiymiş gibi algılanmak durumunda kalır. Örneğin, yeni tanışılan sarışın, beyaz tenli, mavi gözlü bir yabancıya " Bu kişi Rus olmalıdır." kalıp yargısı, bütün Japonların çalışkan olduğu yargısı ve Arapların temiz olmadığı yargıları, bireylerin bu bilişsel sürecin işleyişinden etkilenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kişi ilk defa tanışmış oldukları bu kişileri, bir birey olarak düşünmek yerine (ki böyle yaparsa o kişiyle ilgili birçok belirsizlik oluşur; kişi güvenilir mi, bu kişinin özellikleri nelerdir, aile özellikleri nelerdir vb.) daha önceki kalıp yargıları ve önyargılarıyla değerlendirerek zihinsel sınıflandırmasını gerçekleştirmektedir (Paker, 2012, s. 3-5). Bir sosyal çalışmacı, mesleki çalışmalarını yürütürken müracaatçısıyla ilgili veri toplama süreçlerinde önyargılara ve kalıp yargılara dikkat etmek durumundadır.

Yukarıda belirtildiği gibi müracaatçıyla veya vakayla ilgili tanıklık yapan bireyin görüşleri ve yorumlamaları belirli bir kalıp yargı ve önyargı eklemeleriyle oluşmaktadır. Sosyal hizmet bölümü stajyerleri ve henüz mesleki kariyerlerinin başında olan sosyal

çalışmacılarının sıklıkla hata yaptığı nokta, kendisi ile mesleki görüşme gerçekleştirmiş olduğu bireylerin, bir ayna gibi tamamen saf, yalın ve objektif olduğunu zannetmeleridir. Söz konusu sosyal çalışma bilimi olduğunda, sosyal çalışma disiplinin temel çalışma odağının doğrudan insan olması sebebiyle söz konusu saflık ve tarafsızlık, her zaman verilerle desteklenmesi gereken varsayımlar olarak değerlendirilmek durumundadır.

Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasında önyargının önemine dair vaka örnekleri bu kavramın mesleki uygulamadaki önemin başarılı bir biçimde kavranması adına önem arz etmektedir. İlk vakamız, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Sırp asıllı bir kadının kendi milletinden bir çevirmene güvenmesiyle ilgilidir. Çevirmen bu kadına Amerika Birleşik Devletleri'nin kendisini ve 3 çocuğunu sınır dışı edeceğini söylemiştir. Richmond bu noktada söz konusu tercümanın kadına verdiği yanlış bilgilerin nedeni ile ilgili olarak yanlış anlama veya kasıtlı olarak kadından fayda sağlama ihtimalleri üzerinde durmuştur. Kadın bu olay sonucunda 3 çocuğunu bırakarak ortadan kaybolmuştur. Toplum organizasyonu, kadını yeniden çocukları ile buluşturmak için 2 ay, kadının sınır dışı edilmeyeceğine ve bu konuyla ilgili Amerika Birleşik Devletleri'ne güvenebileceğine inandırmak için ise yaklaşık olarak 3 yıl mesleki uygulama gerçekleştirmek durumunda kalmıştır (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 75). Tüm bu süreçlerin yaşanmasında, kadının kendi dilini konuşması sebebiyle bu kişinin söylediklerinin tamamının doğru olacağı önyargısı önemli bir yer tutmaktadır. Vakayı çalışan meslek elemanı bu kadınla ilgili olarak; tercümanın kadının kendi dilini konuşması ve kadının kendi milletinden olması sebebiyle ön yargısal olarak bu kişiye güvenmeye meyilli olduğunu ifade etmiştir. Bir başka ifadeyle, tüm bu süreçlerin yaşanmaması için kadının tercüme eden kişiye eleştirel bir tutumla yaklaşarak, "Beni neden sınır dışı edecekler, dayanakları nedir, hangi sorun böyle bir sonucu doğurdu?" vs. gibi soruları sorması yeterli olacaktı.

Diğer bir vakada ise kendisi ve çocukları için maddi yardım isteyen bir kadının aile bireylerinin önyargılarının, gerçeği nasıl manipüle ettiği görülmektedir. Bu vakada, ilk olarak kendisi ve çocukları için yardım talep eden kadının kız kardeşi ile mesleki görüşme gerçekleştirilmiştir. Kadının kız kardeşi ile gerçekleştirilen mesleki görüşmede, kız kardeş evi terk eden kocanın çok kötü biri olduğunu, kötü alışkanlıklarının bulunduğunu ve ablasının her zaman çocuklarının bakımı için çok

zorlandığını ancak asla çocuklarını kocası gibi yalnız bırakmadığını ifade etmiştir. Daha sonra sosyal çalışmacı söz konusu kadının kayınpederi ile mesleki görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede kayınpeder, gelinin çocuklarının bakımı yüzünden pek fazla dışarı çıkamadığını, kendisinin maddi anlamda aileye destek verdiğini ve arada sırada torunları ve geliniyle birlikte kaldıklarını ifade etmiştir. Daha sonrasında sosyal çalışmacı ev sahibiyle mesleki görüşme gerçekleştirmiş ve bu görüşmede, suçlunun evi terk eden kocanın olduğunu, çocukların yanında kalan annenin kirayı düzgün bir biçimde ödediğini ve çocuklarının bakımını üstlendiğini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak annenin akşamları kasabaya inerek çalıştığını ifade etmiştir. Vakayı çalışan meslek elemanı, annenin akşamları kasabaya inişleri üzerine odaklanarak ilerleyen süreçte söz konusu annenin hayat kadınlığı yaptığını, 4 çocuğu bulunan kadının iki çocuğunun evden giden eşinden değil de başka kişilerden olduğu ortaya çıkmıştır (Richmond, 1917, s. 78).

Yapılan görüşmede kız kardeş, yalnızca ablasının eşini kötüleyerek ablasının hatalarını göremediği ve onun her daim doğru işler yaptığı yargısına inandığı belirlenmiştir. Kayınpeder ise aile onuru söz konusu olması sebebiyle akşamları çalışmaya giden gelinin erdemli bir işte çalıştığına inandığı sonucuna varılmıştır. Son olarak ev sahibinin de düzenli olarak kirasını ödeyen ve çocuklarını başıboş bırakmayan bu kadın için pozitif bir bakış açısı geliştirme eğiliminde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Tüm bu önyargılar ekseninde gerçekleştirilen yorumlamalar gerçeğe ulaşma amacında olan sosyal çalışmacı için aşılması gereken engeller olarak değerlendirilmelidir. Araştırmasının kapsamını ve güvenirliliğini arttırmak için fazlaca kaynakla görüşmeyip yalnızca kız kardeş, kayınpeder ve ev sahibi ile görüşen bir sosyal çalışmacı, vereceği kararlarla 4 çocuğun, hayat kadını anne ve onun çevresi ile büyüme riskine neden olmuş olacaktı. Daha doğru bir ifadeyle sosyal çalışmacı, vereceği bu kararla topluma hırsız, hayat kadını, suç mağduru, suç mensubu, alkol, madde, sigara bağımlısı olma potansiyeline sahip 4 kişinin katılmasına neden olacaktır (Addams, 1909, s. 25-50).

Sosyal çalışma uygulamalarında kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasının öneminin altını çizen bu vaka, söz konusu uygulama modelinin birey ve toplum eksenindeki gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal çalışma disiplinin insan ile çalışmasından kaynaklı olarak kanıt oluşturmada engel teşkil eden önyargı ve kalıp yargı sorununa söz konusu bilim dalı, kanıta dayalı sosyal çalışma uygulama modeliyle çözüm önerisi

getirmiştir. Diğer bir ifadeyle, insan yararı için doğrudan insanla çalışan sosyal çalışma bilimi, veri toplamada insandan kaynaklanan eksiklikleri giderirken insan ile doğrudan çalıştığının bilincinde olması gerekmektedir. Dolayısıyla insan döngüsü içerisinde gerçeklere ulaşmaya hedefleyen sosyal çalışma bilimi temel odağının özelliklerine adapte olmuş uygulama modelleri geliştirmiştir.

3.2.1.1. Kanıta Dayalı Sosyal Çalışma Uygulamasında Kanıt Türleri

Sosyal çalışma disiplini, bir bilim dalı olarak verilere ve kanıtlara dayalı bir biçimde uygulama faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bilimsel bir disiplin olmanın vazgeçilmez özelliği olan bu durum, meslek çalışanının uygulamalarını yürütürken elde ettiği kanıtları doğru bir şekilde tasnif etmesiyle mümkün olacaktır. Bu noktada özellikle hukuk biliminden oldukça fazla yararlanan sosyal çalışma disiplini, elinde var olan kanıtları özelliklerine göre tasnifleyerek gerçeğe ulaşmaya çalışmaktadır (Thayer, 1898, s. 263).

Aşağıda daha detaylı olarak açıklanacak olan bu kanıt türlerinde elde edilen analizlerin gerçekliği elde edilen kanıtın türü ile yakından ilişkilidir. Örneğin, duyulara seslenen gerçek kanıtlar ile yapılan analizlerle, başka bir insanın yaptığı ikincil referans kanıtlar ile yapılan analizler arasında gerçeğe ulaşma bağlamında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Birincisinde, sosyal çalışma çalışmacı direk evde yemek masasının üzerinde gördüğü yemekler ve elindeki saat ile bu ailenin o gün saat 19:00 da yemek yediği sonucuna ulaşırken ikincisinde, Ahmet'in Mehmet'in kendisine anlattığı bilgiyi sosyal çalışmacıya anlatması ile birlikte ailenin o gün saat 19:00 da yemek yediği sonucuna ulaşılmaktadır. Açık bir şekilde görülmektedir ki kanıtların sınıflandırılması, meslek elemanının verileri ve varılan yorumlamaları değerlendirirken gerçeğe ulaşmasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ancak burada özellikle gözden kaçırılmaması gereken nokta, kanıta dayalı sosyal çalışmauygulama modelinde veri toplanırken insan faktörü ne kadar etkiliyse verilerin tasnifinde de insan faktörü bir o kadar etkili ve şekillendirici bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır (Gross, 1911). Bu uygulama modelinin detayları açıklandıkça kanıta dayalı sosyal çalışmamodelinde insan kavramının etkilemediği ve şekillendirmediği herhangi bir alanın bulunmadığı daha da açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum kanıta dayalı sosyal çalışmaanlayışında kanıtların tasniflerini irdelemenin aslında sosyal çalışmadisiplinin,

insan kavramını nasıl okuduğu ile yakından ilişkili olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

a. Gerçek Kanıtlar

Gerçek kanıt, direkt beş duyu organımıza sunulan verilerden elde etmiş olduğumuz kanıtlardır. Bu kanıt türü Amerika Birleşik Devletleri'nin hukuk sistemindeki örnekle açıklanmaktadır; bir terzi ile müşterisi arasında yaşanan bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Müşteri ısmarladığı ceketin kendi beden ölçülerine uymadığını iddia ederken terzi ise dikmiş olduğu bu ceketin müşterisinin beden ölçülerine tam olarak uyduğunu iddia etmektedir. Hal böyleyken müşteri, ceketi mahkeme huzurunda jürinin önünde giymekte ve jüri direkt görmüş oldukları bu tabloyu yorumlayarak terzinin veya müşterinin haklı olup olmadığına karar vermektedir (Thayer, 1898, s. 263). Amerika Birleşik Devletleri'nin hukuk sisteminde anlatılan bu örnekte, gerçek kanıtta olması gereken beş duyu organı ile algılanan ve direkt sunulan verilerin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu örnekte müşteri, daha önce kendisinin bu ceketi giyerek ceketin kendisine uymadığını söylemek yerine direkt olarak ceketi giymekte ve bu durum net bir biçimde sürecin kendi saflığı içerisinde jüriye sunulmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Gerçek kanıt, sosyal çalışmauygulamasında çok önemli ve hayati bir kavram olarak görülmektedir. Octovia HİLL, ev ziyaretlerini sosyal çalışmauygulamasının en önemli basamaklarından sayarken (Maurıce, 1913, s. 354-440), Addams, müracaatçılar ile çalışırken onların yaşam ortamlarını kendi doğallığı içerisinde görerek nesnelerin meslek elemanına veri sağlaması gerektiğini belirtmiş (Addams, 1912, s. 145-150), Richmond ise tıbbi çalışmalardaki bazı zorunlu ofis uygulamalarını dışta tutarak müracaatçının yaşam ortamının direkt olarak gidip görülmediği, belirli rutin anket sorularıyla birlikte verilerin toplandığı bir sosyal çalışma uygulamasının başarılı olamayacağını ifade etmiştir (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 118-150).

Sosyal çalışma öncülerinden bu isimlerin ev ziyaretleri, iş yeri ziyaretleri, okul ziyaretleri vb. gibi direkt meslek elemanının kendi beş duyu organıyla birlikte elde ettiği verileri toplamasını sağlayan bu uygulamalara yönlendirmeler yapmaları, sosyal çalışma biliminin gerçek kanıtlara verdiği önemi göstermektedir. Richmond gerçek kanıtla ilgili olarak *"Bir müracaatçının evinin görünümü, müracaatçının içinde yaşadığı yaşam koşullarını gösteren gerçek bir kanıttır; masadaki yemek ailenin henüz yemek yemeye başlamadığının gerçek kanıtıdır bunun gibi gerçek kanıta dayanan birçok*

değerlendirme yapılabilir." demiştir (Richmond, Socıal Dıagnosıs, 1917, s. 57). Verinin direkt olarak meslek elemanına ulaşmasında herhangi bir insanın aracı olmaması, bu verilerin güvenirliliğini ve açıklığını arttırmaktadır. Gerçek kanıt diğer bir ifadeyle,veri – sosyal çalışmacı etkileşimine insan faktörünün bulaşmamasıdır. Bu noktada yukarıda, veri toplama sürecinde "insan" kavramı yüzünden oluşabilecek sorunlar anlatılırken insanın dikkat problemleri, bellek sorunları, önyargılar, telkine açıklık gibi nedenler sebebiyle verilerin güvenirliliğini düşürdüğü belirgin bir biçimde anlatılmıştır. Toplanan verilerin tasnifinde, verileri çeşitli nedenlerle isteyerek veya istemeyerek manipüle edebilecek potansiyele sahip insanın etkisinin göz önünde bulundurulması, gerekli ve önemli olmuştur.

b. Referans Kanıtlar

Referans kanıtı, insanoğlunun ortaya koymuş olduğu iddia, yorum, çıkarım ve değerlendirmelerdir. Meslek elemanı, kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasını gerçekleştirirken söz konusu kanıtların kaynağının insanoğlu olması nedeniyle verilerin çeşitli nedenler yüzünden (bellek, ön yargı, kalıp yargılar, dikkat vs.) eksik veya yanlış verilebilme ihtimalini aklında bulundurmalıdır. Bununla birlikte referans kanıtlar, verinin doğrudan oluşu ve dolaylı oluşuna göre iki türe ayrılmıştır. Doğrudan referans kanıtlarda kişi bir olayı beş duyu organıyla deneyimlemiş olup bu deneyim üzerinden değerlendirme ve yorumlamalarını gerçekleştirmektedir. "Ahmet zaten hep sarhoştur." veya "O adam her zaman paranın ve şöhretin peşindedir." gibi söylemlerin tamamı doğrudan referans kanıtlarının özelliğidir. Dolaylı referans kanıtlarda ise bir kişinin olay hakkındaki görüşleri, o kişinin olay hakkındaki görüşlerini olayı yaşayıp kendisine anlatan başka bir kişinin görüşüne dayandırması sonucu elde edilen verilerden oluşmaktadır. "Ahmet' in söylediğine göre o adam çok sigara içermiş." veya "Söylentilere göre o kadın dün gece bir adamla evden çıkmış." gibi söylemler dolaylı referans kanıtlara diğer bir ifadeyle "söylenti referans kanıtlara" örnek ifadelerdir (Langlois & Seignobos, 1898, s. 94).

Referans kanıtların bir diğer ayrımı ise veri kaynaklarının etkileşim kurduğu konu ile ilişkisine göre yapılmaktadır. Veri kaynağı konu hakkında ilk elden kaynak ise birincil referans kanıt eğer ikincil elden kaynak ise ikincil referans kanıt olarak ifade edilmektedir (Richmond, 1917, s. 57). Çocuk müracaatçısının eğitim durumu ile ilgili bilgi almak isteyen bir meslek elemanı için birincil referans kanıt, müracaatçının

öğretmeni olacaktır. Bu noktada müracaatçının annesi, ikincil referans kanıt olarak değerlendirilmelidir. Ancak çocuk müracaatçısının uyku problemi ile ilgili veri toplamak isteyen meslek elemanı için müracaatçının annesi, bu sefer birincil referans kanıt olarak değerlendirilecektir. Burada asıl önemli kıstas veri kaynağının araştırılan konu ile ilgili yakınlığı ve uzmanlığıdır.

Veri tasniflerinin uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi,sosyal çalışma uygulamasının başarısı için büyük önem arz etmektedir. Konuyla ilgili vaka örneklerinde bu tasniflerin önemi daha belirgin bir biçimde görülmektedir. Konuyla ilgili ilk vakamızda, bir iş adamı ve işçisi arasında yaşanan problemler yer almaktadır. İş adamı ile gerçekleştirilen görüşmede iş adamı, işçisinin dinsiz, gergin ve işten kaçmaya çok meyilli olduğunu ifade etmiştir. Ancak işçinin müdürü ile gerçekleştirilen görüşmede, işçinin iş yerine geç geldiği ve iş yerinden erken ayrıldığı bilgisine ulaşılmış olup işçinin dini, gergin oluşu ile ilgili herhangi bir bilgi alınamamıştır. Son olarak işçinin evinde yapılan görüşmede, işçinin hasta bir eşinin olduğu ve çok sayıda çaresiz bir biçimde babalarını bekleyen çocuklarının bulunduğu anlaşılmıştır. Annenin hasta olması sebebiyle işçinin, çocukların yemeği ve bakımlarını sağlayabilmek adına işten erken çıkmak durumunda kaldığı kanaatine ulaşılmıştır. Bu vakada görüleceği üzere iş adamı, müdür ve işçi doğrudan kaynaklardır ancak işçinin durumu ile ilgili bilgi edinme açısından müdür birincil referans kanıtları iş adamı ise ikincil referans kanıtları aktarmıştır. Meslek elemanı son olarak işçi ile görüşmesinde de bir takım referans kanıtları elde etmiş evdeki gerçek kanıtlarla birlikte (hasta eşin durumu, çocukların gözlenen durumu, evin durumu vb.) referans kanıtların analizlerini birleştirerek değerlendirmelerini gerçekleştirmiştir. Değerlendirmesinin sonucunda sosyal hizmet uzmanı iş adamının, işçisinin yalnızca işe geç gelip erken çıkmasının ön yargısal bir biçimde işçisi hakkında dinsiz, gergin ve işten kaçmaya eğilimli yorumlarının yapmasına neden olduğu sonucuna varmıştır. Vaka örneği üzerinde de görüldüğü şekliyle meslek elemanı, elde ettiği verileri doğru bir biçimde tasnif ederek güvenilir kanıtlara ve bu kanıtlar sayesinde başarılı bir sosyal çalışma uygulamasına ulaşmayı başarmıştır (Richmond, 1917, s. 58).

Diğer bir vaka örneği incelendiği zaman; bu vakada bir doktor evinde yakın arkadaşı, eşi ve yeni doğan çocuğunu bir süre boyunca misafir etmiştir. Fakat kısa bir zaman sonra bir hemşire doktora kendisini misafir ettiği ailenin yeni doğan çocuğunun frengi

hastası olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine doktor evde bu çocuğun ve ailesinin kullandığı bütün eşyaları dezenfekte etmiştir. Daha sonra doktor, yeni doğan çocuğun doktoruyla iletişime geçerek hastalığın detaylarını öğrenmek istemiştir. Ancak yeni doğan çocuğun doktorundan elde ettiği bilgilere göre çocuk frengi hastası değil uyuz hastasıdır. Daha sonra kendisine bilgi veren hemşireyle görüşen doktor, çocuğun frengi hastası olduğunu hemşirenin bizzat çocuğun annesinden öğrendiğini ortaya çıkarmıştır (Richmond, 1917, s. 58).

Bu vaka, referans bilgilerin veri kaynakların konuyla ilişkisine göre ayrılmasındaki önemini vurgulayan değerli bir örnektir. Söz konusu hastalık olduğu zaman birincil referans kaynağı her zaman doktorlar olmalıdır. Bu vakada görüldüğü üzere hemşire ve doktorun annenin verilerini birincil referans kabul etmesi, bütün yanlış sonuçlara ulaşmaların en temel sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir anne dahi birden çok nedenden ötürü kendi çocuğunun hastalığı noktasında eksik veya yanlış bir bilgiye sahip olabilmektedir. Bu bağlamda bir sosyal çalışmacı birincil referans kanıtları elde etmede veri kaynaklarını çok iyi belirleyebilmelidir. Bu durum insanı temel alan sosyal çalışma biliminin gerçeğe ulaşmasında önemli bir göstergedir.

c. Dolaylı Kanıt

Bu kanıt türü, bir sosyal çalışma uygulamasında her şeyi yakalamak anlamına gelmektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle dolaylı kanıt, insanın beyanları dışında kalan ve vakanın çözümlenmesine yardımcı olan her türlü verinin değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Dolaylı kanıtın en önemli özelliği, güvenirliliğinin yüksek olmasıdır. Çünkü dolaylı olarak bir gerçeğin iddiasında bulunmaktadır (Thayer, 1898, s. 270-280). Varsayalım ki bir meslek elemanı, ebeveynlerinin çocuğuna şiddet uyguladığı söylenen bir eve ev ziyaretinde bulunmuş olsun. Bu ziyaret esnasında çocuğun vücudunda bulunan morluklar ve yaralar, bu yaraların vücut üzerindeki şekli ve konumu vb. gibi dolaylı kanıtlar, henüz mesleki görüşme gerçekleştirilmeden meslek elemanın konuyla ilgili verilere ulaşmasına yardımcı olacaktır. Bu noktada beş duyu organıyla algılanan ve meslek elemanının bilgi ve birikimiyle analiz edilen bu kanıt türleri, çoğu zaman saf gerçeği göstermektedir. Bu ebeveynler çocuğunun merdivenlerden düştüğünü iddia etseler bile yaraların oluşum şekli ebeveynlerinin bu ifadesini desteklemeyecektir. Bu noktada dolaylı kanıtlar, her zaman insanoğlunun süzgecinden geçmeyerek saf bir

biçimde alıcıya ulaştığından kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasında önemli bir konumda bulunmaktadır (Richmond, 1917, s. 60).

Bir meslek elemanı, annesi tarafından çocuğunun sürekli ders çalıştığına dair açıklama yapmasını referans bilgi olarak kabul edebilir ancak bu bilginin başka verilerle desteklenmesi ve bu şekilde güvenirliliğinin arttırılması gerekmektedir. Ancak meslek elemanı, bu aileye haber vermeden stabil olmayan zaman dilimlerinde yaptığı ev ziyaretlerinde sürekli olarak çocuğu ders çalışırken gözlemlerse işte bu dolaylı kanıt, ilk referans kanıta göre daha güvenilir bir veri olarak değerlendirilecektir (Wigmore, 1913, s. 580-585).

İnsanın herhangi bir şekilde etkin olmadığı gerçek kanıt ve dolaylı kanıt, tam da bu özelliği sebebiyle güvenirliği yüksek olan kanıt türleridir. Ancak bu kanıtlar dahi muhakkak vakanın kapasitesi ve sınırları el verdiği müddetçe bolca veri ve kanıtla desteklenmeli ve bu şekilde sosyal çalışma uygulaması planlanmalıdır. Bununla birlikte birbirine çok benzeyen gerçek kanıt ile dolaylı kanıt arasındaki çok temel bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık gerçek kanıtta verilerin doğrudan herhangi bir analize gerek kalmadan direkt olarak elde edilmesi(evin 3 odasının olmasının evin 3 odası olması önermesinin kanıtı olması gibi), dolaylı verilerin ise verilerin beş duyu organı tarafından algılanması sonrasında bilgi ve tecrübeler ile yorumlanmasıyla elde edilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın her iki verinin en temel ortak özelliği,olabildiğince insandan izole edilmiş veri kaynaklarından kanıtların toplanmasıdır.

3.2.1.2. Kanıta Dayalı Sosyal Çalışma Uygulaması- İnsan İlişkisi

Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasıyla insanın en temel ilişkisi, bu uygulama modelinin temelinin insan kavramı üzerine inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kanıta dayalı sosyal çalışma modeli açıklanırken bu uygulama modelinin bütün alt başlıkları ve özelliklerinin insan kavramı tarafından şekillendirilmiş olduğu açıkça görülmektedir. “İnsan belliğiyle çıkarsama yapan bir varlıktır.” tanımına sosyal çalışma biliminin adapte olması, kanıta dayalı sosyal çalışma uygulama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak “İnsan, algılamasında dikkat faktörü etkili olan bir canlıdır.” tanımı, “ İnsan kalıp yargıları ve ön yargıları bulunan bir canlıdır.” tanımı ve “İnsan telkine açık bir varlıktır.” tanımı için de yukarıdaki saptama geçerlidir (Wigmore, 1913, s. 580-585).

Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasında veri toplamadaki zorluklara ek olarakverilerin tasnif edilmesinde de insan faktörünün etkisi son derece büyüktür. Gerçek kanıt ile dolaylı kanıtı referans kanıtına kıyasla daha güvenilir yapan şey, insan faktörüdür. Çünkü insan, tanımı itibariyle verilerin objektifliğini yitirmesine neden olacak özelliklere sahiptir (Thayer, 1898, s. 250-300). Ancak buradaki ilişkiyi, "İnsan kavramı kanıta dayalı sosyal çalışma kuramını şekillendirmiştir." diyerek anlatmak eksik kalacaktır. Çünkü bu iki kavram arasındaki ilişki, tek yönlü değil çift yönlü bir ilişkidir. Bu ifade, insan kavramı kanıta dayalı sosyal çalışma uygulama modelinin çehresini oluşturup etkilerken kanıta dayalı sosyal çalışma uygulama modelinin de insan kavramının tanımını etkilediğini ve değiştirdiğini göstermektedir. Çünkü toplum bilimlerinde geliştirilen kuramlar, o kuramlara sahip bilim dallarının insanı okuma ve anlama aracıdır. O halde sosyal çalışma bilimi, kanıta dayalı sosyal çalışma uygulama modelinde, insanı tanımlarken şu özellikleri ifade etmektedir;

-İnsan algılamalarında dikkat önemli bir faktördür. Çünkü insan, algılamaları üzerinden çıkarsamalar yapmaktadır. Bu çıkarsamalar, en temelde dikkat kavramının yönlendirdiği algılamalardan oluşmaktadır. Bu nedenle insan yorumlaması üzerinden kanıtlara ulaşırken bu insanın dikkat eksikliği neticesinde eksik veya yanlış bilgiler ile değerlendirme yaptığı akıldan çıkarılmamalıdır. Böylece insan, dikkat kavramı neticesinde bilinçsiz bir biçimde eksik veya yanlış bilgi verme potansiyeline sahip bir canlıdır (Wenzel & David, 2005).

- İnsan anın gerisinde kalan olayları belleği sayesinde hatırlayan ve bu hatıraları üzerinden geçmişteki olayı yorumlayan bir canlıdır. Ancak insan belleğine atılan bu bilgiler, çeşitli nedenler yüzünden değiştirilebilmekte, eksiltilebilmekte, unutulabilmekte ve karıştırılabilmektedir. Bu nedenle insan yorumlaması üzerinden kanıtlara ulaşırken insanın geçmiş olayları belleği üzerinden değerlendirdiği ve bellek ile ilgili sorunların ulaşılan kanıtların güvenirliliğini negatif yönde etkileyeceği göz önünde bulundurulmalıdır (Thayer, 1898).

- İnsan telkine açık bir canlıdır. Bu telkine açıklık durumunun aşırıya kaçması sonucunda kişi bilinçsizce eksik bilgi ve hatalı yorumlamalar yapmaktadır. Dahası kişi, bu tarz durumlarda kendisi olmaktan uzaklaşarak başkası rolündeyken sağlıklı açıklamalarda bulunmasını beklemek rasyonel görünmemektedir. Bu nedenle insan yorumlaması üzerinden kanıtlara ulaşırken insanın doğası gereği telkine açıklık durumu

yüzünden yanlış bilgi verme potansiyeli, meslek çalışanının göz önünde bulundurması gereken önemli bir durumdur (Wigmore, 1913).

-İnsan önyargıları ve kalıp yargıları olan bir canlıdır. Bu durumun en temel nedeni insan denen canlının belirsizliği kabullenemeyişinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, bu canlının kesin duyulara dayanan çıkarsamalar yapmak yerine daha önceki tecrübelerin veya referans söylemlerin oluşturmuş olduğu kimliği, hiç tanımadığı bir kişiye atfetmesine sebep olmaktadır. Bir bilim dalı olan sosyal çalışma disiplinin kanıtlarla uygulama gerçekleştirmesinde insanın bu özelliği, büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyal çalışma insanı ön yargıları olan bir varlık olarak değerlendirerek gerçeklerin manipüle edilmesinin önüne geçmeyi amaçlamalıdır (Langlois & Seignobos, 1898).

-İnsan iradeli bir varlıktır. Bu tanımın bir gereği olarak insan doğru yapma eğiliminde olabileceği gibi bilerek yanlış yapma eğiliminde de olabilir. İradesiz bir varlığa kıyasla insandan elde edilen kanıtların güvenirliliği daha düşüktür. Bu durumun en temel nedeni ise insanın iradeli bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Verilerin düzgün bir şekilde tasnifi, insandan toplanan kanıtların insan dışı kanıtlarla aynı şekilde değerlendirilmemesi ve gerçeğe ulaşılması noktasında önemlidir. İnsanın varlığının bir gereği olarak bilinçli bir biçimde kanıtları eksik veya hatalı bir biçimde verebilme potansiyeli meslek elemanının göz önünde bulundurması gereken önemli bir noktadır (Richmond, 1917).

Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasının insan ile ilgili bu özellikleri tanımlamasının en temel dayanağı insanın yüksek yararının amaç edinmesidir. Sosyal çalışma bilimi bu bağlamda insanın yüksek yararını sağlayabilmek adına insanı iyice tanımalı ve insanın bu özelliklerine adapte edilmiş teori ve uygulama modelleriyle insan için çalışmalıdır. Yukarıda yalnızca kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasının insan algılamasıyla ilgili temel noktalardan bahsedilmiştir. Ancak sosyal çalışma bilimi kuruluş ve kemikleşme aşamasında çok eşitli uygulama modelleri geliştirmiştir. Bu uygulama modellerinin her biri, sosyal çalışma biliminin insanı algılayıp bu algılama üzerinden insana götürmüş olduğu hizmetleri kapsamaktadır. Böylece her kuram parça parça insanın belirli yönlerini tanımlayarak bütünde ilk dönem sosyal çalışma biliminin insan algısını oluşturmuş her uygulama modeli, bu insan tanımlarından parça parça etkilenerek bütünde sosyal çalışma bilimini oluşturmuşlardır.

3.2.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile İle Çalışma

3.2.2.1. Ailenin Tanımı ve Fonksiyonları

Aile, sosyal bilimlerde toplumun temel yapı taşı olarak tanımlanan bir kavramdır. Çoğu zaman bu kavram, somutlaştırılırken fen bilimlerindeki madde-atom ilişkisi kullanılmıştır. Bu argümanda maddeyi oluşturan ve insanoğlunun şu anda tespit edebildiği maddenin en küçük yapı taşı ise atom şeklinde tanımlanmıştır. Bu yapı taşlarının her biri birleşerek maddeyi meydana getirmektedir. Ancak atomun kendine has özellikleri bulunurken madde bu özellikleri göstermeyebilir. Örneğin, atomu çevreleyen elektronlar dalgasal hareketlerle mesafe kat ederken madde bu tarz bir hareket biçimi göstermemektedir (Dawkins, 2012, s. 76-96). Toplum-aile ilişkisinin madde-atom argümanı ile açıklanmasının en önemli tarafı bu farktır. Elbette aileler birleşerek toplumu oluşturur ancak aile kendi içerisindeki yapıda, toplumdan çok daha farklı yapı ve özelliklere sahip olabilmektedir. Yapı olarak toplumdan farklı bir özellik gösteren aile kavramı, medeniyetin kökeni olarak anlaşılmaktadır. Çünkü modern hayatın bütün kavramları temelde aile kavramına dayanarak oluşturulmuştur. Aile kavramının bu en temel özelliği dahi bu kavramın önemini kavramak için yeterlidir (Ogburn, 1938, s. 139-143).

Aile kavramı, modern hayatın düzenli bir biçimde devam etmesinde ve toplumların belirli bir sistemati içerisinde yaşamlarını sürdürmesinde önemlidir. Bununla birlikte saf insan açısından değerlendirildiğinde ailenin, içerisinde bireylerin biyo-psiko-sosyal gelişimlerini sağladığı, kültürel aktarımların yapıldığı, örf, adet ve geleneklerin öğrenildiği, ahlaki ve felsefi tutumun şekillendiği ilk ve en temel kurum olduğu görülecektir. Diğer bir ifadeyle bireylerin davranış ve tutumlarında dahi aile kavramının rolü ve önemi son derece büyüktür (Goldenberg & Goldenberg, 1991, s. 242).

Modern toplumlarda ailenin en temel fonksiyonlarından biri, nüfusun devamlılığının sağlanmasıdır. Her toplumun siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel alanlarda gelişebilmesi için insan kaynağına ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanmasında var olan insan kaynağının önemi büyüktür. Bu anlamda aile, bu insan kaynağının oluşturulmasında gerekli olan bir kurumdur. Gerek yasa tarafından gerekse örf ve adetler tarafından legalleştirilen ve teşvik edilen cinsel ilişki türü, aile çatısı altında ebeveynlerin birbirileri ile gerçekleştirmiş olduğu cinsel ilişkilerdir. Bu sayede bireyler,

güvenli ve desteklenmiş bir aile ortamında insan kaynağı oluşturabilmektedirler. Ailenin bu en temel işlevi, tüm toplum yapılarının varlığını sürdürebilmesinde önemli bir noktadır. Tarih boyunca insan kaynağının sağlanmasında ülkeler bazı dönemlerde, ailelere çok fazla çocuk yapılması noktasında teşvikler sunarken bazı dönemlerde ailelere çocuk yapma konusunda kısıtlamalar getirmiştir. Gerek demografik olarak gerekse ülkelerin siyasi yapısını en temelden etkileyen bu durum, bir toplumda ailenin önemini göstermektedir (Murdock, 1949).

Ailenin diğer önemli fonksiyonu ise geleceğin toplumunu oluşturacak olan bireylerin yetiştirilmesi ve korunmasıdır. Gelişim aşamalarına göre değerlendirdiğimizde her çocuk, ergenlik dönemine kadar bakılmaya ve korunmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Aile ise çocuğun bakım ve korunma ihtiyacının karşılandığı en önemli kurumdur. Çocuğun ilk eğitim ve öğretim yeri, ilk sosyalleşme alanı ve ödül-ceza ilişkisine dair ilk deneyimleri aile kurumu içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda sağlıklı bireylerin gelişiminde sağlıklı bir aile yapısının rolü ve önemi son derece büyüktür (Ogburn, 1938, s. 139-143). Freud'a göre bir birey, 5 yaşına kadar çok hızlı bir zihinsel gelişim süreci yaşamaktadır. Bireyin kişilik yapısının şekillendiği ve ileride tedavi edilemeyecek boyutta kronikleşen duygu-durum bozukluklarının oluştuğu 0-5 yaş dönemi, çocuğun ailesinin yanında olduğu dönemdir. Ailenin bu dönemde çocukla ilişkileri, çocuğa davranış biçimleri, çocuğun yanında üçüncü kişilere davranış biçimleri çocuğun ileriki yaşamında, sosyal ilişkilerini oluştururken, kişilerarası davranış biçimini önemli derecede etkilemektedir (Freud, 2016, s. 20-35). Aile çatısı altında gelişimini sağlayamayan çocukların (tek ebeveynli ailede büyüyen çocuk, parçalanmış ailede büyüyen çocuk, kimsesiz çocuk, terk edilen çocuk, ihmal ve istismar edilen çocuk vs.) ileriki yaşamlarında sigara, alkol ve madde bağımlılığı problemleri yaşadığı, suça yöneldiği, öfke kontrolünde sorunlar yaşadığı, hayata karşı negatif bir tutum içerisinde bulunduğu bilinmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ailenin çocuk bakımı fonksiyonu, toplumdaki suç olayları, madde, sigara ve alkol bağımlılığı ve kadına şiddet olayları ile yakından ilişkilidir. Ayrıca ailenin bu fonksiyonu, bireylerin duygu-durum bozukluklarına bağlı olarak merhamet duygularını yitirmelerini, yalnızlaşmalarını, izole edilmelerini önlemek için son derece önemli bir faktördür. Bu anlamda her toplum güvenli, huzurlu ve refah bir ortamda yaşamalarını sürdürebilmek için aile yapısına ihtiyaç duymaktadır (Goode, 1959).

Aile, bireylerin duygusal ve sosyal tatminlerinin gerçekleştirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Spitz, bireylerin şefkate, duygusal tatmine ve sosyal tatmine ihtiyacının bulunduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu destek ve tatminler olmadan bir insanın duygusal, entelektüel, fiziksel ve sosyal özelliklerinin tam olarak gelişmesinin imkanı bulunmamaktadır. Bu noktada aile söz konusu tatminlerin bireyin yaşamının başından sonuna kadar devam ettiği en önemli yapıdır. Çünkü bireyler açısından aile üyeleri, hayatlarındaki en önemli insanlardır ve bu kişilerden sağlanan şefkat, destek ve sosyal tatmin, bireylerin yaşamında oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Spitz, 1945, s. 53-74). Aile gerek tanımı gerekse fonksiyonları itibariyle toplumu oluşturan en temel kurumdur. Bu anlamda sosyal çalışma disiplini, birey ile ilgili çalışmalarını yürütürken bu bireyin bir ailenin üyesi olduğu gerçeğini asla aklından çıkarmamalıdır. Bireyin ve toplumun yaşantısı üzerinde bu derece önemli etkileri olan aile kurumu, insanın ve toplumun refahını amaçlayan sosyal çalışma bilimi açısından son derece önemlidir. Sonuç olarak; sosyal çalışma biliminde, birey ile ilgili oluşturulacak teoriler ve gerçekleştirilecek uygulamalar, aile kavramının göz ardı edilmesi durumunda başarıya ulaşamayacaktır.

3.2.2.2. Sanayi Devrimi Sonrasında Aile Yapısında Meydana Gelen Değişimler

İnsanlık tarihinde evrensel toplum yapısına etki eden ve bu yapıyı değiştiren, bu nedenle dönüm noktası sayılan en önemli toplumsal olayların başında sanayi devrimi gelmektedir. Tıpkı Rönesans, Reform ve Fransız Devrimi gibi etkileri evrensele ulaşan bu köklü değişim dönemi, temelde teknoloji ve bilimde bir sıçrama noktası olarak görülmektedir (Landes, 1969, s. 41). Sanayi devriminin başlangıç tarihi tam olarak bilinmese de Ashton 1760- 1830 yılları arası sanayi devriminin toplumu etkilemeye başladığı ilk dönem olarak ifade etmiştir (Ashton, 1968, s. 1-5). Ancak toplumsal anlamda derin etkileri, James Watt'ın 1776 yılında icat ettiği buharlı motor ile başlamıştır. Bundan sonra yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte insanın ortalama yaşam süresi uzamaya başlamış, tüketim kültürü giderek yaygınlaşmış ve ülkeler arası rekabette bilim artık dolaylı olarak değil doğrudan bir güç haline gelmiştir (Gıddens, 2010, s. 33). Artık bilgiye sahip olan toplum diğer toplumlardan siyasi, askeri, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda daha güçlü bir pozisyona ulaşmıştır. Çünkü sanayi devrimi, teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilginin çok hızlı bir biçimde toplumu etkilediği bir süreç olmuştur. Dahası insan, bilim ve teknoloji sayesinde daha öncesinde kendisinin yapmış olduğu işleri insan dışında, bir makineye yaptırmaya başlamıştır.

Sanayi devrimi öncesinde hareket yalnızca teorik fizikte incelenirken sanayi devrimi ile birlikte hareket enerjiye dönüştürülerek toplumsal alanda- örneğin buharlı makinelerin çalışma şekli hareketin enerjiye dönüşmesi prensibine bağlıdır.- kullanılmaya başlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 132-134). Bu yüksek bilgi ve teknoloji insan yaşamını daha kolay kılmakla kalmamış doğrudan insan yaşam süresini ve dolaylı olarak insan popülâsyonunu da arttırmıştır. Yapılan bilimsel çalışmalarda, insan sayısı sanayi devrimine kadar yaklaşık olarak 800 milyon kişi iken 2018 itibariyle bu sayı 7,5 kat artış göstererek 6 milyar kişiye ulaşmıştır. Yapılan araştırmalarda miladi yılın başlangıcında dünyadaki insan sayısının 150 milyon ile 300 milyon kişi arasında olduğu tahmin edilmektedir. Buradan yola çıkarak 1700 yıl boyunca insan nüfusu kendi nüfus sayısının 3 katı artış göstermekte iken sanayi devrimi ile birlikte yaklaşık 200 yıl içerisinde kendi nüfus sayısının 7,5 katı kadar artış göstermiştir (Aksu, 1998, s. 222-228). Ortaya çıkan bu sonuçlar, sanayi devrimi ile birlikte insanoğlunun sağlık alanında başarmış olduğu yeni bilimsel ve teknolojik keşifler sayesinde oluşmuştur.

Bilim ve teknoloji alanındaki bu hızlı ve etkin süreç, diğer tüm alanlarda olduğu gibi toplumsal yapıyı da derinlemesine etkilemiştir. Yapılan bilimsel çalışmalarda, insanoğlunun sanayi devrimine kadar yaklaşık olarak 10.000 yıllık süre boyunca tarımsal faaliyetlerle yaşamını sürdürdüğü ortaya çıkarılmıştır. Bu süreçte insanoğlunun yaşam biçimi, temel üretim faaliyeti olan tarımsal faaliyetler üzerinden şekillenmiştir. Ancak 10.000 yıllık bir tarımsal kültüre sahip olan insanoğlunun sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan bu hızlı sürece(yaklaşık olarak 200 yıllık bir süreç) adaptasyonu ise günümüzde dahi henüz tam anlamıyla başarılı bir biçimde gerçekleştirilememiştir (Harari, 2016, s. 89-140). Uzun yıllar boyunca belirli bir yaşam biçimine sahip olan insanoğlunun bu hızlı sürece maruz kalması sonucunda toplumsal alanda birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bunların başlıcaları, göç ve kentleşme, işsizlik, suç oranlarında artış, geniş aile yapısının çökmesi, üretim ilişkilerinin değişmesi, aile ilişkilerinde geçmiş kuşak ile yeni kuşak arasında iyice açılan kültürel ve algısal farklılıklar, birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilere bırakması, yardımlaşma ve imece usulünün terk edilmesi, bireylerin yalnızlaşması ve izole edilmesi, işçi-işveren arasındaki sorunların artması, bireylerin psikolojik olarak kent koşullarıyla başa çıkamaması, yoksulluk ve açlık, çocuk işçiliği, ucuz iş gücü sağlamak maksatlı emek sömürüsü, sömürgecilik ve kolonicilik faaliyetleri ile birlikte insan haklarının hiçe sayılması, çekirdek aile yapısı ve

kadının iş gücüne katılması ile birlikte engelli, yaşlı ve çocuk bakım problemleridir (Addams, 1909). Toplum bilimciler, sanayi devrimiyle birlikte bu başlıkların etkilediği veya bu başlıkların etkilendiği birçok farklı toplumsal sorunları ifade etmektedirler. Bu anlamda sanayi devrimi gibi insanlık tarihi açısından dönüm noktası olan bu durumun toplumsal etkilerini, belirli başlıklar etrafında değerlendirmek mümkün değildir. Dahası toplum bilimlerinde, etkili olan her başlık daha karmaşık durumlardan etkilenir ve daha karmaşık durumlar üzerinde etki sahibidir. Araştırma konumuzun analiz birimi gereği, sanayi devriminin aile yapısı üzerindeki etkilerini tartışırken bu etkilerin birçok farklı toplumsal sorunu tetiklediği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumun temel yapı taşı olan ailenin sanayi devriminden etkilenmesinin sonucu olarak "toplumun sanayi devriminden etkilendiği" değerlendirilmesi yapılmaktadır. Çünkü bir toplumbilimci toplumu etkileyen bir olaydan bahsederken, dolaylı olarak bahsi geçen olaydan ailelerin etkilendiğini ifade etmek mecburiyetindedir. Söz konusu durumla ilgili olarak 1979-1990 yılları arasında İngiltere'nin başbakanı olan Margaret Thatcher, *"Toplum diye bir şey yoktur. Yalnızca bireyler ve aileler vardır."* demiştir (Yolcuoğlu, 2014, s. 149). Bu yorum aile- toplum ilişkisinin önemiyle alakalı bir değerlendirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanayi devrimi öncesi aile yapısı ile sanayi sonrasındaki aile yapısı arasındaki farkları değerlendirmek sanayi devriminin aile yapısı üzerindeki etkilerinin anlaşılması adına önemlidir. Bu noktada sanayi devrimi öncesi aile yapısı incelendiği zaman, özellikle kır yaşamında, anne-baba, çocuklar, kuzenler, büyükanne ve büyükbaba, kardeşler ve bu kardeşlerin eşleri ve çocukları vs. gibi aile üyelerinin bir çatı altında yaşadıkları aile yapısı olan "geniş aile" tipinin mevcut olduğu görülmektedir (Canatan & Yıldırım, 2011, s. 72). Aile yapısı bu şekildeyken üretim ilişkilerinin de tarım ve hayvancılığa dayandığı anlaşılmaktadır. Sanayi öncesi toplumlarda tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi adına aileler çok fazla çocuğa sahip olmak istemişler ve bu durumun sonucu olarak sanayi öncesi aile yapılarında doğum oranı yüksek olmuştur. Sanayi öncesi aile yapısında kadınların daha çok ev işleri, yaşlı, engelli ve çocuk bakımı gibi görevleri bulunurken erkeklerin tarla işleri, köy yönetimi, hayvancılık gibi görevleri olmuştur. Geniş aile yapısının tanımının gereği olarak, yaşlı ve engellilerin bakımı da geniş ailenin sorumluluğu olarak kabul edilmiştir (Grubin, 1993, s. 201-217). Ayrıca kırsaldaki seyrek insan sayısıyla doğru orantılı olarak gelişen

birincil ilişkilerin sonucu olarak aileler, kendi aralarında imece usulüyle, sosyo-ekonomik problemleri olan kişileri destekleyerek yaşama adapte olmalarını sağlamışlardır. Doğa koşulları ve seyrek yerleşim gibi nedenler göz önünde bulundurulduğunda sanayi öncesi toplumları oluşturan ailelerin, dışarıdan çok az bilgi aldıkları ve tüm yaşamları boyunca belirli fikir ve düşünce kalıplarına göre yaşamlarını şekillendirdiği görülmektedir (Hyde & De Lamater, 2006, s. 380-381).

Eğer ailenin geçimini sağladığı tarla feodal beyine –Türkiye'de bu sistemin karşılığı, toplumbilimciler tarafından köylerdeki ağalar olarak yorumlanmıştır.-ait ise işçinin sakatlanması veya geçici olarak rahatsız olması durumunda feodal beyin üzerine düşen bir takım sorumluluklar yüklenmiştir. Kongar bu yapıyla ilgili olarak; *"Çok eski zamanlardan bu yana insancıl düşünceler, tarihin hemen bütün devirlerinde vardır fakat tek başına hiçbir anlam ifade etmezler ve sadece, sosyal refah hizmetlerini asıl ön plana çıkaran gelişmenin "üretim biçimlerinin" ve insan ilişkilerinin değişmesi olarak değerlendirilebilir. Feodal düzende, en asgari seviyede bir sosyal güvenlik, senyör-köylü- tımar sahibi ilişkilerinde, lonca ve vakıf sistemlerinde, toplumsal yapının bütünleşmiş parçaları biçiminde ortaya çıkmışlardır. Yani esasında feodalite, kendi varlığını ve gücünü sürdürebilmek amacıyla, üreticilerin ve hizmet edenlerin, asgari düzeyde de olsa sosyal güvenlik olanaklarını, bir şekilde düzenlemek zorunda kalmıştır. Bu durumda, yoksulluk, işsizlik, sakatlık vb toplumsal sorunlar, halkın ve kamuoyunun gündemine gelen, dikkatini çeken bir sorun durumuna ulaşamamışlardır. Çünkü bir sorunun toplumsal nitelik kazanması her şeyden önce bilinçlenmeye bağlıdır. Kapitalizm öncesi toplum yapılarında ise bu konudaki bilinçlenmeye yol açacak nesnel koşullar genellikle yoktur. Bu koşulların olmayış nedenleri şöyle sıralanabilirler;*

-Tarıma dayalı toplumsal örgütlenme içindeki aile, geniş aile yapısıyla muhtaç durumda bulunan bireylerine gerekli hizmetleri sağlayabilir. (Çalışan nüfus bakımından sorun hakkında bilinçlenmeyi engelleyici nesnel durum)

-Feodal düzende köylülerin ve zanaatçıların ihtiyaçlarının karşılanması, senyörce üretimin amacına ulaşmak ve işletmeyi yaşatabilmek için bir araç kabul edilirdi. Bu nedenle köylü sınıfının ihtiyaç-hizmet dengesi derebeyi tarafından saptanmıştı. Bu saptanma, ekonomik baskının yanında, köylünün bütün yaşantısını düzenleyen senyörün bu gücünden gelen baskılarıyla da destekleniyordu. Bu nedenle köylülerin, mevcut statü

değişmeden yeni bir ihtiyaca bilinçlenebilmeleri olanaklı değildi." (Kongar, 1973, s. 148).

Ancak sanayi devrimi ile birlikte geniş aile yapısı neredeyse tamamen değişmiştir. Bu durumun en temel sebebi ise sanayi devrimi ile birlikte üretim ilişkilerinin değişmesinden kaynaklanmıştır. Böylece sanayileşmiş kentler, zenginleşme yolunda bireyler tarafından bir gereklilik olarak algılanmış ve bu kentlere büyük göçler gerçekleştirilmiştir. Bu göçler sonucunda geniş aile yapısı, sanayi devrimi öncesindeki işlevlerini gerçekleştirememiş ve değişmek durumunda kalmıştır. Kadının iş hayatına dahil olması, imece usulünün yok olması ve birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilere bırakması ile birlikte geniş aile yapısı işlevsiz hale gelmiş, aile içerisinde yaşlı, engelli ve çocuk bakımı gibi problemler ortaya çıkmaya başlamıştır (Zastrow, 2013, s. 259-260). Büyük çaplı göçler sonucu şekillenen kalabalık kent nüfusunun mozaik yapısı, birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilere bırakmasına neden olmuş altyapı sorunları ve çarpık kentleşme, işsizlik, bireysel yalnızlık, psikolojik tükenmişlik, yoksulluk, açlık ve suç olayların artmasına zemin hazırlamıştır. Sanayileşme ile birlikte toplumsal alanda yaşanan bu olumsuz gelişmeler aile yapısının parçalanmasına neden olmuştur. Bir başka ifadeyle sanayi devrimi, sonuçları itibariyle sosyolojik bağlamda refah toplumunun sağlanması adına önemli bir tehdit oluşturmuştur.

Sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal sorunların çözümlenmesi ve insanın yüksek yararı ilkesi doğrultusunda, öncelikle gönüllü daha sonrasında ise bilimsel, kuramlara ve yöntemlere dayalı, örgütlenmiş bir disiplin olarak sosyal çalışma faaliyetleri oluşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle, sosyal çalışma disiplinin oluşmasında sanayi devriminin toplumsal etkisinin önemi büyüktür. Konuyla ilgili olarak Addams, sanayi devrimi sonrası toplumsal sorunların patlak verdiğini, bu sorunların insan varoluşuna yakışmayacak durumlara yol açtığını, insanları vahşileştirip, güvensizleştirdiğini ve daha sonrasında yalnızlığa ittiğini belirtmiştir. Bu anlamda sosyal çalışma faaliyetlerinin de temelde sanayi devriminin insan ve insanların oluşturduğu aile, grup ve topluluklar üzerindeki negatif etkilerinin çözümü perspektifinde ortaya çıktığını ifade etmiştir (Addams, 1915, s. 137-178). Robert Owen ise endüstri toplumunda bireylerin belirli haklar ve yasalar olmaksızın yoksulluk, açlık, işsizlik ve emek sömürüsü gibi sorunlarla karışılacağını, bu sonuçların aileyi negatif yönde etkileyeceğini, sanayi devriminin getirmiş olduğu zengin sınıf ile yoksul sınıf arasındaki gelir uçurumunun

artışının bireyin, eğer kişi savunulmazsa, varoluşu için tehdit oluşturacağını ifade etmiştir. Ayrıca bireylerin yaşam ve var olma hakkının bizzat devlet tarafından sistemli ve organize bir biçimde sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Richmond sanayi devriminin bireyler üzerindeki etkilerinden bahsederken, sanayi devrimi sonrasında şehre gelen çocukların kaçak olarak iş yerlerinde çalıştırıldığını, birçok çocuğun yoksulluk ve açlık nedeniyle sokaklarda yaşadığını ve suçlara bulaştığını, ailelerin yalnızlaşması sonucunda güçsüz kaldığını ve parçalanma potansiyellerin organizeli bir savunuculuk olmaksızın yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca gün geçtikçe açlık ve yoksulluk yüzünden insanların hastalandığını ve öldüğünü, sanayileşmiş şehirlerin belirli kısımlarında barınma koşullarının insan haysiyetine yakışmayacak derecede kötü olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca trenler, arabalar ve elektrikle birlikte bir yandan insan yaşamı kolaylaşırken diğer yandan insanların sağlıksız beslenme ve kötü hijyen koşullarında barınmalarından kaynaklı olarak öldüklerini ifade etmiş, çözümün sistemli, kalıcı ve çözüm odaklı bir anlayışla, bireyin toplumsal yapıya adapte olabilecek koşullara ulaştırılması sonucunda gerçekleşeceğini söylemiştir (Richmond, 1907, s. 97-113).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde aile ile çalışmayı anlayabilmek için dönemin toplumsal yapısının kavranması gerekmektedir. Sosyal çalışmadisiplinin kemikleştiği ilk dönemlerde, Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayileşme faaliyetleri aktif bir biçimde devam etmiştir. Ayrıca savaş, hastalık, göç, yoksulluk, işsizlik vb. gibi sebepler neticesinde, 1820 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden kişi sayısı 8.358 iken bu sayı 1850 yılında 427.833 kişiye kadar çıkmıştır. Bu tarihten sonra göç eden kişi sayısında azalma olsa da göç hareketleri günümüze kadar devam etmiştir (U.S. Bureau Of The Census, 1975). Sanayileşmenin olumsuz etkileri, göç eden kişilerin adaptasyon sorunları, suç oranlarının ve psikolojik sorunların artışı, güvensizlik ve bireysel izolasyonlar sonucunda dönemin toplumu, her an bir sosyal patlama yaşayabilecek saatli bir bomba haline gelmiştir (Richmond, 1907, s. 97-113). Bu bağlamda ilk dönem sosyal çalışma bilimi, bu olumsuz koşullara karşı bireylerin güçlendirilmesine çalışırken I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle çok daha dezavantajlı bir toplum içerisinde mesleki çalışmalarını yürütmüşlerdir. Savaş yılları ve hemen sonrasındaki yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde bir taraftan yavaş yavaş küresel zenginler ortaya çıkarken diğer taraftan parçalanmış aileler, ailelerin bakmak istemediği yaşlı ve

engelliler, toplumla bütünleşemeyen ve suç oranları yüksek olan göçmenler, sağlıksız barınma koşulları neticesinde oluşan salgın hastalıklar, işsizlik sonucunda oluşan yoksulluk ve açlık, mental rahatsızlığı bulunan bireylerin sayısındaki artış, kin ve nefret duygularının toplumun geneline hakim olmaya başlaması gibi durumlar ortaya çıkmıştır (Kurtarır, 2006, s. 1-31). İlk dönem sosyal çalışmacılar, işte böyle bir toplumsal yapı içerisinde aile ile mesleki çalışmalarını yürütmeye çalışmışlardır.

3.2.2.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile Uygulamaları

Aileyi Bütün Olarak Kavramak

Sosyal çalışma biliminde aileyi bir bütün olarak değerlendirmek, mesleki uygulamanın başarısı için önemli bir koşuldur. Aile ile gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamasında aile, bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Ancak bireylerin aile ortamı içerisinde farklı tutum ve davranışlarda bulunduğu göz ardı edilmemelidir (Kadushin A. , 1980, s. 10-20). İnsanın sosyal bir varlık olmasının zorunlu sonucu olarak aile ve aile içi yapı, bireyin sonraki tecrübelerindeki iletişimin yapısı üzerinde etkili olmaktadır. Healy, insanlarla ilgili değerlendirmelerini yaparken her insanın sosyal ilişkilerinde daha önceden aile tarafından şekillendirilen bir zihinsel tarihinin bulunduğunu ifade etmiştir (Healy, 1915, s. 255-265).

Gottfredson ve Hirschi'nin suçlu bireyler üzerinde yapmış olduğu araştırma, Healy'i destekler niteliktedir. Bu çalışmada suçlu bireylerin aile geçmişi incelendiğinde, suçluların büyük çoğunluğunun parçalanmış ailelere, fiziksel, duygusal, cinsel şiddet uygulayan ebeveynlere veya çocuklarını ihmal ve istismar eden ailelere sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Godfredson & Hirschi, 1990, s. 95-99). Söz konusu durumla ilgili yapılan diğer bir bilimsel araştırmada, alkol, sigara ve madde bağımlısı olan ebeveynlerin çocuklarının diğer çocuklarına oranla alkol, sigara ve madde kullanım riskinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Krank & Goldstein, 2006, s. 439-441). Bu bilimsel çalışmalardan önce sosyal çalışma biliminin kuruluş döneminde Richmond, bireyin parçası olduğu aile grubunu bilmeden veya aile ile kesin işbirliği yapmadan söz konusu kişiye yardım etmenin mümkün olmadığını ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 137-139). Aynı dönemde Dubois ise, birey ile ailenin ayrı ayrı değerlendirilmesinin mümkün olmadığını, başarılı bir teropötik müdahale için mutlak suretle aile ve bireyin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Dubois, 1905, s. 44).

Richmond aile-birey ilişkisinden bahsederken çoğu zaman bireyin sorununu çözmek için ailenin tedavi edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre geleceği parlak görünen bir çocuğun eğitim hayatındaki başarısını yükseltebilmek için hasta kız kardeşinin medikal yardım alması, işsiz ağabeyin iş sahibi olmasına yardım edilmesi ve alkolik babanın bir an önce bu alışkanlığını bırakması sağlanıp söz konusu babanın hızlıca bir işe yerleştirilmesi gerekmektedir. Eğer bir sosyal çalışmacı bunları başarabilirse okul başarısı hızla düşen geleceği parlak bu çocuğa, gerekli sosyal çalışma müdahalesini başarılı bir biçimde gerçekleştirebilecektir (Richmond, 1917, s. 137-139).
Aileyi bir bütün olarak değerlendirebilmenin en önemli yolu, aile içi ilişkilerin ve aile yapısının nasıl oluştuğunu anlamaktan geçmektedir. Ailenin bir bütün olarak değerlendirilmesinin sosyal çalışma uygulamasına en büyük katkısı, tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır.Çünkü aile içi ilişkilerin açık bir biçimde kavranabilmesi, aileyi bir bütün olarak değerlendirmekten geçmektedir. İlk dönem sosyal çalışma disiplininde bir aile bütün olarak değerlendirilirken aşağıdaki sorular sorularak ailenin yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır;

- Ailenin kontrol sahibi olamadığı dış koşullar nelerdir?
- Yaşanılan sorun sonrasında aile üyelerinde fiziksel veya zihinsel bir değişim var mıdır?
- Ailenin ideal olarak kavradığı sosyal, ahlaki, etik ve kültürel öğeler nelerdir?
- Ailenin tutkuları, umutları, hırsları nelerdir?
- Bireyin seçimlerinde ailenin etkisi ne derece etkilidir?
- Ailenin hangi üyeleri dinine bağlıdır hangi üyeleri değildir ve bu üyeler arasındaki etkileşim nasıldır?
- Aile varlığını devam ettirebilmek için hangi yeteneklerini geliştirmiştir?
- Aile boş zamanlarını nasıl değerlendirir?
- Aile üyeleri bireysel olarak mı yoksa toplu bir biçimde mi eğlenir?
- Ailenin barındığı evin oda sayısı kaçtır ve hangi aile üyeleri aynı odayı paylaşmak durumundadır?
- Ailenin ekonomik durumu nedir?
- Aileyi oluşturan üyelerin sağlık, beslenme, hijyen, çalışma ve eğitim durumları nelerdir? sorularıyla aile yapısının anlaşılması gerektiğini ifade edilmiştir (Jovett, 1899, s. 49).

Sosyal çalışmacı aile ile çalışırken elde ettiği bütünsel veriler ile bireysel verileri birleştirerek sorunun çözümü için çalışmalıdır. Konuyla ilgili Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal çalışma mesleğinin kuruluş yıllarında, çocuklar ile ilgili sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren bir kurumun sosyal çalışmacısının aktardığı vakada, bir kız çocuğunun son zamanlarda hayatını iyice yaşanmaz kılan öfke ve sinir krizlerinden bahsedilmektedir. Bu kız çocuğu normal yaşamında belirli bir öfke ve nefret duygu durumuna sahip olsa da son zamanlarda söz konusu sorun, kızın hayatını önemli derece etkilemeye başlamıştır. Kızla gerçekleştirilen birkaç mesleki görüşme sonucunda ilerleme sağlanamayınca sosyal çalışmacı kızın aile üyelerini araştırmaya başlamıştır. Bu araştırma sonucunda elde edilen verilere göre, kızın büyükannesinin zihinsel yeti yitiminin bulunduğu, kızın annesinin ise hem zihinsel yeti yitimi hem de epilepsi hastalıklarıyla mücadele ettiği ortaya çıkarılmıştır. Bakım yeterliliğine sahip olmayan bu aileden kız çocuğu alınarak kurum bakımına yerleştirilmiştir. Daha sonrasında sosyal çalışmacı, kurum bakımı altına alınan kız çocuğu, çocuğun büyükannesi ve annesi ile sitemli bir müdahale süreci oluşturmuş ve bu sürecin takibini gerçekleştirmiştir (Richmond, 1917, s. 135). Bu vakada sosyal çalışmacının, kızın direkt olarak ailesi ile ilgili bir araştırma yapması, sorunun çözümü ile ilgili başarılı bir sosyal teşhisin haftalar öncesinden gerçekleştirilmesini sağlayacaktı. Kızın sorun hakkında yanlış veya eksik bilgi vermesinin sebebi ise kızın kendisinin dahi sorunun kökeninden haberdar olmamasından kaynaklanmaktaydı.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde aile, manevi boyut ve maddi boyut olmak üzere iki bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Birinci bakış açısında aile, aile üyelerinin hayata karşı tutumu, şefkatli, akılcı, mutlu ve uyumlu olabilme potansiyelleri, üyelerin birbirilerine karşı duydukları sevgi, güven ve inançları, aile içi sosyal tatminleri bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Richmond aileyi değerlendirirken bir sosyal çalışmacının, ebeveynlerin davranışlarına ve psikolojilerine eğilmeleri gerektiğini söylemiştir. Ona göre aileyi oluşturan üyelerden biri olan baba, evlilik öncesi dışarı çıkma alışkanlığını bir köşeye bırakmamış olabilir, ailesini ihmal ediyor olabilir veya aile içerisinde sağlıklı bir rol model olarak bulunmuyor olabilirdi. Bu durumda aile içerisindeki şefkat, iyi olma, iyi davranışlar sergileme gibi önemli insani özelliklerin yitirilmesine neden oluyordu (Richmond, 1917, s. 143-147). Aynı durum anne için de geçerliydi. Anne çocuklarına ve eşine karşı yeterli ilgi ve özeni göstermezse bu durum

eşi ve çocukları üzerinde negatif sonuçlara yol açıyordu. Bu yüzden bir sosyal çalışmacı aileyi değerlendirirken, ebeveynlerin kaç yıllık bir evlilik geçmişinin olduğunu, annenin ve babanın birbirileri ve çocuklarıyla iletişimlerinin niteliğine ve niceliğine dikkat etmelidir. Bu ve buna benzer faktörler, ailenin manevi yapısını şekillendirmektedir (Richmond, 1917, s. 137-143). Addams ise ailenin manevi yapısını değerlendirirken, endüstrileşmenin aile üyelerinin ahlaki yapısına etkisini vurgulamıştır. Ona göre sanayi sonrası oluşan olumsuz koşullar aile üyelerini vahşileştirmektedir. Anne ve babalar para kazanma uğruna, çocuklarının ihmal ve istismara uğramasına göz yummaktadır. Aileyi bu koşullara iten yoksulluk ve işsizlik, onların manevi yapısını derinden etkilemiştir. Aile artık sevgi, şefkat ve güven yeri olmaktan çıkmış birbirini görmeye tahammül edemeyen, çıkarcı, parçalanmaya müsait, mutsuz birtakım insanın aynı çatı altında yaşaması anlamına gelmiştir. Bu noktada Addams, ailenin içerisinde ahlaki davranışların yeniden sağlanması adına aile ile çalışmanın gerekliliği üzerine durmuştur. Çünkü sanayileşmiş kentlerde yaşayan modern ailelere dayatılan ahlaki anlayış, bireylerin yüksek yararı yerine şirketlerin yüksek yararını amaçlamaktadır. Sosyal çalışmacı bu noktada, aileyi bu ahlaki yapıdan kurtulması için destekleyerek yeniden aile üyeleri arasında sevgi, saygı, hoşgörü ve sosyal tatminin sağlanmasına çalışmalıdır (Addams, 1912).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde aile ikinci olarak maddi boyutta değerlendirilmiştir. Bu bakış açısında ailenin yaşam koşulları, ekonomik durumu, sağlık durumu, beslenme durumu ve akraba ilişkileri tartışılmıştır. Sosyal çalışma disiplininin geliştiği ilk yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de yoksul ailelerin barınma koşulları çok kötü bir halde bulunmaktaydı. Özellikle göçmenlerin yaşamış olduğu gecekondularda bir odada on kişiye yakın kişinin yaşamaya çalıştığı görülmekteydi. Ev kiralarının pahalı olması sebebiyle bu koşullar altında yaşamak zorunda kalan bu kişiler, beslenme ve sağlık problemlerini de aktif olarak yaşıyorlardı. Özellikle hijyensiz barınma koşulları nedeniyle salgın hastalıklar ve kitlesel ölümler, yoksul aileleri bekleyen en önemli tehditlerdi. Richmond, insan yaşamı için temiz hava, temiz su ve sağlıklı beslenmeye ihtiyacın olduğunu ancak göçmen ve yoksul ailelerin sanayileşme ile birlikte kirli bir havada, kirli bir suyla ve yetersiz bir beslenme ile hayata tutunmakta olduklarını ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 147-152).

İnsan kaynağının fazla olması sonucunda sanayileşmiş kentlerde düşük işçi ücretleri oluşmuş, yoksul ailelerin yaşam koşulları iyice zorlaşmıştır. Bu düşük ücretler, dolaylı olarak hijyensiz ve kalabalık evleri, sağlıksız beslenmeyi, salgın hastalıkları ve kitlesel ölümleri doğurmuştur. Tüm bu zor koşullar, ailelerin parçalanmasına neden olmuştur. Bu parçalanmanın sonucu olarak toplumda; suç olayları, madde ve uyuşturucu bağımlılığı, yasadışı çalışma ve işçi sömürüsü, sokak çocukları ve kimsesiz bireyler çoğalmaya başlamıştır. Dolayısıyla sosyal çalışmacı, aile ile çalışırken ailenin maddi boyutunu başarılı bir biçimde analiz etmesi ve oluşabilmesi muhtemel risk koşullarına karşı aileyi güçlendirmesi ve desteklemesi gerekmektedir. Sosyal çalışma mesleğinin ilk dönemlerinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan bir vaka ailenin bu boyutta değerlendirilmesinin önemini göstermektedir: Bu vakada anne, baba ve 2 çocuktan oluşan bir ailenin durumu anlatılmaktadır. Baba uzun zamandır çalıştığı işten hastalığı sebebiyle ayrılmak durumunda kalmış ve ailenin yaşamı neredeyse tamamen değişmiştir. Aile üyeleri, babanın hastalanıp evi geçindirememesi sonucunda babaanne ve dedenin evine taşınmak durumunda kalmışlardır. Bu süreçten sonra anne, gün geçtikçe bu koşullar altında kendisini baskı altında hissetmiştir. Son olarak anneyle gerçekleştirilen görüşmede anne, artık kocasının ve çocuklarının yüzünü görmek istemediğini ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 148-151).

Yukarıda anlatılan vakada sosyal çalışmacı, annenin aile üyelerine sevgisizliğini bireysel ve duygusal bir eksiklik olarak kavrayabilirdi. Ancak meslek elemanının aileyi derinlemesine incelemesiyle birlikte asıl sorunun babanın işten çıkması ile başladığı, gerisinin birbirini etkileyen neden sonuçlar ile birlikte oluştuğu ortaya çıkmıştır. Annenin uzun zaman boyunca aile üyelerine karşı sevgisizlik beslemezken bir anda böyle bir duygusal durumla karşılaşması önemli bir değişimin göstergesi olarak kabul edilmiştir. Dahası aile üyelerinin bu değişime ayak uyduramadığı da atlanmaması gereken bir etkendir.

Aile ile başarılı bir sosyal çalışma uygulamasının gerçekleştirilebilmesi için aile yapısının anlaşılması gerektiği ve bu yapının anlaşılması için bazı soruların sorulması gerektiği yukarıda anlatılmıştır. Ancak bu soruları sistematik bir biçimde kapsayan ve ailenin yapısının başarılı bir biçimde anlaşılmasına yardımcı olan önemli bir tasnif yapılmıştır. Bu tasnif, sosyal çalışma disiplinin kuruluş döneminde Le Play tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tasnife göre aile yapısı değerlendirilirken kendisine has

özelliklerini bulunan iki aile tipi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Bozulmuş (dejenere) Aile Yapısı ikincisi ise Birleşmiş (bütünleşmiş) Aile Yapısı olarak isimlendirilmiştir (Bosenquet, 1906, s. 241-260).

Bozulmuş Aile Yapısı ve Bütünleşmiş Aile Yapısı

Le Play'ın teorisine dayanan bu tasnif, ailenin çevresiyle gerçekleştirdiği adaptasyon sürecine odaklanmaktadır. Aile içerisinde sorun ne olursa olsun, aile üyeleri arasındaki dayanışmanın ve iletişimin çok sağlam olduğu, güven ve inanç ilişkilerinin ailenin tutum ve davranışlarını şekillendirdiği, aile içi saygı ve sevgi ortamının bulunduğu, aileyi oluşturan her bir üyenin diğer üyelerin özel hayatına saygı gösterdiği aile yapısı, bütünleşmiş (birleşmiş) aile yapısı olarak adlandırılmıştır (Richmond, 1917, s. 139).

Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde, özellikle aile ile ilgili yaptığı bilimsel çalışmalarla bilinen Bosenquet, modern bütünleşmiş aile yapısından bahsederken, bu ailenin kızlarını ve oğullarını ülkenin diğer bir ucuna gönderseler bile aile üyeleri arasındaki iletişimin, güvenin, saygının ve sevginin bitmediğini, bu durumun sağlanması için aile üyelerinin özel bir çaba sarf ettiğini ifade etmiştir (Bosenquet, 1906, s. 193). Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde bütünleşmiş (birleşmiş) aile yapısı olarak adlandırılan bu argüman, daha sonra kapsamı biraz daha genişletilerek sağlıklı aile yapısı ismiyle literatürdeki yerini almıştır. Öyle ki Satir, Bosenquet'ten yaklaşık 100 yıl sonra sağlıklı aile yapısını anlatırken, aile üyelerinin iletişimlerinin sürekli devam ettiğini, birbirilerine sürekli olarak yardımcı olduklarını, özel hayata saygılı davranıldığı, aile içi ilişkilerde güven ve saygının hâkim olduğunu, bu aile yapısında aile içi iletişimi şekillendiren başlıca unsurların içtenlik ve dürüstlük olduğunu ifade etmiştir (Satir, 2017). Ackerman sağlıklı aile tipini yorumlarken, aile üyelerinin kendilerini içsel olarak algılayabilip dışarıya açık ve net bir ifadeyle belirtebildiklerini, gerçekçi, esnek, yaratıcı ve problemlerini akılcı bir biçimde çözebildiklerini söylemiştir (Ackerman, 1967, s. 125-129).

Bosenquet bozulmuş (dejenere) aile yapısını, üyeleri arasındaki iletişimin zayıf olduğu, şüpheci, yalnızlığın hakim sürdüğü, gerçek beklenti ve ihtiyaçların aile üyeleri arasında paylaşılmadığı, din, siyasi görüş ve hayata bakış açılarının üyeler arasında sorunlara yol açtığı, mutsuzluk ve tatminsizlik oranının oldukça yüksek olduğu aileler olarak anlatmıştır (Bosenquet, 1906, s. 193-200). 1914 yılında gerçekleştirilen sosyal çalışma konferansında dejenere olmuş aile yapısından bahsedilirken, bu aile yapısının bireyleri

suça ittiği, bireyleri öfkeye ve kine sürüklediği, bireylerin zihinsel ve ruhsal anlamda gelişimine ket vurduğu değerlendirilmeleri yapılmıştır. Ayrıca söz konusu aile tipinde yetişen bireylerin ileriki yaşamlarında, eğitim ve öğretim seviyelerinin düşük kaldığını, ahlaki gelişimlerinin sağlanamadığını bu nedenle kişilerin, saldırgan davranışlar gösteren, içe kapanık, alkol ve madde bağımlılığı olan, suça bulaşan, sokaklarda yaşayan, uyuşturucu ticareti yapan bireylere dönüştükleri ifade edilmiştir (Lee, 1914, s. 97). Richmond ise bozulmuş aileden bahsederken, *"Karı-koca, ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında ciddi bir yabancılaşma oluştuğunda incelenecek ilk şey, ırksal,ulusal,topluluk kökenleri ile eğer varsa gelenek, görenek, din ve eğitim farklılıklarıdır. …….Ekonomik gerekçelerden sonra evlilik sorunlarının en önemli nedenleri ise karı-kocanın anne, baba veya akrabalarının bu evliliğe müdahale etmesi, uyruğun, ırkın, dinin farklı olması ve son olarak eşler arasında yeni dünya ortamına uyumun farklı derecelerde sağlanmasıdır."* ifadelerini kullanmıştır (Richmond, 1917, s. 140).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde bozulmuş (dejenere) aile yapısı daha sonrasında tanımının kapsamı genişletilip belirginleştirilerek "sağlıksız aile" argümanı ile geliştirilmiştir. Yolcuoğlu ise sağlıksız aile yapısının özelliklerini şu şekilde ifade etmiştir;

"-Üyeler karşılıklı iletişime kapalıdır ve dolaylı ilişkiler hâkimdir. Bununla birlikte aile içi iletişim kesin ve açık değildir.

- Üyelerde bencillik duygusu baskındır ve bu durum üyelerin yalnızlaşması ve sonrasında ümitsiz bir hal almasına neden olmaktadır.

- Üyeler, karşısındaki kişilerin beklentilerine göre davranır, böylece birbirilerinin gerçek özelliklerini bilemezler.

- Üyeler birbirilerinden duygusal sorunlarını saklarlar.

- Üyeler sahte davranışlar sergileyerek gerçek ihtiyaçlarını, zayıf veya güçlü görünerek saklama yoluna giderler." (Yolcuoğlu, 2014, s. 96).

Sağlıksız aile yapısı ile ilgili yapılan çalışmalarda, sağlıksız aile ortamında gelişen aile üyelerinin depresyon, madde bağımlılığı, adaptasyon problemleri ve mental rahatsızlıklar yaşama ihtimali diğer bireylere oranla daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Lopez, 2008, s. 827). Hanson ve Lipousky'nin yapmış oldukları çalışmada ise tecavüz girişiminde bulunan bireylerin ailelerinin yüksek oranda sağlıksız aile yapısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Hanson & Lipousky, 2007, s. 1-15).

Bir sosyal çalışmacının aileyi değerlendirirken ailenin yapısıyla ilgili elde edeceği veriler, bireyin sorununun anlaşılmasında ve çözümünde birincil derecede önemlidir. Bir başka ifadeyle, bir aile yapısının başarılı bir biçimde analizi, müracaatçı statüsündeki aile üyesinin tutum ve davranışlarının büyük bir kısmının başarılı analizi anlamına gelmektedir. Bozulmuş – sağlıksız aile yapısının ortaya çıkardığı tehditleri gören bir sosyal çalışmacı, aile ile çalışarak bireyin, dolayısıyla ailenin dolayısıyla toplumun refahını sağlamak adına bütünleşmiş-sağlıklı aile yapısına ulaşmayı amaçlamalıdır.

3.2.2.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile ile Çalışmada Gerçekleştirilen Uygulamalar

Ailenin bütünsel olarak incelenmesi, ailenin yapısının anlaşılması, ailenin sistemli bir şekilde iki boyutta değerlendirilmesi ve yapılan aile tasnifleri, ilk dönem sosyal çalışma biliminde aile ile sosyal çalışma uygulamasında yalnızca sorunun başarılı bir biçimde teşhisinin sağlanmasına yönelik bilgileri göstermektedir. Bir sosyal çalışma uygulamasında sosyal teşhis, uygulamanın çok önemli bir kısmını ifade etmektedir. Ancak bir o kadar önemli olan diğer süreç soruna müdahale sürecidir. Peki, şimdiye kadar tartışılan aile yapısıyla ilgili, ilk dönem sosyal çalışma biliminde yapılmış teşhislere nasıl müdahale edilmiştir ve sosyal çalışma uygulama süreci nasıl devam etmiştir?

Bosenquet, ailenin en temel sorunun çevredeki ani değişimlere uyum sağlayamamasından kaynaklandığını söylemektedir (Bosenquet, 1906, s. 193-195). Owen ise sanayileşmiş toplumların çevrelerinin çok ani değiştiğini ifade etmiştir. Yani aile, birden fazla değişime adapte olmak durumunda kalmıştır (Owen, 1836, s. 6-9). Bu durumda ailenin parçalanma riskini belirgin bir biçimde arttırmıştır. Bu parçalanmanın azaltılması için en kapsamlı müdahale önerileri, Richmond tarafından ifade edilmiştir. Ona göre, dönemin aile yapısında yaşanan sorunların birden fazla etkisi ve sonucu olması nedeniyle birden fazla meslek elemanı ile geniş bir topluluk çalışması yapılması gerekmekteydi. Bu gereklilik sonucunda her mahallede, kilise temsilcisi, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, belediye örgütünün temsilci, yardım kuruluşlarının (chairty organization) temsilcisi ve sağlık kurumunun temsilcinin oluşturduğu geniş kapsamlı bir müdahale ekibi oluşturulmalıydı. Böylece ihtiyacı olan ailelerin tespiti, ihtiyaçların saptanması, müdahalelerin oluşturulması ve uygulanması daha sistematik ve kalıcı bir

biçimde gerçekleştirilecekti (Richmond, 1907, s. 101-102). Ayrıca bu sistem, kurumlar arasında iletişimi ve tasarrufu da güçlendirmekteydi. Aileye kilise ve sivil toplum kuruluşları ile ulaşılmakta, ailenin sosyal çalışmacılar sayesinde ihtiyaçları başarılı bir biçimde analiz edilmekte ve söz konusu ekip tarafından müdahale alanları tartışılmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında barınma ve fiziki ihtiyaçlar için belediye, sivil toplum kuruluşları ve yardım kuruluşlarının kaynaklarına başvurulmuş, ailenin sağlık durumu doktorlar tarafından analiz edilerek ailenin bütüncül bir biçimde iyilik halinin sağlanmasına çalışılmıştır. Richmond söz konusu ekibin çalışmaları ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

1- Haftalık olarak kilise temsilcisi, sağlık temsilcisi ve aile alanında hizmet gösteren kuruluşların temsilcileri bir araya gelerek aile hizmetlerine dair toplantılar gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Söz konusu temsilcilerin bireyleri yönlendirici etkisi olduğundan toplantılara katılmaları ve değerlendirmelerde bulunmaları büyük önem arz etmektedir.
2- Ekibin herhangi bir aile ile ilgili yapmış olduğu müdahaleler çalışma boyunca düzenli olarak raporlaştırılmalıdır.
3- Sosyal çalışmacılar bu ekipte mutlak surette yer almalı, ailenin ihtiyaçlarının tespiti ve ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi sosyal çalışmacılar tarafından yapılmalıdır.
4- Tüm bu hizmetler kalıcı, sistemli, başarılı bir yönetime dayalı, dikkatli, detaylı ve insanın yararına yönelik olarak gerçekleştirilmelidir (Richmond, 1907, s. 101-102).

Addams aile ile sosyal çalışma uygulaması yaparken ailenin adapte olamadığı çevresel etkinin ailede bir kriz durumuna sebebiyet verdiğini düşünmektedir. Addams, bir sosyal çalışmacının aile ile ilgili çalışmalarını yürütürken, aileyi kriz durumu ile ilgili bilgilendirmesinin ve yönlendirmesinin sorunun kalıcı bir biçimde çözümünde birincil derecede etkili olduğunu belirtmektedir. Ona göre aile ile ilgili sosyal çalışma uygulaması yaparken aşamalar şu şekilde gerçekleştirilmelidir:

1- İlk olarak aileye geçici bir sorun yaşadıkları fark ettirilmeli ve bu kabullenme sürecinde aileye destek olunmalıdır.
2- Sorunun psikolojik veya mental olması durumunda ailenin bu sorunu keşfi uzun zaman alabilmektedir. Sorunun çözümüne yönelik olarak aileyle çalışılmalıdır. Sonrasında bu soruna neden olan yanlış ve eksik düşünce kalıpları ortadan kaldırılmalıdır.

3- Bu sorunun ailenin yaşam koşulları, barınma durumları veya ekonomik durumları gibi maddi boyuttan kaynaklanması durumunda, ailenin sorunu keşfetmesi sağlanmalı ve sorunun çözümüne yönelik olarak aile ile birlikte toplumsal kaynaklar harekete geçirilmelidir.
4- Genel anlamda ailenin sorunlar ile karşılaşmaması için aile içi avantajların çok iyi kullanılması, şehrin aile yaşamı için efektif kılınması, ailenin şehirleşme periyoduna adapte olmasını sağlayacak olanakların oluşturulması gerekmektedir (Addams, 1915, s. 102-120).

Aile ile çalışmada diğer önemli bir sosyal çalışma öncüsü ise Octovia Hill'dir. Hill aile çalışmada çevresel etkilerin önemi üzerinde durmuştur. Ona göre aile çevresiyle etkileşim halindedir ve bu etkileşim içerisinde yaşanan adaptasyon sorunları aileyi parçalanmaya ve sorunlara itmektedir. Burada sosyal çalışma mesleğine düşen görev, ailenin çevresel koşullara uyum sağlayacak destekleyici olanaklar üretmesi ve politikalar oluşturmasıdır. Çünkü her zaman çevreye adapte olma noktasında eksiklik, ailede aranmamalıdır. Bu noktada çevrenin adapte olunamayacak koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ailenin iyilik halinin sağlanmasında yeterli bir müdahale süreci olarak anlaşılmaktadır (Hill, 1875, s. 15-30).

3.2.2.5. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile ile Çalışmada İnsan Algısı

İlk dönem sosyal çalışma biliminde aile uygulamalarında insana dair yapılan en önemli tanımlama şudur: "İnsan çevresiyle etkileşim halinde olan bir canlıdır." Yapılan bütün aile çalışmaları, bu ana tanımlama üzerine şekillenmiştir. Bosenquet, ailenin temel sorunun, kendisini oluşturan aile üyelerinin çevresel koşullara adapte olamamasından kaynaklandığını söylemiştir (Bosenquet, 1906, s. 193-195). Burada insanın, çevre ile etkileşim halinde olduğu, çevreye uyum potansiyeli bulunan bir canlı olarak değerlendirildiği, aynı zamanda çevredeki değişimlere kayıtsız kalmayan bir canlı olduğu vurgusu yapılmıştır. Addams ise aile ile çalışırken, soruna yol açan çevresel etkenlerin değiştirilmesi yoluyla sorunun çözülebileceğinden bahsetmiştir (Addams, 1915, s. 105-110). Barnett'in söylemleri Addams'ı destekler niteliktedir; ona göre, aile içerisinde bireylerin çevresiyle etkileşimlerinin bireyleri dolayısıyla bir bütün olarak aileyi etkilemektedir. Tüm bu değerlendirmeler ilk dönem sosyal çalışma biliminde aile

ile çalışırken, insanın çevresiyle etkileşim halinde olan bir canlı olarak algılandığını göstermektedir (Barnett & Barnet, 1909, s. 332-338).

Bu dönemde gerçekleştirilen aile uygulamalarında, insana dair yapılan diğer önemli bir değerlendirme, insanın çevresel koşullar sonucunda vahşileşebilen bir canlı türü olmasıdır. Vahşileşme kavramı direkt olarak Addams'tan aktarılmıştır. Çünkü ona göre aile, sanayi devrimi sonrasında yaşanan çevresel koşullarla birlikte şefkat veren, destekleyici, sosyal tatmin sağlayan bir kurum olmaktan çıkmış; güvensizlik, şüphe, öfke ve kin pompalayan parçalanmaya müsait mutsuz bir kurum haline gelmiştir. Haliyle bu kurum içerisinde yetişen bireyler de, insancıl düşüncelerden yoksun, vahşi birere insan haline dönüşmüşlerdir (Addams, 1912, s. 97-106). Owen ise sanayileşme ile birlikte insanların bencilleştiğini, sosyalleşemediğini, yoksulluktan kurtulmak için suç işlediğini belirtmiştir. Ayrıca yoksul bireyler, gelir uçurumu nedeniyle zengin bireylerin refah içindeki yaşamını görerek onlara özenmiş daha sonrasında bu özenti kendi yoksul yaşamıyla birleşince kine ve nefrete dönüşmüştür. Toplum böyle bir süreçte suç, öfke ve nefret üreten bir yapı haline gelmiştir (Owen, 1836, s. 69-74). Hem Addams hem de Owen yapmış oldukları değerlendirmelerde, insanın zor çevresel koşullar karşısında tepki olarak vahşileşme potansiyelinin bulunduğuna dikkat çekmektedir.

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde gerçekleştirilen aile uygulamalarında bireylerin, bireysel görüşmelerde farklı bütüncül aile görüşmelerinde ise farklı davranış ve tutumlar sergilediği anlaşılmaktadır.Burada kişinin aile içi kurallardan, hiyerarşik yapıdan, gelenek ve göreneklerden belirgin bir biçimde etkilendiği görülmektedir. Aslında insanın çevresi ile etkileşim halinde olmasının dolaylı bir sonucu olarak aile içi kurallardan da etkilendiği sonucuna ulaşmak pek de şaşırtıcı görünmemektedir. O halde insan, içerisinde bulunduğu aileden psikolojik ve sosyal anlamda son derece önemli bir biçimde etkilenen bir canlıdır. Mesleğin ilk dönemlerinde göz önünde bulundurulan insanın bu özelliği, ailenin bütüncül olarak incelenmesi gerektiğinin en önemli dayanağıdır. Özellikle Richmond, bireyin sorunlarını değerlendirirken ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini ve bu ziyaretlerde bireyin, aile içerisindeki tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Richmond, 1917, s. 137-143).

Bu dönemde gerçekleştirilen aile uygulamalarında insana dair yapılan diğer önemli bir değerlendirme ise insan- çevre etkileşiminde ortaya çıkan adaptasyon sorunlarının tek suçlusunun insan olmadığı gerçeğidir. İnsan çevredeki değişimlere adaptasyon sorunları yaşayabilmektedir ancak bazı sorunlar, insanın çevreye adapte olamayışından değil çevrenin insana adapte olamayışından kaynaklanmaktadır. Hill suçluluk ile ilgili gerçekleştirdiği çalışmalarda, insanları suça iten bazı çevresel etmenlerin bulunduğunu ve bu çevresel etmenlerin değiştirilmesiyle birlikte bazı suç olaylarının da ortadan kalkabileceğini ifade etmiştir. Ona göre herhangi bir çalışma imkânı bulunmayan bir babanın ailesine bakabilmek için hırsızlık suçu işlemesinde, baba ile birlikte babaya iş olanakları yaratamayan sistemlerin de suçu bulunmaktadır.Haliyle tedavi yalnızca babaya değil toplumdaki sistemlere de gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Hill, 1875, s. 70-77).

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde aile uygulamaları gerçekleştirilirken, aile kavramının tanımı gereği, birden fazla insanın oluşturduğu bir bütün ile çalışılmıştır.Dolayısıyla bu dönemde sosyal çalışma bilimi, insana dair şu tanım ile hareket etmek durumunda kalmıştır: İnsan, kendisine kan bağı ile bağlı insanlarla, kendisinin ötesindeki bir bütünün parçası olabilme özelliğine sahiptir. Bu tanım, aile çalışmasını gerçekleştirecek meslek elemanı için oldukça önemli bir bilgidir. Richmond'un bir çocuğun derslerde başarılı olmasını, hastalığı bulunan kardeşinin iyileşmesine, işsiz olan ağabeyinin iş bulmasına ve alkolik olan babanın içkiyi bırakarak iş sahibi olmasına bağlaması, bu tanımın mesleki çalışmaya etkisini net bir biçimde ifade etmektedir. Çünkü derslerde başarılı olması umulan çocuk, aynı zamanda bir bütünün parçası olarak yaşamaktadır. Bireysel olarak çevresiyle herhangi bir sorunu olmayan bu çocuğun, bozuk bir bütünün parçası olmasından dolayı sorunla karşılaştığı anlaşılmaktadır (Richmond, 1917, s. 137-143). İlk dönem sosyal çalışmacıları, birey ile çalışırken aynı zamanda bir bütünden etkilenmiş olabilecek bir sistemle çalıştığı noktasında varsayıma sahip olmuşlardır. Bunun sonucunda bireyin tedavisinin, ailenin tedavisi gerçekleşmeksizin mümkün olmayacağını ifade etmişlerdir.

3.2.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Kadın İle Çalışma

İlk dönem sosyal çalışma biliminde ilk etapta ailenin yapısının kavranması ve bir bütün içerisinde aileyi değerlendirmenin önemi yukarıda anlatılmıştır. Ancak bu dönemde çocuk ve kadın ile ilgili yapılması gereken çalışmalar, ayrı ve spesifik olarak

tartışılmamış, aile kavramı içerisinde bir bütünde eritilmiştir. Günümüzde gerçekleştirilen aile uygulamalarında aile bir bütün olarak tartışılmaya ve anlaşılmaya devam etmektedir ancak çocuk ve kadın konularındaki araştırmalar çok daha detaylı tartışılmaktadır. Çünkü aileyi oluşturan bu üyeler, zaman geçtikçe ayrı ayrı değerlendirilerek çok daha farklı özelliklere sahip oldukları ve bu özelliklerin değerlendirilmesinin, bireyin sosyal tedavisini mümkün kıldığı anlaşılmıştır. Örneğin, ilk dönem sosyal hizmet biliminde kadın, sanayileşmiş kentlerde bazen ev işlerine bakan bazen ise çalışan, çocukların bakımı ile ilgilenen, evin temizlik ve yemek yapma işlerini gerçekleştiren aile üyesi olarak görülüyordu. Ancak kadın kavramı daha sonrasında -özellikle 60'lı kuşak hareketleri ve sonrasında- aile üyesi olmasının dışında ataerkil toplum baskısına ve toplumsal eşitsizliğe maruz kalan, erkekler tarafından şiddet gören ve bir takım siyasi, sosyal ve kültürel haklardan mahrum bırakılan toplumsal bir kavram olarak tartışılmıştır. Bunun sonucunda sosyal çalışma bilimi, kadın ile ilgili çalışmalarını aile çalışmalarından çok daha farklı bir boyuta değerlendirmek durumunda kalmıştır. Araştırmada kadın ve çocuklar ayrı olarak değerlendirilse de ilk dönem sosyal çalışma algısının kadın ve çocuğu aile kavramı içerisinde değerlendirdiği önemli bir gerçektir.

3.2.3.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Kadının Yeri ve İşlevi

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde kadın, günümüzde dahi birçoğu geçerli olan birtakım toplumsal rol ve görevlere sahipti. Bu rol ve görevler öyle çoktu ki kadın, tüm bu karmaşanın içerisinde bireyselliğini kaybetmeye mahkûm bir yaşam sürmüştü. Kadına sanayi sonrası toplumun verdiği en temel görevlerden biri "iyi bir eş olmak" tı. Dönemin algısına göre iyi bir eş olmak demek, gün boyu dışarıda çalışarak eve gelen kocanın bütün ihtiyaçlarına, istek ve arzularına en uygun cevapları verebilmekten geçmekteydi. Kocanın yemeğini hazırlamak, cinsel ihtiyaçlarını karşılamak, sohbet etmek ve iyi bir şekilde dinlenmesini sağlamak bu istek ve arzulardan bazılarını oluşturmaktadır. Kadın, bu görevleri başarma sıklığına göre kocasının gözünde, iyi bir eş olma algısını yaratmış oluyordu (Richmond, 1903, s. 64-75). Ancak Richmond'un tabiriyle bir ailede koca, ailenin reisi ise kadın, bu ailenin yönetim merkezi durumunda bulunmaktadır. Ailenin reisi belirli başlı kararlar alabilir ancak bu kararların uygulanması, planlanması ve ailenin bu kararlara uygun bir şekilde adapte olması kadının becerilerine kalmaktadır. Ailenin merkezi olmanın diğer önemli bir dezavantajı

ise sorunların tamamının ilk elden buraya geliyor olmasıdır. Haliyle kadın, bu sorunların çözümü için birden fazla role girerek ve her rolü olabildiğince başarılı bir şekilde tamamlayarak toplumun kadın algısında "iyi bir kadın" olmayı amaçlamıştır (Richmond, 1917, s. 147-152).

Kadına sanayi sonrası toplumlarda verilen diğer bir görev ise "iyi bir anne olma" görevidir. Dönemin algısına göre, iyi bir anne olabilmek için çocukların giyim-kuşam, eğitim, beslenme ve sağlıkları ile ilgili oluşan ihtiyaçları, en uygun şekilde karşılanmalıdır. Çocuk sayısı arttıkça artan ihtiyaçların, yine kadın tarafından karşılanması gerekmektedir. Çocukların sağlığı, eğitimi ve beslenmesi ile ilgili yaşanabilecek olumsuz durumların bu koşullar altında yegane sorumlusu, kadın olarak görülmektedir (Addams, 1912, s. 102-110).

Dönemin toplum yapısında, kadına atfedilen diğer bir görev, "iyi bir ev hanımı" olma görevidir. Kadın iyi bir ev hanımı olabilmek için evine çeki-düzen vermeli, evin temizliğini yapmalı ve evle ilgili oluşabilecek ihtiyaçları karşılamalıdır. Ayrıca uygun bir şekilde beslenebilmek için alışveriş ihtiyaçlarının karşılanması yine kadının görevidir. Kadının, kocanın kazanmış olduğu parayı, hesaplı bir biçimde, ailenin ihtiyaçları karşılamak için harcamak gibi bir işlevi daha bulunmaktadır. Buradan arttırılan para ailenin ekonomisi için önemli görülmektedir (Bosenquet, 1896, s. 100-110).

Kadına atfedilen görevlerin buraya kadar sanayi öncesi toplumlarda da az veya çok bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak sanayi devrimi ile birlikte kadının, diğer görevlerinden çok daha fazla zaman harcayacağı yeni bir görevi daha olmuştur. Bu görev, " iyi bir işçi" olma görevidir. Sanayi devrimi sonrasında iş hayatına giren kadının, bu görevi başarabilmek için çok daha yetenekli olması ve çok daha zor koşullara adapte olması gerekmektedir. Dönemin çalışma koşullarında, günde yaklaşık olarak 12-30 saat arasında değişen çalışma koşulları bulunmaktaydı. Parça başı veya gündelik işçiler hariç, işbaşı sabah 05:00' da yapılmakta paydos ise saat 19:00' da gerçekleşmekteydi (Nazım, 2017). Bu ağır koşullarda daha öncesinde hiç çalışmamış olan kadının, bu görevi erkeklerden daha az ücret alarak gerçekleştirebilmesi oldukça zorlu bir uyum süreci sonrasında gerçekleştirilebilmiştir. Ancak kadınların daha sonrasında gerçekleştirmiş olduğu eylem ve grevlerle birlikte tarih boyunca kadınlar, çalışma koşullarında iyileştirme, erkelerle eşit ücret alma gibi hakları elde etmişlerdir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminin geliştiği toplum yapısında kadına verilen görevlerin her biri kadın için yeni bir rol anlamına gelmektedir. Kocasına karşı eş rolüne, çocuklarına karşı anne rolüne, evin geçimiyle ilgili olarak ev hanımı rolüne ve son olarak işverene karşı işçi rolüne bürünmek zorunda kalmıştır. Ancak bu kadar görev ile karşılaşan kadın, rol karmaşası yaşamış ve çoğu zaman aile, tam da burada yani ailenin merkezinde, büyük sorunlarla karşılaşarak parçalanma riskine girmiştir (Bosenquet, 1896, s. 105-111). Bu dönemde sosyal çalışma biliminin kadın ile ilgili çalışmaları, işte bu sorunların aşılmasına yönelik uygulamaları içermektedir. Peki, kadın tam olarak nasıl bir problem yaşamaktadır? Kadın bu noktada, her bir rolü için başarılı olamadığında eşi, çocuğu veya işvereni ile problemler yaşamaktadır. Özellikle sanayi öncesi toplumlarda geniş aile yapısının gereği olarak birden fazla kadının ailede bulunmasıyla söz konusu görevler gerçekleştirilebilirken çekirdek aile yapısında tüm bu görevler kadına çoğu zaman ağır gelmeye başlamıştır.

Kadın, yalnızca rol karmaşasından doğan sorunlar ile uğraşmamakta aynı zamanda, kendi bireyselliğinin, gelip geçen hayat içerisinde var olamadığını da deneyimlemektedir. Bahsedilen rollerin gerekleri ile gününü geçiren kadın, eğitim, sanat, bilim ve felsefe anlamında kendisini geliştirememesi nedeniyle mutsuz bir ruh haline bürünmektedir. Çünkü kadın, eşi, çocukları veya işvereni için var olurken kendisi için herhangi bir şey yapmaya fırsat bulamamaktadır (Bosenquet H. D., 1906, s. 280-286). Losne, sanayi toplumu sonrasındaki mutsuzlukların ve olumsuzlukların temel sebebini düşük eğitimli veya eğitim süreci devam etmeyen kadınlarla kurulu ailelere bağlamıştır. Bireyselliği var olmayan kadın mutsuz olmaktadır. Ailenin en önemli yapısının mutsuz bir hal alması, ailenin mutsuzluğuna, dolayısıyla toplumun mutsuzluğuna neden olmaktadır. Loane'nin değerlendirmesi, bu noktada önemli bir tespittir (Loane, 1910, s. 14-15).

Bosenquet kadının yaşamından *bahsederken "...içi boş hayallerle kurulu boşa geçen bir yaşam..."* ifadelerini kullanmaktadır. Modern aile yapısı içerisinde, kadının yaşamının bu şekilde evrilmesine sebep olan olaylar nelerdir? Dönemin toplumunun kadın algısını anlayabilmek adına bu sorunun cevabının verilmesi, büyük önem arz etmektedir (Bosenquet H. D., 1906, s. 284).

Richmond bu soruya, kadının kendisinin bilgisizliği ve erkeğin kadın ile ilgili bilgisizliği sebebiyle kadının bahsedilen yaşam koşullarına sürüklendiğini belirterek

cevap vermiştir. Kadının kendisi ile ilgili bilgisizliği, kadını söz konusu hayat koşullarını kabullenmeye götürdüğü görülmektedir. Sanki tüm hayatları, yemek yapmak ve çocukların bakımını sağlamakmış gibi davranan kadınların, algısını genişleterek daha adaletli bir toplum yapısı içerisinde daha yaşanılabilir bir hayat standardına kavuşması elbette beklenemez (Richmond, 1922, s. 59-68). Ancak bu davranış biçimi kadınlara, çok küçük yaştan itibaren toplum tarafından dayatılmaktadır. Aile içerisinde rol model alarak davranışları şekillenen kız çocuklarının, annelerinin yaptıklarını örnek almaları ve dolayısıyla annelerininki gibi evlilik yaşamlarını sürdürmeleri, söz konusu dayatma sürecinin yalnızca belirli bir parçasını oluşturmaktadır. Ev yaşamında bu şekilde dayatılan dönemin kadın algısı, dışarıda komşuların, akranların, kültürel öğelerin baskısıyla kadınların zihinlerinde kalıcı bir hale getirilmektedir. Tüm bu dayatılma sürecinin sonucunda kadın, bu algıyı doğanın zorunluğu olarak kavrayarak kabullenmeye başlamaktadır. Eğitimin ve kültürel seviyenin düşük olduğu yerlerde bu kısır döngü yüzyıllar boyunca sürerek devam edebilmektedir (Addams, 1912, s. 97-106).

Kadın bizzat toplum tarafından şekillendirilmiş hem cinsleri eliyle dönemin kadın algısının gereklerini yerine getirmektedir. Toplumun kadına bu şekilde dayatmalarda bulunması ise ataerkil toplum yapısının devamının zorunlu bir gereğidir. Erkek egemen bir toplumu kabullenmiş kadınların kız çocuklarının fikir dünyaları, bizzat bu kadınlar tarafından şekillendirilmekte ve oluşturulmaktadır. Eğitsel ve entelektüel faaliyetlerin bulunmadığı bilgisiz bir toplumda, söz konusu kız çocuklarının tek bilgi kaynağı, erkeğin egemenliğini kabullenmiş anneleri, komşuları, akrabaları ve akranları olmaktadır. Tüm bu etkiler sonucunda kadın kendisini, yemek yapması gereken, çocuklarının bakımını önemseyen ve kocasının arzularına cevap vermek üzere var olan bir canlı olarak idealize etmektedir (Bosenquet H. D., 1906, s. 284-285). Tüm sorunların temel başlangıç noktası ise tam da burasıdır. Çünkü kadın bir insandır ve söz konusu ideal, mutlu bir insanın yaşam biçimi olmaya uygun değildir. Söz konusu yaşam biçimi aileyi mutsuz etmektedir çünkü insan, merak eden, gelişime açık ve yaratıcı bir canlıdır. Ancak kadın, idealize ettiği bu yaşam biçiminde, merakını kaybetmiş, kültürel gelişimi bitmiş, yaratıcılığından eser kalmamış bir hale dönüştürülmektedir. Kadın tüm bunların yerine, içi boş hayallerle birlikte geçen tatminsiz yaşamında kendisini, dönemin kadın algısına inandırmaya çalışmaktadır.

Kadının tatminsiz bir yaşama sürüklenmesinde diğer bir etken ise erkeğin kadın algısına bakışıdır. Kadın, toplumun desteğiyle birlikte kendi kendisini bu yaşama mahkûm etmektedir. Ancak erkeğin, söz konusu sürece desteği ve kadının mutsuzluğu karşısındaki bilgisizliği veya vurdumduymazlığı, değerlendirilmesi gereken önemli bir noktadır. Sosyal çalışma bilimin geliştiği ilk dönemlerde erkeklerin algısında kadınlar, annelik görevi yapan, evin düzenini sağlayan duygusal bir canlıdır. Kadının eğitimi veya entelektüel yaşam tarzı, erkek tarafından asla desteklenmemektedir. Bu desteğin verilmemesinde, kadının yapması gereken diğer görevlerini aksatacağı düşüncesinin yanında; kadının eğitim hayatında veya entelektüel yaşam tarzında başarılı olmasının mümkün olmadığı görüşü de yatmaktadır. Bu nedenle kadının eğitilmesi veya toplumsal yaşam içerisinde bir yere gelebilmesi için desteklenmesi boş bir çaba olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadının duygusal bir canlı olduğu ve kapasitesinin ancak belirli şeyleri yapabilmek için yeterli olduğu düşünülmektedir (Bosenquet H. D., 1906, s. 286). Bluntschli, kadının yalnızca bir eş, bir anne veya bir ev bakıcısı olarak görülmesi sebebiyle siyasi yeteneklerinin göz ardı edildiğini söylemektedir (Bluntschli, 1895, s. 207).

18.yy' ın başlarında The Guardian gazetesinde kadınlar ile ilgili olarak yazılan bir haberde; kadınların sanki tüm hayatları yemek yapmak ve çocuk bakmakmış gibi davrandıkları belirtilmektedir. Kadınların hayatlarının büyük bir boşluk içerisinde geçip gitmekte olduğu ifade edilmektedir. Onların gün içerisinde oldukça fazla şey yapabilme ihtimallerinin bulunduğunu ancak mutfakta şarkı söyleyip yemek yapmayı tercih ettikleri anlatılmaktadır. Erkekler ise bu noktada, kadını rutin kısır döngüden çıkarmak yerine onlar mutsuz olana dek yaşamlarına devam etmektedir. Kadın mutsuz olduğu zaman da "kötü eş" veya "kötü anne" gibi damgalamalar yaparak kadını cezalandırmaktadırlar (Bosenquet H. D., 1906, s. 284). Ancak sanayi devrimi sonrasında iyice vahşileşen insanlar arasında, problem çözme yöntemi olarak şiddet, oldukça fazla görülen bir durumdur. Bu dönemde yalnızca devletler değil insanlarda daha fazla gelir elde edebilmek amacıyla birbirini ekonomik açıdan sömürmeye çalışmaktadır. Sekülerleşen ve insan yaşamının, ahlakın ve entelektüelliğin maddi gelir üzerinden okunduğu bu dönemde insanlar ahlaki gelişimlerini sağlayamamışlardır. Yalnızca kadının mutsuz olması yüzünden değil bazen kocanın veya çocukların da mutsuz olması yüzünden aile içerisinde şiddet oldukça fazla miktarda yaşanmaktadır.

Bu süreçler sonucunda, kadının diğer bir baskılanma aracı da fiziksel şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Koca eve geldiği zaman mutsuz bir eş ile karşılaştığında bunu direkt olarak eşin sorumsuzluğu olarak yorumlamaktadır. Gerek ataerkil yapısının getirdiği kültürel kodlar gerekse sanayi devriminin etkisiyle vahşileşen bireysel yapı sebebiyle erkek, kadını cezalandırmak için şiddet yolunu kullanmıştır (Addams, 1912, s. 102-110). Geniş aile yapısında müdahale edilerek kısa sürede çözümlenen bu sorunlar, çekirdek aile yapısında iyice kronikleşerek kadının tatminsiz yaşamını iyice yaşanmaz kılmaktadır. Bu durum dolaylı olarak bütün ailenin yaşamını negatif yönde etkilemektedir. Kadının mutsuzluğu neticesinde mutsuz olan koca, kadına fiziksel şiddet uygulayarak kadını yeniden mutsuz olmaya sürüklemektedir. Addams aile içerisinde kocaların eşlerine şiddet uygulamasıyla ilgili olarak, *"... Ancak erkeklerin yaptığı zulümler, bir kuşa veya bir canavara değil bizzat ülkemizin kadınlarına yapılmaktadır. Genç erkeklerin, acı ve utanç içerisinde umutsuzca hapsettikleri kadınlara yaşattığı bu eziyet, başka hiçbir zaman böylesine zalimce, aptalca ve acımasızca sergilenmedi."* demiştir (Addams, 1912, s. 102).

Şiddet kısırdöngüsü ile birlikte kadın, bu dönemde iyice ruhsuzlaşan, merak duygusunu yitiren, heyecanı sönen ve yalnızca belirli amaçlar doğrultusunda var olmayı sürdüren bir canlı haline dönüşmüştür. Haliyle bu durum kadını, çocuklarına karşı da vahşileştirmiş ve kadın tarafından çocuğa şiddet de oldukça yaygın hale gelmiştir. Haliyle bu tarz bir ailede büyüyen çocuklar da ileri de suça yatkın ve toplum refahına tehdit olabilecek unsurları taşıma potansiyeline sahip bireyler olmaktadırlar. Sonuç olarak erkeklerin kadınları, eğitim ve gelişim anlamında desteklemedikleri, ev şeklindeki hapishanelerde çeşitli şiddet türleriyle eziyet ettikleri her an, geleceğin toplumunu daha vahşi, daha suçlu, daha mutsuz ve daha insan dışı bir hale getirmişlerdir.

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde, ailelerin parçalanma sayılarındaki artış büyük oranda, kadınların kendisine dayatılan tüm bu sorumluluklardan kaçması nedeniyle gerçekleşmiştir. Sanayi sonrası toplumlarda gelişen çekirdek aile yapısı, sanayi öncesinde var olan toplumlarda bulunan geniş aile yapısına göre kadını sorumluluk bağlamında çok daha fazla yalnız bırakmıştır. Kadın tüm bu sorumlulukları gerçekleştiremeyince çözümü bu aileden kaçarak aramıştır (Richmond, 1922, s. 43-49). Aynı süreç erkekler için de gerçekleşmiştir. Ancak erkek daha fazla özgürlük ve

mutluluk için kadın ise daha fazla zenginlik ve mutluluk için kaçış yolları aramıştır. Erkek daha uzaklardaki işlerde çalışmak için aileden uzaklaşırken kadın daha zengin olan erkeklerle yeni bir aile kurmak için aileden uzaklaşmıştır. Çünkü dönemin koşullarında çok kısıtlı şartlarda çalışma imkânı olan kadınlar, aile dışında hayat kadınlığı, uyuşturucu ticareti vb. gibi illegal işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. İyice vahşileşen toplum yapısı ve evlilik yapısı içerisinde, elbette kurtuluş yolu aramak isteyen ve bunu alkol bağımlılığında, uyuşturucu bağımlılığında, evlilik dışı ilişkilerde ve illegal işlerde bulan onlarca kadın olmuştur (Richmond, 1922, s. 31-40).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde, kadın sorunlarına dair yukarıda yapılan tespitler gerçekleştirilen uygulamaların asıl yönlendiricisi olmuşlardır. Kadına dair yapılan onlarca uygulama sonucunda elde edilen bu saptamalar sayesinde, kadınla çalışırken üzerinde durulması gereken uygulama yöntemleri ve konuları ortaya konmuştur.

3.2.3.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Kadınla Çalışmada Gerçekleştirilen Uygulamalar

Araştırmanın bu kısmına kadar ilk dönem sosyal hizmet biliminde dönemin toplumunun kadın algısı tartışılmış ve bu algının yarattığı sorunlarla ilgili saptamalar gerçekleştirilmiştir. Ancak ilk dönem sosyal çalışma disiplini -mesleğin doğası gereği- yalnızca saptama yapmakla kalmamış, saptanan sorunların çözümüne yönelik olarak mesleki çalışmalar gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen birçok uygulama ile birlikte elde edilen tecrübeler sonucunda, saptanan kadın sorunlarının çözümünde belirli başlı konular üzerinde durulmuştur.

İlk dönem sosyal çalışma disiplini öncülerinin tamamı kadınla gerçekleştirilecek mesleki uygulamalarda eğitim faaliyetlerinin birincil derecede önemli olduğu vurgusunu yapmışlardır. Bir meslek elemanı, kadının evlenme ile birlikte son bulmuş olan eğitim hayatını canlandırması ile birlikte kadının iyilik halinin kazanması adına büyük ve önemli bir adım atmış olacaktır. Eğitim, bir kadının düşünce dünyasının interaksiyon sürecine geçmesi anlamına gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle, kadının fikir dünyasının genişlemesi ve değişmesi için en önemli adım, kadının eğitiminin devam etmesidir (Spalding, 1899, s. 12). Kız çocuklarının da en az erkekler kadar eğitim sürecine katılmasının ve bu süreçte kendisini geliştirmesinin, kadının zihinsel şemasının sağlıklı bir şekilde oluşturulması adına önemi büyüktür. Ancak bu eğitim faaliyetlerinden yalnızca okula giderek alınan eğitim anlaşılmamalıdır. Kadının

entelektüel yaşamına etki edebilecek kitaplarla, evde çocuk bakarken dahi eğitimini gerçekleştirebileceği görülmektedir. Kadının kültür dünyasının geliştirilmesine devam edilmesi, kadının bireyselleşmesi ve bilişsel olarak sanayi devriminin getirdiği insanlık dışı ahlak yapısıyla baş edebilmesi adına büyük önem arz etmektedir (The College Courant, 1868, s. 186-187). Addams, kadınların eğitsel ve entelektüel faaliyetlerle kendilerini geliştirmeleriyle birlikte içinde bulunduğu aile yapısının daha mutlu olacağını belirtmiştir. Ayrıca bu ailede yetişen çocukların ahlaki ve etik boyutta insancıl düşüncelerle birlikte hayata daha mutlu ve umutlu bakacağını ifade etmiştir (Addams, 1912, s. 105-107). Bosennquet ise kadınların kendilerini entelektüel anlamda evlilik sonrasında geliştirmesiyle birlikte;

1- Sanayi devrimi sonrasında oluşan hastalıklı düşüncelerle başa çıkabilen,

2- Çocuklarına ve kocasına karşı içten ve özveri ile davranabilen,

3- Bir birey olarak toplumda var oluşunu hisseden,

4- Bilim, kültür ve felsefe alanında kendisini geliştiren,

5- Kültürel ve sanatsal etkinliklerle birlikte aile bireylerinin sağlıklı psikolojik yapısını korumaya çalışan bireylerin ortaya çıkacağını ifade etmiştir (Bosenquet H. D., 1906, s. 290-298).

Richmond' un konuyla ilgili aktardığı bir vaka örneğinde Maria Belowski' nin sosyal tedavi süreci anlatılmaktadır. Polonya kökenli olan Belowski'nin ailesi 5 yıl kadar önce Polonya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmişlerdir. Belowski okulda başarılı olmasına karşın ailesinin yoksulluk durumu sebebiyle henüz 15 yaşındayken bir işe girerek çalışmaya başlamıştır. Ancak ailesi ile kazandığı paranın bölüşümünde sorunlar yaşayan Belowski, evi terk ederek ucuz oteller ve pansiyonlarda yaşamaya başlamış ve buralarda çeşitli suçlara bulaşmıştır. Söz konusu vaka ile çalışan meslek elemanı, Belowski'nin geçmişinde okulda çok başarılı olduğunu, sonrasında düzensiz bir çalışma hayatının olduğunu saptamıştır. Onun bu ilk saptaması Belowski'nin tedavi sürecinin en teme ayağını oluşturmuştur. Belowski yeniden okula başlatılmış ve eğitim süreci devam ettikçe olumsuz davranışlarından düzenli bir şekilde kurtulduğu gözlemlenmiştir (Richmond, 1922, s. 31-42).

Yukarıda anlatılan vakada müracaatçı, aile dışı bir yaşam içerisinde dönemin şartlarından kaynaklı olarak suça bulaşmak durumunda kalmıştır. Ancak müracaatçının desteklenerek eğitim sistemine dahil edilmesi, onun duygu-durumunu, karşılaştığı

insanları ve olayları, son olarak fikirlerini ve hayata bakış açısını etkilemiştir. Kadının bireyselliğini kazanabilmesi adına entelektüel faaliyetlerine hız kesmeden devam etmesi gerektiği görülmüştür.

İngiltere'deki sosyal çalışma öncülerinden Barnett ise eğitsel ve kültürel faaliyetlerin, toplantıların, gösterilerin, gönüllülük projelerinin kadının ev dışı bireysel tatminine ve mutluluğuna yönelik önemli bir adım olduğunu ifade etmiştir. Elbette bir kadın için çocuğuna bakmak, bir resim galerisini gezmekten daha önemlidir ancak çocuğun ince ruhlu bir birey olarak yetişmesi için resim galerisi gezen bir annenin önemi, göz ardı edilmemelidir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde kadın ile çalışmada eğitsel, sosyal, kültürel ve entelektüel faaliyetlerin geliştirilmesi kadının refahı için gerekli görülmüştür (Barnett & Barnet, 1909, s. 340-344).

Sanayi devrimi sonrası oluşan çekirdek aile yapısında, kadının görev ve sorumlulukları oldukça artmıştır. Kadın bu görev ve sorumlulukların tamamını gerçekleştirirken kendi bireysel varlığına zaman ayıramamaktadır. Bu durum kadını, dolayısıyla aileyi mutsuz bir kısır döngüye sürüklemektedir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde bu sorunun çözümü adına önemli mesleki müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Addams, bu sorunun aşılmasında toplumsal bir bakış açısı geliştirirken Richmond ve Bosenquet, aile içerisindeki rol ve dengelerin değiştirilmesi üzerinde durmuştur. Addams, kadına atfedilen bu rol ve sorumlulukların kadının refahının önündeki en büyük engeller olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda iki tür değişimi sağlamaya çalışmak ilk dönem sosyal çalışma biliminin ana konusunu oluşturmaktadır. İlk değişimin toplumsal bilinçte yaşanması gereken değişim olduğu görülmektedir. Yukarıda detaylı bir biçimde açıklanan dönemin toplumunun kadın algısının, kadının yüksek yararı için değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Ona göre iyi bir eş olmak, iyi bir anne olmak veya iyi bir üretici olmak, söz konusu toplumsal algının söylemleri ile mümkün değildir. Toplumsal algının en önemli eksiği, tüm bu rollerin gerçekleşmesi için kadının iyi bir insan olması gerektiğinin gözden kaçırılmasıdır. Daha da önemlisi, kadının bu rolleri mutlu bir biçimde gerçekleştirebilmesi için var olması gerekmektedir. Kadın dönemin toplumsal algısında birileri için var edilmeye çalışılmaktadır. Ancak her insanın ihtiyacı olduğu gibi kadının da kendisi için var olmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle kadının iyi bir anne olabilmesi için öncelikle kendisini hissetmesi gerekmektedir. Dönemin kadın algısında kadın, verilen rollerin ve sorumlulukların

içerisinde kendisini kaybetmektedir. Bu bağlamda öncelikle özellikle sivil toplum kuruluşları, sanat, eğitsel faaliyetler ve kültürel organizasyonlar kullanılarak söz konusu toplumsal algının değiştirilmesine ve geliştirilmesine çalışılmalıdır (Barnett & Barnet, 1909, s. 340-344).

İkinci değişim, çocukların güvenli bir biçimde boş zamanlarını değerlendireceği kurum ve kuruluşların oluşturulması ve bu şekilde kadının bireyselleşmesine zaman kazanılması ile gerçekleştirilecektir. Günümüzde var olan kreşler, gündüzlü bakım kuruluşları (engelli çocuklar için), belediyelerin gerçekleştirmiş olduğu eğitsel programlar vb. gibi kuruluş ve faaliyetler, Addams' ın o dönemde toplumsal anlamda geliştirilmesini düşündüğü kurumlardır (Addams, 1912, s. 115-118). Bu kuruluş ve faaliyetler ile birlikte kadın, gün içerisinde kendisine daha fazla zaman ayırmış olacaktır. Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde, kadının iyilik halinin sağlanması için gerçekleştirilen mesleki uygulamalarda bu iki değişim, kadının kendi bireyselliğini gerçekleştirebilmesi için önemli zaman kaynakları yaratmayı başarmaktadır. Peki, kadın ve ailesi bu kaynakları değerlendirmeye hazır mıdır? Uzun zaman boyunca belirli rutinlerle işlev gören bir kadının, kendisinin dahi fark etmediği mutsuzluğunu gidermeye çalışmak, direkt olarak bireyle çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu gereklilik bizi, ilk dönem sosyal çalışma bilimi öncülerinden Richmond'ın ve döneminde aile sosyolojisi üzerine yaptığı önemli çalışmalarıyla tanınan Bosenquet'in önerilerine götürmektedir.

Bosenquet, kadınla ilgili çözüm önerileri belirtirken, kadının rol ve sorumluluklarının ortadan kaldırılması yerine bu sorumlulukların yüklerinin hafifletilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Ona göre 10 Amerikalı kadının 9'u Fizik ile ilgilenmek yerine çocuğuyla ilgilenmeyi tercih etmektedir. Kadının aile içerisindeki asıl terapiside, kadının bu seçime zorlanmayarak kendisini geliştirmesi sayesinde sağlanmaktadır. Bosenquet, kadının bunu sağlayabilmesi için boş bir zamana ve uygun bir motivasyona ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Addams' tan farklı olarak o, kadının boş zamanlarının oluşturulmasında erkeğin de bir takım sorumluluklarının bulunduğunu ifade etmiştir. Çocukların bakımı ve ev ihtiyaçlarının karşılanması noktasında erkeğin kadın üzerinden alabileceği birçok yük bulunmaktadır. Bu anlamda erkeğin eşin kendisini geliştirmesinde önemli rolleri bulunmaktadır (Bosenquet H. D., 1906, s. 290-298).

Richmond henüz kadınla çalışmaya değinmeden önce erkeğin, kadının ve dolayısıyla ailenin refahı için yapması gereken iki temel görevi olduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki, Bosenquet' in de üzerinde durduğu, kadının rol ve sorumluluklarındaki yüklerinin hafifletilmesi ve erkeğin aile yaşamında kadını yalnız bırakmamasıdır. Addams bu noktada toplumsal algının yalnızca kadınlar için değiştirilmemesi erkeklerin de bu noktada eğitilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Erkeğin söz konusu görevleri algılayıp kadının refahına yardımcı olabilmesi için toplum algısının değişmesi elbette son derece önemlidir. İlk dönem sosyal çalışma bilimi bu anlamda, kadının değişmesi için erkeğin değişmesi gerektiğini belirgin bir biçimde vurgulamıştır. Bu değişimin sağlanabilmesi için de sosyal çalışmacının birey ile çalışma ve topluluk ile çalışma gibi iki farklı alanda gerçekleştirmesi gereken sorumlulukları bulunmaktadır. Richmond ikinci olarak, erkeğin kadının kendisini geliştirmesinde en önemli destekleyicisi ve motivasyon sağlayıcısı olduğunu ifade etmiştir. Erkek, dönemin toplumsal algısından kurtarılarak, kadının mutluluğu için cesaretlendirilmeli ve motive edilmelidir. Dolayısıyla erkeğe, kadının bireyselleşmesi ve rahatlaması için etmiş olduğu yardımların kendisine, ailesinin ve kendisinin mutluluğu olarak yansıyacağı bilinci aktarılmalıdır. Bu bilincin sağlanabilmesi için, sosyal çalışmacının kadın ile ilgili bilgili ve deneyimli olması gerekmektedir (Richmond, 1917, s. 143-147).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde, kadın ile ilgili gerçekleştirilen mesleki müdahalelere bakıldığı zaman, bu dönemdeki sosyal çalışmacıların kadının bireyselleşmesinin önündeki engelleri tek tek ortadan kaldırarak kadının refahını sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Kadının özgürleşmesindeki engellerden ilki, toplumun algısıdır ve sosyal çalışma disiplini bu engeli ortadan kaldırabilmek için harekete geçmiştir. Diğer bir engel, erkeğin kadın üzerindeki algısıdır ki bu durumla ilgili sosyal çalışma bilimi erkek ile bireysel vaka çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bir diğer sorun, toplumsal olanakların kısıtlı olmasıdır. Sosyal çalışma bilimi bu noktada çeşitli kurum ve organizasyonlar oluşturulmasında önemli çalışmalar yürütmüştür. En son engel ise belki de en zor kırılacak zincirdir. Bu problem kadının bizzat kendisinin kadın ile ilgili algısıdır. Elbette ilk dönem sosyal çalışma bilimi bu sorunun da ortadan kaldırılması adına mesleki çalışmalarını yürütmüştür.

Dönemin vahşi ahlaki yapısıyla daha da kalıplaşan toplumsal dayatmalar, yalnızca erkeği değil kadınları da çok derinden etkilemiştir. Kitap, sanat ve kültürel faaliyetlerin

olmadığı bir toplumda rol model alarak öğrenme, en temel öğrenme biçimidir. Dönemin toplum yapısında yetişen kız ve erkek çocukları, bu kısıtlı ve değişime açık olmayan kalıp fikirler ile büyümüşlerdir. Bu nedenle kadın, aile yaşamı içerisinde yaşamının boşa geçtiği ihtimalini düşünmemektedir. Çünkü bütün doğallığı içerisinde bir kadının yapması gerekenlerin, toplumun kendilerine dayatmış olduğu davranış ve fikirler olduğunu düşünmektedirler. Haliyle kadında, nereden geldiğini dahi bilmediği bir mutsuzluk ve bir umutsuzluk hali oluşmaktadır. Sosyal çalışmanın kadının bizzat kendisiyle ilgili yapacağı en önemli çalışma, kadına bu mutsuzluğun fark ettirilmesi ile gerçekleştirilecektir (M'Cracken, 1901, s. 49). Dönemi sosyal çalışma bilimi ve sosyoloji bilimi, kadına bu sorunu fark ettirebilmek için önemli çabalar sarfetmişlerdir. Çünkü fikirsel anlamda transaksiyonel bir bilgi kümesinden değişim beklemek, rasyonel görünmemektedir. Fark ettirmek, sosyal çalışmanın kadınla birebir gerçekleştirdiği uygulamanın en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bir sorunun tedavisi, sorunun kabullenilmesiyle başlanmaktadır. Daha sonrasında kadınla birlikte çalışarak söz konusu idealler ile ilgili tecrübeler yaşanması sağlanmaktadır. Örneğin kadın, bir bilimsel konferansa katılarak uzay ile ilgili çok çeşitli bilgiler öğrenebilmektedir. Veya kadın örgütlerinin gerçekleştirdiği bir organizasyonda gönüllü hizmetlerde dahi çalışabilmektedir. İşte bu, kadının ilk defa yapmasına kendisinin özgürce karar verdiği seçimin, daha açık bir ifadeyle kadının ulaşması beklenen idealin gerçekleştiği önemli tecrübelerdir. Bosenquet, *"...Kadınların kendisi de bu yazgıyı kabullenir. Çünkü bağımsız yaşama dair herhangi bir tecrübeleri bulunmamaktadır..."* demiştir (Bosenquet H. D., 1906, s. 284). Kadının bu yazgının hatalı olduğunu fark etmesinden sonra bu yazgının alternatifine dair tecrübeler yaşaması, onun tedavisi için atılmış önemli adımlardır. Genel olarak bakıldığında, bu dönemde gerçekleştirilen kadına dair mesleki uygulamaların tamamı birbirilerini etkilemiş ve geliştirmiştir. Kadının bu kısır döngüden kurtulmak için fark etmesi gerekmektedir. Fark etmesi için zamanının olması gerekmektedir. Zamanı olduktan sonra toplumun baskısından kurtulması ve kocasının desteği gerekmektedir. Böylece bahsedilen bütün uygulamalar, bir bütün içerisinde birbirilerini etkilemişlerdir. Böylece ilk dönem sosyal çalışma bilimi, son zinciri de bu ana izlek üzerinden kırmaya gayret etmiştir. Tüm zincirlerin başarılı bir biçimde kırılması ise bu dönemde sosyal çalışma biliminin kadınla ilgili uygulamalarının en temel ideali olmuştur.

3.2.3.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Kadın İle Çalışmada İnsan Algısı

İlk dönem sosyal çalışma biliminde, kadına dair yapılan en önemli tespit, aile yaşamı içerisinde kadının bireyselliğinin yok sayılmasıdır. Dönemin toplumunun kadın algısında kadın, çeşitli rol ve görevlerle birlikte yaşamını sürdürmesi beklenen duygusal bir canlı olarak kavranmaktadır. Dahası kadının yeteneklerinin erkeklere kıyasla daha az ve kıt olduğu görüşü, bu dönemde oldukça yaygındır. Bu nedenle kadının bireyselleşmesinin önü kapatılarak aile mutsuzluğa hapsedilmektedir (Mcbryde, 1907, s. 467-469). Ancak ilk dönem sosyal çalışma bilimi, kadını bir insan olarak kavrayarak, insanın bireyselleşme, sürekli gelişme ve geliştirme, kendisinin içinde bulunduğu topluma yararlı olduğunu hissetme gibi ihtiyaçlarının bulunduğunu belirtmiştir. Aileye ve kadına dair temel sorunların yaşanması, dönemin toplumunun dayattığı değerlerde, insanın bahsedilen yapısının göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıktığı görülmektedir (Addams, 1912, s. 5-20). Daha açık bir ifadeyle, dönemin vahşi bakışı içerisinde kadının, bir insan olduğu gerçeği görmezden gelinmiştir. Kadına dair yapılan mesleki uygulamalar, bir bakıma topluma, erkeğe ve bizzat kadının kendisine, kadının da tıpkı erkekler gibi insan olduğu gerçeğinin kabul ettirilmesi gayretinden başka bir şey değildir.

Yapılan mesleki uygulamalarda, kadınlar üzerinden sosyal çalışma biliminin insana bakış açısı net bir biçimde görülmektedir. Bu değerlendirmelerden en önemlisi, insanın bireyselleşme ihtiyacı olan bir canlı olduğu gerçeğidir. İnsan sosyal bir canlı olmanın getirisi olarak günlük yaşamının çoğunda belirli bir sosyalleşme faaliyeti içerisinde bulunmaktadır. Ancak bunların dışında insan, kendisine vakit ayırma, fikir dünyasını ve entelektüel bakış açısını geliştirme, belirli zamanlarda özgür ve yalnız kalma ihtiyaçları bulunan bir canlıdır. Dolayısıyla eğitsel gelişimi durmuş bir bireyin, yalnızca başkaları için var olarak mutlu olmasını beklemek, rasyonel bir yorumlamanın dışında kalmaktadır (Özaydınlık, 2014, s. 95-96).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insana dair diğer bir değerlendirme ise insanın çocukluğundan itibaren kendisine dayatılmış olan fikirler ile kendisini kusursuz bir biçimde kandırabilme özelliğine sahip olması hakkındadır. Özellikle çok kısıtlı bir alandan bilgi edinen insanlar için bu kronikleşmiş yargıları değiştirmek, oldukça zor bir hale gelmektedir. Böylece insan, hastalıklı fikirlere sarılarak bu fikirlerden kurtarılmayı

bekleyen bir canlı haline dönüşmektedir. Dolayısıyla sosyal çalışma bilimi, insanı bizzat insanın kendisine karşı koruyabilmesi gerektiğinin farkında olmalıdır.

Bu dönemde kadına dair gerçekleştirilen uygulamalarda insana dair yapılan önemli değerlendirmelerden biri de, insanın fikir dünyasının, sevgi duyduğu insanlar tarafından değiştirilmesinin daha rahat gerçekleştiğidir. Yapılan mesleki çalışmalarda kocanın eşini yalnızca sorumlulukları ve görevleri bağlamında değil psikolojik anlamda da desteklemesi gerektiği görülmektedir (Addams, 1912). Bu desteğin önemi çok büyüktür çünkü kadının kendisi dahi bu tarz bir değişime henüz soğuk bakmaktadır. Çünkü yıkmaya çalıştığı fikir kümesi, yıllardır doğru olduğundan şüphesi dahi olmadığı kalıp yargılardır. Bu anlamda sevdiği ve saygı duyduğu kişilerin kadını motive edebilmesi, onun bireyselleşmesi ve mutluluğu için büyük önem arz etmektedir. İnsanın zihinsel yapısının değişmesinde, sevgi ve saygı otoritelerinin desteğinin önemi, bu değerlendirmeyle açık bir biçimde ifade edilmiştir.

Yapılan mesleki uygulamalarda insanın, eleştirel ve gelişime açık bir fikir dünyasının bulunmaması durumunda kendi kararlarını verebilme kapasitesinin düşmekte olduğu görülmektedir (Hyre, 1906, s. 24-27). Kadınların, sanayi sonrası dönemde toplumun kendisine atfettiği rol ve sorumlulukları eleştirmeden kabul etmesi, bu yorumu destekler nitelikte bir örnektir. Kadın, öyle olmasını istediği için bu sonuçlara katlanmamaktadır. Kadın öyle olması öğütlendiği için bu sonuçlara katlanmaktadır. Bu durum, duygusuz, vahşi, şiddete ve suça meyilli bir insan profilini oluşturmaktadır. Dolayısıyla insanın, fikir dünyasının gelişmesi ve sağlık düşünce yapısına sahip olması için yeni fikirler ve bakış açılarıyla karşılaşması, merak etmesi, keşfetmesi, sorgulaması, eleştirmesi, ahlaki bakış açılarını içselleştirmesi ve hata yapmaktan korkmaması gerekmektedir. Böyle bir canlı olmanın gereği olarak insan, gelişimi durmuş bir fikir dünyası ile hayattan mutluluğu tecrübe edecek koşullara sahip olamamaktadır.

3.2.4. İlk Dönem Sosyal Hizmet Biliminde Çocuk ile Çalışma

3.2.4.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Çocuk Algısı

İlk dönem sosyal hizmet biliminde çocukluk, gittikçe kaybolduğu düşünülen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Richmond, "*Geçtiğimiz 50 yıl içerisinde çocukluk çağını neredeyse tamamen kaybettik…"* derken, çocukların da aile ve kadın gibi sanayi sonrası gelişen insanlık dışı düşünce yapılarından belirgin bir biçimde etkilendiğini göstermektedir (Richmond, 1907, s. 29). Çocukluk dönemini yaşamadan bir anda

yetişkin olmaya sürüklenmiş binlerce birey, dönemin vahşi fikir ve düşünceleriyle çok erken yaşta karşılaşıp çok daha derinden kabullenmişlerdir. Ancak Richmond' ın tabiriyle dönemin koşulları, neden çocukluğu yok etmiştir?

Bu sorunun ilk cevabı, elbette çocuğun ilk defa öğrenmeye ve anlamaya çalıştığı aile kurumunda yaşanan problemleri görmekle verilmelidir. Araştırmanın önceki kısımlarında, sanayi devrimi sonrasında yoksulluğun, ağır çalışma koşullarının, emek sömürüsünün yaygınlaşmasının, sekülerleşmenin belirginleşmesinin ve zengin ile yoksul arasındaki gelir uçurumunun gün geçtikçe artmasının dönemin toplumunu kine, nefrete, şiddete sürüklediğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla aileler de aynı vahşi düşünce yapısından belirgin bir biçimde etkilenmiştir. Bu neden-sonuç ilişkisinin çocuk üzerindeki etkilerinden ilki, ebeveyn-çocuk ilişkisinin sağlanamaması sonucunda gerçekleşmiştir. Dönemin koşullarında baba, gün boyunca ağır iş koşullarında çalışmakta ve paranın,yegâne toplumsal üstünlük aracı olduğunu düşünmektedir. Anne ise iyice vahşileşen bu yapı içerisinde duygusuz ve şefkatsiz bir varlık haline gelmiştir (Canatan & Yıldırım, 2011, s. 122-125). Hem annenin hem de babanın çocuk ile ilgili algısı genel olarak; bakıma ve yönlendirilmeye ihtiyaç duyan, sürekli direktiflerle birlikte hayatta tutulması gereken bir canlı olduğu yönündedir. Ancak çocuğun bir ev, yatak, beslenme ile birlikte aile içi iletişime, sağlık rol model alabileceği ebeveynlere, şefkat ve duygusal tatmini sağlayacağı bir aile ortamına ihtiyacı bulunmaktadır. Dönemin koşulları içerisinde çocuklar, sürekli birbiriyle tartışan ebeveynlerin bulunduğu, her iki ebeveynin de kendilerine şiddet uyguladığı, sağlıksız beslenme koşullarının bulunduğu ve sağlık bakımlarının yeterince sağlanamadığı bir aile ortamında gelişimlerini tamamlamaya çalışmışlardır (Richmond, 1917, s. 148-151). Tüm bu nedenler sonucunda dönemin çocukları, ailelerine yabancılaşmışlardır. Richmond, sokağın çocuklarının oluşma nedenini bu sürece bağlamıştır. Aile çocuğu dinlememektedir. Çocuğun düşünce ve önerilerini duymazlıktan gelmektedir. Ayrıca çocuğa şiddet uygulamakta ve onu tüm bu sürece mecbur bırakmaktadır. Çocuk iyice yabancılaştığı ailesinden kurtularak, kendisinin de bir birey olduğunu hissettiği, başkalarına etki edebildiği ve iletişim sağlayabildiği sokaklara ve oradaki arkadaşlarının yanına yönelmektedir. Bir birey olarak sözlerine aile içinde değer verilmeyen çocuk, kendi başına karar alabilmenin tek yolunun ailesinden kurtulmak olduğunu düşünmektedir. Sonuç olarak; ebeveyn-çocuk ilişkisindeki iletişimsizlik ve

ebeveynlerin, çocuğun insani ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmasından kaynaklı olarak oluşan yabancılaşma sonucunda çocuk, çocukluğundan vazgeçerek toplumun varlığını tehdit eden sorunlara dönüşmektedir (Richmond, 1907, s. 45-50).

Adams, çocukların toplum tarafından ilgisiz birer canavara dönüştürüldüklerini belirtilirken, bu bireylerin zalimlik ve zulüm ile çok erken yaşta tanıştığını ifade etmektedir. Ona göre 10-12 yaşındaki çocukların, matematik, ingilizce ve sosyal bilimler öğrenerek sokaklarda eğlenip oynaması gerekmektedir. Çocuğun bir köpeğin peşinden dünyaları dolaşması, hayal kurması ve oyunlar oynaması beklenmektedir. Ancak o dönemde bu yaşlarda çocuklar, iş yerlerinden çalışmaya başlamışlardır. Ailevi sorunlar, çocukların işe başlamasında önemli bir etken iken çocukların şekillendirilmiş bilişsel yapısı, çocukluğun ortadan kaldırılmasındaki asıl önemli etkendir. Çocuklar bu dönemde, nazik ve ahlaklı olma eğiliminde olsalar bile yaşadıkları dünya düzeninde iş adamlarının ve zenginlerin yaşamlarını gördükçe dini sorumluluklarını ve iç kontrollerini kaybetmişlerdir (Addams, 1912, s. 103-107).

Çocukların içinde bulundukları bu yeni dünya düzeninde ilişkiler çok hızlı ve yüzeysel gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ebeveynler, çocuklarına iç kontrolünü sağlama noktasında gerekli eğitimi vermedikleri gibi kendileri de bizzat kontrolsüz davranarak dönemin doyumsuz bireylerini yetiştirmişlerdir. Adams bu noktada, *"..... Eski vahşi kabileler bile çocuklarına iştahlarını ve duygularını anlamayı öğütlemiştir.... Bu çocuklar, insanlık tarihinde toplumsal entegrasyondan ve hakiki sosyal kontrolden en uzak çocuk toplumudur."* derken modern toplumun bu bağlamda daha da vahşileştiğinin altını çizmektedir (Addams, 1912, s. 102).

Dönemin ahlaki yapısının çocuklar üzerinde etkisi, çok çeşitli boyutlarda gerçekleştirilmiştir. Bu şekillendirmede en temel görev ise eğitim sistemine düşmüştür. Bu dönemde çocuklara içi boş karmaşa ve anlaşılmazlıklarla dolu eğitimler verilirken çocuğun kendisi üzerine düşünmesine dair veya kendi iç kontrolünü sağlanmasında dair herhangi bir şey öğretilmemiştir.

Eğitimde çocuğun kendisi üzerine düşünmesine dair herhangi bir şey yapılmazken toplumda zengin hayatı ve iş adamlarının hayatı özendirilmeye başlanmıştır. Çocuklar çok erken yaşta, zenginliğin maddi kazanç üzerinden sağlandığı idealini benimsemek durumunda kalmıştır. Bu durum ileride, yoksullukla ile yaşayacak birey için suça bulaşmasında önemli bir tetikleyici olacaktır. Ancak çocukluğun bitip tükenmesinde en

ahlaksızca faaliyetler, sevgi ve aşk üzerinde cinselliğin özendirilmesi ve teşvikiyle ortaya konmuştur. Bu küçük yaştaki çocuklar, reklamlarda "sevgi" imgesi altında cinselliğin en derin tutkularının hedefine maruz bırakılmışlardır. Aile tarafından herhangi bir iç kontrol deneyimi olmayan bu çocuklar, bahsedilen reklamlar ile birlikte en kontrolsüz duygularından harekete geçirilmeye çalışılmıştır. Dahası aşk üzerine yazılan binlerce kitapla desteklenen bu dürtüler, bu küçük çocukların ileride evlenirken talihsiz seçimler yapmalarına neden olmuştur. Addams' ın modern danslar üzerinden yaratılmaya çalışılan cinsel bilince dair değerlendirmesi bu konuda çarpıcıdır. Ona göre dansın temel maksadında insanların eğlenmesi mantığı yatmaktadır. Ancak bu eğlenme biçimi gerçekleştirilirken klasik dansta özlem duygusunun yansımasıyla, kırsal yöredeki danslarda ise coşku ve neşenin yansımasıyla erkek ve kadınlar belirli bir uzaklıkta ve düsturda dans etmişlerdir. Ancak yeni dünyada ortaya çıkan danslar, tüm bu uzaklığı ve düsturları elimine ederek çiftlerin birbirine çok daha yakın oldukları ve daha yavaş hareket ettikleri cinsel arzuları ve tutkuları içerisinde barındırmıştır. Küçük yaşlarda bu tarz algılarla karşılaşan çocuklar ileriki yaşamlarında iç kontrolünün bulunmaması sebebiyle bastıramadığı cinsel arzuları ve dönemin cinsel içerikli algıları yüzünden besleyemediği hayal gücü üzerinden -yani en savunmasız duygularından- kontrol edilmektedir (Addams, 1912, s. 105-107). Addams'ın bu tespiti, dönemin çocuklar ve genç yetişkinler üzerinde yaratmaya çalıştığı algıyı belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır. Tüm bu algılarla şekillenen çocukların fikir yapısı, sağlıklı bir çocuğun fikir yapısından uzakta kalmaktadır. Çocukluğunda bu algılarla şekillenen geleceğin genç bireyleri de, ideal genç bireylerin ahlaki yapısından çok uzakta bir ahlaki yaşama, farkında olmadan mahkûm edilmişlerdir.

Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde, çocukluk çağının yitirilmesine neden olan diğer önemli bir sebep, çocukların erken yaşlarda maddi çıkar elde etmek için kullanılmasıydı. Dönemin vahşi ahlaki yapısından kaynaklı olarak çocuklar, cinsiyetlerine göre farklı işlevlerde kullanılarak maddi çıkar elde ediyorlardı. John Dewey' e göre, sanayi öncesi aile yapısında çocuklar, oyun oynamayı ve iş yapmayı aynı anda kendi ailesinden öğrenmiştir. Ancak sanayi devrimi sonrasında gelişen koşullarla birlikte çocuklar, oyun oynamak yerine doyumsuz bir tüketim açlığına yönlendirilmiş, aile içerisinde çalışmayı öğrenmek yerine fabrikalarda hiç tanımadığı kişilerden mesleki faaliyetleri öğrenmek durumunda kalmışlardır. Mesleki çalışmanın

aile içinde olması, çocuğun mesleği öğrenirken aynı zamanda ailenin kültürü ve ahlaksal yapısı içerisinde gelişmesine de olanak sağlamıştır. Ancak bu görevin aile dışına taşması sonucu, çocuk fabrikalarda ve iş yerlerinde bir yandan mesleği öğrenirken bir yandan da dönemin insan sömürücü yaklaşımını da benimsemek durumunda kalmıştır (Dewey, 1915, s. 36-37). Erken yaşta çok zor koşullarda çalışan çocukların büyük çoğunluğunu erkek çocuklar oluşturmuştur. Bu anlamda dönemin koşullarında çocuklarını maddi çıkar elde etmek için kullanan aileler, bunu erkek çocuklarda onları erken yaşta iş yerlerine göndererek yapmışlardır. Bunun sonucunda erkek çocuk, çok erken yaşta ailesinin ve çocukluk çağının düşünce ve fikir yapısından çok uzak bir düşünce şeması geliştirmiştir. Richmond, bu tarz çocukların daha çok engelli baba veya boşanmış annelerin çocukları olduğunu belirtmiştir (Richmond, 1917, s. 147-150). Adams ise " Hayalet Dul Kadınlar" adlı çalışmasında toplumun büyük çoğunluğunda -Richmond'un bahsettiği aileler dışında- çocukların birçoğunun ihmal ve istismar edildiğini gözler önüne sermiştir. Adams gerçekleştirdiği çalışmada bir mahalleyi örnek alarak, o dönem okul kayıtlarından okula devam etmeyen öğrencilerin sayısını 3.600 kişi olarak tespit etmiştir. Bunlardan 1100 kişi, okuldan atılmak, sınıfı geçememek, hastalığa yakalanmak vs. gibi yasal nedenler yüzünden okulu bırakmışlardır. Geriye kalan 2.500 çocuğun ise yalnızca 66 tanesinin Richmond'un bahsettiği aile yapılarına sahip olduğu anlaşılmıştır. Yapılan bu çalışmada, okula devam etmeyen toplam çocuk sayısının yaklaşık %67'sinin, yasal anlamda okuldan uzaklaştırmalar göz ardı edildiğinde geriye kalan çocukların ise yaklaşık olarak %98'inin aileleri tarafından istismar edildiği görülmüştür. Araştırmanın başlığının ise o dönemde çok yaygın olan, "Çalışan çocukların babaları yoktur." değerlendirilmesinin bilimsel eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Addams, çocuklarını istismar eden bu kişilere, "hayalet dul kadınlar" ismini vermiştir. Addams ayrıca erken yaşta çalışmaya başlayan çocuklarda şu sorunların yaşandığını ifade etmiştir:

- Çocukların zihinsel gelişimi yavaşlar.
- Okuma ve yazma problemleri gittikçe artış gösterir.
- Ahlaki ve etik gelişimi sona erer.
- Empati ve merhamet yetenekleri kaybolur.
- Vahşi ve hırslı bir dünyanın kurallarını, kendisininki kabul eder (Richmond, 1907, s. 47-50).

Bu dönemde çocukların ihmal ve istismarında, kız çocuklarına yapılanlar genellikle aile ve toplum tarafından gerçekleştirilmiştir. Dönemin yapısında kız çocuklarına çoğunlukla fiziksel şiddet ve cinsel şiddet uygulanmıştır. Bununla birlikte kız çocukları, çok küçük yaştan itibaren seks objesi olarak görülerek cinsel tatminlerin gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanılmışlardır. Bu tarz geçmişe sahip kız çocukları, ileriki yaşamlarında hayat kadınlığı, uyuşturucu satıcılığı veya kullanımı gibi çeşitli suçlara bulaşmışlardır. Yaşları 15 ile 18 arasında değişen ve çocuk mahkemesine çıkan kız çocukları ile ilgili yapılan bir çalışmada, bu çocukların ortalama 8 yıldır cinsel anlamda istismar edildiği ortaya konmuştur. Bu durumda, sosyal çalışma bilimin ilk dönemlerinde, kız çocuklarının 7 ile 10 yaşından itibaren cinsel ilişki ile tanışmak durumunda kaldıklarını göstermiştir. Yapılan araştırmada, bu durumu yaşayan kızların büyük çoğunluğunun yoksul bölgelerde yaşayan ailelerin kızları olduğu gösterilmiştir. Kız çocukları aileleri tarafından evin kirasını ödemek için çok küçük yaşta ev sahibi ile cinsel ilişkiye girmek zorunda bırakılmıştır. Ayrıca bu çocukların, aile içi şiddetin yaygın olarak bulunduğu, aile içi saygının ve sevginin tükendiği, ebeveynlerin kendilerini para kazanmak için araç olarak gördüğü bir yapıda hayatta kalmaya çalıştığı anlaşılmıştır (Addams, 1912, s. 109-113).

Dönemin ağır koşulları neticesinde yaşamında kendilerine çok az zevk sunduğu bu küçük kız çocukları, toplumdaki büyük-küçük yaşlardaki erkeklerden tarafından istismar edilmişlerdir. Öyle ki sırf atlıkarıncaya binebilmek için makine sahibiyle cinsel birliktelik yaşayabiliyorlardı. Bu cümle, dönemin çökmüş ahlaki yapısına dair iki temel değerlendirmeyi içerisinde barındırmaktadır. Birincisi olgun erkekler tarafından cinsel tatmin için kullanılan bu çocuklar, hala atlıkarıncaya binerek eğlenmek isteyecek kadar küçüktürler. İkincisi ise bu olgun erkekler, yoksulluğun getirmiş olduğu bu durumu, bencil arzu ve tatminlerini gerçekleştirmek için kullanmışlardır. Bu dönemde çocuk alanında önemli çalışmalar yürüten New York Çocuklara Şiddeti Önleme Derneği'nin temsilcisi, şehrin genellikle yoksul yerlerinde yaşayan ve yaşları 12 ile 14 yaşında değişen kız çocuklarının, onları yaşamlarından bıktıran ve onlara her gün acı veren ailesinden ve yaşadıkları evden temiz yürekli, sevgi dolu cesur ruhlar tarafından kurtarılmayı beklediğini ifade etmiştir. Bunlar öyle iyi ruhlardı ki, bu çocuklar kapının dışına çıktıkları zaman diledikleri gibi oynamalarına, onları sevmelerine ve onlara sıkı sıkı sarılmalarına izin vereceklerdi. Ancak kapının dışındaki yaşamda onları, iç kontrolü

bulunmayan arzularını ve tatminlerini kontrol edemeyen genç - olgun ahlaktan yoksun erkekler beklemektedir. Elbette kız çocukları, yaşadıkları deneyimlerle birlikte bekledikleri ruhların bu erkeler olmadıklarını anlamışlardır. Ancak onlar, yaşadıkları kötü deneyimlerden çok atlıkarıncaya binmenin verdiği keyfi, dondurma yemeyi ve neşeli anlarını anımsayarak kötü olduğunu düşündükleri anların hatıralarını unutmaya çalışmışlardır (Addams, 1912, s. 110-114).

Küçük yaşlarda toplumun koşulları neticesinde cinsellikle karşılaşmak zorunda bırakılan bu küçük çocuklar, yine toplumun etiketlemeleri sonucunda normal bir yaşam sürdürememişlerdir. Daha öncesinde birden fazla cinsel deneyim yaşayan bu kız çocukları, toplum tarafından evlenilmesi uygun olmayan kişiler olarak etiketlenmişlerdir. Ancak kızların bu deneyimleri yaşamasına neden olan yine toplumun ta kendisidir. Yani toplum, küçük kız çocuklarını cinsel yönden istismar ettikten sonra bu olay yüzünden kızı suçlayarak onu ötekileştirmiştir ve bu sefer de onu suça ve illegalliğe itmiştir. Sanayi sonrası toplumda cinselliğin özendirilmesi ile birlikte kız çocukları, çok küçük yaşlardan yaşamlarının sonlarına kadar iğrenç muamelelere maruz bırakılmışlardır. Normal yaşamlarından sürülen bu küçük çocuklar, daha vahşi bir toplumsal yapı içerisinde yetişkin bir birey olmuşlardır (Bingham, Delap, Jackson, & Settle, 2016, s. 415-425).

Fiziksel olarak var olan bu kadınlar, fikirsel olarak dönemin toplumu tarafından yok sayılmıştır. Yalnızca cinsel tatmini sağlayan birer et parçası olarak yorumlanan bu kadınlar, suç kısır döngüsü içerisine hapsedilerek dönemin toplumunun arzuları ve istekleri üzerinden kontrol edilmesinde araç olarak kullanılmışlardır. Hem erkek hem de kız çocuklarının bu derecede ihmal ve istismara maruz bırakılmasında toplumdan aileye, aileden topluma devinim eden rekabetçi, sömürgeci ve insanlık dışı ahlaki kavrayış bulunmaktadır. Durum hangi açıdan yorumlanırsa yorumlansın, bu dönemde, aile ve toplum işbirliğinin çocuk ihmal ve istismarında önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

3.2.4.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Çocuk İle Çalışmada Gerçekleştirilen Uygulamalar

İlk dönem sosyal çalışma biliminde çocuk ile ilgili yürütülen mesleki çalışmalar, aile ile çalışma içerisinde gerçekleştirilmiştir. Günümüzde çocuk alanında daha spesifik çalışmalar yürütülüyor olsa da bu dönemde çocuk alanı, ayrı bir çalışma sahası

olmaktan çok aile ile çalışmanın bir alt başlığı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada çocukla çalışma, ayrı bir başlık olarak değerlendirilse de bu dönemde çocuk ile ilgili gerçekleştirilen uygulamalar, genellikle aile içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda sosyal çalışma biliminin çocuk ile ilgili sorunlarla gerçekleştirdiği tespitler aktarılmıştır. Bu tespitlerden bir tanesi, aile içi iletişimsizliğin ve çocuk- ebeveyn ilişkisinde yaşanan sorunların, çocuğun ailesine yabancılaşmasına neden olduğudur. Sosyal çalışma bilimi bu noktada, uygulamalarını gerçekleştirirken aile içi iletişimi güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bunu gerçekleştirebilmek için ebeveynler ile mesleki görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle anne ile yapılan çalışmalarda, çocuğun artan iletişim ile birlikte içine kapanmak yerine iletişime geçmeye başladığı ortaya çıkarılmıştır. İçine kapanmayan ve konuşan bir çocuğun özgüveni ve bireysel gelişimi de uygun bir biçimde gelişmektedir. Aile ile gerçekleştirilen çalışmalarda, çocukların iyiliği için belirli tedbirler alınması gerektiği ifade edilmiştir (Addams, 1912, s. 120-124). Ancak çocuğa, kendi görüşlerinin aile içerisinde değer verildiği hissettirilmelidir. Bu durum, çocuğun bireyselleşmesi ve akranlarına karşılık ebeveynlerinin söylemlerini dikkate almasında oldukça önemli bir noktadır. Çünkü çocuğun söylemini dikkate almak, çocuğun ebeveynlerin söylemlerini dikkate alma noktasında teşvik edici bir etkiye sahiptir. Çocuğun söylemleri dikkate alınmadığı zaman çocukta, "Annem ve babam beni anlamak istemiyorlar ve asla anlayamayacaklar. Ama Ahmet, beni anlıyor ve dinliyor." algısı oluşacaktır. Ancak aile içerisinde çocuğun söylemleri dikkate alındığında, "Annem ve babam beni anlıyorlar ve benim için en iyisini istiyorlar. Ahmet onunla gelmemi istiyor ancak annem ve babam bu durumla ilgili sorun olmasaydı gitmeme karışmazlar ve bana saygı duyarlardı. O halde ortada bir sorun var ve ben Ahmet ile gitmemeliyim." algısı oluşmaktadır. Bu durum, erken yaşta ailelerinin yanından kaçarak sokaklarda yaşamlarını sürdüren çocukların sayısının azaltılmasında, ilk dönem sosyal çalışma biliminin oldukça önemsediği bir bakıştır (Richmond, 1907, s. 23-26). Bu dönemde çocuğun aile içerisindeki refahının sağlanması adına, ebeveynler tarafından çocuklara yönelik gerçekleştirilen fiziksel şiddetin önlenmesi gerekmektedir. Aile içerisinde çocuk, belirli ahlak kuralları çerçevesinde özgür bırakılmalı ve bireyselleşmesine izin verilmelidir. Çünkü dönemin algısının pompaladığı gibi çocuk, yap denildiğine yapan bir makine veya iradesi bulunmayan bir hayvandan çok bir birey ve bir insan olarak tanımlanmaktadır. Aile içerisinde bireyselleşen, düşüncelerini ve

fikirlerini özgürce ifade edebilen, fikirleri ve çevreyi kendi çabasıyla keşfeden bir çocuk için aile ortamı, artık bir acı mekanizması olmaktan çıkacaktır (Addams, 1912, s. 111-115). Öyleyse sosyal çalışma, aile içerisinde çocuğun yerinin insan yaşamına yakışır bir biçimde yerleştirilmesinde aileye yardımcı olmalıdır. Bu yardıma aileler ihtiyaç duymaktadır. Çünkü dönemin sömürgeci kavrayışında maddi kazanç kutsallaştırılırken çocukların içine kapanması önemsiz bir hale gelmiştir. Bu nedenle dönemin sosyal çalışmacıları, aile içerisinde çocuk ile çalışırken şunlara dikkat etmişlerdir:

- Aile üyelerinin fiziksel veya psikolojik sağlığında sorunlar varsa öncelikle bu sorunların çözümüne yönelik planlamalar gerçekleştirilmelidir.
- Çocuğun dikkati sorundan uzaklaştırarak güçlü olduğu altyapısına (futbol oynamak, resim çizmek, enstrüman çalmak vs.) verilmelidir.
- Çocuğun psikolojisi başarılı bir şekilde analiz edilerek çocuğun düşünce biçimi kavranmalıdır.
- Düzgün sorular sorularak çocuk- ebeveyn ilişkisi kavranmalıdır.
- Teşvik edici ve cesaretlendirici konuşmalar ile birlikte ebeveyn ve çocuğun ideal davranışlar gerçekleştirdiği tecrübeler sağlanmalıdır (Richmond, 1907, s. 30-35).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde, çocuk- ebeveyn ilişkilerinin düzeltilmesinde birçok çevresel faktörün daha iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin, yoksulluk ile savaşan bir ailenin birincil önceliği, akşam yiyebilecek bir yemek bulmaktır. Ailenin babasının işe girmeden, çocuğun ideal bir aile yaşamında yaşamasını beklemek rasyonel değildir. Bu nedenle çocukla ilgili gerçekleştirilen uygulamaların başarıya ulaşabilmesi için, ailenin ve toplumun tedavisinin şart olduğu görülmektedir. Bu yüzden ilk dönem sosyal çalışma biliminde, araştırmada bahsedilen uygulama önerilerinin hepsi, bir bütün içerisinde ailenin ve toplumun ihtiyacına göre uygulanmıştır. Bu durum çocuk ile gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamasının kalıcı olabilmesi için çok geniş kapsamlı çevresel faktörlerle birlikte ele alındığının göstergesidir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde çocuk ile gerçekleştirilen mesleki uygulamalarda, çocukların eğitimi ile refahı arasında önemli bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Çocukların refahını sağlamak adına üç eğitim türü oldukça önemli görülmüştür. Bunlardan birincisi, okulda verilen eğitimdir. O dönem okulda verilen eğitimde, çocuklara değer eğitimi öğretilmemiştir. Verilen eğitimin içeriği, çocuğun bireysel gelişimine herhangi bir katkı sağlamamıştır. Diğer bir ifadeyle, matematik formülleri ezberleyen çocuklar,

insanlara nasıl davranacaklarını öğrenememişlerdir. İnsanların hak ettiği davranışları, iç kontrolün nasıl sağlanması gerektiği, toplumsal yaşamda pozitif düşüncelerinin önemi üzerine herhangi bir ders almamışlardır. Dolayısıyla bu eğitim sistemi topluma bireyleri değil, maddi çıkar ve cinsellik duyguları üzerinden yönetilen rekabetçi ve sömürgeci mekanik canlıları katmıştır. Bu nedenle çocukların bireyselliğinin, merak duygusunun ve keşfetme dürtülerinin sağlıklı bir biçimde gelişimi ve tatminini sağlamak amacıyla sosyal çalışma bilimi, okulda verilen eğitim ve öğretim faaliyetlerini önemsemiştir (Addams, 1912, s. 103-105). Günümüzdeki okul sosyal çalışma uygulamalarının temeli olan okul ziyaretçileri, (school visitors) o dönem yalnızca devamsızlık yapan veya ders başarısı düşük olan çocuklarla uygulama faaliyetleri gerçekleştirmemişler, bununla birlikte okul müfredatında çocukların insana dair değer eğitiminin alınmasında dair çalışmalar da yapmışlardır. Okul çok küçük yaştan itibaren çocukların fikir dünyalarını şekillendiren önemli bir kurum olması sebebiyle, sosyal çalışma bilimi vahşi toplumsal algıya karşı yeni nesli koruyabilmek için bu kurumla oldukça aktif olarak çalışmışlardır (Richmond, 1917, s. 152-156).

Okulda gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamaları, yalnızca müfredat çalışmaları olmamış aynı zamanda okul saati boyunca bu kurumların hijyeni, güveni ve beslenme sürecine olan katkısı da belirgin bir biçimde mesleğin uygulama konularını oluşturmuştur. Eğitim ve öğretim süreci büyük çoğunlukla fikirsel bilgi alışverişleri ile gerçekleştirilse de, okulun hijyeni, güvenliği ve çocukların sağlıklı beslenmesi bu süreci oldukça önemli bir şekilde etkilemektedir. Bu etkinin farkında olan dönemin sosyal çalışmacıları, okulda uygun saatlerde öğrencilerin yemek yemesi gerektiğini açıklamışlardır. İlk defa okullarda yemek dağıtımının başlamasında sosyal çalışma mesleğinin, oldukça önemli etkileri bulunmaktadır. Bu sayede öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçlerinde beslenmeleri sağlanmıştır. Okullarda sosyal çalışma uygulamalarından bir diğeri ise hijyenin sağlanması adına havalandırma sistemlerinin aktif olarak çalıştırılması ve temizlik personelinin bilinçlendirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Çünkü okul, neredeyse yüzlerce çocuğun bir ara geldiği bir ortamdır. Bu dönemde oldukça fazla bulunan salgın hastalıkların önüne geçilmesinde ve çocukların sağlık problemleri yaşamamasında havalandırma ve temizlik işlerinin başarılı bir biçimde yürütülmesi oldukça önemli görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, o dönem aileler her ne kadar çocuklarının bakımını gerçekleştirmeye çalışsa da okullarda

bulunan koşullar, çocukların eğitim ve öğretim faaliyetlerine ket vurmuştur. Sosyal çalışma disiplini gerçekleştirdiği mesleki uygulamalarla birlikte, çocuğun ailesi dışında okul ortamında da sağlıklı, güvenli ve gerekli bilgilerin öğrenildiği bir eğitim ve öğretim sürecinde bulunması ideali için, mesleki çalışmalarını gerçekleştirmiştir (Richmond, 1917, s. 152-156).

Çocuğun gelişimi açısında oldukça büyük öneme sahip olan ikinci eğitim, aile içinde verilen eğitimdir. Yukarıda bahsedilen okul içerisinde verilen eğitim, aile içerisinde verilen eğitimin devamı niteliğinde görülmüştür. Çocuk sabah ve akşam ailesi içerisinde, geriye kalan diğer vakitlerinde ise okul içerisinde eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak aile içi eğitimin sağlıklı bir biçimde verilebilmesi için;

- Ailenin içinde yaşadığı evin, hijyen ve temizlik koşullarının uygun olması,
- Ebeveynlerin çocuğun okulda verilen eğitimini takip ederek çocuğa eğitim ve öğretim hayatında destek olması,
- Ailenin sosyo-ekonomik durumunun barınma, beslenme ve sosyal tatminlerin sağlanması açısından yeterli olması,
- Ebeveyn çocuk ilişkisinin sağlıklı olması,
- Ailenin, çocuğun entelektüel gelişiminin sağlanması adına çocuğu kültürel faaliyetlerle buluşturması sağlanmalıdır (Richmond, 1917, s. 148-151).

Okul öncesinde aile içerisinde çocuğa verilen eğitim oldukça önemlidir. Daha önceki konularda da değinildiği gibi, dönemin sosyal çalışmacıları aile ile çalışırken aslında çok sayıda sorunun birden çözümünü sağlamışlardır. Ebeveynlerin bireysel gelişimi, ebeveyn- çocuk ilişkisinin sağlıklı oluşunu derinden etkilemektedir. Bu nedenle çocuğun okul öncesinde bireyselleştirmeye teşvik edilmesi ve merak duygusunun canlı tutulması gerekmektedir. Ayrıca okul süreci ile birlikte çocuğun eğitimi yakından takip edilerek okuldaki eğitimin evde de devam ettirilmesi gerekmektedir. Okulda verilen eğitimin aile içerisinde desteklenmemesi, eğitim ve öğretim başarısının düşüşündeki önemli etkenlerdendir. Bu nedenle okul ve aile içerisinde verilen eğitim, okul kurumu ve aile kurumu arasındaki işbirliği neticesinde tek bir bütünün parçası şeklinde hareket etmelidir.Bu noktada ilk dönem sosyal çalışmacıları çocukla çalışırken, ailenin sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi adına kaynaklar bulmuş, ebeveynlerle birebir gerçekleştirdiği mesleki görüşmelerle birlikte sağlıklı ve ideal ebeveynlerin oluşması

adına uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Bununla birlikte ailenin beslenme ve sağlık problemlerinin çözümlenmesi adına sağlık çalışmaları ve yerel yönetimlerle birlikte aktif mesleki uygulamalar yürütmüşlerdir. Aile içerisinde hem ahlaki-fikir anlamında hem de beslenme anlamında sağlıklı bir biçimde doyurulmamış çocuğun eğitim ve öğretim başarısının yüksek olması beklenmemektedir. Bu noktada aile içi eğitim, okulda verilen eğitime çocukları hazırlamakta ve daha sonrasında okulda verilen eğitimin tamamlayıcısı şeklinde işlevlerini gerçekleştirmektedir (Warner, 1919, s. 226-245).

İlk dönem sosyal çalışma bilimi son olarak çocuğun toplum içinde elde ettiği eğitimin iyileştirilmesi üzerine mesleki çalışmalarını yürütmüştür. Bu noktada öncelikle toplum içinde çocuğun eğitiminin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması gerekmektedir. İlk dönem sosyal çalışma öncüleri çocukların toplum içerisindeki eğitimlerini, sokaklarda özgürce oyun oynayabilecekleri, eğlenebilecekleri, doğaya karışabilecekleri, insanlara güvenebilecekleri bir ortamda sağlıklı bir biçimde alabileceklerini söylemişlerdir (Richmond, 1907, s. 24-26). Ancak toplum çocukları nasıl eğitir? Çocuk, gelişim dönemi itibariyle rol model alarak öğrenme modeliyle fikir ve tutumlarını geliştirmektedir. Çocuklar ilerleyen yaşlarda yalnızca aile ve okullarında değil, içerisinde bulunduğu mahallede, ailelerin akrabalarının bulunduğu ortamlarda da vakit geçirmektedir. Bu ortamlar, belirgin olmayan eğitim alanlarıdır (Morgan, 1986, s. 360). Mahalle içerisindeki komşuların davranış ve tutumları, ailenin akrabalarının davranış ve tutumları ve medya organları aracılığıyla (gazete, roman, tiyatro vb.) dönemin dayatılan insan algısı, çocuğun toplumsal eğitiminin temelini oluşturan ana argümanlardır. İlk dönem sosyal çalışmacılar, bu eğitim şeklinin zararlarını aşabilme noktasında toplumun algısıyla çalışılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Addams, çocukların aile ve okulda aldıkları eğitimin ideal bireye ulaşmada yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu ideal bireye ulaşabilmenin yegâne yolu ise yeni bir toplumsal ahlaki bilinç yaratmaktan geçmekteydi (Addams, 1912, s. 100). Barnett ise şefkatli olmayan bir toplumda çocukların iyiliksever bireyler olarak yetişmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir (Barnett & Barnett, 1915, s. 41-53).

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde toplum algısı, maddi gelir üzerinden bireylerin gelişmişliğini değerlendirmekteydi. Bu yetersiz ahlaki yapı içerisinde çocuklar çok erken yaşlarda ağır ve illegal işlerde çalıştırılarak ihmal ve istismar

edilmişlerdir. Aile tarafından yapılan ihmal ve istismar durumu, dönemin toplumunda oldukça fazla bulunduğu için toplumsal sorun olarak algılanmamıştır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma bilimi, toplumun çocuk üzerindeki eğitsel işlevini düzenlemeye, çocukluk çağının toplum tarafından kabul edilmesine çalışarak gerçekleştirmiştir. Richmond toplumun çocuk için yapabileceği en iyi şeyin, onun çocukluğunun desteklenmesi olduğunu ifade etmiştir. Toplumun kaybolan çocukluk çağını desteklemesi, yalnızca fikirsel olarak bir değişimi gerektirmemiştir. Bu destek, bizzat şehirlerin çocukların ihtiyaçlarına göre dizayn edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu nedenle öncü sosyal çalışmacılar, yerel yönetimler ve sağlık kuruluşları ile ortaklaşa çalışarak mesleki faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Bu uygulamaların temel amacı ise, çocukların temiz, güvenli, ışıklandırılmış ve polislerin denetiminin mevcut olduğu bir kent yaşamı oluşturmaktı. Ayrıca bu kentler, spor ve park alanlarının oldukça yaygın olduğu çocukların ihtiyaçlarının da düşünülmüş olduğu çevresel özelliklere sahip olmuş olacaktı (Richmond, 1907, s. 24-26).

Sosyal çalışmanın bu geniş kapsamlı uygulamalarının en temel gayesi, toplumun çocuklara verdiği ilk eğitimin "kaybolan çocukluğun kurtarılması" adına gerçekleştirilmesini sağlamaktı. Çünkü toplum ilk olarak çocuklara, çocukluğun nasıl yaşanması gerektiğini öğretmeliydi. Ve bu fikri destek, çevresel olanakların arttırılması ile bütünleştirilerek çocukluğun, toplumsal eğitim ile birlikte kurtarılması amacına hizmet etmiştir. Toplumun çocukluğu desteklediği bir ortamda aileler, maddi kazançları ile değil çocuklarının eğitim ve öğretime katılması bağlamında toplumsal baskıya maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla yalnızca aileyi veya okulu çocuğun destek sistemi olarak kabul etmek yeni bir ahlaki kavrayışın oluşması için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle aile ve okulun yanında toplum da, ilk dönem sosyal çalışma bilimi tarafından, çocukluk çağının kurtarılması adına çocukların safına geçirilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda anlatılan üç tür eğitim faaliyeti de ilk dönem sosyal çalışma bilimi için önemli ve gerekli görülmüştür. Bu eğitim faaliyetlerinin üçünün de, birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği açık bir biçimde görülmektedir. Bu eğitim faaliyetlerinin toplum içerisinde başarılı bir biçimde çalışması, çocukların uyuşturucu satıcılarının, hayat kadınlarının, suç çetelerinin ve ağır iş koşullarının etkilerinden korunmasını sağlamaktadır. Sosyal çalışma bu tehlikelere karşı, bilinçli toplum ve ebeveynlerle birlikte çocukların enerjilerini suça bulaşarak, uyuşturucu, sigara veya alkol kullanarak,

çeteler kurarak tüketmesi yerine festivaller düzenleyerek, spor organizasyonları yaparak, resim, müzik vs. gibi sanatsal ilgiler kazandırarak, hayal güçlerini ve merak duygularını besleyerek harcaması için uygulamalar gerçekleştirmektedir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde çocuk alanında geliştirilen en önemli uygulamalar, çocuk suçluluğu alanında gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde suça bulaşan çocukların yargılanmasının yetişkinlerle aynı şekilde olması sorgulanmaya başlamıştır. Gerçekleştirilen psiko-sosyal analizlerle birlikte çocukların suça bulaşması ve yargılanması durumunda yetişkin bireylere göre daha farklı bir yargılama sisteminin oluşturulmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Richmond, çocuk suçluluğuna dair araştırmaların 1860'lı yıllara dayandığını belirtmiştir. Bu dönemde çocukların denetimi ile birlikte söz konusu suç sayısında azalma olacağı varsayımında bulunulmuştur. Bu nedenle çocukların denetimi fikri gündeme getirilmiştir. 1869 yılına gelindiğinde ise Boston ve Massachusetts' te Çocuk Yardım Dernekleri kurulmuştur. Bu kuruluşlar, Devlet Araştırma Kurumu ile ortaklaşa faaliyetler göstererek suça bulaşan çocuklar hakkında istatistiki veriler toplamaya çalışmıştır. 1899 yılına kadar Çocuk Yardım Dernekleri ve Kadın Dernekleri eliyle yürütülen çocuk suçluluğu araştırmaları 1899 yılında meyvelerini vermiştir. 1899 yılında Chıcago'da çocuklar için ayrı duruşmalar düzenlenmeye başlayarak suça sürüklenen çocuklarla özel olarak yargılamalar ve uygulamalar gerektiği belirgin bir biçimde ortaya konmuştur (Richmond, 1917, s. 33-34).

Çocuklara yönelik olarak özel duruşmalar gerçekleştiren ilk yargıçlardan olan Harvey, çocuğun işlediği suç ile ilişkili olarak uzmanlar tarafından bir takım araştırmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, suçun işlenmesinde etkili olan psiko-sosyal etkilerin araştırılması için sosyal çalışmacıların, fizyolojik etkilerinin tartışılması için ise sağlık çalışanlarının kapsamlı araştırmaları gerekmektedir. Bu araştırmalardan elde edilen görüşler doğrultusunda, yargıç değerlendirmelerini yapmalı ve buna uygun kararlar vermelidir. Çünkü çocuklar, yönlendirilmeye fazlaca müsait konumda bulundurulmaktadırlar. Bu yönlendirmeler, bazen çevrenin hastalıklı fikirleriyle bazen ise fizyolojik hastalıkların getirisiyle birlikte şekillenmektedir. Bu nedenle özellikle çocuk alanında çalışan mahkemeler, sosyal çalışmacı ve uzman sağlık personellerinin görüşlerini dikkate almak durumundadır (Baker, 1910, s. 649).

Octovia Hill, çocuk suçluluğu ile ilgili olarak, *"Çalmak bir hastalık değil bir semptomdur."* demiştir. Bu değerlendirme, ilk dönem sosyal çalışma biliminde çocuk algısının anlaşılması adına oldukça önem arz etmektedir. Burada çocuğun bir suçlu değerlendirilmesinin, çocuk suçluluğu sorunun çözülmesi adına kalıcı bir katkısının bulunmayacağının altı çizilmektedir. (Healy W. , 1915, s. 202). Burada çocuğun bir suçlu olarak değerlendirilmesinin yanlış olacağı gösterilmektedir. Çocuğun işlediği suç için semptom ifadesini kullanan Healy, sadece belirtiler üzerinden tedavi yapmanın kalıcı ve kökten bir çözüme ulaşamayacağını ifade etmektedir. Ona göre asıl hastalığın yalnızca tek göstergesi suçluluktur. Örneğin, tüberküloz hastası bir bireyin tedavisi yalnızca geceleri aşırı terlemesinin çözülmesine yönelik olarak gerçekleştirilemez. Aşırı terleme, tüberküloz hastalığının kan öksürme, uzun süreli iştahsızlık, aşırı kilo kaybı gibi yalnızca belirtilerinden biridir. Doktorlar bu hastalığın akciğerdeki temel sorunlu alanına tedavi uygulayarak oluşan bu belirtileri dolaylı olarak tedavi etmiş olacaktır. Bu anlamda suçluluk, evsizlik, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı da insanın yüksek yararına yakışmayan sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle oluşmaktadır. Bu nedenle sosyal çalışmacı çocukları suçlayarak başarılı uygulama gerçekleştirmiş olamaz. Onun geniş kapsamlı olarak çocuğun içerisinde bulunduğu ailenin sosyo-ekonomik anlamda iyilik halini sağlayarak dolaylı olarak suçluluk alkol bağımlılığı vb. gibi sorunların üstesinden gelmiş olacaktır.

3.2.4.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Çocukla Çalışmada İnsan Algısı

İlk dönem sosyal çalışmacıların çocuklar ile ilgili gerçekleştirmiş olduğu uygulamalar, genel olarak bakıldığında kaybolan çocukluğun kurtarılması çabası olarak değerlendirilmektedir. Sanayi Devrimi sonrasında oluşan toplum yapısında aile üyeleri ve toplum, maddi çıkarlar ve yararlar üzerinden insan düşüncesine aykırı bir ahlak kavramı geliştirmişlerdir. Bu ahlaki yapı içerisinde yetişen çocuklar, ancak maddi gelir elde edebildiği bir aile yapısı içerisinde aile üyeleri tarafından varlığına ve görüşlerine değer verilen bir birey olarak tanınmışlardır. Bu insanı değerleri yok sayan ahlaki kavrayışın toplum tarafından desteklenmesi sonucunda birey, çocuk olmadan yetişkin olmak durumunda kalmıştır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma bilimi insanı, yaşamının ilk dönemlerinde sevgi ve şefkate ihtiyaç duyan ve ebeveynlerinin hareketlerini kendisine model alan bir canlı olarak kavramıştır. Bu dönemde çocuk ile ilgili gerçekleştirilen bütün sosyal çalışma uygulamalarında, insana dair bu ideal

kavrayışa ulaşılmaya çalışılmıştır. Çünkü bu en temel kavrayış, çocukluğun kaybolmasının en temel sebebi olarak görülmüştür.

Bu dönemde çocuk ile ilgili gerçekleştirilen uygulamalarda insana dair yapılan diğer önemli bir kavrayış ise, insanın yaşamının ilk dönemlerinde, yetişkin insanlarla birlikte ağır koşullarda çalışabilecek fizyolojik ve psikolojik yeterliliğe sahip olmamasıdır. Bu dönemde sosyal çalışmacılar, kaybolan çocukluğun kurtarılması için erken yaşta çocuk işçiliğinin önüne geçmeye gayret göstermişlerdir. Çocuk erken yaşta işe girdiği zaman, hem fiziksel olarak hem de psikolojik olarak zayıf düşmekte ve yaşam içerisinde bireyselliğini geliştirememektedir. Dahası bu koşullar bireyin ahlaki ve bireysel gelişimine de ket vurmaktadır. Öyleyse insan, yaşamının ilk dönemlerinde ağır koşullar altında yetişkin bireyler ile çalıştırıldığı zaman, fizyolojik ve psikolojik sağlık sorunları oluşan, entelektüel ve ahlaki anlamda gelişimini kaybeden birer canlı haline dönüşmektedir. İlk dönem sosyal çalışma bilimi insana dair bu kavrayışı ile birlikte insan yaşamının ilk yıllarını kapsayan çocukluk döneminin, ideal insan tanımına ulaşmadaki önemine dikkat çekmektedir (Addams, 1909, s. 109-112).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde çocuk ile çalışmada insan, yaşamının ilk yıllarını kapsayan çocukluk yıllarında ailesinden, okulundan ve içerisinde bulunduğu toplumsal yaşamdan edindiği eğitsel ve ahlaki fikirler ile zihinsel yapısını oluşan bir canlı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın önceki kısımlarında bu dönemde insanın çevresiyle karşılıklı etkileşim halinde olan bir canlı olduğu belirtilmiştir. İşte bu karşılıklı etkileşimin bireyin yaşamına yön verdiği ve bireyin fikirsel yapısının temelini oluşturduğu ilk dönem çocukluk dönemi olarak görülmüştür. Bu tanım bize dönemin ahlaki kavrayışının çocukların davranış ve tutumları üzerinden okunması imkânını sağlamaktadır. Çünkü yalnızca rol-model alarak öğrenme süreci ile birlikte fikirleri oluşan çocukların davranış ve tutumları, rol model kaynaklarının ahlaki kavrayışını yansıtmak durumundadır. Evin kirasını ödemek için ev sahibi ile cinsel ilişki yaşayan kız çocuklarının davranışları, anne ve babası hayatta olmasına ve babasının çalışmasına rağmen kendisi de ağır koşullar altında çalışan erkek çocukları, okulun hemen karşısında kurulan barlarda kız çocuklarının yetişkin erkekler ile para karşılığı ilişkiler yaşaması vb. gibi birçok davranış, dönemin insanlık dışı ahlaki bakış açısını gözler önüne sermektedir. Bu ahlaki sistemde çocukluk çağında olan insanlar, yetişkin insanların –bu kişiler bazen çocuğun ailesi bazen ise toplumu oluşturan yabancı bireyler

olabilir- çeşitli tatminlerini (maddi kazanç, cinsel tatmin vb.) sınır tanımaz bir biçimde karşıladıkları araçlar olarak anlaşılmıştır (Addams, 1912, s. 108-110). Bu değerlendirmenin bir insan kavrayışından çok ne yapılırsa yapılsın karşılık vermede sessizce emirlere uyan bir makine tanımı olduğunu belirtmek, daha uygun görülmektedir. İlk dönem sosyal çalışma bilimi çocukluk çağındaki insanı bir makine olmaktan kurtarıp bir insan olmasına yönelik olarak mesleki çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Çünkü makineleşmiş bir çocuğun ileride yetişkin bir birey olarak insancıl davranış örüntüleri göstermesini beklemek pek de rasyonel gözükmemektedir. Böylece makineleşmiş çocukluklardan makineleşmiş toplumlar meydana gelecektir. Sosyal çalışma bilimi bu tehlikeye karşı çocuğu savunarak dolaylı olarak insan kavramını savunmuştur. Çünkü insanın refahını ve mutluluğunu sağlamanın en temel koşulu, insana yakışır ahlaki ve yaşamsal olanakların oluşturulmasıyla gerçekleşecektir.

Sosyal çalışma bilimin geliştiği ilk dönemlerde çocuklara ilişkin uygulanan mesleki müdahalelerde, çocuğun fikirlerinin ve görüşlerinin aile içerisinde ebeveynler tarafından dikkate alınmasının önemi üzerine durulmuştur. İlk dönem sosyal çalışma bilimi bu noktada, çocuğun bir insan olarak kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu dönemde çocuk, sürekli direktif verilmesi gereken, fikirleri ve düşünceleri aile kararlarında önemsenmeyen, yalnızca beslenmesi ve büyütülmesi gereken bir canlı olarak algılanmıştır. Ancak ilk dönem sosyal çalışma biliminde çocuk, yalnızca beslenme ve büyüme ihtiyacı duymamaktadır. Bununla birlikte fikirlerinin kabul görmesi, sevgi, şefkat ve saygı gibi insani ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bu dönemde çocukların söz konusu insani ihtiyaçları karşılanmadığı için sokaklarda yaşamaya başladığı gözlemlenmektedir. Bunun en temel sebebi, çocuğun kararlarının dikkate alındığı yerin aile ortamı değil suç ve çete örgütleri olmasıdır. Çevresinden oldukça fazla miktarda etkilenen çocuk, aile içerisinde fikirleri önemsenmeyen, sevgi ve saygı duyulmayan bir canlı olduğunu anladığı zaman bu ihtiyaçlarını, kendisinin karar verebildiği ve bu kararların sonucunu yaşayabildiği suç ve sokak yaşamına transferans etmektedir. Bu noktada kişiler arası transferans, çevresel etkiye oldukça fazla maruz kalan çocuğun bilinçaltında gerçekleşerek aileye karşı yabancılaşma, yalnızlaşma ve bunun sonucunda topluma karşı kin, nefret ve suç işleme davranışına neden olmaktadır (Richmond, 1907, s. 26-27). Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma bilimi, insanla ilgili olarak yapılmış eksik tanımı geliştirerek ideal çocuğa, ideal insana ve ideal topluma

ulaşmayı hedeflemektedir. Daha açık bir ifadeyle, çocuk yalnızca beslenmesi ve büyütülmesi gereken bir canlı değildir; çocuk bunlarla beraber bilişsel ve eğitsel gelişmelere ihtiyaç duyan, aile içerisinde düşüncesi ve fikirleri önemsenmesi gereken, bireyselleşmesine çalışılan, ahlaki ve etik bağlamda gelişime ihtiyaç duyan bir canlıdır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde, aile içerisindeki çocuğun insani tanımının geliştirilmesine yönelik mesleki uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalar ebeveynlerle, çocukla, aile ve topluluk ile yürütülen müdahaleleri kapsamaktadır. Ancak bu dönemde çocuk suçluluğu alanında yaşanan gelişmeler, çocuğun insani tanımının değiştiği ve geliştiği önemli uygulamalar olarak görülmektedir. Özellikle 1860'lı yıllara kadar çocuklar, tıpkı yetişkin bireyler yargılamalara ve yasal düzenlemelere maruz kalmışlardır. Ancak yapılan çalışmalarda çocukların suç işleyen bir canlı olmasının yanında suç işlenmeye zorlanabilecek bir potansiyele sahip bir canlı olduğu gerçeği tartışılmaya başlanmıştır. Araştırmanın birçok kısmında değinildiği gibi çocukluk döneminde insan, çevreden oldukça etkin bir biçimde etkilenmektedir. Örneğin, bir kız çocuğu fuhuş yaptığı gerekçesiyle yargılanırken, çocuk olmasının getirdiği özellikler neticesinde, ailenin baskısı ve zorbalığı, çocuğun suça itilme sebepleri olarak değerlendirilmelidir. Suçun en temel şartlarından biri, suç işlemeye ehliyeti olan birinin kendi seçimiyle bu suçu işlemesidir. Ancak henüz çocukluk döneminde olan bir bireyin kendi iradesinden çok dış etmenlerin etkisiyle hareket edebileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca ceza, kişinin yeniden suça bulaşmasını önlemek için getirilmiş olan bir caydırma yöntemidir. Ancak bir çocuk aldığı ceza sonrasında aynı aile ve toplum koşullarında yeniden suça bulaşma riskini taşımaktadır. Healy'in de dediği gibi çocuğa ceza verilerek hastalık değil yalnızca semptom tedavi edilmiş olur (Healy, 1915, s. 202). Bu noktada adli makamlarda görev yapan ilk dönem sosyal çalışmacılar, çocuğun yaşam koşullarını tespit ederek çocuğun suça itilme düzeyinin ölçülmesi adına hâkime önemli veriler sunmuşlardır. Tüm bu araştırma ve değerlendirmelerden sonra çocuk, suç işleyen bir canlı olmanın yanı sıra sosyal, zihinsel ve fiziksel hastalıklar neticesinde suç işlemeye mecbur bırakılabilecek kişiler olarak kavranmışlardır. Harvey "sosyal, zihinsel ve fiziksel salgın hastalıklar" derken çocukların çevrelerinden etkilendiği sağlıksız yaygın fikirler, patolojik düşünceler ve fiziksel sağlık sorunlarını kastetmektedir (Baker, 1910, s. 649). İlk dönem

sosyal çalışma biliminde çocuk suçluluğu alanında yaşanan bu gelişmeler, çocuğun bir birey olarak en ideal şekilde tanımlanmasına yönelik atılmış önemli adımlardır.

3.2.5. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksul-Genç-İşçi İle Çalışma

3.2.5.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Yoksul-Genç-İşçi Algısı

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksul- genç- işçi grupları birbiri ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Bu dönemde sosyal çalışma bilimi öncüleri tarafından kaleme alınmış eserler incelendiği zaman, yoksul grubun içerisinde işçi grubu ve dolayısıyla genç grubun var olduğu görülecektir. Bu dönemde aile, kadın ve çocuk grupları da yoksulluk konusu içerisinde değerlendirilmiş olsa da işçiler ve gençler, ilk dönem sosyal çalışma mesleğinde yoksulluk çalışmalarının asıl odağı olmuştur. İlk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde yoksul- genç- işçi gruplarının birbirilerinden ayrılmaz parçalar olarak değerlendirilmesinin sebebi nedir? Bu soruya verilecek cevap, "Sosyal çalışma disiplinin ilk döneminde kimler yoksul olarak görülmüştür?" sorusunun da açıklamasını yapacaktır. Bu dönemde yoksul olarak nitelenen kişinin en temel özelliği, ailesinin ve kendisinin yaşamını idame ettirecek ekonomik gelire sahip olmamasıydı. Bu dönemde yoksulluğa dair birden fazla bakış açısı bulunsa da dönemin toplum yapısında yoksulluk, yalnızca ekonomik durum üzerinden okunmuştur. Richmond yoksulluğu sadece maddi yetersizlik olarak tanımlamanın doğru olmayacağını, bencillikle, öfkeyle ve zararlı düşünceler ile hayatını idame ettiren ekonomik yönden zengin insanların dahi yoksul olduğunu ifade etmiştir (Richmond, 1903, s. 7-10). Addams ise ahlaki yoksunluğu asıl yoksulluk durumu olarak açıklamıştır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma bilimi yoksulluk ile çalışırken yalnızca maddi geliri yetersiz kişiler ile değil maddi geliri yüksek kişilerle de mesleki uygulamalar gerçekleştirmiştir (Addams, 1912, s. 10-12). Barnett'in Londra'daki Toynbee Hall kuruluşlarında yoksulluk ile ilgili uygulamalardaki başarısı, düşük gelirli insanlardan ziyade yüksek gelirli insanların yoksulluklarının giderilmesiyle gerçekleştirilmiştir (Barnett & Barnet, 1909, s. 400-410). Yoksulluk ilk dönem sosyal çalışma disiplininde oldukça geniş anlaşılsa da bu dönemde ortaklaşa çalışılan kiliseler ve belediye kuruluşları, kişilerin yalnızca maddi yoksunlukları üzerinden vakaları değerlendirmişlerdir. Bu durum yoksulluk ile ilgili gerçekleştirilen uygulamaların çoğunluğunun maddi gelir bağlamında yetersizlik yaşayan bireylerden oluşmasına neden olmuştur (Bosenquet, 1896, s. 141).

Bu dönemde maddi anlamda sorunların yaşanmasının en temel sebebi, işsizlik olarak görülmektedir. Özellikle dönemin toplum algısında evin geçimini sağlamakla görevli olan babalar, maddi anlamda kazanç sağlayan birincil aile üyesidir. Daha sonrasında ise genç aile üyelerinin ve çocuk olan aile üyelerinin maddi gelir sağladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca boşanmış ailelerde kadının maddi kazanç kaynağı olarak daha fazla rol ve sorumluluk aldığı görülmektedir (Hill, 1875, s. 22). Ancak genel olarak bu dönemde kadınlar, iş hayatlarında tecavüz, şiddet, emek sömürüsü vb. gibi sorunlarla karşılaşmalarından kaynaklı olarak çok kısıtlı bir alanda iş hayatına katılabilmişlerdir (Nazım, 2017). Dolayısıyla bu dönemde, yoksul bir kişinin en temel sorunu, işsizlik sorunudur. Sanayi öncesinde geçimini tarımsal üretimden kazanan bireyler, sanayi sonrasında şehirlere göç ederek hayatta kalabilmek için iş bulma yarışına girişmişlerdir. Bu yarışta insan, daha çok vahşileşmiş ve ahlaki değer ve tutumlarını göz ardı etmiştir. Böylece ilk dönem sosyal çalışmacılar, yoksulluk ile ilgili çalışmalarını yürütürken zorunlu olarak işçiler ile de çalışmalar yapmak durumunda kalmışlardır. Çünkü çalışma ve çalışma koşulları, bireylerin yoksul duruma düşmesinin en temel sebebidir. Bu bağlamda yoksul ile işçi bu dönemde, çoğu zaman aynı kişinin rolleri olmuştur. Bir kişi aynı zamanda hem yoksul hem de iş bulamayan veya emek sömürüsüne uğrayan bir işçi olduğundan sosyal çalışma bilimi bir kişi ile çalışırken hem yoksul hem de işçi grubu ile çalışmak durumunda kalmıştır (Warner, 1919, s. 230-240).

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde yoksul işçilerin çoğunluğunu gençler oluşturmaktaydı. Bu gençlerin bazıları ailesinin parçalanması sebebiyle, bazıları ise ailesi tarafından maddi kazanç aracı olarak kullanılması ile çocuk yaşlarda eğitimlerinden ve oyunlarından koparılarak iş hayatına girmeye zorlanmışlardır. Diğer bir ifadeyle bu gençler, çocukluklarını birkaç dolara değişmek durumunda kalmışlardır. Merak ettiği, özgürce hayal kurduğu veya oyun oynadığı masum bir hayattan fiziksel şiddete, yarışa, emek sömürüsüne ve cinsel istismarın olduğu bir hayata atılmışlardır. Özellikler demir işçilerinin, taş işçilerinin ve buna benzer ağır iş kollarında çalışan işçilerin büyük çoğunluğu gençlerden oluşmuştur (Richmond, 1907, s. 45-50). Tüm bu zor ahlaki ve fiziksel koşullarda çok küçük yaşlardan itibaren yalnızca hayatta kalabilme savaşı veren bu gençlerin yanı sıra eğitim hayatına devam eden gençler ile de yoksulluk alanında mesleki çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle Barnett' in üniversite öğrencileri ile yoksul gençleri kaynaştırdığı Toynbee Hall, ilk dönem sosyal

çalışma biliminde gençlik alanında gerçekleştirilmiş en başarılı sosyal çalışma uygulamalarındandır. Londra'daki Toynbee Hall'da mesleki çalışmalar ve incelemeler yapan Addams, birkaç yıl sonra Amerika'da gençlik çalışmaları adına önemli sosyal çalışma müdahaleleri gerçekleştiren Hull House' ları kurmuştur (Barker, 2003). Hem Barnett'in hem de Addams'ın toplumsal anlamda yapmaya çalıştığı şey, küçük yaştan itibaren çalışma koşulları altında ahlaki ve bilişsel yapısı gelişmemiş gençler ile modern kültürün zenginlik ve cinsellik üzerine kurduğu ahlaki yapıyla şekillenen üniversite gençleri arasında bir iletişim yaratmaktı. İşçi gençler ile çalışmak çok önemliydi çünkü geleceğin toplumunun büyük çoğunluğu, bu gençler ve bu gençlerin kuracağı ailelerden oluşacaktı. Ayrıca aile içerisinde babanın olmadığı veya sorumluluklarını yerine getirmediği ailelerde yoksul olma durumu, tamamen ailenin genç üyeleri üzerinden değerlendirilmekteydi. Bu anlamda sosyal çalışma mesleği dönemin yapısında bir kişi ile çalışırken aynı anda hem yoksul hem işçi ve hem de genç nüfus gruplarıyla çalışmak durumunda kalmıştır (Addams, 1909, s. 115-125).

Dönemin koşullarında bu üç grubun birbirinden ayrı bir biçimde değerlendirilememesinin en temel sebebi, sanayi sonrası olumsuz çevresel koşullarının kişinin, birbirileri ile sıkı ilişkili olan bu üç rolü, üzerinde taşımasına neden olmuş olmasıdır. Dolayısıyla dönemin sosyal çalışmacıları, yalnızca yoksul bir bireyle çalışmanın imkânsız olduğunun bilincinde olarak genç ve işçi grubuyla birlikte yoksul grubunun değerlendirmesinin uygun olacağını söylemişlerdir. Bu bakış açısı, dönemin sosyal çalışma bilimin toplumsal koşullara uyum sağlaması şeklinde yorumlanmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluk konusu, işçi ve gençlik konularından bağımsız düşünülmemiştir. Bununla birlikte sosyal çalışma disiplini yoksulun kim olduğuna dair, yalnızca maddi gelirle kısıtlı kalmayan geniş bir bakış açısına sahip olmuştur. Ancak dönemin toplum yapısının yoksulluğa bakış açısı, yoksul bireylerin yoksulluğa mahkûm olmasına neden olmuştur. Yoksulluğa dair toplumun en eski kavrayışı, dini öğretilerin kaynak alınmasıyla ortaya konan sadaka ve hayır yapma anlayışıdır. Oldukça eski olan bu kavrayışın temel değerlendirmesi, yoksulun kişinin cennete ulaşmasında bir araç olarak kabul edilmesidir. Kişiler, yoksul bireylere sadaka vererek cennete ulaşmayı ümit etmişlerdir. Bu değerlendirme sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde kiliseler tarafından oldukça yaygın bir biçimde devam ettirilmiştir (Richmond, 1903, s. 3-4). Dönemin toplumunda yoksul, muhtaç, acınması gereken, kötü

sağlık koşullarında yaşayan ve dilencilik yapan kişiler olarak algılanmıştır. Hobson, *"Dilenci oldukça kötü bir durumda olabilir ama yine de ona saygı göstermelisin."* derken, dönemin toplumunun dilenen yoksullara saygı göstermediğini ve onları yalnızca cennete gidebilmek için araç olarak kullandıklarını göstermektedir (Richmond, 1903, s. 4). Richmond dönemin toplumsal yapısında yoksulların, geçmişte ruhların kurtarıcısı olarak görüldüklerini ifade etmiştir. Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde, yoksulların ruhları direkt olarak kurtarmasına neden olduğuna dair inanışın söndüğünü belirten Richmond, bunun yerine yoksulların, duygusal ve vicdani tatminin sağlanmasında araç olarak kullanıldığı ifade etmiştir. Bu dönemde yoksulluğa dair diğer önemli önyargılar ise, yoksulların alkolik oldukları, namussuzluk yaptıkları, (hayat kadınlığı yapmak, uyuşturucu satmak vb. gibi işler kastedilmektedir.) savurgan oldukları, tembel oldukları ve herhangi bir iş için yeteneklerinin bulunmadığıdır. Bu dönemde yaşayan yoksullarda söz konusu olumsuz durumlar çoğunlukla görülse de, bütün yoksulların bu davranışların tamamına sahip olduğuna dair değerlendirme rasyonel görülmemiştir. Toplum algısı yoksulları bu kalıp yargılar ve ön yargılar ile etiketlerken sosyal çalışma bilimi, bahsedilen olumsuz koşulların oluşmasındaki nedenleri tartışmıştır. Diğer bir ifadeyle, yoksulluk tamamen bireyin kendisinden kaynaklanan bir problem olarak algılanmamıştır (Richmond, 1903, s. 7). İlk dönem sosyal çalışmacılar gerçekleştirdiği uygulama ve araştırmalar sonucunda yoksulluğa neden olan belli başlı nedenleri tespit etmişlerdir. Bu nedenlerden bazıları şöyle sıralanabilmektedir;

- Sanayi devrimi ve sonrasında toplumun yapısında meydana gelen değişimler,
- Bireylerin dönemin ahlaki yapısından etkilenerek insanlık dışı düşünce ve davranışları benimsemesi,
- Eğitim ve sağlık sisteminde yaşanan sorunlar,
- Yerel yönetimlerin politikalarının yetersiz kalması,
- Yoksullar ve işçiler ile ilgili yasal eksiklikler,
- İşsizlik ve sonrasında yaşanan sorunlar,
- Ailelerin parçalanmasıdır (Warner, 1919, s. 40-55).

Yoksulluğun oluşmasıyla ilgili olarak yukarıda sayılan nedenlere, birçok madde daha eklenebilir. Ancak bu maddelerin çoğunluğu yukarıdaki maddelerden etkilenen ve yukarıdaki maddeleri etkileyen nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda

değerlendirdiğimiz zaman yoksulluk, ruhların kurtarılması veya vicdanların tatmin edilmesi için gereken bir araç değildir. Aynı zamanda yoksulluğun tek nedeni içki içen, hayat kadınlığı yapan, tembel, yeteneksiz bireyler de değildir. Dönemin sosyal çalışma anlayışına göre yoksulluk, çok kapsamlı nedenler sonucunda oluşan karmaşık bir toplumsal sorundur. Ve bu sorunun oluşmasında kişinin kendi etkisinin yanında toplumun da etkisi bulunmaktadır. Yoksulluğa neden olan belli başlı nedenler açıklandığında, sorunun kapsamı ve çözümünün gereklilikleri daha belirgin bir biçimde görülecektir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminin oluşmasında sanayi devriminin aile, kadın ve çocuklar üzerindeki etkileri araştırmanın önceki kısımlarında anlatılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde sanayi devrimi, sosyal çalışma mesleğinin bir disiplin ve bir gereklilik olarak ortaya çıkmasındaki en önemli nedendir. Sanayi devriminin mesleğin oluşumuna etkisi, sosyal çalışma disiplinin çalıştığı grupların tamamının bu süreçten etkilenmiş olması ile daha belirgin bir biçimde gösterilmektedir. İlk dönem sosyal çalışma bilimi, sanayi devriminin toplumsal bağlamda açtığı derin yararları sarmak için daha öncesinde var olan yardım çabalarının organize edilerek bir bilim haline gelmesi sonucunda oluşmuştur. Sosyal çalışma disiplinin kendisini oluşturan sanayi devrimi, yoksulluk kavramının oluşmasındaki en temel nedenlerden biridir (Hobson, 1896, s. 63-65). Sanayi devrimi öncesindeki feodal yapıda kişilerin üretim ilişkileri bağlamında iki seçeneği bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi feodal beyin yanında çalışarak geçimini sağlamaktı. Ülkenin coğrafyasına düzenli bir biçimde yayılan kişilerin, geniş toprak parçaları bulunan feodal beylerinin tarlalarında işsiz kalma gibi sorunları ortaya çıkmamıştır. Böylece kişilerin her zaman yaşamını sürdürecek bir iş imkânı bulunmuştur. İkinci tür üretim çeşidi ise, kişilerin bizzat kendi toprağında gerçekleştirdiği tarımsal faaliyetler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Sanayi öncesi dönemde ülkenin coğrafyasına düzenli bir biçimde dağılan bireyler, belirli toprak parçaları üzerinde tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirerek yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Bu sistemde kendi topraklarına sahip bireyler için işsizlik gibi herhangi bir sorun oluşmamıştır. Bu sistemde birincil ilişkilerin oldukça fazla olması ve imece usulü yardımlaşmanın bulunması, toplumsal anlamda oluşabilecek sorunların feodal beyleri ve köylüler tarafından çözülmesi yoksulluk kavramının ortaya çıkmasını engellemiştir. Kişiler bu yaşamda toprağa güvenmişlerdir ve daha önemlisi toprak asla

onları işten kovmamıştır. Ancak sanayi sonrası toplum yapısında üretim ilişkileri köklü bir değişime uğramıştır. Kişiler bu köklü değişimde, sanayileşmiş şehirlere daha çok para kazanmak ve daha refah bir yaşam sürebilmek adına büyük iç ve dış göçler gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu sanayileşmiş şehirlerin oldukça az sayıda olması, küçük coğrafi alanlarda milyonlarca insanın yaşamasına neden olmuştur. Kalabalık şehirlerde bulunan dengesiz nüfus dağılımı, toplumu derinden yaralayacak sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlardan en önemlisi ise yoksulluk sorunu olmuştur. Daha öncesinde şehirlerde yaygın bir biçimde bulunan dilencilik, bu dönemde sanayi devrimi sonrasında iyice kronikleşmeye ve artmaya başlamıştır. Yoksulluk sorunu dilenciliği arttıran önemli bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte artık bireyler geçimini, toprak yerine patronlardan sağlamak durumunda kalmışlardır. Bu diğer bir ifadeyle kişinin, kendi toprağından ayrılıp başkasının yanında işçi olarak çalışması anlamına gelmektedir. Bu durum kişinin ilk kez yaşamını kendi başına idame ettirememe tehlikesini doğurmuştur. Çünkü bu dönemin işverenleri, uzmanlaşma ve yarışa önem vererek kendisine en çok katkı sağlama potansiyeline sahip işçileri çalıştırmayı tercih etmişlerdir (Hobson, 1896, s. 45-54). Dolayısıyla toprak kişiyi işten asla kovmazken sanayi sonrasında kişi her zaman işten çıkarılma tehdidi ile yaşamını devam ettirmek zorunda kalmıştır. İşten çıkarılan bir işçisinin sanayi sonrası yaşamda kendisini destekleyecek birincil ilişkileri veya imece usulü yardım edilme imkânları da bulunmamıştır. Bu vahşi ortamda şehirde evleri bulunan ev sahipleri, insanların sayısındaki artış sebebiyle ev kiralarını oldukça yüksek fiyatlara çıkarmışlardır. Hill'e göre bir kişinin yoksulluğunun oluştuğu ilk süreç, kişinin işsiz kalmasından sonra ev kirasını ödeyememesiyle başlamaktadır. Ev sahipleri bu noktada, şehirde var olan insan sayısından dolayı kişileri evinden çıkararak başka kiracılardan para kazanmak istemişlerdir (Hill, 1875, s. 22). Sonuçta işi olmayan birinden para beklemeyi gereksiz görmüşlerdir. Birincil ilişkilerin yaygın olmayışı, kişilerin bankalardan faiz ile borç almasına neden olmuştur. Bu dönemde sanayileşmiş kentlerde yaşayan işçi gençler, işveren tarafından hakkının yenildiğine dair dava açmak istediklerinde onları, yalnızca görüşme yapabilmek için ödemesi gereken parayı dahi karşılayamayacağı pahalı avukatlar beklemiştir. Sanayi öncesi dönemde var olan samimi arkadaşlıkların ve dostlukların yerini -Richmond bu dostlarla ilgili olarak dünyayı arkadaşının gözünden gören ve arkadaşını içten bir şekilde anlayan güvenilir kişiler olduklarını ifade etmiştir-

vahşi bankacıların, ev sahiplerinin, işverenlerin ve komşuların aldığı görülmektedir (Richmond, 1903, s. 24-25).

Sanayileşmiş kentlere göç eden kişilerin şehre adapte oluşunu engelleyen en önemli neden işsizliktir. Çünkü maddi gelir, bu vahşi ahlaksal düzende bireyin tek hayatta kalma şansı olmuştur. Dolayısıyla işini kaybeden bir genç işçi veya aile babası, kısa süre içerisinde yeniden iş bulamaması takdirde yoksulluğun ve dilenciliğin içerisine düşmektedir. Bu bağlamda sanayi devrimi sonrasında sanayileşmiş şehirlerde oluşan yaşam koşullarının yoksulluk sorunun oluşmasında oldukça önemli bir neden olduğu açık bir biçimde görülmektedir. Koşullar o kadar çok zordur ki bu koşullar altında yoksul olmadan bireyin yaşamını sürdürebilmesi, büyük bir şans olarak görülmektedir. Dolayısıyla sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde, toplumun büyük bir kısmının yoksul olmasının, sanayi sonrasında meydana gelen zor koşullar ile ilişkili olduğu açık bir biçimde görülmektedir (Warner, 1919, s. 146-156).

Bu dönemde yoksulluğu ortaya çıkaran diğer önemli neden ise toplumu oluşturan bireylerin, sanayi devrimi sonrasında oluşan ve insan haklarını yok sayan vahşi ahlak anlayışını benimsemiş olmalarıdır. Dönemin medyası tarafından bireyler, zengin iş adamlarının yaşamlarına özendirilerek para kazanmanın birincil saygı ve önem kazanma şekli olduğuna dair algılara inandırılmıştır. Dini öğretiler, gelenek ve görenekler, değerler ve etik kavrayışların bu dönemde, para kazanma ve cinsellik fikri karşısında etkisi ve önemi giderek azalmıştır. Birbirini destekleyen para kazanma ve cinsellik algıları toplumu oluşturan bireylerin iç kontrol sisteminin zayıflatılmasına ve yok edilmesine neden olmuştur. Dönemin bireyleri, para kazanma ve karşı cinsi birer seks objesi olarak görme fikirleriyle yarışa girerek, kazanan kişinin -para kazanan veya arzulanan karşı cinsi elde eden- diğer vahşi bireyler tarafından saygı ve değer ile kutsanmasını beklemişlerdir. Ancak bu yapay saygı elbette aslının verdiği hazzı bireylere sağlayamamıştır. Böylece bireyler için yarışı kazanma, kısa bir biçimde tatminini sağlamış olduğu duyguları, yeniden sağlamak için başka bir yarışa girme fikrine neden olmuştur. Bu da dönemin bireyinin vahşileştikçe, vahşiliğinin sınırlarını daha da aştığını göstermiştir. Ahlaki değerlerden, iç kontrolden, kendini eleştirme yeteneğinden soyutlanmış bireyler, hayvanlaşmış birer canlı haline getirilmiştir. Sevgi, mahremiyetini asilliğini kaybederek cinselliğin sağlanmasında pazarlama aracı olarak kullanılmıştır. Bu pazarlamalar ise bu dönemde yayımlanan sevgi ve aşka dair kitaplar,

filmler ve gazete haberleri üzerinden şekillendirilmiştir. Böylece sevgi, kazandırdığı maddi gelir dolayısıyla, daha da açık bir biçimde cinsel metalarla özdeşleştirilmiştir (Addams, 1912, s. 97-110).

Yukarıda bahsedilen fikir örüntüsüne sahip bireylerin yoksullara bakış açısı, zalimce ve üstün körü vicdani tatminlerle oluşmuştur. İyice bencilleşen bireyler bu dönemde yoksulların var olan durumları ile ilgili olarak kendilerini asla suçlu görmemişlerdir. Dahası kendilerinin elinden gelen herhangi bir yardım çalışmasının bulunmadığını da düşünmüşlerdir. Yaptıkları şey, inandığı dinin yaratıcısına bu yoksula yardım etmesi için kendisinin dahi gerçekleşeceğine inanmadığı ancak kendisini vicdani anlamda tatmin eden bir dua etmek olmuştur. Komşuları tarafından göz ardı edilen ve vicdani tatmin için aracı olarak kullanılan yoksullar, siyasiler için ise her zaman üzerinden istifade edilmesi gereken en önemli grup olmuşlardır (Godkin, 1897, s. 250-260).

Richmond, kilisenin politikacılar tarafından oy kazanmak için kullanıldığını belirtirken yoksulların, geçici maddi yardımlarla birlikte kandırılarak oy kazanılması için kullanıldığını ifade etmiştir. Bununla birlikte kendileri ve aileleri, kirli sokaklarda yaşayan, temiz olmayan sağlıksız barınma ortamlarında hayatlarını idame ettiren, çocukları veya kardeşleri kalabalık okullarda sağlıksız eğitim gören, kendilerinden rüşvet alınan, temiz hava ve temiz suya ulaşma imkânları yetersiz olan yoksullar, söz konusu sorunların çözümü için vaatlerde bulunan politikacılara inanma noktasında, yaşadığı olumsuz koşullardan kurtulma ümidiyle daha istekli olmuşlardır. Bu dönemde toplumu oluşturan bireyler tarafından yoksulluk, kökten çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmemiştir. Çünkü eğer sorun olarak algılanırsa, bireylerin üzerine düşen belli başlı sorumluluklar bulunacaktır. Bencil ve ahlaksız insanlar için bu önemli bir problemdir. Bu dönemde yoksulluk, var olması gereken bir yaşam tarzı olarak benimsenmiştir. Çünkü bu durum, dönemin bencil bireylerinin yoksulluğu göz ardı etmesini haklı çıkarmıştır (Richmond, 1903, s. 20-28).

Toplumun ve yoksulluk dışında kalan bireylerin yoksulluğa dair algılamalarından bahsedilmiştir. Ancak yoksulluk sorunun çözümlenmesinde diğer önemli bir engel direk yoksulun kendisidir. Çünkü yoksul da bir birey olarak dönemin ahlaki koşullarından etkilenerek davranış ve tutumlarını oluşturmuştur. Bu durum bireylerin çalışmak istememesine, dilencilik yaparak hayata devam etmesine ve kısa yoldan zengin olmak için suça bulaşmasına neden olmuştur (Drage, 1894, s. 145-155). Addams' a göre

yoksulluk ile suç arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Yoksul bireylerin suça bulaşma ihtimalinin diğer bireylere kıyasla daha yüksek olduğunu belirten Addams, yoksullar ile çalışırken yoksulun kendisinin de bu yaşam şeklini değiştirmesi için çaba göstermesine teşvik edilmesi gerektiğini söylemiştir. Yoksulluk, bireyin suça bulaşmasına neden olmakta ve dolayıyla toplumun varlığı için tehdit oluşturmaktadır. Bu bağlamda, dönemin ahlaki yapısı yalnızca yoksulun komşularını ve çevresini değil bizzat yoksulun kendisini de negatif etkilemiştir (Addams, 1912, s. 109-115). Bosenquet'in yoksulluk ile ilgili aktardığı bir vaka örneğinde; kilisede görev yapan gönüllü bir çalışan, bir ailenin oldukça yardıma muhtaç olduğunu ve bu aileye yardım edilmesi için maddi kaynağa ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bosenquet, aile reisinin işten kazandığı parayı sorgulamak için iş yerine gitmiş, işveren ve diğer işçiler ile mesleki görüşmeler gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırma sonucunda işçinin haftalık 35 dolar kazandığı sonucuna ulaşılmıştır. İşçinin eşiyle gerçekleştirilen görüşmede ise, işçinin ailesine haftalık 20 dolar kazandığını söylediği sonucuna ulaşılmıştır. İşçi aylık kazancının yaklaşık %40' ını ailesinden saklayarak ailesinin yoksulluk içerisinde yaşamasına neden olmuştur. Bu vakadan elde edilen iki temel sonuç bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yoksul bireyin kendisinin acımasızlığı ve zalimliği hakkındadır. Çıkarılacak diğer bir sonuç ise sosyal çalışma bilimin gerekliliği üzerinedir. Bu sonuç, yoksullara ilişkin gerçekleştirilen mesleki müdahaleler başlığı altında tartışılacaktır (Bosenquet H. D., 1906, s. 211).

Yukarıda anlatılan vakada, ailenin maddi gelirini sağlayan baba, eşinin ve çocuklarının yoksulluk içerisinde kalmasına müsaade ederek parasının bir kısmını onlardan saklamıştır. Bu vaka, yoksulluk içerisinde yaşayan bireylerin ne kadar insanlık dışı davranışlarda bulunacağının göstergesidir. Çocuğunun bakımı ve evin geçimi için kilisenin yardımına muhtaç kalacak kadar yoksul olan annenin, bu duruma sebep olan kişinin eşi olduğunu anlayamaması, annenin babaya nazaran daha erdemli bir insan olduğunu göstermektedir. Bu vakayla birlikte Richmond bu dönemde, alkol bağımlısı binlerce aile reisinin ailesini, açık bir şekilde yoksulluğa sürüklediğini, başka kadınlarla yaşamak için ailesini terk eden yüzlerce erkeğin bulunduğunu ifade etmiştir (Richmond, 1922, s. 29-40). Bu dönemde yoksulluk yüzünden uyuşturucu satıcılığı ve hayat kadınlığı yapan bireylerin sayısının oldukça fazla olduğunu belirten Addams ise, suça

bulaşan birçok çocuğun, gencin ve yetişkin bireylerin, yaşamları boyunca yoksulluk ile mücadele ettiğini ifade etmiştir (Addams, 1912, s. 109-117).

Sosyal çalışma bilimin ilk dönemlerinde yoksulluğun diğer bir nedeni eğitim ve sağlık hizmetlerinin çökmesidir. Barnet, eğitim ve sağlık hizmetlerinin çökmesinin bireyin bilişsel ve ahlaki gelişimini kısıtlayarak kişiyi yoksulluğa ittiğini ifade etmiştir. Eğitim, bir toplumu oluşturan bireylerin bilişsel ve zihinsel şemalarının oluştuğu ve geliştiği önemli süreçleri kapsayan bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle eğitim, geleceğin toplumunun bilgi, beceri ve sorgulama yeteneklerinin oluşturulduğu ve geliştirildiği bir süreçtir. Ancak sosyal çalışma bilimin oluştuğu ilk dönemlerde eğitim faaliyetleri, oldukça sağlıksız ortamlarda işlevsiz bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Sanayileşme ile birlikte artan göçler sonucunda oluşan diğer bir problem de, var olan eğitim kurumlarının talebi karşılayamayacak hale gelmesi sonucunda oluşmuştur. Kalabalık sınıflarda eğitim ve öğretim görmeye çalışan bireyler, işlevsel bir bilgi, beceri ve yöntem becerisi kazanamamışlardır (Barnett & Barnet, 1909, s. 100-106). Ayrıca eğitim sistemi içerisinde ahlaki ve değer eğitimlerinin oldukça az olması ilerde bu bireylerin, geliştirilemeyen iç kontrol sistemleri üzerinden cinsellik ve para kazanma fikirleriyle algıları, kontrol edilmeye açık hale getirilmiştir. Bu dönemde bireyler kalabalık ve sağlıksız eğitim koşullarında hem eğitsel anlamda hem de ahlaki bağlamda işlevsel bir gelişim sağlayamamışlardır. Ayrıca yoksul kişiler, kalabalık sınıflarda, tecrübesiz öğretmenlerle, öğle arasında beslenmeden ve salgın hastalıklara maruz kalarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. Ancak maddi anlamda daha fazla gelire sahip olan kişiler, az sayıda kişinin bulunduğu sınıflarda, oldukça tecrübeli öğretmenler eşliğinde, öğle arasında sağlıklı bir biçimde beslenerek ve düzenli bir biçimde sağlık kontrollerini yaptırarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir (Richmond, 1917, s. 152-156).

Sosyal çalışma mesleğinin ilk dönemlerinde, özellikle yoksul bireylerin, salgın hastalıklardan ve mesleki sağlık sorunlarından dolayı çalışamadığı ve bu nedenle yoksulluk sorunundan kurtulamadığı görülmektedir. Sokakların kirliliği, kalabalık evlerin kirliliği, yetersiz su kullanımı, kirli hava ve sağlıksız beslenme bu dönemin şartlarında sağlık sorunlarının oluşmasına neden olan faktörlerdi. Dolayısıyla yoksul bireyler, bu dönemde yeterince organize olamamış sağlık hizmetlerine ulaşmakta sorunlar yaşamışlardır. Sanayileşme sonrasında şehirlerde artan nüfus sayısı ile birlikte

sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyaç da artış göstermiştir. Ancak kitlesel göçler sonucunda oluşan insan grubuna yetecek kadar sağlık hizmetlerinin oluşturulması, bu dönemde işlevsel bir biçimde gerçekleştirilememiştir. Sağlık hizmetlerinin ücretli bir biçimde sağlanması yoksul bireylerin, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engelleyen bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Richmond, 1907, s. 100-110). Kısaca sanayileşme ile birlikte şehirlerde artan nüfus, bu kalabalık ve hijyen olmayan ortamlarda salgın ve kronik hastalıklara açık bir halde yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Richmond özellikle gecekondulaşmanın bulunduğu ve göç eden kişilerin oluşturduğu bölgeleri, ücretsiz bir biçimde sağlık hizmetlerinin götürülmesi gereken alanlar olarak nitelemiştir. Ancak bu dönemde ücretli bir biçimde sağlanan sağlık hizmetleri dahi artan talebi karşılamakta zorlanmıştır. Yoksulluktan kurtulmak için eğitim ve sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyler, en çok da bu hizmetlerden işlevsiz bir biçimde yararlanmak durumunda kalmışlardır. Bu nedenle yoksul bireyler, bu koşullar altında günü kurtarma amacı güden çalışmalarda yoksulluğa doğru itilmişlerdir. Barnett'in de altını çizdiği gibi eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmış bir bireyin sağlıklı düşünen, özgür ve bireyselleşmiş ideal bir insan olması düşünülemez. Bu bireyler daha çok yoksul, dilenen, suça bulaşan ve toplumun refahı için risk unsuru taşıyan kişiler olmaktadırlar.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluğa neden en önemli nedenlerden bir diğeri ise yerel yönetimlerin hatalı yönetmiş olduğu sosyal politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediyeler, devlet kurumları içerisinde yoksulluk ile ilgilenen en temel kurum olmuştur. Bu dönemde yoksulluk sorunu ile ilgili belediyeler önemli bütçelere sahip olmalarına karşın yanlış politikalar nedeniyle yoksulluk sorununu azaltmak yerine bu sorunu daha da derinleştirmiştir (Richmond, 1903, s. 21-25). Godkin'e göre bir kişi yoksulluk sorununu anlamak istiyorsa yerel yönetimin yoksulluk politikalarını incelemesi gerekmektedir. Kalıcı olmayan, uzman görüşleri karar merciinde bulundurmayan, yapılan yardımlar karşılığında siyasi bir takım faydalar güden ve kişileri yoksul olmaya yönelten organize olamamış birtakım uygulamalar, yerel yönetimlerin yoksulluk sorunu ile baş edememesine neden olmuştur. Yapılan maddi yardımlar, kişileri çalışmadan para kazanma alışkanlığa yönelterek yoksulluğu bir yaşam tarzına dönüştürmesine neden olmuştur. Ancak dönemin belediyeleri, yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak yerine yoksulları, seçim zamanında iyice artan maddi

yardımlar ile birlikte kolayca kendi lehine oy verdirtebileceğine inandıkları insan kaynakları olarak değerlendirmişlerdir. Bu noktada yoksul bireylerin eğitimsiz ve maddi yardıma muhtaç olması, politikacıların yararına olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde belediyelerin yoksullukla ilgili gerçekleştirdiği politikalar, -bazıları bilinçli olarak bazıları ise bilinçsiz olarak- yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak yerine bu sorunun varlığını daha da kesinleştirmiştir (Godkin, 1897, s. 250-260).

Richmond, sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde yoksulluğun ortaya çıkmasında göç faktörünün oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre yaşanan eğitim, sağlık, beslenme ve barınma problemlerinin çoğu göç eden kişilerin oluşturduğu mahallelerde bulunmaktadır. Endüstri Devrimi'nden sonra sanayileşen kentler, kırsalda yaşayan bireyler tarafından sağlık, eğitim, eğlence ve maddi kazanç anlamında birer cazibe merkezi haline gelmişlerdir. Sanayi devrimi ile birlikte neredeyse durma noktasında gelen tarımsal faaliyetler, kişilerin sanayileşmiş kentlere göç etmeye mecbur bırakmıştır. Ancak özellikle Amerika Birleşik Devletleri sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde sanayileşmiş şehirlerine iç göçlerle birlikte Avrupa ülkelerinden dış göç de almıştır. Ancak zenginleşme ve refaha ulaşma ümidiyle sanayileşmiş kentlere gelen göçmenler, iş bulma, barınma, beslenme, giyinme, temiz suya erişme, temiz hava koşullarında yaşama, sağlıklı bir ortamda yaşama gibi konularda çok büyük problemler yaşamışlardır. Artan kişi sayısı ile birlikte ev sahiplerinin kiraları arttırması sonucunda göç eden kişilerin çoğu, belirli bölgelerde toplanmak durumunda kalmışlardır. Burada bir odalı evde 10 kişi yaşamak durumunda kalmışlardır. Gecekondu veya baraka gibi barınaklarda yaşamını sürdürmeye çalışan bireyler, kalabalık bir şekilde barınmalarından dolayı salgın hastalıkları oluşturma ve yayma riskleri daha yüksek bir hale gelmiştir. Bu barınakların hijyen koşullarının düşük olması, temiz su kaynaklarına erişimin az olması, sağlık koşullarının ve beslenme koşullarının uygun olmaması bu bölgelerde hastalıktan ölen kişi sayılarını arttırmıştır. Bu kişilerin emek sömürüsü ile birlikte düşük ücretle çalışmaları veya işsiz olmaları ise onları insan onuruna yakışmayacak bu yaşam tarzına mahkûm etmiştir. Tüm bu gerekçeler nedeniyle sanayileşmiş kentin ağır koşullarına adapte olamayan bireyler, yoksul bireyler haline dönüşmüşlerdir (Richmond, 1907, s. 100-110). Bu dönemde yoksullar ile ilgili yapılan çalışmalarda, yoksul bireylerin büyük çoğunluğunun göç ile şehre geldiği anlaşılmaktadır. Günümüzde göç ve yoksulluk ilişkisi adına yapılan çalışmalarda sosyal

çalışma disiplinin ilk dönemlerinde yapılan mesleki çalışmaları destekler niteliktedir. Şenses'in yaptığı çalışmaya göre göç ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır**.** Yoksulluk sorununun göç sorunundan bağımsız bir biçimde değerlendirilemeyeceğini ifade eden Şenses, göç sonucunda oluşan yoksulluğun toplumun refahının önündeki en temel sorun olduğunu ifade etmiştir (Şenses, 1999). Güneş'in gerçekleştirdiği araştırmada ise sanayileşmiş kentlere göç eden bireylerin dışlanma ve yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalındığı gösterilmiştir. Bu çalışmada göçün yoksulluğu besleyen süreçleri, yoksulluğun ise toplum refahını tehdit eden sonuçları belirgin bir biçimde ortaya konmaktadır (Güneş, 2009)**.** Dolayısıyla geçmişte ve günümüzde yapılan çalışmalarda göç faktörünün yoksulluk sorunun oluşmasındaki etkisi oldukça önemlidir. Yoksulluk göç eden bireylerin olanakları oldukça kısıtlı olan şehir yaşamına adapte olamamaları sonucunda oluşmuştur.

3.2.5.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksulluğun Ortaya Çıkardığı Sonuçlar

Dünya tarihinde yoksulluk ile ilgili gerçekleştirilen ilk sistemli ve organizeli çalışmalar 1601 yılında çıkarılan yoksulluk yasasıyla birlikte 1. Kraliçe Elizabeth zamanında İngiltere'de gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde İngiltere'de artış gösteren yoksulluğun toplumun varlığını ve devamlılığını tehdit etmesi sebebiyle bu sorunla ilgili devlet eliyle yasal çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yaşanan bu olayda yoksulluk sorununun önüne geçilmezse ortaya çıkabilecek en önemli sorun gözler önüne serilmektedir. Bu sorun toplumun devamlılığının ve varlığının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasıdır. Sosyal çalışma disiplinin geliştiği ilk dönemde de yoksulluk ile çalışılmasının en önemli nedeni toplumun varlığının devamını sağlamaktı. Yoksulluk yüzünden ortaya çıkan sorun toplumu öyle derinlemesine etkilemiştir ki bazı dönemler ülkelerin temel uğraşı alanı bu alanlarda gerçekleştirilmesi gereken politikalar olmuştur. Sosyal çalışma mesleğinin ilk dönemlerinde de yoksulluğun toplumu derinden etkileyen bazı sonuçları olmuştur.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluğun en önemli sonuçlarından biri toplumun varlığının tehlikeye girmiş olmasıdır. Aile kurumu, toplumu oluşturan en temel parçadır. Yoksulluk ise ailelerin parçalanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla ailelerin parçalandığı bir düzende toplumsal devamlılığın sağlanması mümkün değildir. Ancak yoksulluk neden ailelerin parçalanmasına neden olmuştur? Bu soruya verilecek ilk

cevap, yoksulluğun ailenin temel yapı taşı olan baba ve anne rolleri üzerindeki etkileridir. Bu dönemde babanın en temel sorumluluğu ailenin maddi anlamda geçimini sağlamaktır. Anne ise özellikle baba işteyken ev işlerini ve çocuklarını ihtiyaçlarını idare eden aile üyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk, anne ve babanın en temel görevlerini yapamamalarına neden olmuştur. Baba eve maddi destek sağlayamayarak, entelektüel ve ahlaki anlamda bireyselleşemeyerek ve en önemlisi dönemin modern toplum algısının esiri olarak rol ve sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmıştır. Çocuklarının kazandığı paraları içki bağımlılığını tatmin edebilmek için kullanan, yoksulluğun asıl nedeni olarak aileyi gören ve bu yüzden aileyi terk eden, eşlerini aldatan, ailesinden kazandığı paraları gizleyen, aile üyelerine şiddet uygulayan yüzlerce baba, yoksulluğun getirdiği en önemli olumsuz sonuçlardır (Richmond, 1903). Ahlaki yoksulluk, ekonomik yoksulluk ve eğitsel yoksulluğun birleştiği dönemin babalarında, bahsedilen sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz olarak gerçekleşmiştir. Bu üç yoksulluk türünün birleştiği, zengin kişiler ile illegal ilişkiler yaşayan, hayat kadınlığı yapan, aileyi terk ederek yoksulluktan kurtulmaya çalışan, alkol ve madde bağımlısı olan, şiddet gören ve şiddet uygulayan, çalıştıkları iş yerlerinde tecavüze uğrayan, emek sömürüsüne maruz kalan, çocuklarına sevgi ve saygı göstermeyen dönemin anneleri ise yoksulluğun, ailenin parçalanmasına neden olan bir diğer önemli sonucudur (Richmond, 1922). Yoksulluk, yalnızca anne ve babaları değil çocukları da negatif yönde etkilemiştir. Eğitim alması ve oyun oynaması gereken çocukların zor şartlarda işlerde çalıştırılmasının en temel nedeni yoksulluktur. Ayrıca çocukların ebeveynlerinden sevgi, saygı ve şefkat görmeden büyümeleri, yoksulluğun geleceğin toplumunu oluşturacak bireyler üzerindeki negatif etkilerini göstermektedir. Dönemin toplumsal yapısı içerisinde cinsellik ve zenginlik metaları üzerinden eğitsel ve ahlaki anlamda yoksullaştırılan aile üyeleri, maddi yoksulluk ile birlikte aileyi kendilerine acı veren bir kurum olarak değerlendirerek buradan kurtulmaya çalışmışlardır. Aile yoksulluk sonucunda sevgi, saygı ve şefkat üreten bir toplumsal kurum olmaktan çok içerisindeki üyeleri boğan öfke ve nefret duygularıyla besleyen, çeşitli şiddet türleriyle cezalandıran bir yapı haline gelmiştir. Aile içerisinde yaşanan bu parçalanmalar, toplumsal varlığın devamı için önemli tehditler oluşturmuştur. Çünkü aile kavramı olmaksızın bir toplumun sağlıklı ve ahlaki bireylerle kalıcı olarak varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. Aşağıda bu dönemde, yoksulluğun toplumun varlığı

için tehdit oluşturmuş diğer sonuçları belirtilecektir. Ancak ailenin parçalanması direkt olarak topluma etki eden bir sorun olduğundan dolayı bu sonuç, geçmişten günümüze yoksulluk çalışmalarının en temel dayanak noktasını oluşturmuştur (Addams, 1912, s. 109-118).

Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde yoksulluk sorunun toplumsal alanda ortaya çıkardığı diğer önemli bir sonucu ise bireylerin ahlaki, entelektüel, bilişsel ve felsefi gelişimine ket vurmasıdır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bireylerin en temel fizyolojik ihtiyaçları tatmin edilmeden, diğer ihtiyaçlarının sağlanması ve bunların kişi tarafından ihtiyaç olarak algılanmasının mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu temel fizyolojik ihtiyaçların başında barınma, beslenme, sağlık, giyinme vb. gibi bireyin yaşamda tutunmasını sağlayacak en temel ihtiyaçlar gelmektedir. Kişilerin bu temel alt basamağı geçmeden ahlaki yoksulluğu bir ihtiyaç olarak kavramaları beklenmemektedir. Bu nedenle kişilerin en temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayacak maddi yeterliliğe sahip olmayan bireyler kendilerini ahlaki, bilişsel ve felsefi bağlamda geliştirememişlerdir (Önen & Tüzün, 2005, s. 32-33). Bu durum ilk dönem sosyal çalışma disiplinin geliştiği dönemde insan haklarının hiçe sayıldığı uygulamaların normalleşmesine neden olmuştur. Bu uygulamaların başında düşük ücretle uzun saatler boyunca çalıştırılan işçiler, çocuk işçiliği, alkol ve madde kullanımı, devlet kontrolünden olmayan genel evlerin yaygınlığı, kadına şiddet olayları, çocukların ihmal ve istismarı vb. gelmektedir. Yoksulluk insanın yüksek yararını engelleyen bütün engelleri oluşturan ve bu engelleri aşılmaz hale getiren ana argümandır. Eleştiri ve sorgulama yeteneğinden yoksun insan, yoksulluğun en acı tablolarını yaşamaya açık bir hale getirilmiştir. Bu nedenle yoksulluğun insan hakları ve özgür düşüncenin gelişiminin önündeki en büyük engel olduğu görülmektedir. Yoksulluk ve insan hakları, özgür düşünce ve ahlaki gelişim arasındaki ilişki karşılıklı etkileşim halinde birbirini etkilemektedir. Yoksulluk ahlaki gelişimi, özgür düşünceyi ve insan haklarını negatif yönde etkilerken, özgür düşüncenin, insan haklarının ve ahlaki yapının gelişememesi de yoksulluğu beslemektedir. Dönemin toplum yapısını oluşturan bireylerin insan onuruna yakışmayan davranış ve tutumlarının yoksulluk tarafından beslendiği açık bir biçimde görülmektedir (Owen, 1836, s. 78-81).

Bu dönemde toplumdaki suç oranlarındaki artış ile yoksulluk arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle göç bölgelerinde oldukça yaygın olan yoksulluk, bireylerin

suça yönelmesinde en önemli faktördür. Ekonomik yetersizlik ve sağlıksız yaşam koşullarında hayatta kalmaya çalışan bireyler, suç işlemeyi refaha kavuşmada bir araç olarak görmüşlerdir. Yapılan araştırmada, sosyal çalışma disiplinin geliştiği ilk dönemlerde yoksulluktan kurtulabilmek için bulaşılan en temel suçlar, hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı, hayat kadınlığı, insan kaçakçılığı, sokak çetelerine katılmak ve kaçakçılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde suçluların, yoksulluğun bir çeşidi veya bir alt başlığı olarak değerlendirildiği görülmektedir (Richmond, 1903). Yoksulluk olgusu, cinselliği ve milyonerlerin hayatını özendiren dönemin medyası ile suçun oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Richmond, göç bölgesinde yaşayan ve yiyecek yemeği dahi bulunmayan yoksulların bile gazete okuduğunu ifade etmiştir. Bu tespit oldukça önemlidir çünkü aynı şehirde yaşan bireylerin bir kısmı oldukça zengin ve refah bir yaşam sürerken diğer kısmı yiyecek yemeğe ve temiz suya erişemediği için hayatlarını kaybetmişlerdir. Sistem tarafından zengin ile yoksul arasındaki bu uçurum azaltılamadığından dolayı yoksul birey, suç işleyerek bu adaletsiz koşullara kendi çapında çözümler üretmeye çalışmıştır. Sanayileşme ile birlikte zengin kesim ile yoksul kesim arasındaki gelir farkı uçurumunun artış göstermesi, dönemin yoksul bireylerinin bu sorunun çözüme ulaşacağı noktasında inançlarını yitirmelerine neden olmuştur (Richmond, 1903, s. 23).

Yukarıda yoksulluğun nedenlerine dair yapılan bütün değerlendirmeler –özellikle göç olgusu- suçluluk oranlarının artışını belirgin bir biçimde etkilemiştir. En temel fizyolojik gereksinimlerini dahi karşılamayan bireyler, ahlaki, bilişsel ve eğitsel gelişiminin durmasıyla birlikte toplum tarafından potansiyel bir suçlu haline dönüştürülmüştür. Dolayısıyla bu dönemde, yoksulluğun artması ile birlikte toplum içerisinde suç oranlarının da aktif bir biçimde artış gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle suçluluk, yoksulluğun toplumun refahını ve varlığını etkileyen en önemli sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemde yoksulluğun sonucu olarak işsizliğin artış gösterdiği, bu nedenle dilencilik faaliyetlerinin yaygınlaştığı ve bireyler arasında yardımlaşma ve dayanışma ruhunun zarar gördüğü görülmektedir. Yoksulluğun en önemli nedeni ve en önemli sonucu işsizliktir. Daha öncesinde işsizliğin yoksulluğun ana nedeni olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Ancak yoksulluğun bireylerin iş bulma motivasyonlarını, kendine güvenlerini ve herhangi bir işe uyum sağlama potansiyellerini azalttığı görülmüştür.

Bireyler işsiz kaldıktan sonra uzun bir süre iş bulamadıkları zaman çalışma konusunda kendilerine olan güvenlerini kaybetmişlerdir. Bu durumun en önemli sebebi ise kişilerin yoksulluk kültürünü benimsemiş olmalarıdır. İşsiz kalan birçok kişi, yapılan geçici ayni ve nakdi yardımlarla birlikte yaşamını devam ettirerek, çalışmadığı bu hayat biçimini benimsemiştir. Dönemin yoksulları yapılan maddi yardımlarla birlikte çalışmaya teşvik olmaktan çok çalışma hayatına göre daha rahat maddi gelir elde ettikleri bu yaşam tarzını benimsemişlerdir (Hobson, 1896, s. 45-49). 1601 Kraliçe Elizabeth Kanunu'nda dahi bu tehdide karşı önlemler alınmasına rağmen bu yasadan yaklaşık 300 yıl sonra sosyal çalışma disiplinin geliştiği ilk dönemde bu sorunun devam etmesinin en temel sebebi, organize olmayan kilise ve hayırsever örgütlerinin yüzeysel yardımları ve politik çıkarlar doğrultusunda belediyeler tarafından yapılan düzenli olmayan yardımlardır. Bu organize olmayan, kalıcı çözüm üretmeyen yüzeysel yardımlar yoksulluğu, işsizliği ve dilenciliği daha fazla arttırmıştır. Richmond bu tarz dilencileri gören bireylerin, yoksullukla ile ilgili yardımlaşma ve dayanışma organizasyonlarına katkıda bulunmak istemediklerini, bu kişilere güvenmediklerini belirtmiştir. Ona göre bu isteksizlik ve güvensizlik toplum geneline yayılmış, topluluklar işin içine girmeden engellenemeyecek yoksulluk sorununun çözümü, daha karmaşık bir hal almıştır. Dolayısıyla işsizlik ile başlayan yoksullaşma süreci, yapılan düzensiz yardımlarla birlikte kişileri dilencilik ve yoksulluk kültürüne yöneltmiş, bu durum sonucunda, toplumda işsiz kalarak yardıma muhtaç olan birey sayısında artış gerçekleşmiştir. Toplum içerisinde yardımlaşma ve dayanışmanın kaybolmasına neden olan bu süreç, toplumun iş gücünü ve ahlaki yapısını olumsuz yönde etkilemiştir (Richmond, 1903, s. 19-21).

3.2.5.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksul-Genç-İşçi ile Gerçekleştirilen Uygulamalar

İlk dönem sosyal çalışma disiplininde yoksulluk ile ilgili çok geniş kapsamlı mesleki uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Yoksulluk üzerine yapılan çalışmaların bu derece geniş ve kapsamlı olmasının en önemli sebebi, dönemin toplumsal yapısında yoksulluğun ve dilenciliğin oldukça yaygın olmuş olmasıydı. Yoksulluk sorunu özellikle bu dönemde İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde oldukça geniş kapsamlı bir biçimde tartışılmıştır. Bu dönemde bahsedilen ülkelerin sosyal politikalarının ana konusu olan yoksulluk, sosyal çalışma bilimi tarafından kilise ve

hayırsever sivil toplum kuruluşlarına kıyasla çok daha bilimsel ve organize bir biçimde ele alınmıştır. İlk dönem sosyal çalışmacıların en çok ilgilendikleri toplumsal sorun, yoksulluk sorunu olmuştur. Çünkü yoksulluk, toplumu tehdit eden suçların, aile parçalanmalarının, salgın hastalıkların, çocuğa şiddetin, kadına şiddetin, alkol ve madde bağımlılığının vb. gibi bütün sosyal sorunların tetikleyicisi konumunda görülmüştür. Kısaca yoksulluk bütün sosyal sorunların anası ve çocuğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunların anasıdır çünkü bu sorunlar kendisinden oluşmaktadır. Sorunların çocuğudur çünkü bu sorunlar sonucunda yoksulluk, beslenmekte ve artmaktadır. İlk dönem sosyal çalışmacılar yaptıkları uygulamalar sonucunda bir takım genel-geçer değerlendirmelere ulaşarak yapılan çalışmaların bilimselliğini, işlevselliğini ve kalıcı yararını arttırmışlardır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluk ile ilgili gerçekleştirilen mesleki çalışmalar birey, aile ve topluluk boyutunda gerçekleştirilmiştir. Bu durumun nedeni ise yoksulluk sorununun geniş kapsamlı ve organize çalışmalar bütünüyle ortadan kaldırılacağına dair inançtı. Richmond sosyal çalışma uygulamalarının tek başına yoksulluk sorunun çözümü için yeterli olamayacağını, toplumu, yerel yönetimi, sağlık kuruluşlarını ve hukuku ortak bir çalışma sahasına oturtarak yoksulluğun ortadan kaldırılabileceğini ifade etmiştir. Ona göre bireysel hizmetler noktasında sosyal çalışma disiplinin üzerine düşen görev ve sorumluluklar bulunmaktadır. Ancak toplum genelinde uygulanan kitlesel çalışmalarda sosyal çalışmanın birlikte çalışmak durumunda olduğu birden fazla sosyal kurum bulunmaktadır. Çünkü yoksulluk kavramı, toplumun bütün katmanlarına yayılmış bütün kurumlarını etkilemiştir. Bu durum yoksullukla çalışırken mesleki uygulamaların kapsamının çok daha geniş bir yelpazede düşünülmesine neden olmuştur (Richmond, 1907, s. 100-110). Aşağıda yoksulluk sorununa dair ilk dönem sosyal çalışma disiplinin önermiş olduğu müdahale ve uygulama değerlendirmeleri anlatılırken, her bir uygulama için sosyal çalışma disiplinin ortaklaşa çalışmak durumunda olduğu sosyal kurumların varlığı göz ardı edilmemelidir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluğun çözümü adına ilk olarak bireyin ekonomik yetersizliğine odaklanılmıştır. Ailenin maddi geçimini sağlamak ile yükümlü olan babanın –babanın olmadığı ailelerde anne, genç veya çocuk bu rolü üzerine almaktadır- işini kaybetmesi sonucunda ortaya çıkan sorunların giderilmesi, ilk dönem sosyal çalışma müdahalesinin yoksulluk ile ilgili en temel uygulamalarını

oluşturmuştur. Bu dönemde işsizliğin birden çok sebebi bulunmaktaydı. Bu sebeplerin başında makineleşme ile birlikte işçiye duyan ihtiyacın azalması, nitelikli işçiler ile çalışılmak istenmesi, kişilerin referans eksiklikleri ve yaşadıkları psikolojik/sağlık sorunları gelmiştir. Richmond bu ve buna benzer nedenlerle işe alınmayan kişilerin kendilerini, yeteneksiz olarak gördüklerini belirtmiştir. Ancak yapılan sosyal çalışma müdahaleleriyle yeniden işe dönen onlarca kişi, işsiz bireylerin yeteneksiz ve işlevsiz bireyler olmadıklarını göstermiştir (Richmond, 1903, s. 28-33). Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde işsizlik yüzünden maddi yoksulluk yaşayan kişilerle çalışırken sosyal çalışmacılar;

- İşsiz bireylerin ve ailelerinin iş bulamadıkları müddetçe hayatta kalmasına yetecek maddi kaynaklara ulaşmasını sağlamışlardır.
- İşsiz kişiyle mesleki çalışmalar gerçekleştirilerek kişiyi iş bulmaya teşvik etmişlerdir.
- İş kaynakları ile müracaatçının buluşmasını sağlayarak sorunun tamamen ortadan kaldırılması sağlanmıştır (Richmond, 1907, s. 34).

İşini kaybetmiş bireylere ilişkin yapılan sosyal çalışma müdahalesinin önemi ile ilgili olarak Hill, şöyle bir vaka örneği anlatmaktadır: Ailenin, baba işten ayrılıncaya kadar herhangi bir problemi yoktur. Ancak babanın işini kaybetmesi sonucunda ailenin var olan refah durumu sarsılmıştır. Bu tarz durumlarda ilk problem, ev kirasının nasıl ödeneceği sorusudur. Bu ani olay sonucunda kendisini güçsüz ve yardıma muhtaç hisseden anne ve baba, dönemin sosyal hizmet faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kuruma (Homes of London Poors) başvurmuşlardır. Vaka ile ilgilenen sosyal çalışmacı ilk olarak ev sahibi ile mesleki görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede ailenin, babanın iş bulma sürecinde yakınlarından alacağı bir miktar parayla kiranın bir kısmını ödenmesi, iş bulduktan sonra ödenmemiş bütün kiraların ödeneceği noktasında ev sahibi ile anlaşmaya varılmıştır. Sosyal çalışmacı ilk ve en temel baskıyı engelleyerek işsiz babaya iş bulabilmek için makul bir zaman kazandırmıştır. Ailesinin evden atılmayacağını öğrenen baba ile çalışan meslek elamanı, babanın güçlü yönlerine dair analizler gerçekleştirerek ona uygun iş fırsatlarını araştırmış ve babanın bu iş görüşmelerine yönlendirmesini gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerden birinde işe alınan baba, vakayı çalışan sosyal çalışmacının süreci başarılı bir biçimde yönetmesi

sonucunda yoksulluk sorununa düşmeden kendisinin ve ailesinin maddi geçimini sağlamaya devam etmiştir (Hill, 1875, s. 22).

Yukarıda anlatılan vakada sosyal çalışmacı, bireyin işsizlik, iş bulamama, evden atılma, sokaklarda yaşamadan oluşan yoksulluk sürecini zamanında ve organizeli bir mesleki uygulamayla geride bırakmasını sağlamıştır. Bu bağlamda sosyal çalışma mesleği, ailenin en temel fizyolojik gereksinimlerini karşılayacak kadar maddi gelire sahip olması için kaynak bulma ve kaynağa yönlendirme işlevlerini aktif bir biçimde kullanmışlardır. Bu dönemde sosyal çalışma disiplinin kilise örgütleri, belediyeler ve hayırsever topluluklarından farklı olarak mesleki uygulamalara kazandırdığı çok değerli bir bilgi bulunmaktadır. Dahası bu bilgi sosyal çalışma disiplinin kilise, belediye ve sivil yardım örgütlerinden en karakteristik farkını da göstermektedir. Sosyal çalışma mesleğinin gerçekleştirdiği müdahalelerde diğer örgütlerden farklı olarak kaynak, müracaatçının ihtiyacına göre müracaatçı ile belirlenmiş, planlanmış ve kaynağa müracaatçının kendi emeği ve gayreti ile ulaşması sağlanmıştır. Bu dönemde özellikle kiliselerin gerçekleştirdiği yardımlar, genellikle geçici beslenme, giyinme ve para yardımları şeklinde oluşturulmuştu. Ve bu yardımlar kilisenin ilgilendiği vakaların neredeyse tamamına rutin bir biçimde uygulanmıştır. Belediyelerin ve sivil yardım topluluklarının da buna benzer gerçekleştirdiği yardımlar, yoksulluğu ortadan kaldırmaktan çok yoksulluğu kronikleştirmiştir. Richmond'un vurguladığı gibi işsiz bir adama para vermek onu yoksul yaşama bağlamaktan başka bir işe yaramayacaktır. İşsiz bir birey için kapı kapı dolaşıp iş aramak da işsiz bireyi ahlaken ve fiziksel olarak atalete ve yoksulluğa alıştırmak anlamına gelmektedir. Burada yapılacak en işlevsel şey, işsiz bireyle birlikte işsiz bireyin yeteneklerine göre iş fırsatlarını araştırmak ve bu fırsatlar için bizzat işçinin kendisinin gidip iş fırsatları için çaba harcamasını sağlamaktır. Birey kendi yoksulluğunu yenmek için gayret etmediği sürece kişinin kendisine yapılacak herhangi bir yardımın bireyin yoksulluğunu gidermeye gücü yetmeyecektir. Kilise ve kiliseye benzer yardım kuruluşlarının gerçekleştirdiği faaliyetler iyi niyetle ortaya konarak oluşturulmasına karşın bilimsel ve yöntemsel bakış açısından yoksun kalınması sebebiyle yoksulluğun kalıcı olarak ortadan kaldırılması bağlamında kötü sonuçların oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma bilimi, ilk olarak bireylerin işsiz kalmaları durumunda ailenin yaşamını sürdürebileceği asgari geliri elde edebilmek ve daha sonrasında kişinin iş bulmasına

yardımcı olarak sorunun kalıcı ve işlevsel bir biçimde çözümlemek için kaynak bulma ve yönlendirme faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir (Richmond, 1903, s. 41).

Yoksulluk yalnızca maddi gelirin yetersizliği yüzünden yaşanan bir problem değildir. Araştırmanın önceki kısımlarında yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olarak bireyin ahlaki, felsefi, bilişsel ve eğitsel gelişiminin sağlanamamasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Addams bu konuyla ilgili olarak özellikle ailenin reisi rolündeki babanın ve evi geçindirme rolündeki annenin ahlaki ve entelektüel kavrayışının ailenin huzuru ve mutluluğu için önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda yoksulluğun gerçek anlamda ortadan kaldırılmasının en önemli koşulu, ebeveynlerin dönemin toplumsal koşulları sebebiyle sekteye uğramış eğitsel, kültürel, felsefi ve ahlaki yapısının geliştirilmesine yönelik mesleki çalışmaların yapılmasına bağlıdır. Bu çalışmaların başında toplumun üyelerinin katılabileceği eğitsel konferanslar ve toplantılar, kültürel seyahatler, sanatsal ve bilimsel faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Erkeklere kıyasla kadınlara daha çok etki eden bu çalışmalar, yoksul ailelerin aile üyeleri ile bireysel olarak gerçekleştirilen mesleki çalışmalar ile birlikte desteklenmiştir. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma bilimi aile için bir taraftan maddi olanaklar oluştururken bir taraftan da ailenin entelektüel ve ahlaki gelişimini sağlayacak bir takım sosyo-kültürel olanaklar sağlamışlardır. Çünkü yoksulluk yalnızca ailenin maddi yapısına etki etmemiş, manevi yapısını da derinden sarsmıştır (Addams, 1912, s. 97-105). Araştırmanın "yoksulluğun nedenleri" alt başlığında, Bosenquet'in aktardığı vakadan bahsedilmiştir[2]. Bu vakada ailesini maaşının önemli bir kısmını gizleyerek yoksulluğa sürükleyen babadan bahsedilmiştir. Bu vakadan çıkarılacak bazı sonuçlar ilgili konuyla ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu vakanın bireyin ahlaki yoksulluğunun tedavisinin gerekliliğini göstermesi açısından da önemli sonuçları bulunmaktadır. Bu vakada aile, kilise örgütü tarafından maddi yardıma muhtaç bir aile olarak tanımlanmıştır. Ailenin maddi yetersizliğinin onları yoksulluğa ittiğinin de altı çizilmiştir. Ancak Bosenquet'in gerçekleştirdiği mesleki müdahale sonucunda ailenin yoksul olduğu, ancak bu yoksulluğun maddi gelir eksikliğinden değil ahlaki ve eğitsel eksikliklerden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Çünkü ailenin maddi gelir elde etmede

[2] Bknz: Sayfa 93

herhangi bir problemleri bulunmamaktadır. Ailenin asıl problemi babanın ahlaki yoksulluğu neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu vakanın diğer önemli tarafı ise o dönemde sosyal çalışma disiplinin diğer yardım örgütlerinden farkı ve toplumun iyilik hali için gerekliliğidir.

Kişinin bireyselleşmesi ve kendisini gerçekleştirebilmesi için yaşamını sürdürdüğü mahallenin sağlığının, güvenliğinin ve eğitim faaliyetlerinin bu gelişime izin verecek olanaklarda bulunması gerekmektedir. Barnett, bireyin yoksulluktan kurtulması için yapması gereken en temel şeyin bireyin karakterinin kurtarılması olduğunu söylemiştir. Ona göre bir kişinin karakterinin kurtarılabilmesi için sağlık ve eğitim kuruluşlarının son derece önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır (Barnett & Barnett, 1915, s. 143-150). Richmond ise karakterin kesilip atılamayacağını ancak onun katı veya değişmez bir şey de olmadığını ifade etmiştir. Ona göre karakter yaşayan ve değişime açık bir yapıdır. Ancak çevresel etmenler yüzünden tıpkı bizim vücudumuz gibi hastalıklı bir hale gelmektedir. Ve yine tıpkı bizim vücudumuz gibi başarılı bir uygulama ile tedavi edilebilmektedir (Richmond, 1907, s. 34).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde özellikle göç bölgelerinde, sağlık sorunları nedeniyle ölen insan sayısı oldukça fazlaydı. Bireyin karakterini geliştirmesine yönelik olarak yapılacak ilk ve en önemli şey onu öncelikle onu acısız ve sağlıklı bir şekilde hayatta tutmaktır. Ayrıca bireyin hastalığı yalnızca kendisinin değil ailesinin de yaşamını negatif yönde etkilemiştir. Tek odaları bulunan gecekondularda veya apartman dairelerinde oldukça kalabalık kişilerin hijyensiz koşullarda yaşadığı, temiz suya ulaşımın oldukça kısıtlı olduğu, beslenme koşullarının yetersiz olduğu koşullarda, özellikle göç bölgelerinde, salgın hastalıklar ve kronik rahatsızlıklar oldukça yaygın hale gelmiştir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışmacılar, göç bölgelerindeki yoksullar ile mesleki çalışmalarını yürütürken sağlık kuruluşlarıyla ortaklaşa mesleki müdahaleler yürütmeye gayret göstermişlerdir. Çünkü fiziksel olarak sağlık sorunları bulunan bireylerden, ahlaki olarak ideal davranışları gerçekleştirmesini beklemek rasyonel değildir. Bir doktor, hastalığı tedavi ederken hastalığa neden olan sorunların sayısının fazla olması sebebiyle her sorunun çözümü için farklı ilaç tedavisi uygulamaktadır. Kişinin karakterinin yozlaşmasına, ahlaki, eğitsel ve psikolojik sorunlar yaşamasına neden olan yoksulluk sorunu ise toplum içerisine öyle çok yayılmıştır ki müdahalelerin kapsamı, niteliği ve sayısı da fazlaca çeşitlenmek durumunda kalmıştır. Eğitim ve sağlık

hizmetlerinin geliştirilmesine çalışmak ilk dönem sosyal çalışmacıların bireylerdeki yoksulluk sorunun çözümüne ilişkin yazmış olduğu iki ilaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ilaç, özellikle karakterin tedavisi için oldukça gerekli görülmüştür (Barnett & Barnett, 1915, s. 143-150).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluğun önlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen mesleki çalışmalarda birey ile gerçekleştirilen çalışmalar oldukça geniş yer kaplamıştır. Yapılan çalışmada ilk dönem sosyal çalışma biliminde aile ve toplum ile mesleki çalışmalar gerçekleştirilse de birey ile çalışma çok daha geniş ve ayrıntılı bir şekilde sistemleştirilmiştir. Bu nedenle yoksulluğun çözümüyle ilgili aile ve toplum ile çalışılmış olsa da bu müdahaleler, bireyle yapılan çalışmalara kıyasla daha yüzeysel ve tam olarak organize edilemeden gerçekleştirilmişlerdir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksul bireyler ile çalışılırken "kişiyi anlamak" en temel tedavi yöntemi olarak görülmüştür. Richmond bu değerlendirme ile ilgili olarak *" En iyi müdahale yöntemi anlamaktır. En iyi hayırsever çalışmaları ise bizzat hayatın kendisi tarafından verilir. Okumak yalnızca tecrübeleri destekleyen bir olgudur. Ancak tecrübe hayata dokunarak elde edilir."* demiştir (Richmond, 1903, s. 14). Barnett ise kişilerin, anlayarak ve onlara saygı göstererek her akşam bir yoksulu akşam yemeğine davet etmesi ile birlikte yoksulluk sorunun tamamen ortadan kalkacağını ifade etmiştir (Barnett & Barnett, 1915, s. 143-150). Dolayısıyla bu dönemde sosyal çalışmacılar yoksul bireylerle ile çalışırken ilk olarak bu kişilerin dünyayı algılama biçimini anlamaya çalışmışlardır. Bunu yaparken yoksul bireylere saygı, sevgi ve sabırla yaklaşan ilk dönem sosyal çalışmacıları Bosenquet'in tabiri ile onların acılarını yüreğinde hissetmişlerdir. Bir sosyal çalışmacının bu anlayış kapasitesine sahip olmadan yoksul bireylere yardımcı olabilme ihtimali neredeyse yoktur (Bosenquet, 1896, s. 138). Bu dönemde "bireyleri anlamak" olarak kavramsallaştırılan bu müdahale 1960'lı yıllarda sosyal hizmet bilimindeki yerini alacak olan "empati" kavramının kökeni olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen sosyal çalışma müdahalelerinde empati kavramının rolü ve önemi oldukça büyüktür. Bu önemin, ilk dönem sosyal çalışma biliminde kişiyi anlamaya verilen değer ile eş değer olduğu görülmektedir (Kadushin & Kadushin, 1997, s. 416-440). Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde yoksul bireyler ile çalışılırken kişilerin dünyayı algılama biçimi olabildiğince anlaşılmaya çalışılmıştır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksul bireyler ile gerçekleştirilen mesleki çalışmaların ikinci adımını kişilerin maddi, ahlaki, eğitsel ve kültürel eksikliklerinin giderilmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın önceki kısmında bu uygulamalara dair gerçekleştirilen mesleki çalışmalar anlatılmıştır. Kişileri anlayan ve daha sonrasında yoksul kişilerin gözünden kişilerin bireyselleşmesini engelleyen maddi, ahlaki, eğitsel ve kültürel eksiklikleri gideren ilk dönem sosyal çalışmacılar, üçüncü adım olarak kişilerin sosyal ilişkilerin geliştirilmesine odaklanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte yalnızlaşan ve sosyal hayattan izole edilen bireyler, bu dönemde arkadaşlık ilişkilerine yönlendirilerek bireylerin psikolojik ve sosyal anlamda tatminin sağlanmasına çalışılmıştır. Addams bu konuyla ilgili olarak sanayi devrimi sonrasında bireylerin en çok hayata onların gözünden bakabilen, onlara karşı her zaman dürüst olan ve onları zor zamanlarında destekleyen arkadaşlara ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Bu anlamda ilk dönem sosyal çalışmacılar yoksul bireyler ile çalışırken insan sevgisinin ve insana dair olan güvenin arttırılabilmesi ve kişilerin erdemli bireylerle sosyalleşebilmesi adına yoksul bireyleri sosyal ilişkilerini geliştirmeye teşvik etmişler ve bu konuyla ilgili olanaklar ve fırsatlar oluşturmuşlardır. Kültürel, bilimsel ve sanatsal organizasyonlar, gönüllü faaliyetler ve doğa turları bu dönemde yoksul bireylerin sosyal ilişkilerini geliştirebilmesi adına bir fırsat olarak yorumlanmıştır (Addams, 1912, s. 143-150).

Bu dönemde sosyal çalışmacılar yoksulluğu ortadan kaldırabilmek için gerçekleştirdiği bireysel çalışmaları yalnızca yoksul bireyler ile değil zengin ve geniş maddi olanakları bulunan kişiler ile de gerçekleştirmişlerdir. Bu bireylerin yoksulluğu ise dönemin toplum algısında kutsallaştırılan para ve cinsellik argümanları üzerinden insani özgürlüklerinin gasp edilmesiyle oluşturulmuştur. İnsani bağlamda yoksul olan bu kişilerle gerçekleştirilen bireysel çalışmalarda gönüllü faaliyetler ve yoksul bireyler ile gerçekleştirilecek buluşmalar teşvik edilerek bu yoksulluğun giderilmesine çalışılmıştır. Özellikle zengin üniversite öğrencileriyle yoksul gençlerin buluşmasını ve bütünleşmesini sağlayan Barnett'in Toynbee Hall örneği ve bu örnekten yola çıkılarak Addams tarafından kurulan Hull House örneği ilk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik gerçekleştirilmiş olan öncü çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde yoksulluk alanında gerçekleştirilen bireyle çalışma uygulamalarında son olarak, bireylerin sosyal bütünleşmesinin sağlanabilmesine yönelik mesleki çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Dönemin toplumsal

yapısında dışlanan ve önyargılar ile ötekileştirilen yoksul bireyler, kendisinde var olan karakter yüzünden toplumdan izole olması gerektiğine inanmışlardır. Onlara göre var olan bu karakterleri onların kaderidir. Toplum tarafından hem maddi anlamda hem de fikirsel olarak yoksullaştırılan bireyler, sosyalleşebildiği ve toplumun içerisinde varlığını hissedebildiği organizasyonlarda, toplumsal algı tarafından kendisine atfedilen ön yargıların kendilerinin kaderleri olmadığını görmüşlerdir. Bu nedenle sosyal çalışmacılar kişileri, sosyal bütünleşmeyi engelleyen olumsuz fikirlerden kurtulmalarına teşvik etmişlerdir (Warner, 1919, s. 381-397).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde, yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi için yalnızca bireylerde var olan sorunların çözümlenmesinin yeterli olmayacağı görülmüştür. Bu nedenle özellikle yasalar ve haklar noktasında toplumda yoksulluğun kronikleşmesine neden olan bazı sorunların bulunduğunu ifade etmişlerdir. Barnett İngiltere'de var olan Yoksulluk Yasası'nın yoksulların lehine geliştirilmesini söylemiştir. Ona göre yoksulluğa ilişkin çıkarılan yasada yalnızca kısıtlı oranda maddi olanaklar bulunmaktadır. Barnett bu noktada hem maddi anlamda olanakların geliştirilmesi hem de ahlaki, eğitsel ve sağlık alanlarında yoksullara haklar tanınması gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte işçi haklarının da korunması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü emek sömürüsüne maruz kalan işçi potansiyel bir yoksul olarak karşımıza çıkmaktadır (Barnett & Barnett, 1915, s. 222-230). Owen, işçi hakları geliştirilmeden insana dair sorunların ortadan kaldırılamayacağını belirtirken işçi ile ilgili kanunların önemi üzerine durmuştur. İşçilerin işverene karşı yasal olarak korunması, işçilerin işsizlik durumunda, sağlık sorunları yaşadığında ve yaşlılıkta desteklenmesi bu dönemde en temel işçi sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte uzun çalışma saatleri, sağlıksız ve emniyetsiz çalışma koşulları işçilerin bu dönemde karşı karşıya geldiği diğer önemli sorunlardır (Owen, 1813). Tüm bu sorunların çözümü adına ilk dönem sosyal çalışmacıları, devletin yasal anlamda bazı sorumluluklarının bulunduğunu ve bu konuda yasal düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yoksulluğun en temel başlangıç noktasının işsizlik ile başladığı değerlendirmesi göz önünde bulundurulduğunda bu konuda devletin işçiyi çeşitli nedenler sebebiyle yaşadığı işsizlik sürecinde koruması, yoksulluğun oluşmasını önleyeceği düşünülmüştür (Barnett & Barnett, 1915, s. 180-190). Ancak gerek işçi gerekse yoksulluk anlamında gerçekleştirilen çalışmalar yasal boyutta değil siyasi boyutta değerlendirilmiştir. Oy

kaygısı taşıyan dönemin siyasetçileri tarafından yoksulluk ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalarda yoksul bireyler, her daim rahatça kendilerinden oy alınabilecek insan kaynakları olarak görülmüştür. Bu nedenle dönemin siyasetçisi için yoksulluk bir sorun olmaktan çok zafere ulaşmada bir fırsat olarak algılanmıştır. Yapılan yardımların yoksulluğu daha da kalıcı hale getirdiğini gören ilk dönem sosyal çalışmacıları, işçi, yoksul ve gençlerin haklarını, insanı göz ardı eden fikirler karşısında koruma gibi bir sorumluluk almışlardır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma disiplininde işçi ve yoksul haklarının korunması ve işçilerin bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik önemli çabalar gerçekleştirilmiştir. Addams ağır iş koşullarında bireylerin yalnızca vücutlarının değil fikirlerinin de hastalıklı hale geldiğini ifade etmiştir (Addams, 1961). Owen' a göre devletin işçi hakları konusunda önlem almaması toplumun ve devletin varlığını en derinden tehdit etmektedir (Owen, 1813). Ona göre işçi haklarının korunması ve işçi-işveren ilişkisini standart hale getiren yasaların oluşturulması yalnızca işçiyi değil toplumu ve devleti korumak anlamına gelmektedir. Richmond ise işçilerin çoğunlukla çocuk yaşta işe giren gençlerden olduğunu belirterek, işçilerin korunmasının dönemin gençlerini, kadınlarını, ailelerini ve çocuklarını korumak anlamına geldiğini savunmuştur. Bu nedenle çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi ile birlikte iş koşullarının insan yaşamına daha uygun hale getirilmesini belirtmiştir (Richmond, 1907, s. 44-54). Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışmacıları, yoksulluğun ortadan kaldırılması için işçi ve yoksul haklarının savunucusu olmuşlardır. Yoksul bir bireyi yalnızca sosyal çalışmacıların koruması, onu yoksulluktan kurtarmaya yetmemiştir. Bu durumun farkında olan ilk dönem sosyal çalışmacıları, yoksulluğun ortadan kaldırılması için bireyin kendisiyle, ailesiyle, mahallesini oluşturan topluluklarla ve içinde bulunduğu devletin sosyal politikasıyla ilgili mesleki çalışmalar yürütmüşlerdir (Warner, 1919, s. 365-375).

Richmond yoksul bireylerin çevresindeki kişilerin, yoksulluğu çözmek için herhangi bir çabada bulunmamalarının ve ön yargı ile yoksulluğu değerlendirmelerinin, yoksulluk sorununun çözülememesinin asıl nedeni olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle yoksulluğun çözümü, toplumu oluşturan bireylerin ideal insan kavramına ulaştırılması ile mümkün olacağı düşünülmüştür. Yanında oturan yoksul komşusunun haklarını savunmayan, onu yaşamı ile ilgilenmeyen ve onun yoksulluğunun çözümü için herhangi bir çaba göstermeyen bireylerin oluştuğu bir toplumda yoksulluk sorununun çözülmesi

mümkün görülmemiştir (Richmond, 1907, s. 14-24). Çevresindeki bireylerin yoksulluğunu ortadan kaldırmak için gönüllü faaliyetlere girişen, onlarla sosyalleşen, onlara güvenen ve onlara karşı dürüst olan, onların haklarını savunan, onlar için gözyaşı döken, onlarla birlikte çaresizliğe düşen ve onlarla birlikte çözümü ve başarıları kutlayan bireylerin oluşturduğu bir topluluk yoksulluğu ortadan kaldıracaktır. Ancak dönemin insani değerleri yok sayan vahşi ahlaki yapısı içerisinde Barnett, bu insancıl düşüncelerin yalnızca ütopya olarak varsayılmasına neden olduğunu belirtmiştir (Barnett & Barnett, 1915, s. 143-150).

3.2.5.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Yoksul-Genç-İşçi İle Çalışmada İnsan Algısı

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluk insana, insan tarafından biçilmiş bir başka rol olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemin üretim ilişkileri ve toplumsal ahlaki yapısı nedeniyle bir insana aynı anda yoksul, genç ve işçi olmak üzere üç adet rol verilmiştir. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışmacılar X kişisinden bahsederken veya X kişisi ile ilgili mesleki çalışmalarını yürütürken yoksul, genç ve işçi ile ilişki kurduğunu ifade etmek durumunda kalmıştır. Öyleyse ilk dönem sosyal çalışma biliminde insan, toplum tarafından aynı anda birden fazla role sahip olabilen bir canlı olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu rollerin çoğu, çevre tarafından insana atfedilmiştir. Çevre bu dönemde gerçekleştirilen yoksulluk çalışmalarında son derece önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü insan çevresinden etkilenen bir canlı olarak yaşamını devam ettiren bir canlı olarak görülmüştür. Örneğin, göç bölgelerinde yaşayan insanların çoğunun salgın hastalıklar neticesinde ölmesi çevre- insan etkileşiminin en önemli göstergelerindendir. Aynı etkileşim, göç bölgelerinden yaşayan kişilerin suç işleme potansiyelinin yüksek olmasında da kendisini göstermektedir. Bununla birlikte herhangi bir işe sahipken aile içi problemler yaşamayan kişilerin maddi kazancı kaybettiği zaman aile içi problemlerin baş göstermesi çevre-insan etkileşimini göstermektedir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde insan, çevresi tarafından şekillenen ve değişebilen bir canlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik olarak aynı özelliklere sahip, göç bölgesinde çocuk yaştan itibaren çalışan bir genç ile yaşamının başından itibaren eğitim görmüş üniversite öğrencisi bir gencin farklı olduğunu vurgulayan Barnett, bu noktada insanın çevreden etkilenen bir canlı olduğuna dair özelliğinin altını çimektedir (Barnett & Barnet, 1909, s. 244-252).

Bu dönemde yoksulluk ile ilgili gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarında yoksulluk, yalnızca maddi eksiklik olarak değil ahlaki, eğitsel ve fikirsel eksiklik olarak da değerlendirilmiştir. Bu nedenle insan, fizyolojik gereksinimlerini sağlayacak kadar maddi gelire sahip olması, ahlaki, eğitsel ve fikirsel gelişiminin devam etmesi gereken bir canlı olarak yorumlanmıştır. Bunlardan herhangi birinin eksikliği insanın yoksulluğuna sebep olmaktadır. Burada yoksulluk kavramı, belirgin bir biçimde insanın ihtiyaçları bağlamında değerlendirilmiştir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluk, insanın maddi, ahlaki, eğitim ve fikirsel gelişim ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması şeklinde değerlendirilmiştir. Sosyal çalışma disiplini de gerçekleştirdiği mesleki müdahalelerle birlikte yetersiz karşılanan bu ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanmasını amaçlamıştır. Dolayıyla insan, ihtiyaçları bulunan bir canlıdır ve bu ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda ideal insan yaşamına ulaşması mümkün değildir. Bu dönemde sosyal çalışma bilimi insanın, ideal insan kavramına ulaşabilmek için belirli ihtiyaçlarının bulunduğunu ifade etmiştir. Bu ihtiyaçlar ile birlikte dolaylı olarak ideal insanın bazı özelliklerini de belirtmek durumunda kalmıştır. Buna göre ideal insanın:

- Ahlaki gelişimi yaşam boyu devam etmelidir.
- Eğitim süreci yaşam boyu devam etmelidir.
- Kültürel gelişimi yaşam boyu devam etmelidir.
- Eleştirel ve sorgulayıcı bir tutumla fikir gelişimi yaşam boyu devam etmelidir.
- Barınma, beslenme, sağlıklı yaşama, giyinme vb. gibi temel fizyolojik ihtiyaçlarını yaşam boyu karşılayabilmesi gerekmektedir.

3.2.6. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Tıbbi Sosyal Hizmet/Hasta ile Çalışma

3.2.6.1. Sosyal Çalışma Biliminin İlk Dönemlerinde Hasta Algısı

Günümüzde oldukça geniş sayılara ulaşan modern tıbbi-psikiyatrik sosyal çalışma uygulamalarının temeli, ilk dönem sosyal çalışma bilimine dayanmaktadır. Richmond ilk defa eğitimli sosyal çalışmacıların hastane kurumu içerisinde faaliyet göstermesini sağlayan kişinin Dr. Richard CABOT olduğunu söylemiştir. 1902 yılında dönemin Sağlık Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği Tüberküloz hastalığına dair bir projede görev olan sosyal çalışmacılar, hastane içerisinde görev yapmaya Cabot'un çabaları sonucunda 1905 yılında Massachusets General Hospital'de başlamışlardır. Cabot'un bu girişimi sonrasında çok kısa süre içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sağlık

kurumlarında istihdam edilen sosyal çalışmacıların sayısı, artış göstermiştir (Richmond, 1917, s. 35). Ancak bu dönemde sağlık kuruluşlarında sosyal çalışmacılara neden ihtiyaç duyulmuştur ve bu durum neden ülke çapından hızlı bir biçimde yayılmıştır?

Bu dönemde sağlık kuruluşlarında görev alan doktorlar, bireylerin tedavisini yalnızca onun fizyolojik sorunlarının tedavisi ile gerçekleşeceğini öngörmüştür. Bu nedenle bireylerin bedenine odaklanarak sorunları ve çözümleri bireylerin fizyolojisinde aramışlardır. Ancak Cabot bu dönemde, birçok bireyin defalarca kez tedavi edilmesine rağmen kısa süre içerisinde tekrardan sağlık hizmetlerine başvurduğunu fark etmiştir. Dolayısıyla hastanede gerçekleştirilen tedavi sonrasında taburcu olan hasta, taburculuk sonrasında yeniden sağlık sorunları yaşayarak tedavi olmak istemişlerdir. Bu nedenle tedavi yalnızca hastanede gerçekleştirilen tedavi değil hastane sonrasında da devam eden bir tedavi şekli olmak durumundadır. Çünkü tedavideki asıl amaç, insanların iyilik halinin sağlanmasıdır. Ancak bu dönemde sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilen tedaviler, insanların kalıcı bir şekilde iyilik halinin sağlanmasına yetmemiştir. Bu sebepler neticesinde Cabot, sıklıkla tedavi için hastaneye başvuran birkaç hastası için ilk dönem sosyal çalışmacılardan yardım talep etmiştir. Sosyal çalışmacılar, doktorlar ile birlikte çalışarak kişilerin fiziksel tedavisinin yanı sıra psiko-sosyal tedavisinin de gerçekleştirilmesini sağlamışlardır. Cabot bu sayede yalnızca odasında gördüğü hastanın psiko-sosyal durumu ile ilgili bilgi sahibi olarak tedavi planlarını buna göre revize ederek söz konusu kişilerin kalıcı tedavilerini gerçekleştirmeyi başarmıştır. Birkaç vaka için böylesine pozitif sonuçlar alan Cabot, bu elemanların hastane içerisinde istihdam edilmeleri durumunda hem doktorun hasta ile ilgili geniş anlamda bilgi sahibi olması hem de hastane dışında psiko-sosyal tedavisinin sağlanması açısından bireyin kalıcı iyilik haline tam anlamıyla ulaşılabileceğini düşünmüştür (Ida, 1913, s. 6-18). Cabot sosyal çalışmacıların sağlık kurumlarında doktorlar ile ortaklaşa çalışmasının önemi üzerine şunları söylemektedir*: "Massachusetts General Hospital' deki sosyal hizmet birimimizde takip ettiğimiz hastaların aylık olarak durumlarındaki gelişim hakkında bilgi alışverişi yapmaya alışkınız. Genel olarak her bir vaka için dört adet soru sorarız: Bu hastanın fiziksel durumu nedir, bu hastanın zihinsel durumu nedir, bu hastanın sosyal durumu nedir, zihinsel ve ruhsal durumu nedir? Doktorlar bu soruların ilkiyle ilgili oldukça geniş bir bilgi haznesine sahiptirler. Bu sorulardan zihin durumu ile ilgili olan ikinci soruya ilişkin bilgileri ise oldukça azdır. Hastanın sosyal*

durumu ve zihinsel-ruhsal durumuna ilişkin bilgisi ise bulunmamaktadır. Bu dört katmanlı bilginin yalnızca sosyal çalışmacıların hedefi olmadığını fark etmek oldukça ilginçtir. Bu bilgiler, başka bir insanı anlamaya çalışan her akıllı insanın öğrenmek isteyeceği bilgilerdir. Bir adamın ailenin bir üyesi ile evleneceğini ve adamın buna layık olup olmayacağını anlamaya çalıştığımızı düşünelim. Sosyal çalışmacının bilmeye ihtiyaç duyduğu dört şeyi bilmek isteriz: Bu kişinin fiziksel durumu, karakteri, yetiştirildiği ve yaşadığı sosyal çevre, büyüdüğü ve yaşamını devam ettirdiği ruhsal ve zihinsel davranış örüntüleri nelerdir? Bu nedenle sosyal çalışma toplumdan ayrı değerlendirilen spesifik soruları olan bir alan değil. Çünkü bu sorular bütün insanlığın bakış açısını kapsamaktadır, bu nedenle sosyal çalışmacılar eğitimlerinden dolayı insanı anlamada oldukça dar bakış açısında sahip doktorlara bu bakış açısını öğretmeliler….. Her birimiz kendi alanına sahibiz, fakat ayrı ayrı çalışmamalıyız. Çünkü kendisiyle çalıştığımız hastalar ikiye bölünemiyor." (Cabot, 1915, s. 220)

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sağlık kuruluşlarında görev alan sosyal çalışmacılar, asıl tedavinin tıbbi tedavi ile sosyal tedavinin birbirini tamamlaması sonucunda gerçekleştiğinin en önemli göstergeleridirler. Çünkü insan sağlığı yalnızca dönemin doktorlarının dar bakış açısında değerlendirdiği gibi insanın bedenindeki sorunlar yüzünden oluşmamaktadır. Psiko-sosyal sorunlar, insan bedenin sağlığı üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda insan sağlığı üzerine mesleki çalışmalar yürüten doktorlar, bu dönemde sosyal çalışmacılar ile ortaklaşa bir biçimde mesleki çalışmalarını yürütmüşlerdir. Sosyal tedavi ile tıbbi tedavinin birbirini tamamlamasının insanın yüksek yararını sağlama adına önemi büyüktür. Konuyla ilgili olarak Richmond'un anlattığı vakada; yirmi altı yaşındaki bir kadın evde gözetim ve bakım isteyen pelvik hastalığı (jinekolojik bir rahatsızlık) teşhisi nedeniyle doktor tarafından sosyal çalışmacıya yönlendirilmiştir. Sosyal çalışmacı bu kadının evine gerçekleştirdiği ziyaretlerden birinde, kadının on iki yaşına kadar konvülsiyon (halk dilinde havale olarak tabir edilir) geçmişinin bulunduğunu fark etmiştir. Daha sonra sosyal çalışmacı tarafından durum doktor ile paylaşılınca hastanın bu defa, hastanenin Sinir Hastalıkları Birimi'nde muayenesi gerçekleştirilmiştir. Bu muayene sonucunda hastanın Epilepsi hastası olduğu sonucuna varılmıştır. Hastanın sosyal yardım geçmişi ile ilgili araştırma yapan sosyal çalışmacı, annenin daha öncesinde alkol kullanarak çocuklarına şiddet uyguladığı gerekçesiyle çocuk alanında hizmet gösteren sosyal

hizmet kuruluşuna şikayet edildiğini görmüştür. Bu kuruluşun yaptığı çalışmada annenin alkol kullanmadığı ve bu nedenle kendisini kaybederek çocuklarına şiddet gösterme ihtimalinin bulunmadığı gerekçesiyle bu şikâyet asılsız bir şikâyet olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu kayıtları okuyan sosyal çalışmacı, annenin kendisini kaybetmesinin sebebinin alkol olmadığını, çocuk alanında faaliyet gösteren sosyal hizmet biriminin anne ile ilgili yaptığı araştırma esnasında henüz keşfedilmemiş olan Epilepsi hastalığı olabileceğini varsaymıştır. Anne ile gerçekleştirilen mesleki görüşme sonucunda anne, Epilepsi nöbetleri esnasında çocuklarına şiddet uygulayabildiğini itiraf etmiştir (Richmond, 1917, s. 208).

Richmond'un aktardığı bu vakada iki yanlış teşhisin daha sonraki iki doğru teşhis ile birlikte çözümünü gözler önüne sermektedir. Burada ilk yanlış teşhis, annenin tıbbi hikâyesinin doktor tarafından tam anlamıyla bilinmemesi sonucunda gerçekleşmiştir. Bu nedenle annenin epilepsi hastalığı keşfedilememiştir. İkinci yanlış teşhis ise çocuk alanında faaliyet gösteren sosyal hizmet biriminin sosyal çalışmacıları tarafından gerçekleştirilmiştir. Yalnızca şikâyette bahsedilen alkol unsurunun vakada bulunmaması, bu sosyal çalışmacılar için çocukların şiddete uğramadığı yönündeki sonuca ulaşmasında yeterli olmuştur. Böylesine kısıtlı kanıtların olduğu sonuçlar, her zaman doğruluğu sorgulanması gereken kesin olmayan ve daha fazla kanıtla desteklenmesi gereken sonuçlardır. Ancak bu yanlışların düzeltilmesi birbirini tamamlayan iki doğru teşhis sayesinde gerçekleştirilmiştir. Hastanenin sosyal çalışmacısının ev ziyareti gerçekleştirdiği sırada kişinin konvülsiyon hikâyesinin bulunduğunu öğrenmesi, tıbbi anlamda yapılan yanlış teşhisin, doktorların annenin epilepsi hastası olduğunu ortaya çıkarması da sosyal anlamda yapılan yanlış teşhisin düzeltilebilmesini sağlamıştır. Bu nedenle bahsedilen vaka, sağlık kuruluşlarında sosyal çalışmacıların gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bu dönemde sağlık kuruluşlarında sosyal çalışmacıların yer almasının en önemli nedeni, sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği ev ziyaretleri ve mesleki görüşmeleri sayesinde doktorun hasta hakkında çok geniş kapsamlı bilgi elde etmesiydi. Bununla birlikte doktor gerçekleştireceği tedavi öncesinde hastanın, tedavi sonrasında hastalığı sebebiyle sorumluluklarını gerçekleştirme kapasitesini öğrenmek ve bu kapasiteyi uygun hale getirmek için sosyal çalışmacılar ile ortaklaşa mesleki çalışmalarını yürütmüşlerdir. Sosyal çalışmacılar bu noktada hastalara tedavi sonrasında kaynak sağlayarak,

yönlendirerek, eğitim sağlayarak, sosyalleşebilmeleri için aile ilişkilerini işlevsel hale getirerek tıbbi tedavi sonrası psiko-sosyal tedavisini sağlamaya çalışmışlardır (Ida, 1913, s. 110-140). Sosyal çalışmacıların sağlık kuruluşlarında görev almadığı dönemlerde hastalar, doktorların kendilerinden yapmaları istediği tedavi sonrası sorumluluklarını, maddi yetersizlikler, bilgi eksikliği veya bakıcı eksikliği neticesinde yerine getirememişler ve yeniden tedavi hizmetlerine ihtiyaç duymuşlardır. Sosyal çalışma mesleğinin sağlık alanında yer almasının en önemli gerekçelerinden bir tanesi bu olmuştur. Konuyla ilgili olarak Cabot tarafından şöyle bir vaka anlatılmıştır: Massachusetts General Hospital'deki Ortopedi Kliniği'nde Spinal Kıvrılma vakaları tedavi edilmektedir. Sık sık deforme olan omuriliğin yavaş yavaş normal konumuna döndürebilmek için alçı ceketi uygulamasının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu alçı ceketin alınması ve takılması noktasında birçok hasta, henüz tedavi uygulanmadan sosyal çalışmacılar tarafından maddi olarak ve bilgilendirilme bağlamında yetersiz olarak değerlendirilmişlerdir. Bunun üzerine sosyal çalışmacılar doktorlar ile işbirliği yaparak tedavi sonrasında hastanın tedavisi için en uygun şartları oluşturabilmek çalışmalara başlamışlardır (Cabot, 1915, s. 224).

Yukarıda aktarılan vaka örneğinde, sosyal çalışmacı sayesinde doktor, henüz tedavi planı oluşturmadan kişinin taburculuk sonrasında bu plana sosyal ve ekonomik olarak uyum sağlayıp sağlayamayacağı noktasında öngörülere sahip olmuştur. Bu durum hastaya özel tedavi planının gerçekleşmesini veya hastanın tedavi için gerekli olanaklarla buluşturulmasını sağlamıştır.

3.2.6.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Hasta ile Gerçekleştirilen Uygulamalar

Sağlık alanında çalışan sosyal çalışmacılar, uygulamalarını gerçekleştirirken diğer meslek elemanlarıyla ortak çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu anlamda ortaklaşa çalışma yürüttüğü meslek elemanlarıyla bireyin yüksek yararı için oldukça sık bir biçimde bilgi alışverişinde bulunmuşlardır. Bu dönemde sağlık alanında çalışan sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği uygulamaların başarıya ulaşmasındaki en önemli etken, doktorlar ve diğer sağlık meslek elemanlarıyla birlikte gerçekleştirilen amaca uygun ve işlevsel bir biçimde yürütülmüş müdahale sürecidir. Sağlık alanı bu dönemde sosyal çalışmacılar için oldukça yeni bir alandır ve bu alana adapte olabilmek için diğer meslek elemanlarıyla bilgi alışverişine önem verilmiştir (Ida, 1913, s. 125-135).

Geniş anlamda değerlendirildiğinde günümüzdeki tıbbi-psikiyatrik sosyal çalışma uygulamalarının temeli, bu dönemde başarılı bir biçimde atılmıştır. Bu başarılı temelin kurulmasında her iki bilim alanının da insanın yüksek yararı için diğer bilim alanına ihtiyaç duyduğunu kabul etmesi ve birbirinin mesleki sınırlarına saygı göstermesi sonucunda oluşmuştur. İnsanın iyilik halinin sağlanmasına yönelik olarak faaliyet gösteren sosyal çalışma bilimi ve tıp bilimi, ortaklaşa mesleki faaliyetler yürüterek insana en uygun hizmet vermeye çalışmışlardır. Her iki bilimsel alan bireyin kendi alanındaki özelliklerini diğer alanla paylaşarak insana dair çok daha geniş bir bilgi hazinesine sahip olmuşlardır. Tarihin bütün çağlarında olduğu gibi insana dair bilgiler çoğaldıkça insana yönelik uygulamalar, daha işlevsel hale gelmiştir. Sosyal çalışma biliminin desteği ile tıp bilimi, tıp biliminin desteği ile sosyal çalışma bilimi, insanı daha iyi tanıma fırsatı elde etmişlerdir.

Sosyal çalışma biliminin ilk dönemlerinde sosyal çalışmacılar, sağlık alanında oldukça yeni olmalarına karşın gerçekleştirdikleri bir takım uygulamalardan yola çıkarak belirli bir müdahale süreci ortaya koymuşlardır. Ancak sağlık alanının müdahale sürecinde diğer alanlardan en önemli farkı, sürecin çok daha hızlı ve hayati olmasıdır. Daha somut bir ifadeyle, hastanede çalışan bir sosyal çalışmacının kronik bir hasta ile ilgilenirken kaybettiği her dakika, hastanın yaşamını ilgilendiren hayati bir hatadır. Bu nedenle sosyal çalışma disiplinin ilk döneminde sağlık alanında oluşturulan müdahale haritası, hastanın sorunun hızlı bir biçimde anlaşılması ve bu sorunun çözülmesi için gerekli olan sosyal olanakların hızlı bir biçimde oluşturulması adına oldukça önemli görülmüştür. Richmond, ev ziyaretinin yapılmadığı herhangi bir sosyal çalışma müdahalesinin yeterli olmadığını belirtirken hızlı bir biçimde karar olmak durumunda olan sağlık alanındaki sosyal çalışmacıları, bu yargının dışında tutmuştur. Sağlık alanında gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarında da ev ziyaretlerinin yapılması gerektiğini belirten Richmond, bazı özel durumlarda sosyal çalışmacıların hızlı bir şekilde süreci yönetmesi gerektiğinden, müracaatçı ile sağlık kurumunda da mesleki görüşmesinin yapılabileceğini belirtmiştir (Richmond, 1917, s. 103-115). Dolayısıyla insan yaşamını doğrudan etkilemesi nedeniyle sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilmiş sosyal çalışma müdahaleleri, diğer alanlarda gerçekleştirilmiş sosyal çalışma müdahalelerinden uygulama bağlamında bazı farklılıklar göstermiştir. Sağlık alanında gerçekleştirilen

sosyal çalışma müdahalelerinde uygulanan aşamalar görüldükçe, bu farklılıklar daha belirgin bir biçimde anlaşılacaktır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sağlık alanında gerçekleştirilen sosyal çalışma müdahalesinin ilk aşaması, hastayla ilgili olarak doktorundan prognoz istenmesidir. Prognoz, kişinin hastalığı sonucunda oluşması muhtemel tıbbı olasılıklardır. Hastanın doktorunun hastanın geleceği hakkındaki ön görüleri sosyal çalışmacı için oldukça önem arz etmektedir. Sosyal çalışmacı doktorla işbirliği yaparak öngörülen duruma hastanın adapte olabilmesi için gerekli çalışmaları planlamış ve uygulamıştır. Böylece hasta henüz sorunla karşılaşmadan sorunun çözümüne çalışılmıştır (Cabot, 1916). Richmond bu nedenle prognozun sosyal teşhisin yapı taşı olduğunu ifade etmiştir. Örneğin doktoru tarafından hastalığının ileriki aşamasında Tüberküloz olacağı tahmin edilen bir hastanın, henüz hastalık etkilerini göstermeden sosyal çalışmacı tarafından hastalık ile ilgili gerekli eğitim planlamalarının yapılması, hastalığın aile içi problemlere yol açma olasılığı düşünülerek aile ile çalışma yapılması ve hastanın çevresinin bu hastalığa hazırlanması, bireyle çalışılarak söz konusu hastalığın oluşması durumunda bireyin, tedavi sürecine hızlıca adapte olabilmesinin sağlanması işlevsel bir biçimde gerçekleştirilebilecektir (Richmond, 1917, s. 213).

Bu dönemde sağlık alanında gerçekleştirilen mesleki uygulamalarda ikinci olarak kaynakların daha ekonomik hale getirilmesine çalışılmıştır. Hasta ile gerçekleştirilen mesleki görüşme sonucunda, tedavi süresince ve tedavi sonrasında maddi yetersizlikler yaşayan hastanın, maddi olanaklarının arttırılması için kaynak ve hizmetlerin ekonomikleştirilmesi veya yeni kaynaklar oluşturulması sağlanmıştır. Bu dönemde sosyal çalışmacılar özellikle yoksul bireyler ve işçiler için oldukça önemli mesleki müdahaleler yürütmüşlerdir. Gerçekleştirilen sağlık hizmetlerinin ücretsiz bir biçimde verilmesi sağlanmış, tedavi sonrasında ise hastaların ilaçları indirimli bir biçimde alabilmelerine yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Ayrıca hastaların ekonomik durumunun düzeltilebilmesi adına yoksulluk alanında çalışan sosyal hizmet birimleriyle iletilişime geçilerek hastanın ekonomik yönden desteklenebilmesi için ortaklaşa mesleki çalışmalar yürütmüşlerdir. Bununla birlikte kaynakların ekonomikleştirilmesi adına dönemin Sağlık Bakanlığı'nın ücretsiz olarak gerçekleştirdiği tedavi ve muayene hizmetleri, yoksulluk alanında çalışan sosyal hizmet birimi tarafından belirlenen kişilere ulaştırılmıştır. Bu bağlamda dönemin sağlık alanında çalışan sosyal çalışmacıları,

ücretsiz sağlık hizmetlerinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında önemli rol ve sorumlulukları bulunmuştur (Ida, 1913, s. 180-195). Cabot'un da dediği gibi ikiye bölünemeyen hastaların tedavisi için sağlık alanında mesleki faaliyetlerini yürüten sosyal çalışmacılar, tıbbi tedavi ile sosyal tedavinin ortaklaşa yürütülen çalışmalarda en önemli ayağını oluşturmuşlardır. Hastanın tedavisi sonrasında gerçekleştirilen ev ziyaretlerinde hastanın maddi durumundaki yetersizlikler tespit edilerek bu yetersizlik, ağır sorunlara dönüşmeden önce ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın önceki bölümlerinde maddi yetersizliklerin aile içi ilişkileri negatif yönde etkilediği belirtilmiştir. Bu önemli tespitin farkında olan sosyal çalışmacılar, ekonomik anlamda hasta ve ailesini güçlendirerek hastanın aile içi desteğinin ve motivasyonunun sağlanmasına çalışmışlardır. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde bireyin ekonomik yetersizliği ile ilgili gerçekleştirilen mesleki çalışmalar, gerçekleştirilen müdahalelerin oldukça geniş bir kısmını oluşturmuştur (Richmond, 1917, s. 213-215).

Bu dönemde sağlık alanında gerçekleştirilen sosyal çalışma müdahalesinde hastanın sağlık durumuna ilişkin verilerin ilk ağızdan duyulması oldukça önemlidir. Bu dönemde sosyal çalışmacıların sıklıkla yaptığı hata, hastanın sağlık durumuna ilişkin verileri hastanın kendisinden duymak istemeleridir. Ancak hastanın sağlık durumu bağlamında yetkili ve birinci ağız, hastalığın tedavisini gerçekleştiren doktordur. Bu nedenle kişinin hastalık durumunu bizzat hastaya sorulması, yapılacak mesleki müdahalenin yanlış yapılabilme olasılığını dört kat arttıracaktır. Bu durumun nedenleri şöyle sıralanabilmektedir:

- Doktor hastanın iyiliği için tüm gerçekleri hastaya söylememiş olabilir.
- Doktor hastayı tedavi sürecine odaklamak için hastalık durumunu abartmış olabilir.
- Hasta söylenenleri anlamamış olabilir.
- Hasta söylenenleri yanlış anlamış olabilir.
- Hasta söylenenleri doğru hatırlayamıyor olabilir (Richmond, 1917, s. 215).

Birinci elden veri toplanmaması sonucunda ortaya çıkan yanlış müdahaleye ilişkin bir vaka örneğinde, bayan B'nin ikiz çocukları, bayan B'nin tüberküloz hastalığı sebebiyle annesinin yanında alınarak kurum bakımı altına alınmıştır. Çocukları annesinin yanından kurum bakımına yerleştirme kararı alan sosyal çalışmacı, annenin 3 yıl boyunca tüberküloz tedavisi gördüğünü ve ikizlerden birinin tüberküloz bezlerinin bulunduğunu söylemiştir. Bu sosyal çalışmacı, annenin tedavisi boyunca çocukların

bakımını sağlayabilecek başka bir kurumunun bulunmaması sebebiyle ikizlerin kurum bakımı altına alınmasının gerekli olduğu sonucuna varmıştı. Ancak daha sonrasında yapılan araştırma sonucunda annenin Tüberküloz rahatsızlığının düzenli tedavinin gerçekleştirilmesi durumunda çocukları etkileme ihtimalinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Çocukların annenin yanından alınıp kurum bakımına gönderilmeleri bu nedenle yanlış verilmiş bir karardı. Bu hataya neden olan şey ise sosyal çalışmacının hastalığı, yalnızca anneden ve çevresinden dinlemiş olmasıydı. Zaten yapılan müdahalenin yanlış olduğu da sosyal çalışmacının annenin tedavisini gerçekleştiren doktoru araması sonucunda ortaya çıkmıştı. Eğer sosyal çalışmacı kişinin hastalığı ile ilgili detayları öğrenmek için doktoruna başvurmuş olsaydı çocukların kurum bakımına alınmasına gerek kalmamış olacaktı (Richmond, 1917, s. 215-216).

Yukarıda anlatılan vaka, verileri birinci elden öğrenmenin mesleki müdahalenin başarısı için ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum yalnızca sağlık alanında mesleki çalışmalar gerçekleştiren sosyal çalışmacılar için değil diğer alanlarda çalışan sosyal çalışmacılar içinde geçerlidir. Kanıta dayalı sosyal çalışma uygulamasının en önemli vurgusu olan verilerin amacına uygun olarak birinci elden toplanması, başarılı bir sosyal çalışma uygulaması için ilk dönem sosyal çalışma biliminde oldukça önemsenmiş ve gerekli görülmüştür.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sağlık alanında gerçekleştirilen mesleki uygulamalarda hastanın tıbbi teşhisinin tarihçesi, sosyal çalışmacıların üzerinde durduğu önemli noktalardandır. Tıbbi teşhisin tarihçesi, sosyal çalışmacılara hastanın geçmişte yaşadığı hastalıkları, bu hastalıkların tedavi sürecinin nasıl sonuçlandığı, eğer tedavi süreci yarıda kalmışsa bunun psikolojik, sosyal ve ekonomik nedenleri, hastanın sağlık durumunun iyiye doğru mu yoksa kötüye doğru mu gittiği noktalarında önemli bilgiler sağlamıştır. Hastanın tedavi sonrasında karşılaşabileceği olası durumlara hasta ve ailesini uygun bir biçimde adapte edebilmek için doktordan prognoz isteyen sosyal çalışmacı, hastanın aile ilişkileri, sosyal ve ekonomik durumu, hastanın tedaviyi uygulama isteği ve tedaviye uyum kapasitesini anlayabilmek için tıbbi teşhisin tarihçesine ihtiyaç duymuştur. Hasta hakkında daha geniş bilgi edinen sosyal çalışmacının gerçekleştirdiği müdahaleler, mesleki uygulamaların başarı oranını arttırmıştır (Ida, 1913, s. 149-152).

Bu dönemde sağlık alanında gerçekleştirilen sosyal çalışma müdahalelerinde, hastalık ile ilgili uzman olmayan kişilerin hastalık ile ilgili yorumlamalarından kaçınılmıştır. Hastaları ve tıbbi teşhis ve tedavi sürecinin tamamını olumsuz etkileyen bu durum, ilk dönem sosyal çalışma biliminde üzerinde durulan konulardan olmuştur. Konuyla ilgili olarak Richmond, *"Hastanın sağlığı için önemli olan herhangi bir sosyal sorunu doktorlarla en kısa süre içerisinde paylaşmalıyız ancak bunu yaparken tıbbi tahminlerde bulunmamamız gerekmektedir."* demiştir (Richmond, 1917, s. 216). Sosyal çalışmacıların doktorlar ile yürütmüş olduğu mesleki müdahale sürecine zarar veren bu durum için Richmond, sağlık alanında çalışan ilk dönem sosyal çalışmacıları eleştirmiştir. Hastanın tedavisi için gerekli bilgilendirmeleri yapabilmek için dönemin sosyal çalışmacıları, tıbbi alanda kendilerini geliştirme eğilimi içerisinde olmuşlardır. Ancak bir sosyal çalışmacı söz konusu hastalık ile ilgili olarak kendisini ne kadar geliştirmiş olsa da hastanın tıbbi teşhis ve tedavisini doktora bırakmak durumundadır. Başarılı bir tıbbi tedavi-sosyal tedavi kaynaşması için doktorlar ve sosyal çalışmacıların birbirilerinin mesleki sınırlarını bilmeli ve buna saygı göstermelidirler.

3.2.6.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Hasta ile Çalışmada İnsan Algısı

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insana dair yapılmış en önemli değerlendirme insan sağlığının yalnızca bedeniyle alakalı olmadığı sosyal ve psikolojik sorunların da insan sağlığını etkilediği gerçeğidir. Dolayısıyla insanın sağlığı yalnızca bedendeki sorunların çözümüne bağlı olarak değerlendirilmemiştir. Tıp biliminin bu dönemdeki dar görüşü sosyal çalışma bilimiyle işbirliği içerisinde daha ideal bir çerçeveye ulaşmıştır. Dolayısıyla sosyal çalışma disiplinin ilk döneminde insan sağlığının, bedenin, psikolojinin ve sosyal çevrenin teşhisi ve tedavisi sonucunda gerçekleşeceği öngörülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1945 yılındaki sağlık tanımından yaklaşık 40 yıl önce sosyal çalışma bilimi, sağlık alanında gerçekleştirdiği çalışmalar ile birlikte insan sağlığının yalnızca bedenin tedavisi ile değil psikolojik ve sosyal tedavisiyle birlikte sağlanacağını göstermiştir. Dolayısıyla sosyal çalışma bilimi ideal insanı bedeninde, psikolojisinde ve sosyal hayatında herhangi bir sorunu bulunmayan kişi olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle tıp bilimi insanın beden sorunları ile ilgili çalışmalar yaparken, psikoloji bilimi insanın mental sorunlarıyla, sosyal çalışma bilimi ise insanın sosyal sorunlarıyla ilgili mesleki çalışmalar gerçekleştirmiştir (Cabot, 1916).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sağlık alanında gerçekleştirilen çalışmalarda insana dair yapılan diğer bir değerlendirme ise insanın bedensel sağlığı, psikolojik sağlığı ve sosyal sağlığı arasında karşılıklı etkileşimin bulunmasıdır. Diğer bir ifadeyle insanın sosyal sağlığında yaşanan problemler, bedensel sağlığını ve psikolojik sağlığını tehdit etmiştir. Cabot'un sağlık alanında sosyal çalışma biliminden faydalanmak istemesinin en temel nedeni budur. Çünkü Cabot fizyolojik anlamda sorunları bulunan hastalarını tedavi etmiş ancak tedavi sonrasında hasta yeniden fizyolojik sağlık sorunları neticesinde hastaneye başvurmuştur. Bunun üzerine hastanın tedavi sonrasında sosyal teşhisinin ve tedavisinin eksik olması sebebiyle fizyolojik tedavinin kalıcı sonuçlar doğurmadığı sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla bir bütün olarak insan sağlığının sağlanabilmesi için bedenin, psikolojinin ve sosyal sağlığın sağlanması gerekmektedir. Bu üç unsurdan herhangi birinin kaybı, diğer unsurları olumsuz yönde etkileyerek sorunlar oluşturmasına neden olacaktır. Tüm bu değerlendirmeler günümüzde yaygın bir biçimde kullanılsa da ilk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen mesleki uygulamaların temel felsefelerini oluşturmuşlardır (Ida, 1913, s. 6-18).

Bu dönemde sağlık alanında gerçekleştirilen mesleki uygulamalarda insana dair yapılan diğer önemli değerlendirme, insan sağlığına dair faaliyet gösteren bilim dallarının ayrı olmasına karşın insanın sorunlarının ancak bir bütün halinde çalışılarak çözülebileceği yorumlamasıdır. Çünkü insan, bedensel sorunları zihinsel ve sosyal sorunlarını etkileyen, zihinsel sorunları bedensel ve sosyal sorunlarını etkileyen, sosyal sorunları bedensel ve zihinsel sorunlarını etkileyen kompleks bir bütündür. Bu karmaşık bütünlükte doğan sorunların çözümü, bütünlüğü oluşturan parçalardan yalnızca bir tanesinin çözümüyle mümkün olmamaktadır. Çünkü tüm karmaşıklıkta sorun tüm parçalara yayılarak bütünün sorunu haline gelmektedir. İnsan denen bütünün sorunları, yalnızca belli parçaları (sadece bedeni veya sadece zihinsel yapıyı vb.) etkilememektedir. Yaygın bir virüs gibi insan sağlığına dair bütün parçaları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle insana dair bu parçalarda ayrı ayrı uzmanlaşmış bilim dalları, ancak karşılıklı etkileşim halinde bütünleşerek, yani bir nevi insan gibi hareket ederek, sorunların çözümüne çalışmışlardır. Dolayısıyla iç içe geçmiş sorunları bulunan insanın refahı için tıp bilimi ve sosyal çalışma bilimi ortaklaşa mesleki faaliyetler yürütmüşlerdir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde sağlık alanında gerçekleştirilen mesleki uygulamalarda insan, güçlendirilmeye ihtiyaç duyan ve değişen sağlık koşullarına bilgi edinerek adapte olabilen bir canlı olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde sağlık alanında çalışan sosyal çalışmacılar, hastaların tedavi sürecinde ve tedavi sonrasında sağlığına kavuşabilmesi için maddi, ahlaki ve eğitsel anlamda güçlendirme çalışmaları yapmışlardır. Çünkü hastalık, insanın kendisini güçsüz ve başkasına muhtaç hissettiği yaşamsal bir dönemdir. Bu nedenle tedavini başarıya ulaşabilmesi için ilk dönem sosyal çalışmacılar, aile desteği, maddi kaynak desteği ve hastalığın süreçleri hakkında bilgilendirme çalışmaları yaparak hastayı güçlendirmeye gayret göstermişlerdir. Dolayısıyla insan bu dönemde sosyal çalışma biliminde, aile desteği, maddi destek ve bilgilendirilme ile birlikte sosyal anlamda ve psikolojik anlamda güçlendirilebilen bir canlı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın önceki kısımlarında ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanın çevresinden etkilenen bir canlı olarak yorumlandığı belirtilmiştir. İnsanın çevresindeki aile, maddi kolaylıklar ve eğitsel faaliyetlerle güçlendirilmesi, insan-çevre etkileşim dolaylı sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte insan, hastalık sürecinde ortaya çıkan değişimlere ancak bu dönemin özellikleri hakkında bilgi sahibi olarak ve bu özellikleri iyice kavrayarak adapte olabilmektedir. Bu nedenle hastalıkla ilgili olarak verilen bilgiler, hastanın tedavi sürecine uyumunu gerçekleştirebilmek oldukça önemli görülmüştür. İnsan varoluşu gereği bilmediği veya anlayamadığı değişimler karşısında uyumsuzluk yaşayan bir canlıdır. Ancak aynı insan varoluşu gereği, ilk dönem sosyal çalışma biliminde bilme ve anlama kabiliyetleri sayesinde herhangi bir yaşamsal değişime adapte olabilme özelliğini üzerinde barındıran bir canlıdır. Sosyal çalışma disiplinin insana dair yapmış olduğu bu iki tanım, sosyal çalışmacıların ince dokunuşu yapması gereken yeri açık bir biçimde göstermektedir (Ida, 1913, s. 110-140).

3.2.7. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Engelli ve Yaşlı Gruplarının Genel Değerlendirilmesi

İlk dönem sosyal çalışma biliminde engelli alanında sistemli, işlevsel ve bilimsel çalışmaların gerçekleştirilemediği görülmektedir. Bu dönemde engelli sorunları ve çözümleri tıp alanının ilgilendiği bir alan olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren toplum içerisinde engelli hakları savunularak engelliliğin, yalnızca bireyin bedeninde olan bir sorun olmadığı bireyin içinde yaşadığı çevrenin bakış açısının da kişinin engel

durumunda belirgin bir etken olduğu görüşü benimsenmiştir. Günümüzde engellilere yönelik gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarında engellilerin bir takım pozitif ayrımcılık hakları ile birlikte sosyalleşmesi ve yaşamına tek başına devam edebilecek olanaklarla buluşturulması noktasında mesleki çalışmalar yürütülmektedir. Ancak sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde engellilik sosyal yönüyle değil tıbbi yönüyle değerlendirilmiştir (Prilleltensky, 2012, s. 333). Günümüzde engellilik ile ilgili yapılan tarihsel çalışmalara baktığımızda sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde engelliliğin medikal bağlamda incelendiği döneme denk geldiği görülmektedir. Bu dönemde engellilik yalnızca bedensel ve zihinsel bir takım eksikliklerden yola çıkarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla bu dönemde engelli alanında yürütülen çalışmalar, tıbbi kavrayış üzerinden değerlendirilmiştir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde engellilik çalışmalarının sosyal çalışma bilimi üzerinden değil tıp bilimi üzerinden devam etmiştir. Özellikle zihinsel engelli bireyler ile çalışan tıp alanında da hastalar hastaneye yatırılarak tedavi edilmeye çalışılmıştır. Dönemin medikal kavrayışı nedeniyle ilk dönem sosyal çalışma biliminde engelliler ile çalışma doktorlar üzerinden devam etmiştir. İlk dönem sosyal çalışma bilimi literatürüne ilişkin araştırmada bu nedenle engelli uygulamaları ile ilgi oldukça az bilgi yer almaktadır. Var olan bilgiler genel anlamda zihinsel engellilerin tedavisini gerçekleştiren bakım kuruluşlarının kapasitesi ve doktorların zihinsel engelliliğe neden olan sorunlar ile ilgili çalışmalarını içermektedir (Warner, 1919, s. 305-318).

Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde engellilik alanında sosyal modelden çok medikal model bilim camiasında kullanılmıştır. Sosyal model 1970'li yıllardan itibaren bilim dünyasında iyice kavramsallaşmasına karşın Richmond, Dr. Howe 'un duyma ve görme engelliler için kurduğu bakım kuruluşunda tedavi edilen Helen Keller isimli hastanın hikâyesini anlatırken, engellilik alanındaki sosyal model içerisinde değerlendirilebilecek önemli değerlendirmeler yapmıştır. Ancak şurası açık bir biçimde belirtilmelidir ki; Richmond, bu örneği vaka çalışması örneği olarak değerlendirerek aile grubuna odaklanmıştır. Burada yapılan tedavide ailenin işlevi gösterilerek dönemin sosyal çalışmacılarının dikkatinin aile içi iletişime yönlendirilmesine çalışılmıştır. Helen KELLER duyma ve görme yetilerini doğuştan itibaren kullanamayan bir kız çocuğudur. Dr. Howe'un yaptığı çalışmaları kaydeden ve onun öğrencesi olan Mansfield Sullivan, Keller ile ilgilenmeye başlamıştır. Bayan Sullivan kurumda sıklıkla görüştüğü ve

gelişimini takip ettiği Keller'in öğrenme, iletişim kurma ve anlama yeteneklerinde belirgin problemler olduğunu görmüştür. Yalnızca bağırarak, ağlayarak ve öfkelenerek tepkiler veren Keller, çevresindeki tepkilere anlamlı karşılıklar veremeyecek durumda bulunmaktaydı. Doktorları Keller'in görme ve duyma engelleri nedeniyle bu tarz bir yaşam geçirmek durumunda olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Keller ile ilgili kurumda gerçekleştirilen bütün çalışmalar sonuçsuz kalmış ve Keller'in anlama ve iletişim kurma kabiliyetlerinde herhangi bir gelişimin sağlanamamıştır. Ancak Bayan Sullivan diğer doktorlardan farklı olarak, Keller için düzenli olarak Keller ve ailesinin evini ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerdeki amaç, Keller'in aile içerisindeki davranışlarını izlemek ve tepkilerini dair daha fazla veri toplamaya çalışmaktı. Bayan Sullivan aile ile gerçekleştirdiği görüşmelerde, Keller'in yaşadığı öfke nöbetleri ve yemek yemeyi reddetmesi yüzünden annenin ve babanın psikolojik anlamda yıprandıkları, babanın Keller'e nadir de olsa şiddet gösterdiği anlaşılmıştır. Annenin Keller'in davranışları karşısında ne yapacağını bilememesi yüzünden beslenme ve sağlık anlamında bakımını tam anlamıyla gerçekleştiremediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca gün içinde Keller ile iletişim kuramayan aile, Keller'in gün içerisinde çoğunlukla tek başına vakit geçirdiğini söylemiştir. Bu görüşmeden sonra Bayan Sullivan ziyaretlerini sıklaştırarak gün içerisinde Keller'i yalnız bırakmamaya ve onunla iletişim kurmaya çalışmıştır. Yine bu ziyaretlerin birisinde Kelleri'in tüm hayatını değiştirecek küçücük bir olay yaşanmıştır. Yalnız başına kaldığı zamanlarda evinin bahçesinde vakit geçirmeyi seven Keller, Bayan Sullivan yanındayken, bekçi köpekleri Belle'nin Keller'in eline dokunması sonucunda Keller, D-o-l-l kelimesini hecelemiştir. Bu çok önemli bir gelişmedir çünkü Keller ilk defa çevresindeki bir etkiye tepki olarak bir şey yapmaktadır. Sullivan, Keller'in Doll derken Belle'yi kastettiğini anlayınca Keller'in genel dilden bağımsız olarak kendisine has bir alfabesi ve dili olduğunu keşfetmiştir. Bu keşif Kelleri'in dünyasının keşfi olmuştur. Daha sonrasında Sullivan çiftlikteki bütün hayvanları kullanarak Keller' e genel alfabeyi öğretmiştir. Keller bu keşiften sonra, Sullivan'ın uzun yıllar süren çabası sonucunda, üniversite derslerini anlayarak lisans eğitimini bitirmeyi başarmıştır. Richmond, Sullivan'ın dört şeyi başarılı bir şekilde gerçekleştirerek Keller'in tedavisini gerçekleştirdiğini söylemiştir:

- Keller'in aile ilişkilerini inceleyerek onun engel durumuyla ilgili aile bilgilendirilmiş ve ailenin Keller ile olan ilişkisi güçlendirilmiştir.

- Keller'in hayvanlar ile etkileşimi üzerine gidilerek onun dış dünya ile etkileşimi genişletilmiştir.
- Keller'in sosyal hayata uyum sağlayabilme becerisi geliştirilmiştir.
- Keller'in hafızasının gelişmesi için önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Richmond, 1922, s. 10-26).

Yukarıdaki vaka örneğinde Sullivan, diğer doktorlardan farklı olarak ailenin ziyaretlerine giderek engellilik sorunun ortadan kaldırılabilmesi için ailenin bilgi ve sabır anlamında güçlendirilmesine gayret edilmiştir. Ayrıca Keller'in, ailesinin önemsemediği, yalnız kaldığı zamanlarında yanında olarak Keller'e dair çok önemli veriler toplamayı başarmıştır. Bu vaka örneği, kişinin bedensel engelinin zamanla çevresi tarafından desteklenerek çözülemeyecek hale getirildiğini belirgin bir biçimde göstermektedir. Aynı zamanda engelli sorunları ile çalışırken engellinin çevresi ile de çalışmak mecburiyetinde olunduğunu da açık bir biçimde göstermektedir. Medikal kavrayışın yaygın olduğu bu dönemde Richmond, 1960'lı yıllarda konuşulmaya başlayan engellinin sosyal çevresinin etkisini sosyal çalışma biliminin ilk döneminde belirtmiştir. Ancak buna rağmen bu dönemde, engelliğin sosyal çevre ilişkisinin belirgin bir biçimde tartışıldığı ve buna uygun müdahale süreçlerinin geliştirildiği engelli uygulamalarına dair bilimsel metinler oldukça az sayıdadır.

Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde sanayileşmenin kısa zamanlı etkileri yoksulluk, işsizlik, aile parçalanmaları, kadına şiddet olaylarının artışı, suç olaylarının artışı ve sağlık hizmetlerinin talebi karşılayamaması gibi toplumsal sorunlar üzerinde oluşmuştur. Yaşlı nüfusun sosyal sorun olarak değerlendirilmesi ise 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Sağlık alanında gelişen teknolojik faaliyetlerle birlikte yaşlı nüfusunun artması ve ortalama yaşam beklentisinin artması, "yaşlı ülkeler" kavramını ortaya çıkarmıştır. Özellikle sanayi sonrasında çekirdek aile yapısının hâkim olması ve kadın nüfusunun iş gücünde insan kaynağı olarak istihdam edilmesi, 1960'lı yıllardan sonra yaşlılığın toplumsal bir sorun olarak gündeme gelmesine neden olmuştur. Sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinden sonra patlak veren Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonucunda toplumsal değişimlerden bağımsız düşünülemeyen sosyal çalışma bilimi yoksulluk, psikiyatrik sorunlar, şehit ailelerinin bakımı ve toplumsal istikrarının yeniden sağlanması gibi konulara eğilmek durumunda kalmıştır. İkinci dünya savaşından sonra dünyada altın çağını yaşayan "sosyal refah" sistemleri

içerisinde oluşan özgür ortamla birlikte yaşlılık, bilimsel alanda toplumsal bir sorun olarak tartışılmaya başlanmıştır (Papalia, Olds, & Feldman, 2007, s. 653-658). Dolayısıyla sosyal çalışma disiplinin ilk dönemlerinde, yaşlılığın sosyal çevre ilişkisinin belirgin bir biçimde tartışıldığı ve buna uygun müdahale süreçlerinin geliştirildiği yaşlılık uygulamalarına dair bilimsel metinler oldukça az sayıdadır.

4. İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA BİLİMİNDE GÜNÜMÜZ KURAM VE YAKLAŞIMLARIN İZLERİ

Sosyal çalışma bilimi, bir disiplin olmasının gereği olarak bilimsel kuramlara ve yaklaşımlara dayanan bir meslektir. Bu nedenle günümüzde başarılı bir şekilde uygulanan sosyal çalışma müdahalelerinin, kuram ve yaklaşımların alana başarılı bir biçimde aktarılmasıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Sosyal çalışma disiplininde var olan kuram ve yaklaşımlar, sosyal çalışma tarihi boyunca diğer sosyal bilim dallarından elde edilen bilgiler ile birlikte sosyal çalışma disiplinin bizzat kendisinin oluşturduğu bilgilerin bütünleşmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Kongar, sosyal çalışma biliminin diğer bilimlerle ilişkisinden bahsederken, sosyal çalışma bilimi akademisyenlerinin mesleğin temel doğasına uygun olacak bir biçimde insanın yüksek yararı doğrultusunda diğer bilimlerin bilgi ve birikiminden faydalanabileceğini ifade etmektedir (Kongar, 1973, s. 10-15). Sosyal çalışma disiplinin kuramsal yapısının diğer bilim dalları ile ilişkili olmasının nedeni ise insanın biyo-psiko-sosyal yapısından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın önceki kısımlarında insanın biyo-psiko-sosyal kavranışından bahsedilirken bu üç yapının da birbirileriyle iç içe olduğu ve birbirlerini derinden etkilediğinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla insanın sosyal ilişkilerini ve çevreye adaptasyonunu sağlamaya çalışan sosyal çalışma disiplini, bu sürece insanın psikolojik ve biyolojik etkisini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Bu nedenle sosyal çalışma disiplini insanın, kendi alanına giren kısmını tartışabilmek için bu alana dâhil olan diğer bilim dallarının kuram ve yaklaşımlarını bilmek zorundadır. Örneğin, suça bulaşmış bireylerin bu davranışı işleme nedenini araştıran bir sosyal çalışmacı, psikoloji bilimindeki psiko-seksüel kuramı bilmek durumundadır. Freud ‘un bu kuramına göre kişilik gelişiminin nerdeyse tamamı bireyin ilk yedi yıllık yaşam döneminde kazanılmaktadır. Bu nedenle suç davranışını değerlendiren bir sosyal çalışmacı bu yedi yıllık dönemi, Freud’un psikoloji biliminde geliştirdiği psiko-seksüel kurama dayanarak değerlendirmesi gerekmektedir. Bu örnek psikoloji bilimi ile sosyal çalışma bilimi arasındaki multidisipliner bilgi alışverişinin önemini ortaya koymaktadır. Bu örneğe benzer diğer mesleki çalışmalarda sosyal çalışma bilimi, insanın ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için özellikle insanı doğrudan çalışma konusu eden sosyal bilimlerin kuram ve yaklaşımlarından faydalanmışlardır. Çünkü sosyal çalışma biliminde amaç

insanın yüksek yararıdır. Bu yararı gerçekleştirmek için sosyal çalışma bilimi hem sahada hem de kuramsal bilgi anlamında diğer bilim dalları disiplinler arası mesleki çalışmalarını yürütmek durumundadırlar. Bu insanın birbiri içerisine geçmiş kompleks yapısının sonucundan kaynaklanmaktadır.

Bilimsel anlamda oluşturulmuş her kuram ve yaklaşımın, öncesinde etkilenmiş olduğu bir takım temel bilgi kümesinin bulunduğu görülmektedir. Örneğin Einstein'ın genel görelilik kuramı, Newton'un optik bilimine yaptığı katkılar, Faraday'ın ışığın enerjiye dönüştürüldüğünü keşfetmesi ve James Clarke Maxwell'in Faraday'ın manyetik alan teorimini ispatlaması sonucunda oluşmuştur. Daha kısa bir ifadeyle Einstein, insanoğlunun evrene karşı bakış açısını kökten değiştirdiği görelilik kuramını Newton, Faraday ve Maxwell'in bilgileri üzerine inşaa etmiştir (Sagan, 1982, s. 200-235). İlk dönem sosyal çalışma biliminde de bugün var olan kuram ve yaklaşımların temelleri henüz yeni yeni atılmaya başlamıştı. Einstein'ın Görelilik Kuramı ile sosyal çalışma disiplinin en temel kuramlarından olan Sistem Kuramı tarihçe olarak karşılaştırıldığında ilk dönem sosyal çalışma disiplininde var olan sistem kuramı temelleri, Görelilik Kuramı'nın tarihçesindeki Newton zamanına denk gelmektedir. Bugün Görelilik Kuramı'nda Newton'un optik bilimi ile ilgili yaptığı çalışmalar hala önemini korumaktadır. Ancak bu kuram Newton zamanındaki bilgilere çok daha geliştirilmiş ve spesifikleştirilmiştir. Tıpkı bunun gibi bugün Sistem Kuramı'nda ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki temellerinin etkileri belirgin bir biçimde görülmektedir. Ancak bu kuram, ilk dönem sosyal çalışma zamanındaki bilgilere göre çok daha geliştirilmiş ve spesifikleştirilmiştir. Dolayısıyla bir bilim dalı olarak sosyal çalışma bilimindeki her kuram ve yaklaşım, birden ortaya çıkmamıştır. Her kuram ve yaklaşım, bilgi ve birikimini dayandırdığı tarihsel bir bilgi kümesine sahiptir. Bu nedenle sosyal çalışma disiplininde var olan kuram ve yaklaşımların gelişmesi devrimsel değil evrimsel bir oluşuma dayanmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde diğer bilim dallarından oldukça fazla yararlandığı görülmektedir. Ancak bu dönemde yalnızca sosyal çalışma disiplinin kuram ve yaklaşımları değil diğer bilim dallarının da kuram ve yaklaşımlarının yeni yeni olgunlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma bilimi, hem kendi mesleki bilgi ve tecrübesinden doğan kuramların, hem de diğer bilimlerden insanın yüksek yararı için faydalandığı kuramların en temel bilgilerine sahip olduğu

anlaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın ilerleyen kısımlarında günümüz sosyal çalışma kuram ve yaklaşımlarının temelleri, ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde aranırken bu kuramların en temel bilgilerine ulaşılması beklenmektedir. Ancak bu durum ilk dönem sosyal çalışma disiplini içerisinde kuramlara dayanma bakış açısının da benimsediğini göstermektedir. Richmond ilk dönem sosyal çalışma disiplinin de insanları anlamaya çalışırken psikoloji ve biyoloji biliminin kuram ve yaklaşımlarından oldukça önemli bilgileri sosyal çalışma disiplinine kazandırmıştır (Richmond, 1922, s. 130-145). Addams ise bilimsel bilginin hak ve adaleti sağlamaya yönelik olarak kullanılabilecek en uygun bilgi olduğunu söyleyerek sosyal çalışmacıların uygulamalarında temel kabul edecekleri bilimsel yaklaşımların oluşturulması gerektiğini söylemektedir (Addams, 1915, s. 180-195). Warner ise ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde gerçekleştirilen uygulamaların bilimsel yöntem ve teknikler ile değerlendirilerek mesleğin kuram ve yaklaşımlarının oluşturulması gerektiğini söylemiştir. Ona göre bu bilimsel kuramlar sayesinde gelecekteki sosyal çalışmacıların, geçmişteki sosyal çalışmacıların bilgi beceri ve deneyimleri rehberliğinde çok daha başarılı mesleki müdahaleleri gerçekleştirmelerini sağlayacaktır (Warner, 1919, s. 460-480).

Bilimsel bir alana dair yapılan tarihsel bir araştırmada, o alanın kuramsal bilgi ve temellerinin araştırılması gerekmektedir. Bu durum, bir bilim dalı olmanın doğrudan sonucudur. Dolayısıyla sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı zamana dair gerçekleştirilen bu çalışmada, dönemin günümüzdeki kuram ve yaklaşımlarına uzanan temel bilgilerini araştırılması ve değerlendirilmesi gerekli görülmüştür. Bu araştırma aynı zamanda ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki insan anlayışının bilimselliğe dayandırıldığını göstermek adına da gerekli ve önemlidir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde temelleri atılan günümüz sosyal çalışma kuramlarından en belirginleri sistem kuramı, ekolojik sistem kuramı, güçlendirme kuramı, aile tedavisi yaklaşımı ve genelci sosyal çalışma kuramlarıdır. Özellikle bu kuramların temel argümanlarının ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde belirgin bir biçimde belirtilmiş olmasından kaynaklı olarak araştırmada bahsedilen kuramların temelleri üzerine analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizler sosyal çalışma biliminin tarihinin mesleğin güncel çalışmaları ve geleceği üzerindeki etkisini belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır.

4.1.1. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Sistem/Ekolojik Sistem Kuramlarının Temelleri

Sistem yaklaşımı ilk olarak 1950'li yıllarda Ludwig Von Bentalanaffy tarafından biyoloji biliminden sosyal bilimlere ve davranış bilimlerine uyarlanmıştır. L. Bentalanaffy, insanı ve çevresini oluşturan yapıların belirli farklarına ve benzerliklerine odaklanarak onları belirli sistemler olarak yorumlamıştır. Örneğin bir kadın ve bir erkek belirli biyolojik farklara sahipken, her ikisinin de insan olmasının doğurduğu bir takım bilişsel ve psikolojik benzerliklerinin var olduğu bilinmektedir. L. Bentalanaffy, bu ilişkileri matematik formülüne dökerek açıklamaya ve ayrıntılı bir biçimde analiz etmeye çalışmıştır. Ancak onun görüşü ilk zamanlarda deneye dayanmadığı için bilim camiası tarafından reddedilmiş ancak daha sonrasında özellikle sosyal bilimlerde insan-çevre arasındaki ilişkilerin açıklanmasında oldukça yararlı olduğu gözlemlendiğinden sonraları toplum bilimlerinde yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır (Turan, 1999, s. 278). Sosyal çalışma biliminde Sistem Kuramı, Ekolojik Sistem Kuramı'nı ortaya çıkarmıştır. Kuramın belirgin bir biçimde sosyal çalışma uygulamalarında kullanılması 1979 yılında Carel Germain tarafından "uyum dengesi" (goodness of fit) tanımı altında insan-çevre ilişkisine işaret edilmesiyle gerçekleştirilmiştir . (Turan, 1999, s. 311)

Sistem Kuramı ile ilgili olarak Kut, şunları söylemiştir (Kut S. , 1988, s. 94): *"Temelde biyolojik bir kuram olarak organizmaların tümünün birer sistem olduğu, alt sistemlerden oluştuğu ve üst sistemlerin bir parçası olduğu biçimindeki önermeye dayanmaktadır. Sistem, varlığını ve işlevlerini, parçaları arasındaki ilişkiler sayesinde sürdüren ve parçalara değil, bütüne bakan bir kavrayışı ifade etmektedir. Belirli görevleri yerine getirebilme kapasitesine sahip, aralarında karşılıklı bağıntılar olan elemanlar bütünü olarak, parçaları arasındaki karşılıklı ilişkileri anlamaya yarayacak bir düşünce yoludur ve en önemlisi, bir sistemin diğer sistem üzerindeki etkisini ele alır. Bütünü meydana getiren her parça, diğerleriyle belirli bir zaman ve mekan içerisinde az veya çok dengeli sayılabilecek bir ilişki içerisindedir. Çünkü sistem sürekli değişen, enerji alıp veren, kendini yenileyen bir bütün olup, hedeflenmiş belirli bir amaca doğru ilerler. Belli bir zaman dilimi içerisinde, parçaların az veya çok dengeli bir yapı içinde, karşılıklı etkileşimde bulunmaları karakteristik bir özelliktir."*

Sosyal çalışma biliminde kullanılan Sistem Kuramı'nın en temel argümanı, insanı çevresi içerisindeki sistemler ile birlikte ele almasıdır. "Çevresi içerisinde birey"

(Ekolojik Sistem Kuramı'nın en temel argümanıdır.) anlayışı ile hareket eden sistem yaklaşımında çevre ve insan, sistemler olarak algılanarak matematiksel bir işlem gibi ele alınmaktadır. Sistemler arasında var olan ilişkiler açıklanarak, üst sistemin çalışmasını engelleyen alt sistemler belirlenerek bu alt sistemler arasındaki ilişkilere odaklanılmaktadır (Ashman & Hull, 1999, s. 14). Birbirini döndüren küçük çarklardan (alt sistemler) oluşan büyük bir sistemin (üst sistem), küçük çarklardan oluşan başka bir büyük sistemle ilişkisi temel olarak insan-çevre ilişkisinin matematiksel olarak algılanma biçimidir. Burada sosyal çalışmacıya düşen görev, küçük çarklar veya büyük çarklar arasında sorun çıkaran ilişkileri tespit ederek çarklar arasındaki uyumlu işleyişin yeniden devam etmesine çalışmaktır (Compton & Galaway, 1979, s. 29). Sistem teorisini sosyal çalışma disiplininde ilk kullanan Germain de sistemler arasındaki uyum kavramından yola çıkarak bu uyarlamayı gerçekleştirmiştir. Çünkü bu kuram, insan-çevre ilişkisinden doğan adaptasyon sorunlarının çözümü ile birlikte toplumsal refaha ulaşmaya gayret eden sosyal çalışma biliminin uyumsuzluk sorunlarının ana kaynağının doğru bir şekilde ulaşmasına yardım etmiştir (Ashman & Zastrow, 1990, s. 3). Genel olarak Sistem Kuramı'nın sosyal çalışma disiplini içerisinde kullanılma nedenlerine bakıldığında;

1) Bu kuram, diğer bilim dallarından elde dilen bilgi kümelerinin sosyal çalışma bilimi içerisine amaca uygun ve sistematik bir biçimde entegre olmasına yardımcı olmaktadır.

2) Sistem olarak değerlendirilen yapıların gelişmesi, işlevsel hale getirilmesi, ilişki oluşturması bağlamında birey ve toplum düzeyinde her kademedeki müracaatçıya uygulanabilmektedir.

3) Sistem Kuramı sayesinde sosyal çalışmacı, kendileri tarafından oluşturulan bütünlerden farklı özellikle gösteren unsurların bütün- parça ilişkisi içerisinde anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu unsurlar, sosyal sorunlara dayalı olup, soruna yol açan ilişkilerin birbirilerini etkilediğini ve alt sistemler arası bir bozukluğun diğer alt sistemler arasındaki bozukluğa neden olduğunu göstermektedir. Bu neden sonuç ilişkisi sonucunda bu durumdan bütün sistemin nasıl etkilendiği rahatça anlaşılabilmektedir.

4) Bu kuram kişi ve çevrenin sahip olduğu farklı özelliklerden çok sistemler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasına önem vermektedir. Dolayısıyla kişi ve çevre arasındaki ilişkiye odaklanan bu kuram sorunun doğasının sosyal çalışmacı tarafından açık ve net bir

biçimde anlaşılmasını sağlamaktadır. Sistemler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ile birlikte kişi ve çevresi ile ilgili daha geniş ve amaca uygun bilgi toplanmasını sağlar.

5) Sistem Kuramı insanın çevreyi etkileme ve çevre tarafından etkilenme özelliğini sibernetik kavrayışı temelinde neden-sonuç bağlamında kabul etmektedir. Aynı durum çevrenin insandan etkilenme ve insanı etkileme özelliği için de geçerlidir. Dolayısıyla bu kuram sayesinde sosyal çalışmacı kişinin kişilik gelişimi ile birlikte kendi inisiyatifini kullanarak çevre ile olan ilişkilerini geliştirebileceğini kabul etmektedir. Böylece kişi geçmişte yaşanan sorunlara değil geleceği değiştirebilme yeteneğine sahip olduğu ana veya bugünkü yaşamına odaklanmaktadır.

6) Sistem Kuramı'na göre sistemler, diğer sistemlerle olan ilişki biçimlerine göre açık sistemler ve kapalı sistemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Açık sistemler diğer sistemler sağlıklı ilişkiler kurarak, girdiler alarak ve çıktılar vererek düzenli bir biçimde yaşamlarına devam etmektedir. Kapalı sistemler ise diğer sistemler ile herhangi bir ilişkide bulunmayarak yok olmaktadırlar (entropy). Sosyal çalışmacı kuramın bu özelliği sayesinde sistemlerin sağlık bir şekilde girdi alıp çıktı verebilmeleri için çevresel koşulları uygun hale getirmeye çalışmaktadırlar.

7) Sistemin herhangi bir parçasında meydana gelen değişim sistemin tamamını etkilediği için sosyal çalışmacı yapacağı mesleki müdahaleyi çok iyi analiz etmesi gerekmektedir. Sosyal çalışmacı, sistemler arasındaki olumsuz ilişkilerin iyileştirilmesi amacıyla anlamlı değişmeler yaratabilmek için tüm sistemi değiştirmemelidir. Mesleki odağını ve çalışma alanını belirleyerek ve yalnızca bozuk sistemler üzerinde müdahaleler gerçekleştirerek, tüm sistemi değiştirmeden sorunun çözümüne çalışmalıdır.

8) Sistem Kuramı'na göre sosyal hizmet kurumları da bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla sosyal çalışmacı ile müracaatçısı arasındaki ilişki de bu kuram aracılığıyla düzenlenmekte ve işlevsel hale getirilebilmektedir (Duyan, Yolcuoğlu, & Artan, 2014, s. 21-22).

Sosyal çalışma biliminde kullanılan Sistem Kuramı, genel olarak çevre ve çevre-insan ilişkisinin önemini vurgulamaktadır. Bu kuramın en önemli temellerinden biri de "sibernetik epistomoloji" kavramıdır. Bu kavrama göre sonuç her zaman belirli nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenle gerekçelerin anlaşılması için ise ilişkilerin incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla toplumsal anlamda ortaya çıkan bütün sorunlar

bu kurama göre belirli ilişkilerden doğan nedenler neticesinde meydana gelmektedirler (Duyan, 2014, s. 154-159). Bu kısma kadar günümüz sosyal çalışma biliminde aktif bir biçimde kullanılan Sistem Kuramı'nın temel mantığından bahsedilmiştir. Peki, ilk dönem sosyal çalışma biliminde bu kuramın argümanlarına dair temeller var mıdır?

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Sistem Teorisi ve Ekolojik Sistem Teorisi'nin temel savlarının net bir biçimde öncü sosyal çalışmacılar tarafından savunulduğu görülmektedir. Öyle ki bu dönemde gerçekleştirilen bazı mesleki çalışmalar, Sistem Kuramı'nın temel kavramları ile birlikte ifade edilmemiş olmalarına karşın bu kavramların tamamının var olma amacını karşılayan ileri görüşlü müdahaleleri içermektedir. Araştırmanın uygulama kısmında verilen müdahale örneklerine bakıldığında bu kuramsal kavrayışların temellerinin ilk dönem sosyal çalışma uygulamalarında belirgin bir biçimde var olduğu görülecektir. Richmond, okul başarısı aniden düşen bir çocuğa yapılması gereken müdahaleyi ve teşhisi anlatırken net bir biçimde çevre-insan etkileşimini ve sistemler arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurmaktadır. Richmond bu çocuğun okul başarısının yükseltilmesi için ailenin, okuldaki arkadaşların, öğretmenlerin, çocuğun varsa sağlık geçmişlerinin, komşularının ve akrabalarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Sosyal çalışmacının yaptığı bu inceleme sonucunda çocuğun babasının aile ile birlikte yaşamadığı, annenin epilepsi nöbetlerinin son zamanlarda artış gösterdiği ve mental sorunlarının bulunduğu, aile ile birlikte yaşayan büyükannenin ise mental retardasyon sorunun bulunduğu anlaşılmıştır (Richmond, 1917, s. 134-143). Richmond bu vakada küçük kız çocuğunun bireysel olarak eğitim başarısını düşürmesine neden olacak herhangi bir sorunun bulunmadığını belirtmektedir. Burada çocuğun eğitim başarısını düşüren şey kızın kendisi değil bizzat çevresidir. Richmond, çevre incelenmeden gerçekleştirilecek mesleki müdahalelerin başarıya ulaşmadığının altını çizmektedir. Ona göre bir bireyin çevresi, aile üyeleri, akrabaları, komşuları, arkadaşları, mahallesi, doktoru vb. gibi yakın ilişkiler kurduğu kişilerdir. Dolayısıyla Richmond'un bireyin çevresini değerlendirirken "ilişki" kavramına önem verdiği görülmektedir. "Çevresi içerisinde birey" kavrayışının aynı isimle olmasa dahi belirgin bir biçimde göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır (Richmond, 1917). Bu çocuğa gerçekleştirilen müdahale ise bir yandan annenin ve büyükannenin tedavisinin gerçekleştirilmesi, diğer yandan da çocuğun aile üyelerinin tedavisi boyunca kurum bakımı altına alınarak eğitsel

ve psikolojik gelişimi sağlanmaya çalışmasıyla gerçekleştirilmiştir. Richmond'un anlattığı bu vakada kızın sorunu, tamamen çevresindeki ilişki kurduğu kişiler tedavi edilerek çözülmeye çalışılmıştır. Bu günümüzde gerçekleştirilen Sistem Kuramı ve Ekolojik Sistem Kuramı dayanaklı sosyal çalışma uygulamalarının en temel görüşüdür. Ayrıca Richmond bu vaka ile ilgili olarak annenin durumunun iyileştirildikten sonra çocuğun tekrar annenin yanına verilmesinin planlandığını belirtmektedir. Söz konusu vakada çocuğun çevresindeki diğer alt sistemlerle olan ilişkileri değerlendirilmiş, bu değerlendirme sonucunda anne ve büyükanne ile olan ilişkinin kişide problemlere yol açtığı görülmüştür. Elbette ilk dönem sosyal çalışma biliminde günümüzde var olan kavramlarla süreç anlatılmamıştır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde belirgin bir biçimde çevrenin bireyi etkilediği, bireyin çevreden etkilendiği ve bireyin sorununun neden sonuç ilişkisi içerisinde nedenlerde arandığı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın önceki kısımlarında Richmond'un aktardığı diğer bir vaka örneği yine Sistem Kuramı'nın insan-çevre ilişkilerini baz alan temel yaklaşımlarının ilk dönem sosyal çalışma biliminde göz önünde bulundurulduğunu açık bir biçimde göstermektedir. Bu vaka örneğinde Helen Keller isimli bir engelli ile çalışan meslek elemanının durumu anlatılmaktadır. Helen Keller, duyma ve görme engelli bir kızdır ve kendisiyle tedavi edildiği kurumda gerçekleştirilen onca çalışmaya rağmen herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Helen hiçbir şekilde kimseyle iletişim kurmamakta, öfke nöbetleri geçirmekte ve etrafına şiddet içeren davranışlarda bulunmaktadır. Helen'in doktoru onlarca başarısız tedavi girişimi sonucunda onu kendi ev ortamında inceleme kararı almıştır. Doktor, Helen ve ailesinin evine oldukça sık ziyaretler gerçekleştirmiş ve aile üyelerinin Helen ile olan ilişkilerini teker teker değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucunda babanın Helen'e bazı zamanlar şiddet uyguladığı, annenin hastalık ile ilgili yeteri kadar bilgisinin olmaması sebebiyle Helen'in kişisel ve beslenme bakımlarını düzgün bir biçimde yerine getiremediği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte Helen'in günlük yaşamında sıklıkla tek başına vakit geçirdiğini gözlemlemiştir. Doktor Helen'in yalnız başına geçirdiği zamanlarda yanında olarak onun davranışlarını gözlemlemiştir. Ve bu gözlemlerini gerçekleştirdiği bir gün Helen'in ailenin köpeğini kendisine has bir alfabe ile isimlendirdiğini ve köpeğe dokunma sonucunda ilk kez anlamlı bir tepki olarak köpeğe ismiyle hitap ederek onu

sevdiğini gözlemlemiştir. Bu gelişme sonrasında doktor, anne, baba ve Helen ile çalışmalar yaparak Helen'in ailesi ve çevresiyle ilişkileri düzeltilmiştir. Helen tüm bunları, üniversite mezuniyetinden sonra kendi hayatını anlattığını bir kitap yazarak insanlara aktarmıştır (Richmond, 1922, s. 5-20).

Richmond'ın anlattığı bu vakada, hasta bireyin kendisiyle yapılan onlarca çalışmaya rağmen herhangi bir gelişimin sağlanamadığının altı çizilmektedir. Gelişimin çocuğun çevresiyle olan ilişkilerin anlamlı bir biçimde kavranması sonucunda sağlandığının da üzerinde durulmaktadır. Helen'in fizyolojik anlamda sorunları bulunmaktadır. Anca Richmond Helen'in çevresinin bu sorunların aşılmasına engel olduğunu ve gelişimin sağlanabilmesi için Helen ile ilişki kuran bütün kişiler ve kurumlar ile çalışılması gerektiğini söylemiştir. Bu vakada Richmond'un bireyin fizyolojik problemlerinde dahi çevresinde ilişki kurduğu kişi ve kurumların etkisinin bulunduğunun altı çizilmektedir. Tam anlamıyla Sistem Kuramı içerisinde değerlendirilemeyecek bu saptamaların, söz konusu kuramın kapsamı dışında değerlendirilmesinin de mümkün olmadığı görülmektedir. Çünkü bu vakada var olan bireysel sorunun nedeni çevresindeki ilişkilere bağlanmaktadır. Bu bakış açısı, Sistem ve Ekolojik Sistem Kuram'larının en temel savlarıdır (Miley, O'Melia, & Dubois, 1998, s. 9-11).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Sistem Kuramı'nın temellerine dair diğer önemli veriler ise Addams tarafından aktarılmaktadır. Addams çok küçük yaşlarda maddi yoksulluk yüzünde para karşılığında cinsel ilişkiye giren küçük kız çocuklarından bahsederken bu çocukların cinsel ilişkinin tam olarak ne anlama geldiğini dahi bilmediklerini ifade etmektedir. Peki, küçücük bir kız çocuğu ne olduğunu dahi bilmediği bir eylemi neden gerçekleştirir? Bu sorunun cevabı Addams tarafından dönemin vahşi toplumsal yapısı adres gösterilerek verilmektedir. Bu küçücük kız çocukları kendilerinden çok yaşlı olan erkekler veya kendileri ile yaşıt olan erkekler tarafından cinsel tatmin aracı olarak kullanılmışlardır. Addams bu durumun iki suçlusu olduğunu belirtmektedir. Bunlardan birincisi, bu küçük kız çocuklarına evde acı çektiren ve onlara tek kurtuluş yolu olarak sokakları bırakan aileler, ikincisi ise herhangi bir ahlaki yapıdan veya iç kontrol sisteminden nasibini almamış, şiddete meyilli, para ve cinselliği kutsayan, insanlara ön yargılar ile bakan dönemin toplumunun erkekleridir. Addams bir çocuğun söz konusu durum ile ilgili asla suçlanamayacağını ifade etmektedir. Çünkü bu küçük kız çocukları, karşılığında lunaparktaki dönme dolaba

binmek için cinsel ilişki yaşamaktadırlar. Amaçları yaşlarının gereği olarak oyun oynamak ve eğlenmektir. Problem ise onları kira karşılığında ev sahibi ile birlikte olmaya zorlayan ailelerden, okulların hemen önüne kadın pazarlığı yapılan barlar açabilen toplumsal yapıdan, mutluluğu, başarıyı ve prestiji yalnızca maddi kazanç ve cinsellikte bulan erkeklerden oluşan çevreden kaynaklanmaktadır (Addams, 1912, s. 109-114). Görüldüğü gibi Addams, bu küçük kızların tamamen çevresinin kurbanı olduklarını gözler önüne sermektedir. Burada Sistem Kuramı'nın en temel savlarından biri olan "çevreyi etkileyen ve çevreden etkilenen insan" değerlendirmesi belirgin bir biçimde ilk dönem sosyal çalışma biliminde gözler önüne serilmektedir. Burada suçu bireyde arayan medikal kavrayıştan çok suçu çevrede arayan ekolojik ve sistem yaklaşımının belirgin bir biçimde varlığı söz konusudur. Bu dönemin sosyal çalışmacıları kişiyi ve çevresini sistem olarak yorumlamamalarına karşın sorunun kişinin çevresindeki unsurların her biri ile olan ayrı ayrı ilişkisinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Ayrıca ilk dönem sosyal çalışma biliminde Addams'ın çevreyi anlatırken tıpkı Sistem Teorisi'nde olduğu gibi her biri kişiyi farklı etkileyen birçok unsurun birleşimi olduğundan bahsetmektedir.

Addams'ın ilk dönem sosyal çalışma biliminde Sistem Kuramı'nın temel yaklaşımlarını belirttiği diğer bir mesleki değerlendirmesi ise dönemin toplum yapısında ahlaki bilinç oluşturmadan refah bir toplumun oluşturulmasının mümkün olamayacağı saptamasıydı. Ona göre bireyle ne kadar çalışılırsa çalışılsın dönemin toplumunun ahlaki yapısı değiştirilmedikçe sosyal sorunlar oluşmaya devam edecektir. Çünkü sorunların suçlusu her zaman birey değildir. Her zaman adaptasyon sorunları bireyin çevreye uyum sağlayamamasından kaynaklanmamaktadır. Addams'a göre çoğu zaman sanayileşme ile birlikte çevre insanın varoluşuna uyum sağlayamamıştır. Dolayısıyla sosyal çalışma bilimi adaptasyon sorunlarını çözümlemek için birey ile değil çevre ile çalışmak durumundadır (Addams, 1912, s. 3-17). Addams'ın bu saptaması "çevresi içerisinde birey" anlayışının ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki en temel halidir. Burada Addams'ın sorunların doğasını incelerken Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramlarının yaptığı gibi insan-çevre arasındaki karşılıklı iletişime odaklandığı görülmektedir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramlarının argümanlarına en yakın söylemler, çocuk suçluluğu alanında çalışmalar yapan Healy tarafından yapılmıştır. Octovia Hill'in çevresel etkenlerin yapısıyla ilgili kavrayışından

oldukça etkilenen Healy'nin "Suçluluk bir hastalık değil, bir semptomdur." değerlendirmesi, içerisinde sibernetik epistemoloji, insan-çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi, alt sistemler arasındaki ilişkinin sistemin tamamının işlevselliğini yitirmesine sebep olan bir neden-sonuç dizgesini başlattığı görüşünü barındıran bir saptamadır . Dolayısıyla bu saptama ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki Sistem ve Ekolojik Sitem Kuramlarının en temel kökenlerini içermektedir (Healy W. , 1915, s. 202). Healy'nin bu değerlendirmesine göre suçluluk asıl sorun değil sadece bu sorunun sonuçlarından bir tanesidir. Hamile olan bir kadının yalnızca mide bulantısı sorunun varlığına odaklanılırsa kişiye mide bulantısı ile ilgili bir hap verilmesi gerekmektedir ki bu durum çocuğun sağlığı için tehdit oluşturabilmektedir. Ancak kişinin mide bulantısı, baş ağrısı, iştahsızlık, tat duygularındaki ani değişim gibi belirtilerin tamamı göz önünde bulundurulursa hamilelik durumunun bu belirtilere yol açtığı anlaşılabilmektedir. Suçluluk ise yoksulluk ile ortaya çıkmış sorunlardan yalnızca bir tanesidir. Bununla birlikte salgın hastalıklar, sağlıksız eğitim, sağlık, barınma ve beslenme koşulları, temiz suya erişimin kısıtlı olması gibi diğer belirtiler ile birlikte suçluluk değerlendirilirse asıl sorunun yoksulluk olduğu gözler önüne serilmektedir. Dolayısıyla bir çocuk suçlu değildir yalnızca çevre çocuğun suç işlemesine neden olmuştur. Bu nedenle çocuğa ceza verdikten sonra aynı çevre koşulları içerisine bırakmak suçun yeniden ortaya çıkma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle dönemin çocuk mahkemelerinde kişinin çevresinin sağlık elemanları ve sosyal çalışmacılar tarafından değerlendirilerek çocuğun suça sürüklenmesinde çevrenin etkisinin var olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Çocuk suçluluğu alanında gerçekleştirilen bu uygulama çevrenin insan davranışı üzerindeki etkisinin belirgin bir biçimde kabul edildiğini göstermektedir. Bu ön kabul günümüzde Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramlarında da bulunmaktadır (Payne, 1997, s. 45). Aynı zamanda sorunu neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirme bağlamında da çocuk suçluluğu alanında gerçekleştirilen mesleki çalışmalar söz konusu kuramların temel argümanları ile örtüşmektedir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde suçluluk, bir neden-sonuç dizgesinin sonunda ortaya çıkan bir problem olarak değerlendirilmiştir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Sistem ve Ekolojik sistem Kuramları'nın temeli sayılabilecek bir diğer saptama Bosenquet tarafından yapılmıştır. Bosenquet, kadınların sanayi sonrası toplumlarda yaşadıkları acıların sorumlusunun kendisi ile birlikte iletişimde bulunduğu çevresinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Ona erkek egemen bir

toplum yapısına boyun eğen kadın suçludur. Ancak kadının bu kabullenişine neden olan çevre de en az kadın kadar suçludur. Bosenquet, kadını acımasız bir boşluğa sürükleyen çevrenin kadının eşi, annesi, babası, akrabaları, komşuları, arkadaşları, medya tarafından dikte edilen toplumsal algı ve kadını çalıştığı yerde taciz eden ve ona şiddet uygulayan işverenlerden oluştuğunu belirtmektedir. Ona göre kadın, çevresini oluşturan kişilerle oluşturduğu ilişkilerin her birinde ayrı problemler yaşamaktadır. Eşi ile ilişkisinde şiddet gören ve ev-çocuk bakımında yardımsız kalan kadın, annesi ve babası ile olan ilişkilerinde kocasının merhametine bırakılmış, eşinin annesi ve babası tarafından hizmetçi muamelesi görmüş, arkadaşları ve akrabaları tarafından erkek egemen toplum kutsallaştırılmış ve iş yerlerinde işverenleri ile olan ilişkilerinde tecavüze uğramışlardır. Tüm bu olumsuz ilişki kümesi içerisinde dönemin kadınları çevre tarafından yok edilmişlerdir (Bosenquet H. D., 1906, s. 279-299). Araştırmanın önceki kısımlarında kadınlar ile ilgili bölümde belirgin bir biçimde açıklanan bu süreç, çevrenin kadın üzerindeki etkileşimini göstermektedir. Bosenquet'in bu noktada insan-çevre ilişkisine dayanarak sorunun kaynağını tespit etmektedir. Dolayısıyla bu durum, "çevresi içerisinde birey" ve "insan-çevre arasındaki karşılıklı etkileşim" mantığını içerisinde barındıran Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramları içerisinde değerlendirilmektedir. Bosanquet günümüzde söz konusu kuramlar içerisinde kullanılan terimleri belirtmeden kişinin iletişimde bulunduğu bütün alt sistem ilişkilerini analiz ederek kişinin varoluşunun ortadan kaldırıldığı sonucuna varmıştır. Ancak bunu yaparken kişinin etkileşimde bulunduğu, çevresinde yer alan her alt sistemin teker teker açıklanması, Sistem ve Ekolojik Sitem Kuramlarının temeline gönderme yapmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Richmond, sanayi sonrası dönemde çocukluk çağının yok olduğunu ifade etmektedir. Ona göre çocukluğun yok olmasındaki en önemli nedenler yoksulluk, ailelerin ahlak anlayışından yoksun olması, çocukların ihtiyaçlarına uygun şehir yapılarının bulunmaması, çocuk işçiliğinin önlenmemesi, şehirlerde var olan polis güvenliğinin, ışıklandırmaların yetersiz olması, verilen eğitimin kalitesiz olması, çocukların sağlıksız barınması ve beslenmesidir. Çocuğun çevresinde var olan tüm bu eksiklikler, dönemin toplumunda çocukluğun ortadan kaldırılmasına neden olmuştur. İlk dönem sosyal çalışma biliminde özellikle çocuk alanında insan-çevre ilişkisine dayanan yorumlamalar yapılmıştır. Çünkü çocuklar bu dönemde çocuklar iradeleri çevresi tarafından kolayca yönlendirilebilecek canlılar olarak

değerlendirilmiştir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramlarının daha çok çocuk alanında temellendiği görülmektedir. Çünkü çevrenin insan üzerindeki etkisi ilk olarak çocuklar üzerinde fark edilmiş, daha sonrasında çevrenin yetişkinler üzerindeki etkisi sorgulanmaya başlamıştır. Richmond bu anlayışla kaybolan çocukluğun kurtarılmasını çevresel olanakların iyileştirilmesine bağlamıştır. Çevre tarafından iradesinin manipüle edilebileceği riskini taşıyan çocukların korunmasının en temel yolu bu dönemde çevrenin daha korunaklı hale getirilmesine çalışmakla mümkün olmuştur. Richmond şehirlerde çocukların oynayabileceği oyun alanlarının bulunması gerektiğini, sokakların temizlenmesinin önemli olduğunu, güvenliğin ve ışıklandırmaların çocukların güvenli bir ortamda yaşamaları için şart olduğunun altını çizmektedir. Görüldüğü üzere bu dönemde çocuk alanında var olan sorunların neredeyse tamamı için öncü sosyal çalışmacılar, çocukların ilişki içerisinde olduğu çevrelerine odaklanmışlardır (Richmond, 1907, s. 28-44). Bu durum "çevresi içerisinde birey" mantığının en temel göstergesidir. Modern anlamda yapılan çocuk çalışmalarına ilk dönem sosyal çalışma biliminin çevre yöneliminin aynı şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu durum Richmond'un önerilerinin günümüzde dahi işlevselliğini koruması anlamında ileri görüşlülüğünü ortaya koymaktadır.

Yoksulluk sorunun oluşmasında toplum sistemin sorumluluklarının bulunduğunu ifade eden Barnett, özellikle göç bölgelerinde yaşayan işsiz bireylerin çevrelerinde iş olanaklarının yaratılması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca ona göre işçiler ve yoksullar ile ilgili yasaların daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü kişinin olanakları olmadığı sürece tembellik, yoksulluk ve dilencilik ile suçlanması adil değildir. Her birey dilenciliği rahat para kazanmak için veya tembellik yüzünden gerçekleştirmemektedir. Bu nedenle devlet gerekli yasal önlemleri almalı ve kişiler için istihdam alanları oluşturmalıdır. Barnett yoksulluğu birey kadar toplumsal sistemin de neden olduğu bir problem olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla çevrenin öneminin altı çizilmektedir. Yalnızca bireyle çalışmanın yoksulluğun önüne geçilmesinde yeterli olmayacağını savunan Barnett, kişinin çevresi ile de çalışılarak birey için çevresel olanaklar uygun hale getirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Barnett & Barnett, 1915, s. 167-184). Çünkü kişiyi yoksulluğa sürükleyen toplumsal sistemden kaynaklanan düzensiz çevre koşullarıdır. Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramlarının da sistemleri makro anlamda değerlendirirken günümüzde Barnett ile aynı kavrayışta

olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu kuramlar sosyal politikanın da konusu olan işçi haklarını değerlendirirken Barnett'in görüşlerine paralel olarak sorunu ele almaktadırlar. Dolayısıyla Barnett, insan-çevre etkileşimini göz önünde bulundurarak "çevresi içerisinde birey" anlayışını kapsayan değerlendirmesiyle birlikte sosyal çalışma disiplininde Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramlarının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

4.1.2. İlk Dönem Sosyal Çalışma Disiplininde Güçlendirme Kuramının Temelleri

Güçlendirme yaklaşımı modern sosyal çalışma disiplinin en temel kuramlarından bir tanesidir. İnsan-çevre ilişkisinden kaynaklanan adaptasyon sorunlarına ilişkin mesleki çalışmalar yürüten sosyal çalışma bilimi, insanın kendisi ve çevresi ile çalışarak bireyin güçlendirilmesine çalışmaktadır (Duyan, 2014, s. 175): *"Güçlendirme sözcük olarak güç kökünden gelmektedir. Sözcük anlamı itibariyle var olan bir şeyi, durumu daha güçlü hale getirmek anlamına gelen bu kavram, sosyal bilimlerde daha derin ve karmaşık bir anlama bürünmektedir. Güçlendirme yaklaşımı 1960'lı yıllarda eğitim, sosyal hizmet, psikoloji gibi bilimlerde ve mesleklerde ortaya çıkmıştır. Bu kavram aynı zamanda feminist hareketlerde, toplum kalkınmasında ve kalkınma örgütlerinde de sıklıkla kullanılmıştır. Sosyal hizmet uygulamasında sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olan güçlendirme, insanların, örgütlerin veya toplumların kendi yaşamları üzerinde kontrol yetisine sahip olabilmesi olarak tanımlanabilir… Güçlendirme; bireylere, gruplara, ailelere ve toplumlara kendi içlerindeki ve çevrelerindeki kaynakları keşfetmelerine ve kullanmalarına yardımcı olma isteğini ve yardım etme sürecini ifade etmektedir. Benzer şekilde güçlendirme bir süreç olarak da değerlendirilmektedir. Buna göre güçlendirme, bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun sahip oldukları kişisel, kişilerarası, sosyoekonomik ve politik gücü arttırmaları için yardım etme sürecidir. Bir süreç olarak güçlendirme ile sosyal hizmet uzmanları, müracaatçılara yaşamlarında değişiklik yaratmak için onların sahip olduğu güçleri kullandırmak suretiyle yardımcı olur."*

Güçlendirme yaklaşımı gelişimi ve sosyal çalışma biliminde yarattığı etki itibariyle mesleki alanda oldukça tartışma yaratmıştır. Bu yaklaşımın temel argümanı olan "güçlendirme" kavramının, ilk dönem sosyal çalışma biliminden itibaren kullanılan temel değerler ve inançlar bütününü karşılamak için ortaya çıkarılan yeni bir kavram olduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle güçlendirme kavramının bilimsel alanda yeni ve

profesyonel bir yaklaşım olup olmadığı noktasında önemli tartışmalar bulunmaktadır. Ancak tüm bu tartışmalara rağmen güçlendirme yaklaşımının insanın yüksek yararının sağlanması adına en doğru şekilde uygulanabilmesi için bir takım ölçütlere bağlı kalınmasının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

1) Kişinin güçlendirilmesi için sosyal çalışmacının kendi yararından çok ondan yararlanan müracaatçının yararını düşünmesi gerekmektedir. Bu nedenle sosyal çalışmacı müracaatçıyı bir an önce üzerinden atılması gereken bir yük gibi görmemelidir. Toplum perspektifli bir yaklaşım ile müracaatçının kalıcı yararı için çalışmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için de müracaatçının gereksinimlerinin başarılı bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü bir kişinin güçlendirilmesi, onun zayıf yönlerinin başarılı tespitine dayanmaktadır.

2) Gerçekleştirilecek müdahaleden kişi ve toplumun faydalanmasına çalışılmalıdır. Müracaatçı ile gerçekleştirilen güçlendirme çalışmaları için çoğu zaman topluluklar ile çalışmak gerekmektedir. Bu nedenle sosyal çalışmacı hem kişiyi hem de toplumu refah bağlamında güçlendirecek müdahale planları oluşturmalıdır.

3) Güçlendirme yaklaşımında kişinin, kendi sorunlarını kendisinin çözebileceği bilgi ve beceri seviyesine ulaştırılması esas temeldir. Dolayısıyla sosyal çalışmacı kişinin yerine herhangi bir şeyi yapmaya çalışmamalıdır. Bunun yerine kişiyi güçlendirerek bahsedilen şeyi kişinin kendisinin yapabilmesi amaçlanmalıdır. Bu şekilde kişinin kalıcı bir şekilde güçlendirilmesi sağlanmaktadır. Kişinin efektif kılınmadığı bir güçlendirme uygulaması, bireyin kalıcı refahını sağlayamamaktadır.

4) Güçlendirme yaklaşımına dayalı bir sosyal çalışma uygulamasında amaç müracaatçının ve toplumun güçlü yönlerine odaklanmaktır. Kişinin ve toplumun güçlü yönleri üzerinden zayıf yönlerine bakılması, müracaatçının ve toplumun motivasyonunu ve yeterlilik bilincini pekiştirecektir. Aynı zamanda bu güçlü yönler vurgulanarak kişinin kendi yaşamı üzerinde daha aktif sorumluluklar alabilmesi için gerekli bilinç oluşturulacaktır. Kişinin ve toplumun güçlü yönleri üzerinden sağlanan yapılandırma ve güçlü olma bilinci kişinin kendisini zayıflık algısından kurtarması için önemli ve gereklidir.

5) Güçlendirme yaklaşımına dayalı bir sosyal çalışma uygulamasında sosyal çalışmacı, en çok tercih edilen müdahale yöntemlerini uygulamak yerine müracaatçının kendisine özgü sorunlarını, amaçlarını, bakış açısını ve gereksinimlerini göz önünde bulunduran

bir müdahale biçimi oluşturulmalıdır. Bu durum her bireyin farklı ve biricik olması özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle birbirine benzemeyen müracaatçıların her birinin farklı ihtiyaç ve gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum aynı zamanda her kişinin sorunlarının kalıcı çözümü için farklı müdahale planları oluşturulması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Güçlendirme yaklaşımı bu nedenle bireylerin biricikliği göz önünde bulundurulmaksızın bireyin ve toplumun kalıcı refahına katkıda bulunamamaktadır.

6) Güçlendirme yaklaşımının uygulandığı bir mesleki müdahalede müracaatçının planlama ve uygulama aşamasında liderlik rolünü üstlenmelidir. Sosyal çalışmacı müracaatçısına söz konusu aşamalarda sağladığı liderlik rolüyle birlikte kişinin kendi kendisinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Müracaatçının planlama ve uygulama aşamasında efektif kılındığı sosyal çalışma müdahalesinde, sorunun kişinin algısındaki varoluş biçimi daha iyi anlaşılmakta ve bu sorunun ortadan kaldırılabilmesi için yine kişinin yapması gereken şey, bizzat kişinin kendisi tarafından ortaya konmaktadır. Sorunun kişinin algısında yarattığı etkiyi bilmek önemlidir. Çünkü çevreden alınan her veri, bireyin algısında farklı bir biçimde yorumlanarak farklı etkilere neden olmaktadır. Dolayısıyla dışta var olan birinin kişinin kendisi olmaksızın sorunun ondaki etkisini tam anlamıyla kavraması mümkün değildir. Bu nedenle sorunun kişi için anlamı kavranmalı ve bu durumun ortadan kaldırılması için yine kişinin algı kapasitesine uygun olarak hareket edilmelidir.

7) Müracaatçının güçlendirilmesi oldukça geniş bir zaman alabileceği için sabırlı olmak ve uygun zamanı beklemek gerekmektedir. Bu durum süreci yöneten sosyal çalışmacının bizzat kendisini ilgilendirmektedir. Sosyal çalışmacı tüm bu süreçte müracaatçının güçlendirilebilmesi için sürekli olarak çaba göstermektedir. Bu nedenle tüm bu geniş zaman içerisinde devam eden yorucu çabaların müracaatçının iyilik hali için işe yaraması için sosyal çalışmacının sabrı oldukça önemlidir.

8) Güçlendirmeye dayalı gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarında sosyal çalışmacılar kendi güçlü ve güçsüz yönlerini analiz etmelidirler. İnsan olmanın doğal gereği olarak sosyal çalışmacıların bizzat kendilerinin de zayıf ve güçlü yönleri bulunmaktadır. Bu nedenle müracaatçısı ile gerçekleştirdiği mesleki uygulamalarda sosyal çalışmacıların kendi bilişsel özelliklerini de sürekli analiz etmeli ve geliştirmelidirler. Her insanın olduğu gibi sosyal çalışmacı rolündeki bireylerin de

fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan sınırları bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal çalışmacılar bu sınırların farkında olmalıdırlar.

9) Güçlendirme yaklaşımı içerisinde sosyal çalışmacılar, bireyin içinde bulunduğu topluluğun siyasal, sosyal, kültürel, dini ve entelektüel yapısından doğan yerel bilgileri kullanarak bireyin daha hızlı bir biçimde güçlendirilmesini sağlayabilmektedirler. Bu nedenle sosyal çalışmacı bireyin içerisinde bulunduğu topluluğun kültürel antropolojisini başarılı bir biçimde analiz etmesi gerekmektedir. Kişinin çevresine dair gerçekleştirilecek analizden sonra müracaatçının sosyo-kültürel yapısına uygun yerel bilgiler, onun güçlendirme çabaları karşısındaki direncini azaltılabilmektedir (Simon, 1994, s. 20-45).

Günümüzde sosyal çalışma biliminde oldukça geniş çapta uygulanan Güçlendirme Kuramı'na dair yukarıda genel bir çerçeve çizilmiştir. Ancak bu kuramın temelleri ilk dönem sosyal çalışma bilimine dayanmaktadır. Parsons, Gutierrez ve Cox, güçlendirme temasının 1800'lerin sonlarından itibaren ortaya çıktığını, büyük ölçekte meydana gelen göç ve ekonomik buhranlar sonucunda iyice güçsüzleşen bireylerin desteklenmesi amacıyla oluşturulduğunu ve sosyal çalışma mesleğinin ortaya çıkışını hazırlayan en önemli kavram olduğunu belirtmişlerdir (Parsons, 1997, s. 1-6).

Güçlendirme kavramı geçmişte çok fazla kullanıldığı için bugün sosyal çalışma biliminde güçlendirme kavramının yeni bir kavram olarak değerlendirilmesinin doğru olup olmayacağı tartışılmaktadır. Sosyal çalışma disiplinin ortaya çıkmasının en önemli nedeni Sanayi Devrimi sonucunda oluşan toplumsal sorunlardır. Aynı toplumsal sorunlar, sosyal çalışma disiplini ile eş zamanlı olarak "güçlendirme" kavramını da ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen bütün uygulamalar en temelde güçlendirme kavramına dayanmaktadır. Çünkü sosyal çalışma Sanayi Devrimi sonrasında güçsüz ve çaresiz kalan bireyin kalıcı bir biçimde güçlendirilmesine çalışmıştır (Addams, 1915, s. 140-160). Bu nedenle güçlendirme kavramı, sosyal çalışma disiplinini ortaya çıkarak ana fikirlerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yalnızca ilk dönem sosyal çalışma disiplininde gerçekleştirilen mesleki uygulamalar için değil günümüzde gerçekleştirilen mesleki uygulamalar için de geçerlidir. Bu durum neticesinde güçlendirme yaklaşımı günümüzde geniş çapta kullanılmaktadır. Güçlendirme teması ise geçmişte ve günümüzde var olan bütün uygulamaların ana fikrini karşılamaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma bilimi öncülerinden Richmond, kişinin aktifleştirilmediği bir sosyal çalışma uygulamasının başarılı olamayacağını ifade etmektedir. Ona göre kişinin güçlendirilmesi için onun yapacağı işleri yapmak yanlış bir uygulamadır. Doğru olan güçlendirmede ise kişinin bilinçlendirilerek ve yönlendirilerek kendi işini kendisinin halledebildiğini ona göstermekle mümkün olmaktadır. Richmond konuyla ilgili şu örneği vermektedir: İşsiz kalan biri ile çalışan bir sosyal çalışmacı, kişi için iş ilanlarını tarayıp, kapı kapı iş araması kişinin yalnızca bağımlılığını arttırmak anlamına gelmektedir. Kişinin bizzat kendi emeği olmadan girdiği bu işten ayrılması sonucunda yeniden başkasının kendisine iş bulması için beklenti içerisine girecektir. Çünkü sosyal çalışmacı yaptığı müdahalede kişiye iş bulmayı öğretmemiştir. Ona direkt olarak iş vermiştir. Burada yapılması gereken kişiye, kendi işini bulacağı ve kendi hayatını kontrol edebileceği gücünün bulunduğunu fark ettirmektir. Bu nedenle sosyal çalışmacının yapması gereken kişinin kendisi ile birlikte iş ilanları toplamak, kişinin var olan yeteneklerine göre müracaatçının kendisi ile birlikte uygun işleri belirlemek ve kişiyi iş görüşmelerine yönlendirerek kendi işini kendisinin almasını sağlamaktır (Richmond, 1903, s. 41). Richmond'un ilk dönem sosyal çalışma biliminde bahsettiği bu örnek günümüzde var olan Güçlendirme Yaklaşımı'nın birçok ilkesini içerisinde barındırmaktadır. Kişinin müdahale sürecinin planlanması ve uygulanması aşamasında lider konumda olduğu görülmektedir. Richmond'un eleştirdiği ilk müdahale tipinde ise kişi müdahale sürecinde etken değil edilgendir. İkinci olarak bu örnekte kişinin kendi sorununu kendisinin çözmesi gerektiği ana fikrinin altı çizilmektedir. Bu kavrayış ile birlikte sosyal çalışmacı kişinin hayatını ele geçiren, kişi yerine karar veren ve kişinin kendi seçimlerini değersiz kılan bir meslek elemanı olarak değil; yalnızca kişi ile birlikte hareket eden ve müracaatçının kendi doğrularını onunla paylaşan bir meslek elemanı resmedilmektedir (Cankurtaran, 2001, s. 105). Bu nedenle günümüzde Güçlendirme Kuramı'nın en temel savları olan "kişinin kendi seçimlerine saygı gösterilmesi" ve "kişinin müdahalenin planlama ve uygulama aşamasında lider olması" maddeleri ilk dönem sosyal çalışma biliminde Richmond tarafından net bir biçimde ifade edilmiştir .

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Güçlendirme Kuramı'nın bir diğer önemli maddesi olan "Her birey farklıdır ve bu yüzden yaygın olan müdahaleler yerine bireyin gereksinimlerine uygun müdahaleler gerçekleştirilmelidir." saptamasına dair önemli

temel değerlendirmeler bulunmaktadır. Özellikle Addams ve Richmond ilk dönem sosyal çalışma bilimde her bireyin farklı olduğunu ve gerçekleştirilecek mesleki uygulamaların da her birey için farklı olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Richmond konuyu bir adım daha öteye taşıyarak sürekli aynı davranan bireylerin farklı özelliklerinin ortaya çıkarılması gerektiğini, refah toplumun ancak farklı özellikleri olan insanlar aracılığıyla oluşacağını belirtmiştir (Richmond, 1922, s. 155-165). Addams ise bireyin ahlaki yapısına odaklanarak toplumun her bireyi belirli hakları, ihtiyaçları ve sorumlulukları olan saygıya değer kendine özgü varlıklar olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Addams, 1915, s. 10-20). Bu nedenle Richmond ve Addams, her biri birbirinden farklı özellikler göstermesi beklenen, farklı ihtiyaçları ve beklentileri olan bireylerin yaşadıkları sorunun çözümünde farklı müdahale planlarının oluşturulması gerektiğini ifade etmişlerdir.. Bu nedenle müdahaleler, kişiye özgü ve her biri birbirinden farklı olmalıdır. Owen ise durumu bir başka açıdan değerlendirmiştir. İnsan refahı üzerine yaptığı çalışmaları sosyal politika ve sosyal çalışma bilimini derinden etkileyen Owen, insanın yapısı gereği birbirinden farklı olması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre bin insanın algısı, kalıtımı, çevresindeki bilgileri ve ahlaki yapısından elde ettiği bilgileriyle oluşmaktadır. İki insanın aynı kalıtıma sahip olsalar bile aynı zaman diliminde aynı çevreyi, duyu organlarının her biriyle aynı şekilde algılama ihtimali bulunmamaktadır. Buna ek olarak ahlaki ve entelektüel yapı da her insan da aynı düzeyde gerçekleşmemektedir. Tüm bu nedenler ışığında birbirinden farklı ihtiyaçlara, sorunlara, ilişkilere, algılamalara ve düşünme biçimlerine sahip milyonlarca insan meydana gelmektedir. Bu üç yapısının değişik biçimlerdeki kombinasyonları sonucu, her insanın birbirinden farklı olması gerekmektedir. Owen'ın insanın varoluş yapısından hareketle ulaştığı sonuçla birlikte her insanın sorununa, onun baktığı yerden bakıp onun algısına en yakın algının elde edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü herkesten farklı olan kişinin algısı ancak o kişinin yardımıyla algılanabilir. Dolayısıyla kişinin sorunu, müracaatçının herkesten farklı olması nedeniyle ancak kişiyle birlikte çözülebilmektedir (Owen, 1813, s. 74-78). İlk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde gerçekleştirilen bu değerlendirmeler Güçlendirme Kuramında vurgulanan "insanın biricikliği" anlayışının temellerini oluşturmaktadır.

Güçlendirme Kuramı'na göre bireyin güçlendirilmesi yalnızca birey ile değil toplum düzeyinde gerçekleştirilecek çalışmalar sonucunda elde edilmektedir. Özellikle

bireylerin geniş bağlamda hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı kanunlar, toplumsal anlamda bireyin güçlendirilmesine yönelik atılmış en önemli adımlardandır. Bununla birlikte sorunlara yol açan çevresel faktörlerin iyileştirilmesi için gerçekleştirilmesi gereken sosyal politikaların oluşturulması da Güçlendirme Kuramı'nın kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir (Denney, 1998, s. 36-37). İlk dönem sosyal çalışma biliminde bireyin toplum düzeyinde güçlendirilmesine ilişkin önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlar günümüz uygulamalarının atası sayılacak müdahalelerdir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde yapılan toplumsal güçlendirme uygulamaları, günümüz güçlendirme uygulamalarının temel taşını oluşturmaktadır. Özellikle işçi ve yoksul hakları konusunda önemli faaliyetler gerçekleştiren Barnett, bireyin refahının sağlanabilmesi için tüm toplum tarafından kabul edilen bir takım haklarının bulunması gerekmektedir. Bu nedenle işçiler ve yoksullar geçici yardımlara değil toplumsal hak ve özgürlüklere ihtiyaç duymaktadır. Barnett bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde İngiltere'de var olan işçi ve yoksullar ile ilgili yasaların bireylerin ve toplumun refahını sağlamak amacıyla geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Barnett & Barnett, 1915, s. 167-178).

Konuyla ilgili olarak Addams ise demokrasinin getirisi olarak her bireyin sadece insan olmasından ötürü kazandığı bir takım haklarının bulunduğunu ifade etmektedir. Ve devletin bu hakları koruması gerekmektedir. Addams, Sanayi Devrimi ile birlikte oluşan toplumsal yapı içerisinde bu temel hakların göz ardı edildiğini belirterek devletin ortaya koyacağı politika ve reformlarla birlikte kişilerin güçlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Addams, 1915, s. 150-160). Hill ise bireylerin yalnızca kendilerinin değil çevrelerindeki toplumsal sistemlerin de refah bir toplum için iyileştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre insanın işlevsiz çevre koşullarından korunmak için birtakım haklara sahip olması gerekmemektedir (Hill, 1875, s. 15-30). Richmond devletin yapmış olduğu bazı reformlar sonrasında birçok sosyal çalışma alanının ortadan kaldırıldığını ifade etmektedir. Çünkü reformlar ve yasalarla desteklenen bir insanın güçlendirilmesi için sosyal çalışma müdahalesi gerekmemektedir. Richmond, sosyal çalışma biliminin gerçekleştirmiş olduğu müdahaleler aracılığıyla bireylerin güçsüz olduğu alanları ortaya çıkararak yasal anlamda reformların önünün açılmasında rol oynaması gerektiğini ifade etmektedir. Örneğin iş bulana kadar maddi anlamda sosyal çalışma müdahaleleri sonucunda desteklenen bireylerin sayısı ilk dönem sosyal çalışma

biliminde oldukça fazlaydı. Ancak devlet tarafından işçilere işsiz kalmaları durumunda belirli bir zaman dilimi boyunca maddi destek sağlayan kanun çıkarılınca bu müdahalelerin tamamı ortadan kaldırılmıştır. Böylece sosyal çalışma disiplini yapmış olduğu mesleki çalışmalardan elde ettiği istatistiki sonuçlarla birlikte devletin sosyal politikasının şekillenmesinde etkili olmuştur (Richmond, 1922, s. 244-255). Güçlendirme Kuramı'nda ve ilk dönem sosyal çalışma biliminin öncülerinin eserlerinde belirtildiği gibi kalıcı iyilik halinin sağlanabilmesi için kendi kendine yeten bireylerden oluşan toplumlara ihtiyaç durulmaktadır. Devlet, insanların refahı için çalışan bir kurum olarak çevre koşullarını insanların lehine düzenleyerek bireylerin daha da güçlendirilmesi ve özgürleştirilmesi için gerekli önlemleri almalıdır. İnsanların içinde yaşadığı çevrenin insanın güçlendirilmesi için uygun hale getirilmesi fikri, Güçlendirme Yaklaşımı'nın temelinin atıldığı ilk dönem sosyal çalışma biliminden çok önce Antik Yunan düşünürlerinden Platon'a kadar uzanmaktadır. Ayrıca devletin bu amacı günümüzde de halen işlevselliğini korumaktadır.

Güçlendirme Kuramı'nda bireyin güçlendirilmesi en temel amaçtır. Çevredeki olanakların arttırılması veya diğer bir ifadeyle bireyin çevresi ile çalışılmasındaki en temel amaç yine bireyin güçlendirilmesidir. Güçlendirme Kuramı'na göre bir bireyin güçlendirilebilmesi için kişinin zayıf ve güçlü yönlerinin başarılı bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Daha sonrasında kişinin güçlü yönlerine odaklanarak bireyin kendi kendine yetebilecek bilişsel kapasiteye ulaşması amaçlanmaktadır. Kişinin var olan potansiyel yeteneklerinin ortaya çıkarılması için müracaatçı, birtakım sosyo-kültürel faaliyetlere yönlendirilerek kişinin bilişsel anlamda güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde insanlar, Sanayi Devrimi sonrasında oluşan koşullar nedeniyle var olan bireysel potansiyellerini ortaya çıkaramamışlardır. Dahası dönemin vahşi ahlaki yapısında üretilen yapay amaçlar için hem maddi hem de manevi anlamda sömürülen insanlar, kendilerindeki potansiyeli fark edememişlerdir. Addams refah bir topluma ancak gelişmiş bir ahlak anlayışı ulaşılabileceğini söylerken bireylerin güçlendirilmesi gereken asıl noktayı işaret etmektedir. Ona göre dönemin insanları en çok ahlaki anlamda güçlendirilmeye muhtaçlardır. Çünkü insan var oluşu gereği erdemli davranmaya müsait bir canlıdır. Var olan bu potansiyelin dönemin vahşi yapısında bireylerin para ve cinsellik algıları üzerinden yönlendirilmesi sonucunda ortaya çıkarılamadığı görülmektedir (Addams,

1912, s. 97-114). Bu nedenle Addams, öncelikle bireylerin karakterlerinin kurtarılabilmesi için ahlaki anlamda güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre ailelerin parçalanmasının, çocukların şiddet görmesinin, işçi olarak çalıştırılmasının ve küçük yaşlarda cinsel tatmin aracı olarak görülmesinin, kadınların yalnızca yemek yapan ve evi geçindiren canlılar haline dönüşmesinin, erkeklerin çalışmak dışında herhangi başka bir şeye vakit ayıramamasının en temel sebebi kaybolan ahlaki kavrayıştır. Tüm bu sorunların çözülmesi için yalnızca çevrenin değil çevrenin etkisiyle kendisini unutan bireyin değiştirilmesi ile gerçekleşecektir. Bu nedenle bireyin ahlaki anlamda eğitsel, entelektüel, sosyal ve kültürel faaliyetlerle birlikte kendisine vakit ayırması gerekmektedir. Her şeyden önemlisi var olması gerekmektedir. Bu dönemde güçlendirmenin bireyin "var edilmesi" çabası olduğu görülmektedir. Barnett ise refah bir topluma ulaşmanın tek yolunun karakteri gelişmiş insanlar yetiştirmekle mümkün olduğunu belirtmiştir. Ona göre dönemin insanları, karakter gelişimi anlamında sosyal çalışma disiplini tarafından güçlendirilmelidir. Sosyal çalışmacılar insanın karakterinin güçlendirilebilmesi için onların sağlık bir biçimde yaşamasını, ahlak ve erdeme dayanan eğitim faaliyetleri içerisinde olması, yaşam boyunca eğitsel faaliyetlere devam etmesi, sosyo-kültürel ve entelektüel faaliyetlere katılması ve kendi karakter gelişimi üzerine sürekli düşünmesi gerekmektedir (Barnett & Barnett, 1915, s. 143-150). Günümüzde bireyle çalışmanın öncüsü kabul edilen Richmond ise bireylerin bilişsel gelişiminin durması ile birlikte toplumsal sorunların ortaya çıktığını belirtmektedir. Ona göre insanın karakteri sürekli olarak iyileştirilmeli ve güçlenmelidir. Yapılan tüm maddi yardımlar, psikolojik ve sosyal destekler, Richmond'a göre bireyin karakterinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalardır (Richmond, 1907, s. 34). Çünkü ancak yoksulluktan kurtulan bir baba kendi var oluşu üzerine düşünerek ahlaki ve entelektüel bir kavrayışla karakterini güçlendirebilmektedir. Dolayısıyla gerek çevre ile gerekse bireyin kendisi ile doğrudan gerçekleştirilen tüm mesleki çalışmaların en temel gayreti, bireyin bireyselleşmesini, özgürleşmesini ve farklılaşmasını sağlayan karakterinin güçlendirilmesidir. Çünkü refah bir toplumun bireyleri, birbirinden farklı olan, eleştiren, sorgulayan, yaşam boyu öğrenen-öğreten, kendisi üzerine düşünen, belirli bir felsefi kavrayışla yaşamına yön veren, insan sevgisini, adaleti ve eşitliği yaşamın mottosu olarak değerlendiren kişilerden oluşmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma bilimi de bu ideale ulaşmanın en gerekli yolunun kişinin güçlendirilmesi olduğunu düşünmüşlerdir.

Dolayısıyla bireyin güçlendirilmesi, ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki temellerinde de günümüzdeki uygulamalarında da Güçlendirme Kuramı'nın, en geniş ve kapsamlı çalışma alanını oluşturmuştur.

4.1.3. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Aile Tedavisi Yaklaşımı'nın Temelleri

Aile tedavisi kavramı, 1950'li yıllardan sonra bireyin tedavi edilmesi sürecinden farklı olarak aileyi bir grup olarak ele alan ve farklı bir tedavi süreci ileri süren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda aile bir bütün olarak ele alınmış ve bu bütünlük içerisinde aile üyeleri arasındaki iletişim değerlendirilerek sorunların ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Aileyi bir bütün olarak ele almak yalnızca aile üyeleri arasındaki iletişimi anlamayı sağlamamış; aynı zamanda ailedeki alt sistemler arasındaki ilişkilerin, aile üyeleri arasındaki hiyerarşinin, aile içi normların ve inanışların ortaya çıkarılmasını da sağlamıştır. Sosyal çalışmacı bir kişi ile gerçekleştirdiği görüşmede yalnızca o kişinin bakış açısından süreci algılamak zorunda kalmaktadır. Ancak aileyi bir bütün olarak ele aldığında bu dar bakış açısından çok daha fazla veri toplayabileceği geniş bir perspektife sahip olmaktadır (Turan, 1999, s. 284-290).

Aile tedavisi yaklaşımının sosyal çalışma bilimi içerisinde benimsenmesi ile birlikte kişilerin değişimi ile birlikte ailelerin değişeceği düşüncesinin yerini ailenin bir bütün içerisinde değişimi ile birlikte kişilerin değişeceği düşüncesi sosyal çalışma disiplinin de hakim olmaya başlamıştır. Turan bir sosyal çalışmacının aile tedavisi sürecinde yapması gerekenlerden bahsederken aile üzerinden bireye ulaşmanın daha doğru bir yaklaşım olduğunu ifade etmektedir (Turan, 1999, s. 289): *"Sosyal hizmet uzmanı, ailenin karşılaştığı sorunun ne olduğunu ve çözmedeki güçlüklerini değerlendirdikten sonra, üyeleri tedavi sürecine katılmaları yönünde teşvik etmelidir. Aile üyeleri sorunu farklı şekillerde algılayıp çözüm yolları önerebilirler. Bunun anlamı, aile içinde bu konularda görüş birliğinin ağlanmasına gerek olduğudur. Diğer bir deyişle tanım ve çözüm yolları, üyelerin istek ve ihtiyaçlarına uyacak bir biçimde formüle edilmelidir. Sorunun aile yaşamını nasıl etkilediği üzerinde durulduktan sonra, tartışmalar sırasında dile getirilen duygu, düşünce ve tepkilerin sorun üzerindeki etkilerine üyelerin dikkatini çekmek icabeder. Çözüm için ileri sürülen görüşlerin nedenleri ele alınarak farklılıkların nasıl giderileceği konusunda birlikte formül aranır ve üyeler birbirilerini ikna etmeye teşvik edilirler. Üyelerin sorunu çözmeye destek olacak düşünce ve davranışları sürekli olarak desteklenmelidir. Kullanılacak kaynaklar ve hizmetler*

birlikte gözden geçirilerek karara bağlanmalıdır. Sorunun çözümü ile ilgili olarak üyelerin üstleneceği görevler ile ilgili olarak anlaşmaya varılır. Uzman sürekli olarak, aileye bilgi ve becerisiyle yardım etmeye hazır olduğunu ve sorunu çözecek yolların bulunabileceğini belirterek, birlikte çaba sarf etmeleri yönünde teşvik etmelidir."

Aile ile çalışmada gelişmeye başladığı 1950'li yıllardan itibaren oldukça geniş bir perspektifte değerlendirilmiştir. Ailenin yapısı üzerine duran Minuchin, aile içi ilişkiler üzerine çalışmalar yapan Satir, aile çalışmalarını psikanalitik bakış açısıyla ele alan Ackerman, aile ile ilgili deneysel çalışmalar yapan Palo Alto grubu genel itibariyle sosyal çalışma disiplini içerisinde yaptıkları aile çalışmalarıyla tanınan isimlerdir (Duyan, Yolcuoğlu, & Artan, 2014). Ancak tüm bu bilim insanlarından önce ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde modern aile çalışmalarının temelleri atılmıştır. Aile alanında yaptığı sosyolojik çalışmalarla bilinen ilk dönem sosyal çalışma bilimi öncülerinden Bosenquet, ailenin bir bütün içerisinde değerlendirilmediği her çalışmanın sosyal teşhisinin eksik kalacağını ifade etmektedir. Ona göre aile, bireyin ilk çevresidir. Bireyin bu çevrede şekillenen kişilik özellikleri ise onun ileriki yaşamında yapacağı seçimleri, ihtiyaçları, sorunları çözme şeklini ve kendisini ifade etme biçimini şekillendirmektedir. Bununla birlikte Bosenquet, kişinin ailesinden bağımsız bir biçimde değerlendirilemeyeceğini savunmuştur. Ailesi olmayan bireylerin dahi aile kavramından etkilendiğini belirten Bosenquet, bir bireyin sorunlarının kronikleşmesinde ailenin her zaman etkisinin bulunduğunu ifade etmektedir (Bosenquet H. D., 1906). Kendi entelektüel ve eğitsel gelişimine zaman ayıramayan bir kadının bu sorunları yaşamasında kendisi kadar içerisinde bulunduğu ailenin de sorumluluğu bulunmaktadır. Kadının eşi, ona toplumun atfetmiş olduğu bir takım rolleri atfederek onu içinden çıkılmaz bir yaşama sürüklemiştir. Bununla birlikte kadının itiraz etmesini ise şiddet ve öfke ile bastırmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Bosenquet dönemin kadınını özgürleşmediği için eleştirirken içinde bulunduğu aile yapısından dolayı da toplumun eleştirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Çünkü ona göre bireyin yaptığı herhangi bir davranışta ailesi ile yaşamış olduğu geçmiş tecrübelerin etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle susan ve boyun eğen kadının isteğinin en temelde bu olduğu sonucuna kesin bir biçimde asla varılamaz (Bosenquet H. D., 1906, s. 280-295).

Dubois ise bir bireyin tedavisinin, aile üyelerinin söz konusu tedavi sürecine dahil edilmeksizin gerçekleştirilmesinin mümkün olamayacağını söylemiştir. Dubois'in bu

saptamasından yaklaşık 55 yıl sonra 1959 yılında Sherman, bireyi tedavi etmenin en iyi yolunun ailesinin tedavi edilmesi olduğunu belirtecektir (Turan, 1999, s. 285). Birbirini tamamlayan bu iki sözün ilki sosyal çalışma disiplinin oluştuğu ilk dönemlerde belirtilmiştir. Dubois, gerçekleştirdiği psikolojik çalışmalarında bireyin sorunlarına yol açan etmenlerin çoğunun ailesinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır. Bu nedenle yalnızca bireyi tedavi etmenin sorunu ortadan kaldırmayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Dubois, bireyin tedavisi için aile bireylerinin tamamıyla görüşmeler gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Dubois, 1905, s. 44). Bu çalışmalar modern aile çalışmaları kadar spesifik ve belirgin çalışmalar değildir. Ancak modern aile çalışmalarının en temel fikirlerini içlerinde barındırmaktadırlar.

Ailenin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunan diğer bir sosyal çalışma öncüsü ise Richmond'dır. Richmond ailenin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini bir vaka örneği üzerinden aktarmaktadır: Araştırmanın önceki kısımlarında da bahsedilen bu vakada anne çocuklarının ve kocasının yüzünü görmek istemediğini ve onlardan nefret ettiğini belirtmektedir. Anneyi ailesinden bağımsız bir şekilde değerlendiren bir sosyal çalışmacı annenin bu yanlış düşünce yapısından kurtarılması için güçlendirilmesine çalışmıştır. Ancak aile ile yapılan görüşme sonucunda annenin yaklaşık 4 ay öncesine kadar ailesini ve çocuklarını seven ve yaşamından memnun olan bir birey olduğu sonucuna varılmıştır. Aile üyeleri ile yapılan görüşmede babanın birkaç önce hastalığı nedeniyle işinden ayrılmak zorunda kaldığı, evin kirasını ödeyemeye ailenin babaanne ve dedenin evine taşınmak zorunda kaldıkları anlaşılmıştır. Eşinin ebeveynleri ile iyi geçinemeyen anne, daha fazla iş yükü ile birlikte eşinin bakımını üstlenmek durumunda kalmıştır. Anne bu baskı altındaki süreçten sonra ailesine ve evdeki bireylere karşı nefret ve öfke besleyerek onları artık görmek istememiştir. Richmond'un aktardığı bu vaka örneğinde annenin davranışı aile göz ardı edildiğinde farklı bir teşhis ile nitelendirilirken aile ile birlikte değerlendirildiğinde çok daha farklı bir sosyal teşhis ile nitelendirilmiştir. Vakayı yürüten sosyal çalışmacı annenin üzerindeki yükü hafifletebilmek için ailenin tamamıyla mesleki çalışmalar yürütmüştür. Çünkü annenin davranışına sebep olan şey çevresindeki ailevi koşullardır. Bu koşullar değiştirilmeden birey ile yapılacak bütün çalışmalar başarısız olacaktır. Bu nedenle Richmond, bir kişiyi ve davranışını ailesinden bağımsız değerlendirmenin yanlış olacağını ifade etmektedir Ayrıca bu kişiye gerçekleştirilecek mesleki uygulamada

ailenin tamamıyla çalışılması gerektiğinin altını çizmektedir (Richmond, 1917, s. 137-143).

Richmond'un anlattığı diğer bir vaka örneğinde ise okul başarısı aniden düşen bir çocuğun durumu anlatılmaktadır. Richmond bu çocuğun okul başarısının arttırılması için ağabeyinin iş bulması, kız kardeşinin sağlık sorunlarının ortadan kaldırılması ve babanın alkol bağımlılığı sorununu aşarak bir işe girmesi gerektiğini ifade etmektedir. Açık ve net bir biçimde Richmond'un önermiş olduğu müdahale süreci göz önünde bulundurularak, modern aile çalışmalarında var olan "kişinin ailenin tedavisi ile tedavi edilmesi" anlayışını benimsediği görülmektedir. Ona göre aile üyelerinin herhangi birinde var olan sorun, tıpkı bir virüs gibi birbirine kan bağıyla bağlanan diğer aile üyelerini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle bu sorundan kurtulmak için virüsün yayıldığı aile üyelerinin tamamıyla çalışmak gerekmektedir (Richmond, 1917, s. 138).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde modern aile çalışmalarının en temel mottosu olan aileyi bir bütün içerisinde değerlendirme kavrayışının bulunduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Modern aile çalışmalarının ilk dönem sosyal çalışma disiplinindeki diğer bir temeli ise aile modellerinin aile üyeleri arasındaki ilişkilere göre sınıflandırılması sonucunda oluşturulmuştur. İlk dönem sosyal çalışma disiplininde yapılan ilk aile sınıflandırmasından bir tanesi Le Play tarafından yapılmıştır. Bosenquet tarafından sosyal çalışma disiplinine adapte edilen bu sınıflandırmaya göre bütünleşmiş (birleşmiş) ve parçalanmış (dejenere olmuş) aile yapıları olmak üzere iki tür aile yapısı bulunmaktadır.Aile içerisinde sorun ne olursa olsun, aile üyeleri arasındaki dayanışmanın ve iletişimin çok sağlam olduğu, güven ve inanç ilişkilerinin ailenin tutum ve davranışlarını şekillendirdiği, aile içi saygı ve sevgi ortamının bulunduğu, aileyi oluşturan her bir üyenin diğer üyelerin özel hayatına saygı gösterdiği aile yapısı, bütünleşmiş(birleşmiş) aile yapısı olarak adlandırılmıştır (Richmond, 1917, s. 139).

Parçalanmış (dejenere) aile yapısı ise, üyeleri arasındaki iletişimin zayıf olduğu, şüpheci, yalnızlığın hakim sürdüğü, gerçek beklenti ve ihtiyaçların aile üyeleri arasında paylaşılmadığı, din, siyasi görüş ve hayata bakış açılarının üyeler arasında sorunlara yol açtığı, mutsuzluk ve tatminsizlik oranının oldukça yüksek olduğu aileler olarak belirtilmiştir (Bosenquet, 1906, s. 193-200). 1914 yılında gerçekleştirilen sosyal çalışma konferansında dejenere olmuş aile yapısından bahsedilirken, bu aile yapısının bireyleri suça ittiği, bireyleri öfkeye ve kine sürüklediği, bireylerin zihinsel ve ruhsal anlamda

gelişimine ket vurduğu değerlendirilmeleri yapılmıştır. Ayrıca söz konusu aile tipinde yetişen bireylerin ileriki yaşamlarında, eğitim ve öğretim seviyelerinin düşük kaldığını, ahlaki gelişimlerinin sağlanamadığını bu nedenle kişilerin, saldırgan davranışlar gösteren, içe kapanık, alkol ve madde bağımlılığı olan, suça bulaşan, sokaklarda yaşayan, uyuşturucu ticareti yapan bireylere dönüştükleri ifade edilmiştir (Lee, 1914, s. 97).

İlk dönem sosyal çalışma biliminde yapılan bu tasniften yaklaşık 100 yıl sonra Satir, sağlıklı aile yapısını anlatırken, aile üyelerinin iletişimlerinin sürekli devam ettiğini, birbirilerine sürekli olarak yardımcı olduklarını, özel hayata saygılı davranıldığı, aile içi ilişkilerde güven ve saygının hâkim olduğunu, bu aile yapısında aile içi iletişimi şekillendiren başlıca unsurların içtenlik ve dürüstlük olduğunu ifade etmiştir (Satir, 2017). Le Play'ın bütünleşmiş aile yapısının neredeyse tüm özelliklerini içinde barındıran Satir'in sağlıklı aile yapısı, ilk dönem sosyal çalışma disiplinin aile çalışmalarına yapmış olduğu belirgin katkıyı gözler önüne sermektedir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde Jovett'in aile yapısı ile ilgili yaptığı çalışmalar, günümüzde modern aile çalışmaları içerisinde değerlendirilebilecek önemli temel yaklaşımları içerisinde barındırmaktadır. Jovett'e göre bir kişinin tedavisinin başarılı bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için ailesi içerisindeki yapıyı belirgin bir biçimde anlamak gerekmektedir. Ailesi içindeki yapı da aile üyeleri arasındaki ilişki, ailenin benimsediği normlar ve inançlar, aile içerisinde kimin son sözü söylediği, ailenin hırsları, ekonomik durumları, boş zaman faaliyetleri, birbirine karşı olan iletişimleri ve ideal olarak kavramış oldukları sosyal, etik, kültürel ve ahlaki algıların bilinmesi gerekmektedir. Ancak Jovett, aile üyelerinin tek tek değil ortak bir görüşmede bu görüşlerinin alınmasının aile yapısının anlaşılması için daha uygun olacağını ifade etmektedir (Jovett, 1899, s. 49). Richmond da Jovett' e katılarak bireyin tedavisi için aile yapısının anlaşılması gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre kişi tek başınayken farklı aile içerisindeyken farklı davranmaktadır. Bu nedenle kişinin aile içerisindeki yapıdan nasıl etkilendiğini anlayabilmek için aile ile bir bütün olarak toplu bir biçimde görüşme yapılması gerekmektedir. Aynı görüş, günümüz aile çalışmasında özellikle Minuchin'in ortaya çıkardığı Yapısalcı Aile Yaklaşımı'nda belirgin bir şekilde yer almaktadır. Bu yaklaşıma göre ailenin belirgin bir biçimde anlaşılabilmesi için yapısının anlaşılması gerekmektedir. Aile içi alt sistemler arasındaki ilişkiler, sınırlar, hiyerarşik düzen, norm

ve inançlar aile üyelerinin, aile yapısından nasıl etkilendiklerini göstermektedir. Ayrıca ailenin en doğru şekilde analiz edilmesini de sağlayan yapısalcı kavrayış, ailenin yapısından bireyin sorunlarının analizine uzanmaktadır (Minuchin, 1974). Minuchin'in ortaya koymuş olduğu çalışmanın çok daha spesifik ve sistematik olduğu göz önünde bulundurularak Jovett ve Richmond'ın ilk dönem sosyal çalışma biliminde bahsetmiş oldukları aile yapısına dair görüşlerin modern aile çalışmaları ile oldukça net bir biçimde örtüştükleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durum ilk dönem sosyal çalışma biliminde temellenen aile çalışmalarının günümüz uygulamalarını derinden etkilediğini göstermektedir.

4.1.4. İlk Dönem Sosyal Çalışma Biliminde Genelci (Bütüncül) Sosyal Çalışma Yaklaşımı'nın Temelleri

Sosyal çalışma biliminde özellikle 1980'li yıllardan itibaren etkili olmayan başlayan genelci yaklaşımda, insanların sorunlarının çok sistemli bir bakış açısıyla ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır. Bireylerde ortaya çıkan sorunların toplulukları ve toplumu etkilediğini savunan bu yaklaşıma göre çözüm de yalnızca birey ile çalışarak değil; sorunun yayıldığı sistemlerin tamamıyla çalışarak mümkün olmaktadır. Bu nedenle sorunun etkilediği sistemler mikro (birey düzeyindeki sorunlar), mezzo (grup düzeyindeki sorunlar, aile sorunları, alkol bağımlılığı grupları vb.) ve makro (geniş topluluk ve toplum düzeyindeki sorunlar) düzeyde ele alınmıştır. Böylece sorunun etkilediği bütün sistemlerle ile işlevsel çalışan sosyal çalışmacı, bütüncül bir kavrayış ile mesleki müdahalelerini gerçekleştirmektedir (Miley, O'Melia, & Dubois, 1998, s. 6-9).

Genelci yaklaşımın sosyal çalışma bilimi içerisinde tanınmasını ve geliştirilmesini sağlayan Abrosino ve arkadaşları bu yaklaşımla ilgili olarak, *"Genelci yaklaşım sosyal hizmet amaçlarını gerçekleştirmek için soruna sebebiyet veren tüm unsurları içeren, çok sistemli bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, sorun çözme sürecinin her aşamasında müracaatçı ile birlikte çalışır, müracaatçı ve kaynaklar arasında bağlantı kurarlar. Kaynakların ulaşılabilirliği için organizasyonlara müdahale eder, kaynakların eşit bir biçimde dağılmasını sağlar. Genelci yaklaşımı çalışmalarını esas alan sosyal hizmet uzmanları uygun teknik ve mesleki beceriler kullanarak çeşitli düzeylerde (mikro, mezzo, makro) müracaatçı sistemlerine müdahalelerde bulunurlar. Sosyal adaletin sağlanamadığı durumlarda sosyal*

politikaların yeniden düzenlenmesinde aktif rol alırlar ve savunuculuk fonksiyonlarını yerine getirirler." demişlerdir (Abrosino, 2008, s. 122-123). Onlara göre herhangi bir sosyal sistemde meydana gelen sorunlar, sistemin ilişki içerisinde bulunduğu diğer sistemlerin işleyişi üzerinde etki sahibi olmaktadır. Örneğin müracaatçı sisteminde meydana gelen herhangi bir sorun müracaatçının ilişki içerisinde olduğu iş yaşamını, aile ilişkilerini, eğitim ilişkilerini ve diğer sistemlerle olan ilişkilerini de etkilemektedir. Dolayısıyla genelci yaklaşımın en temel görüşü, müracaatçı sisteminin yaşadığı sorunların ortadan kaldırılabilmesi için birden fazla sistemle çalışılması gerektiğidir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde gerçekleştirilen uygulamaları değerlendiren Addams, sorunların çözümlenmesinde birden fazla odak noktasının bulunduğunu ifade etmektedir. Ona göre yoksulluk sorunu için bireyin kendisiyle çalışılması gerekmektedir. Ancak bu yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması için yeterli değildir. Bunun için sosyal çalışmacının yapması gereken şey, bireyin içinde yaşadığı ailesi, çevresi ve toplumsal sistemi ile ilgili mesleki çalışmaların yapılması gerekmektedir. Addams yoksulluğun bulaşıcı bir hastalık gibi hızlıca yayıldığını belirtirken; bu hastalığın yalnızca bireyin ahlaki anlayışını yok etmesine neden olmadığını; aynı zamanda bireyin ailesinin ve içinde yaşadığı toplumun da refahını ortadan kaldırdığını söylemiştir. Bu nedenle gerçekleştirilmesi gereken sosyal çalışma müdahalelerinin bireyin, ailenin ve toplumun ahlak yapısının düzeltilmesine ilişkin olması gerektiğinin altını çizmektedir (Addams, 1915).

Addams ile aynı görüşte olan Richmond ise sosyal çalışmacıların yalnızca birey ile değil bireyin bulunduğu çevre ile de çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre sorunun oluşmasında birey ile birlikte aile, arkadaşlar, komşular, sosyal politikalar ve yetersiz kalan yerel yönetim politikalarının etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle sosyal çalışmacı bir taraftan bireyin kendisi ile çalışırken diğer taraftan bireyin ailesi, arkadaşları, akrabaları ile mesleki çalışmalar yürütmek durumundadır. Richmond bununla birlikte sosyal çalışmacıların, tüm bu müdahalelere ek olarak yerel yönetimler ile bir araya gelerek uygun sosyal politikalar geliştirilmesi için çalışmalar yapması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca devletin uygulayacağı sosyal reformların oluşturulabilmesi için sosyal çalışmacıların üzerine düşen sorumlulukların bulunduğunu da ifade etmiştir (Richmond, 1917).

Aile refahı alanında önemli çalışmalar yapan Bosenquet ise tek başına bireyin tedavi edilmesinin kalıcı bir refah sağlamayacağını ifade etmektedir. Ona göre bireyin refahı ailenin refahına bağlıdır. Ailenin refahı ise toplumun refahına bağlıdır. Birey-aile-toplum arasındaki karşılıklı ilişkiden yola çıkan Bosenquet, sorunların bu üçlü arasında etkili olması nedeniyle çözümlerin de bu üçlünün ayrı ayrı refahının sağlanmasıyla mümkün olacağını belirtmiştir (Bosenquet H. D., 1906, s. 80-95). Çünkü bireyde başlayan sorun aileyi ve toplumu hızlı bir biçimde etkilemektedir. Aynı şey toplumsal düzeyde yaşanan sorunların bireyleri hızlı bir şekilde etkilediği gerçeğini de ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla toplumsal refahın sağlanabilmesi sosyal çalışmacılar, birbirileri arasındaki ilişkiler sonucunda sorunlara maruz kalan bu üç faktörün her birinin, ayrı ayrı refahının sağlanmasına çalışmalıdırlar.

Günümüzdeki genelci yaklaşıma dayanan sosyal çalışma müdahalelerinin ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki temellerine kıyasla daha bilimsel ve spesifik oldukları görülmektedir. Ancak ilk dönem sosyal çalışma biliminde belirtilen uygulama önerileri, genelci yaklaşımın en temel varsayımlarından biri olan "Bir sorun birden fazla sistemi etkilemektedir." anlayışını belirgin bir biçimde içerisinde barındırmaktadırlar. Etkilenen unsurlar sistem olarak belirtilmemiş olsa da ilk dönem sosyal çalışma disiplininde genelci yaklaşıma dayanan sosyal çalışma müdahalelerine uygun mesleki uygulamaların önerildiği görülmektedir. Günümüzde modern anlamda gerçekleştirilen genelci uygulamaya dayalı sosyal çalışma müdahalelerinde, bütüncül bir anlayışla sorunun yayıldığı sistemlerin tamamıyla çalışılmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde de aynı anlayışın müdahalelerin kapsamı içerisinde olması gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle Richmond, Addams ve Barnett gibi öncü isimlerin gerçekleştirdiği uygulamalarda bu bütünsel kavrayışın bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle genelci yaklaşımın temellerinin mesleğin doğduğu ilk yıllarda öncü sosyal çalışmacılar tarafından atıldığı anlaşılmaktadır (Friedlander, 1966, s. 43).

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yapılan araştırmada sonucunda sosyal çalışma biliminin temellerinin Antik yunan felsefesine dayandığı anlaşılmaktadır. İnsan haklarına ve sosyal adalete dayanan sosyal çalışma bilimi, kendini tanımlarken ifade etmiş olduğu kavramların kökenlerinin oldukça eskiye dayanması sonucunda bilgi, beceri ve değer temellerinin Antik Yunan felsefesine dayandığı görülmektedir. Sosyal çalışma biliminin kendisini sosyal adalete ve insan haklarına dayandırmasının sebebi ise sosyal çalışma biliminin bir bütün olarak insan kavramı üzerine şekillenmesidir. İlk dönem sosyal çalışma biliminin insanı, varoluşu gereği belirli hakları olması gereken bir canlı olarak tanımlaması, mesleğin temellerinin Antik Yunan'a kadar uzanmasına neden olmuştur. Çünkü en temelde insanın tanımlanmaya başlandığı dönem Antik Yunan'dır. İnsandan bağımsız düşünülemeyen sosyal çalışma disiplinin de temellerinin buraya dayanmasının en temel gerekçesi budur. Daha kısa bir ifadeyle; sosyal çalışma insana dayanan bir meslektir. İnsana dair ilk tanımlamalar Antik Yunan Felsefesi'nde yapılmıştır. O halde sosyal çalışma biliminin kökenleri Antik Yunan Felsefesi'ne kadar uzanmalıdır. Çünkü sosyal çalışma bilimi insanı uzandığı ve kendini dayandırdığı her yerde bulunmak durumundadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminin dayandığı felsefi temellerin tamamının insana dair tanımlamalar neticesinde oluştuğu görülmektedir. Hak, özgürlük, demokrasi, eşitlik, birey ve adalet gibi insana dair tanımlamaların tamamının ilk dönem sosyal çalışma biliminde etkin bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde kullanılan bu kavramların felsefi temelleri ise ilk dönem sosyal çalışma disiplinin felsefi alt yapısını meydana getirmektedir.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan, diğer insanlar ile sosyal yaşamında belirli hak ve sorumluluklara ihtiyaç duyan bir canlı olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte insanın bu hak ve sorumlulukları elde edebilmesi için demokrasi, özgürlük ve adalete ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Antik Yunan felsefesinden doğan bu kavramların, insanoğlu tarafından Hümanizm ve Rönesans ile yeniden hatırlandığı, Fransız Devrimi ile birlikte ise evrensel olarak toplumların varoluşuna yön verdiği görülmektedir. Tüm bilimleri etkileyen bu sürecin sosyal çalışma biliminin insan algısını da derinden etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminde

insanın hak, adalet, demokrasi ve eşitlik kavramları üzerinden algılandığı, bu algının ise Antik Yunan'dan Fransız Devrimi'ne değin gelişen sürecin sonucu olduğu görülmektedir.

Antik Yunan Felsefesi'nin ilk dönem sosyal çalışma bilimi üzerinde insan yapısına dair önemli etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Bu dönemde insanın varlığına ilişkin yapılan felsefi sorgulamalar, ilk dönem sosyal çalışma biliminin insan yapısını algılayış biçimini derinden etkilemiştir. Yapılan araştırmada ilk dönem sosyal çalışma biliminde insan davranışının, kalıtım, çevre ve ahlaki-entelektüel bilgi etkisiyle oluşan bir edim olduğu anlayışının hakim olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu dönemdeki anlayışa göre insanın yaptığı bir eylemde kalıtımı, çevresi ve ahlaki-entelektüel bilgisinin etkisi bulunmaktadır. Bu kavrayışın temelleri ise Sokrates ve öncesine dayanmaktadır. Antik Yunan döneminde insan yapısının anlaşılması için yapılan ilk değerlendirmelere dayanan bu kavrayış, Aydınlanma Çağı ve sonrasında gelişen bilimsel çalışmalarla birlikte deneye ve gözleme dayanan bir bilgi haline dönüşmüştür. İlk dönem sosyal çalışma disiplininde insanın davranışının oluşumunda etkisi olduğu düşünülen bu üç unsurun, hak kavramında olduğu gibi felsefi ve bilimsel bir alt yapı ile birlikte, ilk dönem sosyal çalışma disiplinin insan algısını şekillendirdiği görülmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen diğer bir sonuç, sosyal çalışma disiplinin bir bilim dalı olarak insanı temellendirmesinin en önemli nedeninin Hümanizm ve sonrasında gelişen "insan sevgisi" anlayışının olduğudur. Rönesans ve Aydınlanma Çağı'nı başlatan en önemli keşif, insanın bizzat kendi aklının sınırsız gücüdür. Kant aydınlanmayı "İnsanın kendi aklını kullanmaya cüret etmesidir." şeklinde açıklarken bu keşfin önemine dikkat etmektedir. İnsanoğlu elbette daha öncesinde bilişsel işlevlerinin farkındaydı. Ancak insan aklının bu derece sınırsız bir güce sahip olduğu Antik Yunan felsefesinden sonra Rönesans'a kadar saklı kalmıştır. İnsan aklının bu gücünün ortaya çıkarılması ise insana duyulan sevgi ve saygı sonucunda gerçekleştirilmiştir. Hümanizm tam bu noktada sosyal çalışma mesleğinin temelini oluşturan insan sevgisi, insanın yüksek yararı ve insanın refahı gibi kavramları oluşturarak sosyal çalışma mesleğinin insan algısını tamamen biçimlendirmiştir. Sonuç olarak günümüzde dahi işlevselliğini koruyan sosyal çalışma biliminin insanın yüksek yararı amacı, sistematik olarak Hümanizm akımının etkileri sonucu meydana gelmiştir. Hümanizm yalnızca insan sevgisini yüceltmemiş bizzat insanın kendisini yüceltmiştir. Bu anlayışın en temel

öğretilerinde insan kendisine saygı durulması gereken, özgür düşünmesi teşvik edilen, eşitlik ve adaletin olduğu bir toplum yapısını hak eden, sınırsız akıl gücü ile bu ideallere ulaşma gücünü elinde bulunduran bir canlı olarak betimlenmiştir. Hümanizm'in insana dair bu algısı, sosyal çalışma bilimini oluşturmuştur. İnsanın sınırsız akıl gücü, Hümanizm'den sonra gelişen toplumsal yapı içerisinde bilimsel faaliyetler ile özdeşleştirilerek sistematik bir hale getirilmiştir. Bu nedenle Hümanizm'in insan algısı ilerleyen zamanlarda bilimin gelişmesiyle birlikte söz konusu ideallere "bilimin gücü ile ulaşma" (insanın sınırsız aklı yerine kullanılmıştır.) şeklinde evrilmiştir. Böylece sosyal çalışma bilimi, insanın hak ettiği saygıya, sevgiye, eşitliğe, adalete ve özgür düşünmeye bilimsel yollarla ulaşma amacına uygun olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bu sonucu oldukça önemlidir çünkü ilk dönem sosyal çalışma bilimi öncesinde yapılan hayırsever ve dini çalışmaların neden yetersiz olduğunu da göstermektedir. Bu çalışmalar, insanın akıl gücüne dayanmamaktadır. Bu çalışmalar daha çok insanın merhamet ve yardım duygularına dayanmaktadır. Dolayısıyla sosyal çalışma bilimi, duyguların yerine aklın geçirilmesi sonucunda zorunlu olarak ortaya çıkmıştır. Kant konuyla ilgili olarak duyguların bireysel tatminlere hizmet ettiğini söylerken aklın evrensel yarara hizmet ettiğini belirtmektedir. Ona göre duygulara dayanan bir davranış evrensel değil bireyseldir. Bu nedenle evrenseli kapsayacak bir bilgi kümesi, duygulara değil akla dayanmalıdır. Sonuç olarak sosyal çalışma bilimi, insanoğlunun aklının gücünü keşfetmesinin ve onu kullanmasının zorunlu sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminin insan algısına dair gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda söz konusu dönemde var olan insan algısının psikolojik bir çerçevede kısıtlı bir biçimde ele alındığı görülmektedir. Bu noktada sosyal çalışma bilimin insan kavramına ilişkin felsefi alt yapısının çok dar bir alanda oluştuğu görülmektedir. Bu dönemde yazıya geçirilen metinlerde felsefi ve kuramsal tartışmalardan çok uygulamalar ve uygulamalar üzerinden ulaşılan bir takım ilkelerin belirtildiği görülmektedir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde felsefi alt yapı diğer bilimler taklit edilerek hümanist ve aydınlanma düşünceleri etkilerinde temellendirilmiştir. Bu noktada ilk dönem sosyal çalışma bilimi, geniş bir biçimde kendi argümanlarından oluşan bir insan tartışması veya eleştirisinde bulunmamıştır. Literatürlerinin neredeyse tamamı bu dönemde uygulama üzerinden bilimselliği sağlamaya çalışmış ancak felsefi ve kuramsal ayağının eleştirel bir biçimde

tartışılmamasından kaynaklı olarak dönemin sosyal çalışma anlayışı dar bir eleştiri ve tartışma süzgecinden geçen uygulama biçimlerine dayandırılmıştır. Bu nedenle gerçekleştirilen çalışmada ilk dönem sosyal çalışma biliminde birbirini eleştiren ve geliştiren karşıt görüşlerden çok tüm sosyal çalışmacıların direkt olarak kabullendiği uygulamadan doğan saptamaların ve mesleki temellerin belirtildiği sonucuna varılmıştır.

Yapılan araştırmada ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanların, her biri diğerinden farklı özelliklere sahip olan canlılar olarak algılandığı görülmektedir. İnsanın yapısı gereği diğer insanlardan farklı olması gerektiğini savunan ilk dönem sosyal çalışmacıları, gerçekleştirilecek mesleki müdahalelerin de insanın birbirine benzemeyen ihtiyaçlarına uygun bir biçimde oluşturulması gerektiğini belirtmektedirler. Her biri kendine özgü olan insanların sorunları da birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bu sorunların çözümüne yönelik olarak planlanan uygulamalar da çoğu zaman diğer uygulamalardan farklılık göstermiştir. Bununla birlikte ilk dönem sosyal çalışma biliminde refah bir toplumun birbirinden farklı bireylerden oluştuğu belirtilmektedir. Bireyin çevresindeki etkilerin, insanları aynılaştırdığını belirten sosyal çalışma öncüleri, bu sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanların farklılıklarının ortaya çıkartılması gerektiğinin altını çizmektedirler. Birbirinden farklı özelliklere sahip insanların oluşturduğu refah toplumun hiçbir zaman aynı renkteki insanlardan oluşmayacağını belirten ilk dönem sosyal çalışmacıları, insanlardaki farklılığın ortaya çıkarılmasının refah toplumunun oluşturulmasına hizmet ettiğini ifade etmişlerdir.

Yapılan araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise ilk dönem sosyal çalışma biliminde birey ile çalışırken bireyin benliğinin güçlendirilmesine çalışıldığıdır. İlk dönem sosyal çalışma öncüleri, gelişmiş bir benliğe sahip olan bireyin dar benliğe sahip bireye göre daha refah ve mutlu olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre bireylerin özgürleşmesi, kendi üzerine düşünmesi, sosyo-kültürel bilgi seviyesini arttırması, ahlaki ve entelektüel gelişimini sağlaması ve sürekli olarak sorgulayıcı bir tavırla çevreyi değerlendirmesi benliğin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Ancak benlik konusu, ilk dönem sosyal çalışma biliminden önce ve sonra felsefe alanında oldukça geniş bir biçimde tartışılmıştır. İlk dönem sosyal çalışma biliminden önce yapılan felsefi çalışmalar göz önüne alınarak sosyal çalışma biliminin benlik gelişimi bağlamında felsefe alanından

geniş bir biçimde etkilendiği sonucu ortaya çıkmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde oldukça geniş yer kaplayan bireyle çalışma uygulamalarında, dönemin sosyal çalışmacılarının bireyin benliğini geliştirecek bir takım mesleki müdahaleler gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla felsefe alanında yüzyıllarca tartışılan benlik konusunun ilk dönem sosyal çalışma biliminde insan yararının sağlanması amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bireyin davranışlarını kalıtım, çevre ve ahlaki-entelektüel bilgi üçgeninde açıklayan ilk dönem sosyal çalışma bilimi, insan kalıtımının değiştirilemeyeceğini ancak çevrenin değiştirilmesi ile birlikte ahlaki-entelektüel bilginin arttırılabileceğini ifade etmişlerdir. Bu üç faktörden biri olan çevrenin değiştirilmesi ile birlikte diğer faktör olan ahlaki-entelektüel bilginin arttırılması, benliğin geliştirilmesinin formülü olarak nitelendirildiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle benliğin geliştirilmesi ile birlikte insan, seçemediği hayvansal yapısını (kalıtım) bastırarak iyilik halinin devamını sağlayabilmektedir. Sonuç olarak benlik, ilk dönem sosyal çalışma biliminin felsefi alt yapısında geniş bir biçimde tartışılmıştır.

Yapılan araştırmanın sonuçlarından bir diğeri, ilk dönem sosyal çalışma biliminin, insanı hak ve demokrasi kavramları üzerinden tanımlayışıdır. Bu dönemde insana dair yapılan çalışmalar, yüzyıllardır devam eden hayırsever ve gönüllü bakış açılarının yanı sıra, demokrasi ve hak anlayışına dayanan bir bakış açısıyla da değerlendirilmiştir. Daha açık bir ifadeyle yoksul bir insana verilen para, merhamet ve yardım duyguları üzerinden tedarik edilmemiştir. Bu para, yanlış politikalar ve işlevsiz yönetimler yüzünden kişinin hakkı yenildiği için kendisine verilmiştir. Yani para kişinin gasp edilen hakkının kendisine teslim edilmesi işlevini görmektedir. Para üzerinden aktarılan bu örnek, benzer şekilde sosyal çalışma uygulamalarının tamamı için geçerlidir. Sosyal çalışma felsefesinden sosyal çalışma uygulamalarına kadar söz konusu disiplinin tamamını etkileyen hak kavramı, özellikle Addams ve Richmond gibi öncü sosyal çalışmacılar tarafından belirgin bir biçimde savunulmuştur. Dolayısıyla ilk dönem sosyal çalışma biliminin insana dair algısında hak ve demokrasi kavramlarının oldukça geniş yer kapladığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yapılan araştırmada, ilk dönem sosyal çalışma biliminde müracaatçı rolü üzerinden insana dair yapılan saptamalar oldukça önemlidir. Bu dönemde kişinin müracaatçı olması için kendisinin veya yakınlarının başvuru yapması ile birlikte; bir sosyal çalışmacının, kişinin haberi olmaksızın kişi yerine başvuru yapabileceği

belirtilmektedir. Bu dönemde uygulamalarda benimsenen bu kavrayış oldukça önemlidir. Çünkü dönemin sosyal çalışmacıları, durumu çok kötü olmasına rağmen müracaatçı olmak istemeyen kişileri konuyla ilgili olarak ikna etmeye çalışmışlardır. İnsan haklarına dayanan bir meslek olmanın sonucu olarak bu dönemde her şeye rağmen kişi yine de müracaatçı olmak istemezse birey ile mesleki çalışma yapılmamıştır. Ancak bu dönemde sosyal çalışmacıların, kişilerin kendisinin veya ailesinin sosyal hizmet kurumuna başvurusunu beklemeksizin ev ziyaretleri gerçekleştirdiği görülmektedir. Böylece ilk dönem sosyal çalışma bilimi, kendisi hizmet talep etmemiş olsa bile bireyin içinde bulunduğu kötü koşulların bireyin de rızası alınarak iyileştirilmesi gerektiği algısına sahiptir. Günümüzde özellikle Türkiye'de var olan müracaatçı kavramına göre kişi veya yakınları kişinin kendisi için başvuru gerçekleştirmediği müddetçe müracaatçı olarak değerlendirilmemektedir. Böylece ihtiyaç içerisindeki birey ile çalışma yapılmamaktadır. Sonuç olarak ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki müracaatçı algısı ile günümüzde Türkiye'de var olan müracaatçı algısının aynı olmadığı görülmektedir.

Yapılan araştırmada elde edilen veriler sonucunda insan, özellikle veri kaynağı durumunda değerlendirildiği zaman güvenirliliği sorgulanan bir canlı olarak değerlendirilmiştir. Bu durum ilk dönem sosyal çalışma biliminde insanın iradesi ve fizyolojik yapısından kaynaklı olarak doğruları manipüle edebilme riskinden kaynaklanmaktadır. Bu sonuç oldukça önemlidir çünkü mesleğin insanı yalnızca pozitif özellikleri ile değil negatif özellikleri ile birlikte algıladığını belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum ilk dönem sosyal çalışma meleğinin bir bilim dalı olarak hareket ettiğinin en net göstergelerinden bir tanesidir. Çünkü bilimsel kanıt ve analizler bir alanı bilim dalı yapan en gerekli unsurlardır. Kanıt ve ampirik analizler ise katı bir tarafsızlık gerektirmektedir. Bilimselliği ön plana çıkaran ilk dönem sosyal çalışma bilimi de bir yandan insan sevgisini ve insanın pozitif yönlerini ortaya koyarken diğer taraftan tarafsızlığının doğrudan sonucu olarak insanın negatif özelliklerini ortaya koymuştur.

Gerçekleştirilen çalışmada ilk dönem sosyal çalışma biliminde kanıtın ve bilimselliğin önemsendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Özellikle hukuk biliminden yapılan alıntılar ile birlikte ilk dönem sosyal çalışma öncüleri, mesleğin temel paradigmasını ortaya koyarken bilimsel bir tavır sergilemişlerdir. Bu durum sosyal çalışma mesleğinin

hayırsever faaliyetlerin sistematik bir hale getirilmesinden öte bilimsel ve nesnel bilgi temeline dayanarak bir disiplin haline geldiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak sosyal çalışma bilimi ortaya çıkışından günümüze kadar bilimselliğine oldukça önem veren bir meslek olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde var olan algının aksine sosyal çalışma bilimi bir bilim dalı olarak ortaya çıktıktan sonra yardım temelli gönüllü çalışmalar perspektifiyle değil hak temelli bilimsel çalışmalar olarak mesleki faaliyetlerini yürütmüştür.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde insan belirgin bir biçimde çevresi ile birlikte değerlendirilmiştir. Günümüzde sosyal çalışma bilimi içerisinde "çevre" faktörünün 1960'lı yıllardan itibaren önem kazandığı algısı hakimdir. Ancak ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde gerçekleştirilen aile uygulamalarında "çevre" kavramının net bir biçimde ele alındığı görülmektedir. Aile çalışmaları ile birlikte yoksul hasta, çocuk, ve kadın ile çalışmada öncü sosyal çalışmaların oldukça önemli bir kısmı çevre faktörünün değiştirilmesi ile birlikte insan sorunlarının çözümleneceğini ifade etmişlerdir. Günümüzde var olan bakış açısının aksine birey-çevre ilişkisinin ilk dönem sosyal çalışma uygulamalarında oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Yoksulluğun kişiden kaynaklı bir sorun olmakla kalmayıp yerel yönetimlerin etkisiz politikaları ve toplumsal yasa eksikliklerinden de kaynaklı bir sorun olduğunu belirten ilk dönem sosyal çalışma öncüleri, bireyin ilişki kurduğu çevrenin değiştirilmeden kişinin kalıcı iyilik halinin sağlanamayacağını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla araştırma sonucunda "çevre" kavramının 1960'lı yıllardan önce de belirgin bir biçimde önemsendiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle araştırma günümüzde var olan hakim bakışı şu şekilde geliştirmektedir: sosyal çalışma bilimi içerisinde "çevre" kavramı mesleğin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışından beri önemsenmektedir. Ancak çevrenin değiştirilmesine ilişkin spesifik ve organizeli kuramsal yaklaşımlar ancak 1960'lı yıllardan sonra sosyal çalışma literatüründeki yerini almaya başlamıştır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde "çevre" kavramının sıklıkla kullanıldığı ve uygulamalara belirgin bir biçimde yön verdiği görülmektedir. Ancak bu dönemde bireyle çalışma yönteminin organizeli ve spesifik bir biçimde anlatılması gibi çevre ile çalışmada yapılması gerekenlerden bahsedilmemiştir. Ancak bu durum "çevre" kavramının ilk dönem sosyal çalışma bilimindeki önemini ve yerini değiştirmemektedir.

Yapılan araştırma sonucunda ilk dönem sosyal çalışma biliminde Sanayi Devrimi sonucunda bireylerin yeni koşullara uyum sağlayamamasından kaynaklı olarak dezavantajlı konuma düştükleri sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde temel amacın iyice kötüleşen ahlaki ve toplumsal düzene karşı bireyin güçlendirilmesi ve çevresindeki ilişkilere uyum sağlaması olduğu görülmektedir. Bu dönemde bireyin güçlendirilmesi ve çevresine uyum sağlaması bireyin refahı için gerekli görülmüştür. Çünkü sorunlar, bireyin sanayileşmiş kentlere uyum sağlayamamasından kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde "güçlendirme" ve "uyum" kavramlarına oldukça fazla önem verildiği sonucuna varılmaktadır.

Günümüz sosyal çalışma bilimine göre "empati" kavramının sosyal çalışma bilimi içerisinde kullanılması 1960'lı yıllardan sonra gerçekleştirilmiştir. Ancak yapılan çalışmada "empati" tanımlamasıyla olmamasına karşın ilk dönem sosyal çalışma biliminde belirgin bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. Bu dönemde meslek elemanlarının müracaatçısının yerine kendisini koyarak onu en iyi şekilde anlamasına ve bu algının başarılı bir biçimde analiz edilmesinden sonra algının değiştirilmeye çalışılmasına önem verildiği görülmektedir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde en iyi müdahale yönteminin insanı anlamak ile gerçekleştiği ve meslek elemanının ancak kendisini kişinin yerine koyması ile insanı anlayacağı kavrayışı hakimdir. Bu nedenle direkt olarak "empati" kavramının kullanılmamasına karşın ilk dönem sosyal çalışma biliminde empati kavramını karşılayan anlamın mesleki çalışmalarda belirgin bir biçimde kullanıldığı sonucuna varılmaktadır.

Yapılan araştırmanın günümüz sosyal çalışma bilimine bir diğer katkısı ise aile çalışmaları alanındadır. Yine günümüzde 1960'lı yıllardan itibaren gelişim gösteren "aileyi bir bütün alarak ele alma" anlayışının ilk dönem sosyal çalışma biliminde belirgin bir biçimde benimsendiği görülmektedir. Bununla birlikte ilk dönem sosyal çalışma biliminde ailedeki bireylerin aileden bağımsız düşünülemeyeceği ve bireyin tedavisinin ailenin tedavisi ile mümkün olacağı anlayışları belirgin bir biçimde benimsenmiş ve önemsenmiştir. Ayrıca bu dönemde bireylerin bir bütün olarak aile ile yapılan görüşmelerde bireysel görüşmelerden farklı tepkiler verdiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla günümüzde sosyal çalışma bilimi içerisinde var olan aile tedavisi yaklaşımının kökenlerinin 1960'lı yıllardan önceye ilk dönem sosyal çalışma bilimine

dayandığı görülmektedir. Ancak aile çalışmalarının daha sistematik ve bilimsel alt yapısının oluştuğu dönem ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde değil 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle yapılan araştırma sonucunda aile çalışmalarına ilişkin temel kavramların ilk dönem sosyal çalışma biliminde oluşturulduğu, bu alana ilişkin spesifik ve organizeli çalışmaların ise 1960'lı yıllardan sonra geliştirilmeye başlandığı sonucuna varılmaktadır. Bu sonuç günümüzde sosyal çalışma bilimi içerisinde yer alan aile tedavisi yaklaşımının 1960'lı yıllar öncesindeki oluşumunu ortaya koyması adına oldukça önemlidir.

İlk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde gerçekleştirilen mesleki uygulamaların aslında dönemin kötü toplumsal ve ahlaki koşulları içerisinde insanı var etme çabası olduğu sonucuna varılmıştır. Ağır iş koşulları, toplumsal baskı ve gelişmemiş toplumsal ahlaki yapı bireylerin özgürleşememesine ve bireyselleşememesine neden olmuştur. Özgürleşemeyen ve kendi bireysel gelişimine zaman ayıramayan birey ise bu dönemde varoluş anlamında varlığını kaybetmiştir. Kendisinden uzaklaştırılan bireylerden oluşturulan mekanik toplum içerisinde ahlaki, entelektüel ve sosyo-kültürel gelişim sağlanamamıştır. Sanayi Devrimi sonucunda aynılaşan bireylerin özgürleştirilmesi yoluyla farklılaştırılmalarına çalışılmış, bireylerin toplumsal düzen içerisinde kendi varoluşunu hisseden bireyler olarak var olmalarına çalışılmıştır. Çünkü ilk dönem sosyal çalışma biliminde ahlaki yapı ve eğitim oldukça önemsenmiştir. Tüm sorunların kökleşmesini veya tamamen ortadan kaldırılmasını ahlaki yapıda ve eğitimde gerçekleşen değişimlere bağlayan ilk dönem sosyal çalışmacıları insanın ancak sağlık, eğitim ve ahlaki gelişim ile birlikte toplumda var edilebileceklerini ifade etmişlerdir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde yapılan bu tespit oldukça önemlidir. Çünkü bu saptama günümüz ve gelecek sosyal çalışma uygulamalarının amacına uygun bir biçimde gerçekleştirmesi için önemli doneler muhafaza etmektedir. Günümüz toplumlarında tüketim, yeni medya ve popüler kültür ile birlikte aynılaştırılan insanların varoluşları yok edilmektedir. İlk dönem sosyal çalışma bilimindeki ahlaki yoksunluk günümüzde halen toplumlarda var olan yerini muhafaza etmektedir. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde var olan bireyi var etme çabası günümüz çalışmalarına rehberlik edecek potansiyelde bir saptama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin var oluşlarını yok eden enstrümanlar değişse de insan bu enstrümanlardan aynı şekilde etkilendiği için sosyal çalışma biliminin tarihinden faydalanacağı önemli bilgiler bulunmaktadır.

İlk dönem sosyal çalışma biliminde kadın alanında gerçekleştirilen mesleki çalışmalar, kadınların bir insan olarak yok sayıldığını ortaya koymaktadır. Yapılan ilk dönem sosyal çalışma uygulamalarında söz konusu problemin oluşmasında yalnızca kadının bireysel olarak suçunun bulunmadığı ailenin ve toplumun suçunun da bulunduğu ifade edilmiştir. Özellikle toplumsal baskıların ve ahlaki düzenin kadını yok sayan argümanlarının ortadan kaldırılması gerektiğini söyleyen ilk dönem sosyal çalışma öncüleri, ailenin merkezi olan kadının refahının toplum refahı için birincil unsur olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla günümüzde sosyal çalışma bilimi içerisinde var olan kadın çalışmalarının kökeninin ilk dönem sosyal çalışma bilimine dayandığı görülmektedir. Kadınlar ilk dönem sosyal çalışma bilimi içerisinde toplumsal ve ahlaki düzenin kendisine dayatmış olduğu bir takım roller altında ezilen kişiler olarak algılanmıştır. Tüm bu roller içerisinde var olmayan kadının aileyi ve dolayısıyla toplumu yok ettiği bu dönemde saptanmıştır. Bu nedenle ilk dönem ssyal çalışma bilimi içerisinde kadın, toplumsal refah için kendisi ile çalışılması gereken kişiler olarak değerlendirilmişlerdir.

Araştırmanın ortaya koymuş olduğu diğer önemli bir sonuç ise çocuk ve gençlik alanında ortaya çıkmaktadır. İlk dönem sosyal çalışma biliminin içinde bulunduğu dönemde çocukluğun ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Küçük yaşlarda çalıştırılan erkek çocuklar ve cinsel meta olarak kullanılan kız çocukları bu yok oluşun en belirgin örnekleridir. Gelişmemiş ahlaki düzende her şeyi para ve cinsellik olarak yorumlayan aileler ve toplum çocukları bu emelleri doğrultusunda istismar etmişlerdir. İlk dönem sosyal çalışma biliminde özellikle çocuk alanında çevre sorunları ortaya çıkaran ana problem odağı olarak görülmüştür. Çocukluğunu yaşayamadan gelişmemiş ahlaki düzenin yetiştirdiği bireyler ile iletişime geçen bu çocuklar çok küçük yaşlarda yetişkin olmaya zorlanmışlardır. Yapılan araştırma sonucunda dönemin işçilerinin çoğunluğunun küçük yaşta çalışan çocuklar ve küçük yaşta işe girmiş olan gençlerden oluştuğu anlaşılmıştır. Çocuklar ve gençlerin ağır iş koşullarında çalıştırıldığı görülmektedir. Bireyselleşmesine ve entelektüel anlamda gelişmesine izin verilmeyen bu kişilerin ilerleyen yaşlarda eşine ve çocuklarına şiddet uygulayan ilgisiz babalara dönüştüğü görülmüştür. İşsizlik ve yoksulluk ile birlikte iyice kaybolan bu çocuk ve gençler, ilk dönem sosyal çalışma biliminde oldukça geniş bir biçimde değerlendirilmişlerdir. Yapılan araştırma sonucunda gençlik ve çocuk alanında çok kapsamlı araştırmalar yapan ilk dönem sosyal çalışma öncülerinin bunu yaparken birey

ve toplum düzeyinde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle araştırmanın en önemli sonuçlarından biri çocukları var olmayan bir toplumun ahlaki, eğitsel ve insani anlamda gelişemeyeceği gerçeğidir. Bu ilk dönem sosyal çalışma bilimde çocuk ile çalışmanın temel ana fikri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda ilk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluğun problemlerin ortaya çıkış sebebi olduğu ve ortaya çıkan problemlerden beslendiği görülmektedir. Bunun nedeni ise yoksulluğun yalnızca maddi eksiklik değil ahlaki ve eğitsel eksiklikten kaynaklanmasıdır. İlk dönem sosyal çalışma biliminde yoksulluk kavramının günümüzde sıklıkla kullanılan maddi anlamı üzerinde değil ahlaki ve sosyo-kültürel anlamı üzerine durulmuştur. Bu nedenle ilk dönem sosyal çalışma biliminde zengin öğrenciler en az yoksul işçi gençler kadar yoksul olarak değerlendirilmişlerdir. Günümüzde gerçekleştirilen yoksulluk çalışmalarının halen çoğunlukla maddi gelir üzerinden yapılması ilk dönem sosyal çalışma bilimi üzerinden yapılacak eleştiriyi gerekli ve haklı kılmaktadır. Sosyal çalışma biliminin kuruluşundan itibaren yoksulluğun bir bütün olarak yalnızca maddi gelir üzerinden değerlendirilmemesine rağmen günümüzde mesleğin doğasına aykırı yoksulluk çalışmaları ve uygulamaları gerçekleştirilmeye devam etmektedir. Araştırmanın bu sonucu, maddi gelir üzerinden değerlendirilen yoksulluk çalışmalarının mesleğin varoluş yapısına insan kavramının yapısına uygun olmadığını belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır.

Yapılan araştırmanın en önemli sonuçlarından bir diğeri ise günümüz sosyal çalışma biliminin kendi tarihinden öğreneceği oldukça geniş bir bilgi haznesinin bulunduğudur. Günümüzde yalnızca gün, ay, yıl üzerinden anlatılan sosyal çalışma tarihi içeriğinin bilinmemesi nedeniyle günümüz sosyal çalışma bilimine gerekli katkıyı sağlayamamaktadır. Geçmişi ile bağlarını sıkı tutan bilim dallarının geleceğinin daha parlak olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak günümüz sosyal çalışma bilimi geçmişinde var olan uygulamalardan bağımsız olarak adeta defalarca kez farkında olmadan Amerika'yı yeniden keşfederek mesleğin ilerleyişinin önüne set koymaktadır. Geçmişini tam anlamıyla bilmeyen bir bilim dalının yeni bir şeyler ortaya koyduğunu söylemek oldukça zordur. Sosyal çalışma bilimi gibi uygulamalara ve müdahalelere odaklanmış bir bilim dalı için yapılan tarihsel araştırmalar gün, ay, yıl şeklinde verilen tarihsel bilgilerden değil dönemin uygulamalarını müdahalelerini ve kuramsal temellerini içeren niteleyici çalışmalardan oluşmalıdır. Bu nedenle yapılan araştırmanın

aslında en temel ve en genel sonucu günümüzde var olan sosyal çalışma müdahalelerinin ilk dönem sosyal çalışma müdahalelerinden çok büyük farklılıklara sahip olmadığı gerçeğidir. Günümüzde geçmişte yapılan uygulamalara kıyasla spesifikleşme ve sistematikleşme daha fazladır ve bu durum yapılan çalışmaların bilimselliğini arttırmaktadır. Ancak buna rağmen ilk dönem sosyal çalışma bilimi ile günümüz sosyal çalışma bilimi arasında oldukça geniş benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum ilk dönem sosyal çalışma biliminde yapılan uygulama ve müdahalelerin dikkate değer olduğunu ve güncel çalışmalara rehberlik edecek nitelikte olduğunu açık bir biçimde göstermektedir.

KAYNAKÇA

Abrosino, H. S. (2008). *Social Work and Social Welfare An Introduction.* U.S.A.: Thomas Brooks/Cole.

Ackerman. (1967). The Emergence Of Family Diagnosis And Treatment: A Personal Wiev. *Psychoteraphy* (4), 125-129.

Addams, J. (1912). *A New Conscience and an Ancient Evil.* New York: Macmillian.

Addams, J. (1915). *Democracy And Socıal Ethıc.* London: Macmıllıan.

Addams, J. (1909). *The Spirit of Youthand the City Streets.* New York: Macmillian.

Addams, J. (1961). *Twenty Years At Hull House* . New York: A Sıgnet Classıc.

Aksu, L. (1998). Dünyada ve Türkiye'de Nüfus Analizleri. *Sosyoloji Konferansları Degisi* , 222-228.

Âl-i Yasin, C. (1985). *El-Farabi Fi Hududihi ve Rusumihi.* Beyrut: Alemü'l-Kütüb.

Allport, G. (1954). *The Nature Of Prejudice.* Reading, MA: Addison-Wesley.

American Psychological Association. (2001). *Publication Manual* (5. Basım b.). Washington D.C.

Aristotales. (2007). *Nikhomakhos'a Etik.* (S. Babür, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Arkan, A. (2016). *İbn-i Rüşd Psikolojisi.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Arkan, A. (2004). Kindî ve İbn Rüşd'de İnsan Tasavvuru. *islôm Araştırmaları Dergisi* (12), 27-54.

Ashman, K. K., & Hull, G. H. (1999). *Understanding Generalist Practice.* Chicago: Nelson Hall Publisher.

Ashman, K. K., & Zastrow, C. (1990). *Understanding Human Behavior and the Social Environment.* Chicago: Nelson Hall Publishers.

Ashton. (1968). *The Indıstrial Revolution: 1760-1830.* London: Oxford University Press.

Aslan, E. (1992). Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (4), 7-14.

Aydın, H. (2010). Dini ve Felsefi Temelleri Işığında Farabi'nin Eğitim Ütopyası. *Kelam Araştırmaları* (8:1), 123-150.

Baker, H. H. (1910). *The Survey.* Boston: Judge Baker Foundatıon.

Bakır, Z. Z. (2016). *Modern Kölelik.* İstanbul: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.

Balch, E. G. (1910). *Our Slavic Fellow Citizens.* New York: Charities Publıcatıon Comitte.

Baldwin, J. M. (1902). *Social and Ethical Interpretations.* New York: Mac Millian Company.

Barker, R. (2003). *The Social Work Dictionary.* Washington: National Association Of Social Workers.

Barnett, C., & Barnet, S. A. (1909). *Towards Social Reform.* London: T. Fisher Unwin.

Barnett, S. A., & Barnett, C. (1915). *Practicable Socialism.* London: Longmans, Green and Company.

Beder, J. (2006). *Hospital Social Work: The İnterface of Medicine And Caring.* New York: Routhledge Publishing.

Bilgin, N. (1996). *İnsan İlişkileri Ve Kimlik.* İstanbul: Sistem Yayınları.

Bingham, A., Delap, L., Jackson, L., & Settle, L. (2016). Historical Child Sexual Abuse in England and Wales: The Role of Historians. *Journal of the History of Education Society* , 411-429.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.

Bluntschli, J. C. (1895). *The Theory Of The State.* Oxford: The Clarendon Press.

Bosenquet. (1896). *Rich and Poor.* New York: Macmillian.

Bosenquet, H. D. (1906). *The Family.* London: Macmillian.

Cabot, R. (1915). *National Conference of Charities and Correction for 1915*, (s. 220). Baltimore.

Cabot, R. (1916). *A Layman's Handbook of Medicine: With Special Reference to Social Workers.* New York: Houghton Mifflin and Company.

Calhoun, C. (1997). *Nationalism.* Buckingham: Open University Press.

Canatan, K., & Yıldırım, E. (2011). *Aile Sosyolojisi.* İstanbul: Açılımkitap Yayıncılık.

Cankurtaran. (2001). *Güçlendirme Yaklaşımı: Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları: Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan.* (V. Duyan, & A. M. Aktaş, Dü) Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.

Cassirer, E. (1984). *Devlet Efsanesi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cevizci, A. (2017). *Felsefe Tarihi* (7.Baskı b.). İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A. (2007). *İlk Çağ Felsefesi.* İstanbul: Say Yayınları.

Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek olarak Sosyal Hizmet.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Okulu.

Cılga, İ. (2001). Türkiye'de İnsan ve Toplum Sorunları Karşısında Sosyal Hizmet. *Prof. Dr. Nesrin KOŞAR' a Aramağan Kitabı* (s. 47-59). içinde Anakara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yayını.

Compton, B. R., & Galaway, B. (1979). *Social Work Processes.* U.S.A.: The Dorsey Press.

Comte, A. (2001), *Pozitif Felsefe Kursları*, Çev: Erkan Ataçay, İstanbul, Sosyal Yayınlar

Conklin, E. G. (1916). *Heredity and Environment.* Princeton: Princeton University Press.

Çiğdem, A. (2009). *Aydınlanma Düşüncesi* (6. Baskı b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Çilingir, L. (2007). *Niçin Felsefe?* Elis Yayınları: Ankara.

Çilingir, L., & Küçükali, R. (2004). Immanuel Kant'ın Eğitim Anlayışı. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* (10), 81-98.

Çınar, M. (2014). Siyaset. Y. Taşkın (Dü.) içinde, *Demokrasi* (s. 207). İstanbul: İletişim Yayınları.

Dante. (2016). *İlahi Komedya.* (R. Teksoy, Çev.) İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Dawkins, R. (2012). *Gerçeğin Büyüsü.* (İ. Fer, Çev.) İstanbul: Kuzey Yayınları.

Denney, D. (1998). *Social Policy and Social Work.* New York: Oxford University Press.

Dewey, J. (1915). *The School and Society.* Chicago: The University of Chicago Press.

Doğanay, A. v. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Ders Kitabı.

Drage, G. (1894). *The Unemployed.* London: Macmillian.

Droit, R. P. (2013). *Kısa Felsefe Tarihi,.* (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Dubois. (1905). *Psychic Treatment of Nervous Disorders.* London: Funk and Wagnalls Company.

Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri.* Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.

Duyan, V., Yolcuoğlu, İ. G., & Artan, T. (2014). *Dünü, Bugünü, Yarınıyla İnsanı Anlamak.* İstanbul: Nar Yayınevi.

Dünya Sağlık Örgütü. (1948). *1948 Dünya Sağlık Örgütü Tüzüğü.*

Dürüşken, Ç. (2009). *Magna Charta - Büyük Sözleşme.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Ebenstein, W. (1996). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri.* (İ. Özel, Çev.) İstanbul: Şule Yayınları.

Elbek, O. (2007). Tıp ve Felsefe. *Toraks Dergisi , 8* (2), 130-133.

Erçek, A. (2008). *Nörokuantoloji (Kuantumbeyin)*. Şubat 18, 2018 tarihinde http://docplayer.biz.tr/amp/31452062-Norokuantoloji-kuantumbeyin.html adresinden alındı

Farabî. (2005). *Fusulü' l-Medeni.* (H. Özcan, Çev.) İstanbul: İFAV Yayınevi.

Farabî. (1987). *Risalatân Felsefiyetân.* (C. Âl-i Yasin, Dü.) Beyrut: Darulmenahil.

Farabî. (2009). *Tabiat İlminin Kökleri Hakkında Yüksek Makaleler.* (N. Lugal, & A. Sayılı, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Flora, P., & Heidenheimer, A. J. (1990). *The Historical Core and Changing Boundaries Of The Welfare State.* London: Transaction.

Freud, S. (2016). *Psikanalize Giriş Dersleri.* (Budak, Çev.) Öteki Yayınları.

Friedlander. (1966). *Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç.* Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayını.

Gali, M. D., Borg, W. R., & Gali, J. P. (1996). *Educational Research: An Introduction.* New York: Longman.

Gazalî. (1994). *El-Munkızumine'd-dalal.* (H. Güngör, Çev.) İstanbul: MEB Yayınları.

Gehlert, S., & Brown, T. A. (2006). *Handbook of Health Social Work.* New Jersey: John Wiley& Sons Publishing.

Genca, E. (2009). *Eski Mezopotamya'da Hukuk Hareketleri ve Düzenlemeler.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Gıddens. (2010). *Socıology.* Cambridge: Polity Press.

Godfredson, & Hirschi. (1990). *A General Theory Of Crime.* Stanford: Stanford University Press.

Godkin, E. L. (1897). *Problems of Modern Democracy, Political and Modern Essasys.* New York: Scribner.

Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (1991). *Family Therapy.* Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Goldstein, J. (1980). *Socıal Pscyhology.* London: Academic Press.

Goode, W. J. (1959). *The Socıology of the Family.* (R. K. Merton, L. Broom, & L. J. Cottrel, Dü) New York: Basıc Books.

Gökberk, M. (1979). *Felsefenin Evrimi.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Gross. (1911). *Criminal Psychology.* Boston: Little, Brown and Company.

Grubin, D. (1993). Sexsual Offending: A Cross Cultural Comparison. *Society For The Scientific Study Of Sex* , 201-217.

Güç, A. (2001). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 10* (2), 43-65.

Güneş, F. (2009). Kentsel Yoksulluk, Dışlanma (mı), Göç ve İstihdam: Eskişehir'de Belediyeden Yardım Alan Haneler. *Sosyal ve Ekonomik , 9* (18), 449-470.

Güntut, M., Güneş, P., & Çetin, S. (2017). *Ortaöğretim Kimya 9. Sınıf Ders Kitabı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Hançerlioğlu, O. (1977). *Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar).* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hanson, & Lipousky. (2007). *Treatment Of Child Victims Of Abuse And Neglect.* South Carolina: Children's Law Center.

Harari, Y. N. (2016). *Hayvandan Tanrılara : Sapiens.* İstanbul: Kollektif Kitap.

Hart, C. (1998). *Doing a Literatüre Review: Releasing The Social Science Research Imagination.* London: Sage.

Healy. (1915). *Pathological Lying, Accusation and Swindling.* Boston: Little, Brown .

Healy, W. (1915). *The İndividual Delinquet.* Boston: Little Brown.

Hill, O. (1875). *Homes of the London Poor.* New York: Macmillian.

Hobson, J. (1896). *The Problem of the Unemployed, An Enquiry and Economic Policy.* London: Methuen & Co.

Hume, D. (1997) *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, Çev: Aziz Yardımlı,
İstanbul, İdea Yayınları

Hyde, J., & De Lamater, J. D. (2006). *Understanding Human Sexsuality.* Boston: McGraw- Hill.

Hyre, A. E. (1906). Woman's Part in Public-School Education. *The Elementary School Teacher* , 20-28.

Ida, M. C. (1913). *Social Work in Hospitals: A Contribution to Prpgressive Medicine.* New York: Survey Associates.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi. (1789).

Izutsu, T. (2001). *Tao-culuk'daki Anahtar Kavramlar.* (A. Y. Özemre, Çev.) İstanbul: Kevser Yayınları.

İzveren, A. (1988). *Hukuk Felsefesi.* Ankara: D.E.Ü. Hukuk Fakültesi.

Johnson. (1998). *Socıal Work Practıce: A Generalist Approach.* Boston: Allyn and Bacon Publishers.

Jovett, B. (1899). *Sermons, Biographical and Miscellaneous.* (W. H. Fremantle, Dü.) London: J. Murray.

Kadushin, A. (1980). *Child Welfare Services.* New York: Macmillian.

Kadushin, A., & Kadushin, G. (1997). *The Social Work İnterwiew.* New York: Columbia University Press.

Kant. (2014). *Pratik Aklın Eleştirisi.* (İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, & F. Akatlı, Çev.) Ankara: Türkiye Fesefe Kurumu.

Kant, I. (2014). *Pratik Aklın Eleştirisi.* (İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, & F. Akatlı, Çev.) Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Karavelioğulları, N. (2017). *Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı.* Ankara: S.E.K Yayınları.

Konfiçyus. (2000). *Konuşmalar.* (M. N. Özerdim, Çev.) İzmir: Çağdaş Matbaa.

Kongar, E. (1973). *Sosyal Çalışmaya Giriş.* Ankara: Ayyıldız Matbaa.

Krank, M. D., & Goldstein, A. L. (2006). Adolescent changes in implicit cognitions. *Handbook of implicit cognition and addiction* (s. 439-453). içinde Thousand Oaks: California: Sage.

Kurtarır. (2006, Mart 16). *Modern Kent*. Aralık 18, 2017 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi: yildiz.edu.tr/kurtarır/pdfs/D5%20M adresinden alındı

Kut, S. (2001). İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Dergisi* , 9-15.

Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği: Nitelikleri, Temel unsurları ve Müdahale Yöntemleri.* Ankara.

Küçük, A., Tümer, G., & Küçük, M. A. (2009). *Dinler Tarihi.* Ankara: Berikan Yayınları.

Küyel, M. T. (1976). *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi.* Ankara: Ankara Üniversitesi.

Landes, D. (1969). *The Unbound Prometheus.* New York : Cambridge University Press.

Langlois, C. V., & Seignobos, C. (1898). *Introduction To The Study Of History.* London: Duckworth.

Lee, P. R. (1914). Proceedings Of Natıonal Conference Of Charities And Correctıon., (s. 97). Memphis.

Lewin, R. (2004). *Modern İnsanın Kökeni.* İstanbul: Tübitak.

Loane. (1910). *The Queens Poor.* London: Arnold.

Lopez, B. S. (2008). Correlates of early alcohol and drug use in Hispanic adolescents: Examining the role of ADHD with comorbid conduct disorder, family, school and peers. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* (37(4)), 820-832.

Marshall, T. (1963). *Citizenships and Social Class: Sociology At The Crossroads.* London: Heinemann.

Maurıce, E. (1913). *Life Of Octovia Hill : As Told In Her Letters.* London: Macmillian.

Mcbryde, J. M. (1907). Womanly Education for Woman. *The Sewanee Review* , 467-484.

M'Cracken. (1901). *The Woman Of America.* New York: Macmillian.

Medawar, P. B. (1999). *Genç Bilimadamına Öğütler.* (N. Arık, Çev.) Ankara: Tübitak.

Mevlana. (2016). *Mesnevi.* (A. Karaismailoğlu, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları.

Miley, K. K., O'Melia, M., & Dubois, B. L. (1998). *Generalist Social Work Practice-An EMpowering Approach.* U.K.: Allyn and Bacon.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Elektrik ve Elektronik Teknolojisi.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Minuchin. (1974). *Families & Family Therapy.* Cambrdige: Harvard University Press.

Mithen, S. (1999). *Aklın Tarihöncesi.* (İ. Kutluk, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Morgan, T. C. (1986). *Psikolojiye Giriş.* (H. Arıcı, Çev.) Ankara: Meteksan Yayınları.

Muller, R. G. (1986). The Role of the Medical Social Workerin a Hospital. *South Afrıca Medical Journal , 69* (12), 743-751.

Murdock, G. P. (1949). *Socıal Structure.* New York: Free Press.

National Association Of Social Workers. (1983). *Standarts For Social Services Manpower.* New York: National Association Of Social Workers.

Natıonal Research Council. (1998). *Teaching About Evolutıon And Nature of Science.* Washıngton D. C.: National Academy Press.

Nazım, Y. (2017, Mart 6). *Dünyada Kadın Mücadalesi ve Bir Tarihçe.* Ocak 5, 2018 tarihinde Evrensel Haber: https://www.evrensel.net/haber/310957/dunyada-kadin-mucadelesi-ve-bir-tarihce adresinden alındı

Ogburn, W. F. (1938). The Changing Family. *Family Problems and Services to Families* , 139-143.

Owen, R. (1813). *A New Wiev of Society.* London: Rıchard Taylor and Company.

Owen, R. (1836). *The Book of The New Moral World.* London: Effingham Wilson & Royal Exchange.

Önen, L., & Tüzün, B. (2005). *Motivasyon.* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın Ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , 93-112.

Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi* , 1-12.

Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2007). *Human Development.* New York: MacGraw-Hill.

Parsons, G. C. (1997). *Empowerment in Social Work Practice.* U.S.A.: Brooks and Cole.

Payne, M. (1997). *Modern Social Work Theory.* (J. Campling, Dü.) Great Britain: Macmillian Press.

Platon. (2009). *Diyaloglar-Menon.* (A. Cemgil, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Prilleltensky, O. (2012). Eleştirel Psikoloji ve Engelli Çalışmaları. Fox, Prilleltensky, & Austin (Dü) içinde, *Eleştirel Psikoloji* (E. Erdener, Çev., s. 329-249). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Richmond, M. (1903). *Friendly Visiting Among The Poor : A Hand-Book for Charity Workers.* New York: Macmillian.

Richmond, M. (1907). *Good Neighborhood in Modern City.* Philadelphia and London: Lippincott Company.

Richmond, M. (1917). *Socıal Dıagnosıs.* New York: Russell Sage Foundatıon.

Richmond, M. (1922). *What is the Social Case Work.* New York: Russel Sage Foundations.

Roberts, J. M. (2011). *Dünya Tarihi.* (İ. Erman, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Rousseau. (1991). *Toplum Sözleşmesi.* (V. Günyol, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Royce, J. (1910). *Studies of Good and Evil.* New York: D. Appleton and Co.,.

Rude, G. (2015). *Fransız Devrimi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Russel, B. (1972). *Batı Felsefesi Tarihi 2: Ortaçağ.* (M. Sencer, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınevi.

Rüşd, İ.-i. (1986). *Tutarsızlığın Tutarsızlığı.* (M. Dağ, & K. Işık, Çev.) Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.

Sagan, C. (1982). *Kozmos: Evrenin ve Yaşamın Sırları.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Salgar, E. (2011). *Pozitivist Felsefede Doğrulama Kavramının Yeri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Bilim Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara

Sartre. (2014). *Varlık ve Hiçlik : Fenomolojik bir Ontoloji Denemesi.* İstanbul: İthaki Yayınları.

Satir, V. (2017). *İnsan Yaratmak.* (S. A. Yeniçeri, Çev.) İstanbul: Beyaz Yayınları.

Sheafor, ,. B., & Horejisi, C. R. (2002). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice.* Boston: AB Publication.

Simon, B. L. (1994). *The Empowerment Tradition in American Social Work : A History.* New York: Columbia University Press.

Smart, N. (1998). *The World's Religions.* New York : Cambridge University Press.

Smith, A. (1994). *Milli Kimlik.* (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Sönmez, V. (2006). Bölüm:3 Eğitimin Felsefi Temelleri. V. Sönmez içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (2. Baskı b., s. 61-93). Ankara: Anı Yayıncılık.

Spalding, J. L. (1899). Woman and Hıgher Educatıon. *The Journal Of Educatıon* , 12-13.

Spitz, L. W. (1987). Humanism. M. Eliade (Dü.) içinde, *The Encyclopedia of Religion.* London: Macmillian Company.

Spitz, R. (1945). Hospitalism: Genesis of Psychiatric Condition in Early Childhood. *Psychoanalytic Study of the Child* (1), 53-74.

Şenses, F. (1999). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşkın, Ö. (2006). *Fen Bilgisi Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri.* Samsun: Deniz Kültür Yayınları.

Tatcı, M. (2005). *Yunus Emre Külliyatı Yunus Emre Divanı Tenkitli Metin.* İstanbul: M.E.B Yayını.

Taylor, C. (2001). *Sources Of The Self: The Making Of Modern Identy.* London: Harvard University Press.

Thayer. (1898). *A Preliminary Treatise On Evidence At The Coomon Law.* Boston: Little, Brown.

The College Courant. (1868). Woman's Educations. *The College Courant* , 186-187.

Thilly, F. (2000). *Bir Felsefe Tarihi.* (N. Küçük, & Y. Çevik, Çev.) İstanbul: İdea Yayınevi.

Tomanbay, İ. (2018, Şubat 13). Bilimlerin Felsefi Alt Yapısı. (Y. Bayram, Röportajı Yapan)

Tomanbay, İ. (2016). *Sosyal Olmak.* Ankara: Sabev.

Tomanbay, İ., Topçuoğlu, R. A., Erbay, E., Kuşgözoğlu, T., Öntaş, Ö. C., Şeker, A., et al. (2013). *Sosyal Hizmet Uygulamaları.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Topdemir, H. G., Unat, Y. (2009) *Bilim Tarihi,* Ankara, Pegem Akademi,

Tuğcu, T. (2003). *Batı Felsefesi Tarihi* (4. Baskı b.). İstanbul: Alesta Yayınevi.

Turan, N. (1999). *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aileler için Sosyal Hizmet.* Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Türk Dil Kurumu. (2006, Eylül 27). Aralık 15, 2017 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=insan adresinden alındı

Şafak Ural (2006), *Pozitivist Felsefe*, İstanbul, Say Yayınları

U.S. Bureau Of The Census. (1975). *Historical Statistics United States.* Washington D.C.: Bicentennial Edition.

Uslu, A. (2012). *Siyaset Bilimi* (4. Baskı b.). (G. Atılgan, & E. A. Aytekin, Dü) İstanbul: Yordam Kitabevi.

Uygun, O. (2011). İnsan Hakları Kuramı. O. Uygun (Dü.) içinde, *Kamu Hukuku İncelemeleri* (s. 8). Diyarbakır: Levha Yayınları.

Wallas, G. (1921). *Our Social Heritage.* New Haven: Yale University Press.

Warner, A. G. (1919). *American Charities.* New York: T.Y. Crowell & Company.

Wenzel, A., & David, C. (2005). *Cognitive Methods and Their Aplication to Clinical Research.* Massachusets: American Psychological Association.

Wigmore, J. H. (1913). *The Principles Of Judical Proof.* Boston: Little, Brown And Company.

Yalçınkaya, A. (2011). *Batıda Sisyasal Düşünceler.* (M. A. Ağaoğulları, Dü.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, C. (2009) *Bilim Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitabevi

Yıldırım. (2000). *Bilim Felsefesi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yolcuoğlu, İ. G. (2014). *Sosyal Hizmet/ Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş.* İstanbul: Nar Yayınevi.

Zangwill, O. L. (1950). *Modern Psikolojinin Gelişimi.* (Y. Özakpınar, Çev.) Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş.* (D. B. Çiftçi, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

EK 1: İLK DÖNEM SOSYAL ÇALIŞMA BİLİMİ LİTERATÜRÜ BİBLİYOGRAFYASI

Addams, J. (1912). *A New Conscience and an Ancient Evil.* New York: Macmillian.

Addams, J. (1915). *Democracy And Socıal Ethıc.* London: Macmıllıan.

Addams, J. (1909). *The Spirit of Youthand the City Streets.* New York: Macmillian.

Addams, J. (1961). *Twenty Years At Hull House* . New York: A Sıgnet Classıc.

Addams, Jane ,(1906), *Newer İdeals Of Peace,* Harwardpress, London

Baker, H. H. (1910). *The Survey.* Boston: Judge Baker Foundatıon.

Balch, E. G. (1910). *Our Slavic Fellow Citizens.* New York: Charities Publıcatıon Comitte.

Baldwin, J. M. (1902). *Social and Ethical Interpretations.* New York: Mac Millian Company.

Barnett, C., & Barnet, S. A. (1909). *Towards Social Reform.* London: T. Fisher Unwin.

Barnett, S. A., & Barnett, C. (1915). *Practicable Socialism.* London: Longmans, Green and Company.

Bluntschli, J. C. (1895). *The Theory Of The State.* Oxford: The Clarendon Press.

Bosenquet. (1896). *Rich and Poor.* New York: Macmillian.

Bosenquet, H. D. (1906). *The Family.* London: Macmillian.

Cabot, R. (1915). *National Conference of Charities and Correction for 1915*, (s. 220). Baltimore.

Cabot, R. (1916). *A Layman's Handbook of Medicine: With Special Reference to Social Workers.* New York: Houghton Mifflin and Company.

Conklin, E. G. (1916). *Heredity and Environment.* Princeton: Princeton University Press.

Dewey, J. (1915). *The School and Society.* Chicago: The University of Chicago Press.

Drage, G. (1894). *The Unemployed.* London: Macmillian.

Dubois. (1905). *Psychic Treatment of Nervous Disorders.* London: Funk and Wagnalls Company.

Flexner, Abraham (1915), *Is Social Work A Profession?*, New York, The New York School Of Philanthropy

Godkin, E. L. (1897). *Problems of Modern Democracy, Political and Modern Essasys.* New York: Scribner.

Gross. (1911). *Criminal Psychology.* Boston: Little, Brown and Company.

Healy. (1915). *Pathological Lying, Accusation and Swindling.* Boston: Little, Brown .

Healy, W. (1915). *The İndividual Delinquet.* Boston: Little Brown.

Hill, O. (1875). *Homes of the London Poor.* New York: Macmillian.

Hobson, J. (1896). *The Problem of the Unemployed, An Enquiry and Economic Policy.* London: Methuen & Co.

Hyre, A. E. (1906). Woman's Part in Public-School Education. *The Elementary School Teacher* , 20-28.

Ida, M. C. (1913). *Social Work in Hospitals: A Contribution to Progressive Medicine.* New York: Survey Associates.

Jovett, B. (1899). *Sermons, Biographical and Miscellaneous.* (W. H. Fremantle, Dü.) London: J. Murray.

Lee, P. R. (1914). Proceedings Of Natıonal Conference Of Charities And Correctıon., (s. 97). Memphis.

Loane. (1910). *The Queens Poor.* London: Arnold.

Maurıce, E. (1913). *Life Of Octovia Hill : As Told In Her Letters.* London: Macmillian.

Mcbryde, J. M. (1907). Womanly Education for Woman. *The Sewanee Review* , 467-484.

M'Cracken. (1901). *The Woman Of America.* New York: Macmillian.

National Conference on Social Welfare: 1874, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1875, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1876, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1877, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1878, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1879, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1880, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1881, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1882, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde

https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1883, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1884, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1885, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1886, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1887, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1888, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde

https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1889, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1890, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1891, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1892, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1893, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1894, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde

https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1895, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1896, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1897, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1898, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1899, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1900, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde

https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1901, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1902, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1903, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1904, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1905, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1906, *National Conference on Social Welfare Proceedings*, Temmuz 15, 2017 tarihinde

https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1907, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1908, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1909, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

National Conference on Social Welfare: 1910, *National Conference on Social Welfare Proceedings,* Temmuz 15, 2017 tarihinde https://quod.lib.umich.edu/n/ncosw?firstpubl1=1874;firstpubl2=1982;rgn=full+text;size=25;sort=occur;start=1;subview=short;type=simple;view=reslist;q1=work adresinden ulaşılmıştır.

Owen, R. (1813). *A New Wiev of Society.* London: Rıchard Taylor and Company.

Owen, R. (1836). *The Book of The New Moral World.* London: Effingham Wilson & Royal Exchange.

Richmond, M. (1903). *Friendly Visiting Among The Poor : A Hand-Book for Charity Workers.* New York: Macmillian.

Richmond, M. (1907). *Good Neighborhood in Modern City.* Philadelphia and London: Lippincott Company.

Richmond, Mary Ellen (1913), *A study Of Nine Hundredand Eighty-five Widows Known to Certain Charity Organization Societies İn 1910*, New York City: Charity Organization, Russell Sage Foundation

Richmond, M. (1917). *Socıal Dıagnosıs.* New York: Russell Sage Foundatıon.

Richmond, Mary Ellen, (1918) *Address Before The Division On The Family Of The National Conference Of Socialwork*, New York City, Russell Sage Foundation,

Richmond, M. (1922). *What is the Social Case Work.* New York: Russel Sage Foundations.

Royce, J. (1910). *Studies of Good and Evil.* New York: D. Appleton and Co.,.

Spalding, J. L. (1899). Woman and Hıgher Educatıon. *The Journal Of Educatıon* , 12-13.

Thayer. (1898). *A Preliminary Treatise On Evidence At The Coomon Law.* Boston: Little, Brown.

The College Courant. (1868). Woman's Educations. *The College Courant* , 186-187

Wigmore, J. H. (1913). *The Principles Of Judical Proof.* Boston: Little, Brown And Company.

Wallas, G. (1921). *Our Social Heritage.* New Haven: Yale University Press.

Warner, A. G. (1919). *American Charities.* New York: T.Y. Crowell & Company.

EK 2: METİN İÇERİSİNDE KULLANILAN ANA KAYNAKLARIN ZAMAN ÇİZELGESİ

1813

- Robert Owen, var olan toplumsal yapıya alternatif bir bakış açısı sunduğu kitabı "*A New Wiev of Society"* adlı kitabını yayımlamıştır.

1836

- Robert Owen, insanın yapısını belirgin bir biçimde tartıştığı ve bu yapıyı etkileyen çevresel ve kalıtımsal unsurları net bir biçimde ifade ederek sosyal bilimlerin insan tasavvurunu derinden etkilediği kitabı "*The Book of New Moral World*" adlı kitabını yayımlamıştır.

1875

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Octovia Hill'in dönemin Londra'sında yapılan yoksulluk çalışmalarını aktardığı "*Homes of the London Poor*" adlı çalışması yayımlanmıştır.

1876

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1877

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1878

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1879

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1880

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1881

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1882

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1883

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1884

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1885

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1886

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1887

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1888

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1889

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1890

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1891

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1892

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1893

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1894

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Drage, işsizlik ve sonrasında oluşan yoksulluk sorununu belirgin bir biçimde tartıştığı "*The Unemployed"* adlı kitabını yayımlamıştır.

1895

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1896

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Bosenquet, yoksulluk sorununu sosyolojik düzeyde tartıştığı ve sosyoloji ile sosyal çalışma bilimini bir araya getirerek sorunların tespitleri ve çözüm önerilerini belirttiği "*Rich and Poor"* adlı kitabını yayımlamıştır.

- Hobson'un işsizlik sorununun sosyolojik çözümünü aktardığı "*The Problem of the Unemployed, An Enquiry and Economic Policy"* adlı kitabı yayımlanmıştır.

1897

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Godkin'in demokrasinin engellerini tartıştığı "*Problems of Modern Democracy, Political and Modern Essasys"* çalışması yayımlanmıştır.

1898

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1899

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1900

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1901

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1902

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Baldwin, toplumu ve toplumun ahlaki yapısını incelediği Social and Ethical Interpretation adlı kitabını yayımlamıştır.

1903

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Mary Richmond, o zamana kadar sosyal çalışma bilimi alanında yazılmış en kapsamlı yoksulluk çalışmalarından bir tanesini "*Friendly Visiting Among The Poor: A Hand-Book for Charity Workers"* adlı kitabını yazarak ortaya koymuştur.

1904

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1905

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1906

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

- Jane Addams, ideal toplum yapısını kendi zamanının eksik ahlaki yapısı üzerinden eleştirerek anlattığı "*Newer İdeals of Peace"* isimli kitabını yayımladı.

1907

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Mary Richmond'un toplumsal sorunların ortaya çıktığı nüfus grupları ve bu nüfus grupları ile yapılması gereken çalışmalardan bahsettiği "*Good Neighborhood in Modern City"* adlı çalışması yayımlanmıştır.

1908

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.

1909

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Jane Addams, gençlik ve yoksulluk kavramlarını tartıştığı "*The Spirit of Youthand the City Streets"* adlı kitabını yayımladı.
- Samuel Barnett, geniş anlamda toplumun her katmanında yaşanması gereken sosyal reformları anlattığı ve tüm bu genişliği birey üzerinden tartıştığı "*Towards Social Reform"* adlı kitabını yayımlamıştır.

1910

- Ulusal Sosyal Yardım Konferansı düzenlendi.
- Baker, çocuk suçluluğu alanında önemli bilgiler içeren "*The Survey"* adlı kitabını yayımlamıştır.
- Balch, yoksulluk ve göç ilişkisini derinlemesine tartıştığı "*Our Slavic Fellow Citizens"* isimli kitabını yayımlamıştır.
- Loane 'in kadın yoksulluğunu anlattığı kitabı "*The Queens Poor"* yayımlanmıştır.
- Royce iyi ve kötü kavramları üzerinden toplumsal sorunları ve ahlakı tartıştığı çalışması "*Studies of Good and Evil"* adlı kitabını yayımlamıştır.

1912

- Jane Addams, toplum yapısı içerisinde sorunlara yol açan problemlerin insan kaynaklı nedenlerini tartıştığı "*A New Conscience and an Ancient Evil"* adlı kitabını yayımladı.

1913

- Ida Maud Cannon hastanelerde sosyal çalışma uygulamalarını ve burada sosyal çalışmacılara düşen görevleri aktardığı "*Social Work in Hospitals: A Contribution to Progressive Medicine"* adlı kitabını yayımlamıştır.
- Mary Richmond'un dönemin dul kadınları ile yapmış olduğu nicel çalışmayı ve sonucunu içeren "*A study Of Nine Hundredand Eighty-five Widows Known to Certain Charity Organization Societies"* in 1910 adlı çalışması yayımlanmıştır.

1915

- Jane Addams, eşitlik, özgürlük, hak ve demokrasi gibi kavramları sosyal çalışma bilimi içerisinde erittiği "*Democracy and Social Ethics"* kitabını yayımladı.
- Samuel Barnett, sosyal çalışma uygulamalarını sosyalizm düşüncesinin pratiği olarak yorumlayarak birey, toplum ve devlet düzeyinde ideal topluma ulaşabilmek için yapılması gereken faaliyetleri belirgin bir biçimde açıkladığı "*Practicable Socialism"* adlı kitabını yayımlamıştır.
- Richard Cabot, tıbbi anlamda sosyal çalışma biliminin üzerine düşen görevleri anlattığı "*A Layman's Handbook of Medicine: With Special Reference to Social Workers"* adlı el kitabını yayımlamıştır.
- Abraham Flexner'in sosyal çalışma mesleğinin bilimselliğini sorguladığı "*İs Social Work A Profession?"* adlı çalışması yayımlanmıştır.
- Healy'nin bireyin içinde bulunduğu çevresini ön plana çıkardığı "*The İndividual Delinquet"* adlı çalışması yayımlanmıştır.

1916

- Conklin, kalıtım ile birlikte çevrenin de net bir biçimde insan davranışına olan etkisini tartıştığı ve bilimsel veriler ile bu durumu gözler önüne serdiği "*Heredity and Environment"* adlı çalışmasını yayımlamıştır.

1917

- Mary Richmond'un uzun yıllar boyunca Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ders kitabı olarak kullanılan ve o zamana kadar yazılmış en kapsamlı ve bilimsel sosyal çalışma metni olan açık bir biçimde

bireyle çalışma yönteminin aktarıldığı "*Social Diagnosis"* adlı kitabı yayımlanmıştır.

1919

- Warner, bu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan sosyal çalışma uygulamalarını aktarmış olduğu "*American Charities"* adlı kitabını yayımlamıştır.

1921

- Wallas'ın biyolojik kalıtım dışında insanın çevresinden etkilenmesi sonucunda oluşan sosyal kalıtımını ortaya koyduğu ve çevrenin insan üzerindeki etkisini belirgin bir biçimde tartıştığı kitabı "*Our Social Heritage"* yayımlanmıştır.

1922

- Mary Richmond'un sosyal vaka çalışmasını açık bir biçimde anlattığı, içerisinde oldukça geniş bir içimde felsefi ve insan tartışmaları yer alan bununla birlikte birden fazla vakanın olgu sunumunun gerçekleştirildiği "*What is the Social Case Work"* adlı çalışması yayımlanmıştır.

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

SOSYAL HİZMET BİLİMİNDEKİ İNSAN ALGISININ İLK DÖNEM SOSYAL HİZMET TEORİLERİ VE UYGULAMA MODELLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

ORIJINALLIK RAPORU

%1	%1	%0	%0
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	slideplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
2	Submitted to Yalova Ã Â niversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
3	eogrenme.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	www.nkfu.com İnternet Kaynağı	<%1
5	www.sosyalhizmetcafe.com İnternet Kaynağı	<%1
6	obs.iszu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
7	www.felsefe.gen.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Yunus	**Soyadı**	BAYRAM
Doğ.Yeri	Bakırköy/İstanbul	**Doğ.Tar.**	14.11.1994
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	**TC Kim No**	24389316590
Email	Yunusbyrm9@gmail.com	**Tel**	05432587454

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	**Mez. Yılı**
Doktora		
Yük.Lis.	İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Anabilim Dalı	2018
Lisans	Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü	2016
Lise	İstanbul Arnavutköy Mehmet Akif Ersoy Lisesi	2012

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	**Kurum**	**Süre (Yıl - Yıl)**
1.	Sosyal Çalışmacı	İstanbul Kartal Koşuyolu Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi	2017-2018
2.	Asistan	Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü	2014-2015
3.			-

Yabancı Dilleri	**Okuduğunu Anlama***	**Konuşma***	**Yazma***	**KPDS/ÜDS Puanı**	**(Diğer) Puanı**
İngilizce	İyi	Zayıf	İyi		87.5 (Yökdil)

***Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	**Eşit Ağırlık**	**Sözel**
LES Puanı			
(Diğer) Puanı		84 (Ales)	

Bilgisayar Bilgisi

Program	**Kullanma becerisi**
Microsoft Excel	İyi
Spss	İyi
Microsoft Power Point	Çok İyi

Yayınları

Bayram, Y.& Koçak, O. (2017), "*The Poverty ın the Process of Social State ın Turkey: A Sample from Istanbul"* 7th İnternational Conference : Sociology and Social Work in Post-Secular Societies, Praque